دخلیفه یاامیر

تاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد يې پاڅونونه

ترتیب کوونکی : محمد بشیر« مدني »

Ketabton.com

کال : ۱۴۲۵ هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلیفه یاامیر

تاکل ،شرطونه ،فرمانونه او په ضد یې پاڅونونه

ترتیب کوونکی : محمد بشیر« مدني »

کال : ۱۴۴   هـ ق

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالبو فهرست

سريزه :..9

دخليفه د ټا كلووجوب او لازميدل : 16

دامام شروط :...20

١-: بايد داصلي اوخالصو قريشو ښځه وي:...22

٢- هغه څوک چې د مسلمانانو ښځه ديو قاضي په توګه منل کيږي بايد مجتهد وي : 24

٣- بايدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:...25

٤- بايد امام دحدودوپه پلي کيدو : 25

٥:- امام بايدآزادوي : 26

٦:- امام بايد مسلمان وي دا شرط دي 26

٧:- امام بايد نارينه وي :...26

٨:- داامام دبدن اعضاء (غړي) با يد سالم او صحيح وي 26

٩:- امام بايد بالغ وي:...26

١٠:-امام بايد عاقل وي :...27

١١:-امام بايد عادل وي:...27

١- اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند کړی 27

٢:-امام بايدبالغ وي :..28

٣-امام بايد نارينه وي :...28

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤:-امام باید مسلمان وي :...28
٥:-امام باید یوداسې عالم وړاندې کړي : 28
١:-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :..................31
٢:-عادل امام به دقیامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :...................................31
٣:-دامام لپاره به ډیر لوی اجر وي : 33
۴ـ د عادل امام دعاء نه ردیږي: 33
د مسلمان امام وظایف (دندي):...35
لومړي دنده :-...35
د امام دوهمه دنده :-...42
دامام دریم مسو لیت دنده :-..45
دامام ځلورمه دنده او مسولیت :-..49
دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--..50
دامام شپږمه دنده او مسولیت :- 52
دامام اوومه دنده او مسوءلیت :- 53
په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي : 56
نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي 58
صحیح حکم دادی چې: 64
دمسلمان امیر په واړندي دولس دندي او مسولیتونه :..65

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي دنده :--داميرخبره اوريدل او دګناه څخه پرته يې اطاعت کول 66
عقل په دوه ډوله دی :...71
لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد او عکس دی 71
دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره..72
هدايت په دوه ډوله دی :--...73
لومړي ډول : -دښودني او دلالت هدايت دی :...73
دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدايت : 74
دلته يوه مهمه مسأله ده چې پخواني حديث اشاره ورته کړيده:..79
په يوروايت کې راځي :...82
داقول : خيارأئمتکم، پدې حديث کې : 85
١ـ داماماُنو سره دميني کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعيت دليل دی :..........................85
دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :...85
لو مړي :- دامير لخوا په ګناه باندې امر کول 88
مهمه فايده :-..98
دولس دريمه دنده او مسؤوليت :- 99
- داميراو مشر سپکاوئ : 101
داد ټولو مسلمانانو او پاچايانو لپاره نصيحت دی او په هيڅ ډول غيبت حرام ندي 104
دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې : 107

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر ته په پټه سره نصیحت کول غوره دي :...110

دظالموپاچایانوپه وړاندې پاڅون :...112

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصیل :...114

۱ـ څرګند خبر داده چې د ظالمو امیرانو په ضد پاڅون کول د امام ابو حنیفه رحمت الله علیه
مذهب دی 135

دوهم قول :..136

دکافر ولسمشر په ضد پاڅون :...142

شهید سید قطب رحمت الله علیه ویلي دي:...147

امام ابن کثیررحمت الله علیه د الله جل جلاله ددې حکم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ 152

امام ابن القیم رحمت الله علیه د غه معنی پخپل کتاب قصیده نونیه کې راوړي وایي:...........161

:..179

لومړی: دوی ته په فئ او غنیمت کې هیڅ ونډه نشته 179

دوهم: د بانده چیانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبلیږي...............................179

خاتمه 196

اخځلیکونو فهرست...198

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه :

الله جل جلاله ددغه کایناتودجوړښت لپاره یونظام اوکړنلاره جوړه کړې ده او په بندګانو باندېې لازم دي چې دهغه په رڼا کي حرکت وکړي اوهیڅکله ورته روا ندي چې دتا کلې لارې څخه کاږه شي له همدې امله الله جل جلاله ددین درسو لو لپاره پیغمبران رالیږلي دي ترڅویي په بشپړه تو ګه خلکو ته ورسوي او په دوی باندې دالله جل جلاله لخوا پوره دلیل او حجت قا یم شي او دخلکو لخوا په الله جل جلاله با ندی کوم دلیل پاتې نشي .

ددي معنی په اړه دقر ان کریم او نبوي سنتو څخه زیات شمیر دلایل شته .چې لدې څخه دالله جل جلاله دامبا ک فرمان دی چې فرمایي : رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا » سو رت النساءآیت١٦٥.[1]

ژباړه :(او لیږلي مو دي)رسولان چې زیری ورکونکي دي(مومنانوته په جنت) او ویروونکي دي(د کفا رو په جحیم) له پاره ددې چې پا تې نشي خلکو ته پر الله جل جلاله با ندې هیڅ حجت (دلیل ،عذ ر ،بها نه) وروسته له لیږلو در سو لا نو .[2]

او همد ارنګه الله جل جلاله فر ما یلي دي : وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ ..... سو رت النحل آیت٣٦ [3]

ژباړه : او خا مخا په تحقیق لیږلي (پو رته کــړي) و و موږ په هر پخواني امت کــې یو رسول چې عبا دت وکوي یواځې دالله جل جلاله اوځان ساتي له شریرانو(باطلو معبودانو)څخه.

او داسي نور.

د الله جل جلاله درحمت څخه په خپلوخلکوباندې یوداهم دي چې خلکو ته پرله پسې پیغمبران رالیږل تردې چې دالله جل جلاله داوامرو سره سم ژو ند تیرولوته راوبولي اوپه همدغه کارسره یي برابرکړي لکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي : .... وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خلَا فِيهَا نَذِيرٌ .[4]

- سورت النساء آیت 165 .[1]
- کابلی تفسیر پښتو .[2]
- سورت النحل 36 آیت .[3]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او نه وه هيڅ امت مګر چې تير شوي په هغه کې کوم ويروونکی .

په يقيني ډول الله جل جلاله د هر امت لپاره پيغمبران راليږلي چې هغوی ته به يې د يو الله جل جلاله دعبادت کولو او له هغه سره د شريک نه نيولو . او د الله جل جلاله داوامرودمنلو او نواهيو څخه يې دځان ژغو رلو په کلکه امر ورته کاوه .

بيشکه الله جل جلاله د پيغمبری دسلسلې ختم په حضرت محمد صلی الله عليه وسلم سره سرته رسولی او له دغه وروسته يي هيڅ پيغمبر ندی رااستولی .لکه چه فر مايي :(مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ .....) [5]

ژباړه : ندی محمد (صلی الله عليه وسلم) (حقيقي) پلار د هيڅ يو تن له سړيو ستاسې و ليکن رسول د الله جل جلاله دی(خلکو ته په شان د معنوي پلار) او مهر د(ټولو) انبياؤ دی(چې پس له ده څخه بل نبي نه راځي) .لکه چې حديث شريف کې راغلی دی : عن آبی هريرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : إنَّ مَثَلِي ومَثَلَ الأنْبِياءِ مِن قَبْلِي، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فأحْسَنَهُ وأَجْمَلَهُ، إلَّا مَوْضِعَ لَبِنَةٍ مِن زاوِيَةٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ به، ويَعْجَبُونَ له، ويقولونَ: هَلَّا وُضِعَتْ هذِه اللَّبِنَةُ؟ قالَ: فأنا اللَّبِنَةُ، وأنا خاتِمُ النَّبِيِّينَ رواه الامام بخاری رحمت الله عليه وامام مسلم رحمت الله عليه واللفظ له، والترمذی و احمد . [6].

ژباړه : څنګه چې محمد (صلی الله عليه وسلم) فرما يلي دي :

بيشکه زما او زما څخه وړاندي دنورو پيغمبرانو مثال دهغه سړي په څير دی چې يوه ښکلې اوښايسته کو ته جوړه کړي مګرپه يو کونج کې يې ديوې خښتې ځای پا ته شي نو خلک پر هغې طواف کوي اوددې کوټې ښا يست ته حيرا نيږي او وايي کا شکې دغه خښته هم ايښودل شوې وای محمد (صلی الله عليه وسلم) فرمايي : زه دغه خښته يم او زه د پيغمبرا نو وروستنی پيغمبر يم دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه . امام مسلم رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړي دی .

الله جل جلاله د محمد صلی الله عليه وسلم څخه وروسته بل پيغمبر ندی راليږلی مګر لدغه څخه وروسته يي اميران ټاکلي او امر يي ورته کړی چې د الله جل جلاله د شريعت سره سم خلک رهبري کړي او په مستقيمه لاربې روان کړي .

---

[4] - سورت فاطر 24 آيت .

[5] - سورت احزاب 40 آيت .

[6] - امام بخاری رحمت الله عليه په 3535 نمبر او امام مسلم رحمت الله عليه په 2286 نمبر روايت کړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

-عن سلمة بن دينار المدنى أبو حازم قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ، عَنِ النبيِّ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، قالَ: كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأنْبِيَاءُ، كُلَّما هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ، قالوا: فَما تَأْمُرُنَا؟ قالَ: فُوا بِبَيْعَةِ الأوَّلِ، فَالأوَّلِ، وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ، فإنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ . متفق عليه، واحمد فى مسنده و النسائى وابن ماجه فى السنن . [7]

ژباړه : ابوحازم (رحمت الله عليه) وايي پنحه كاله د ابو هريره (رضى الله عنه) درس ته كينا ستم دهغه څخه مې واوريدل چې نبي كريم (صلى الله عليه وسلم) څخه يې روايت كاوه اوويل يې چې د بني اسرائيلو قيادت او لارښوونه به پيغمبرانو كوله كله به چې يو پيغمبر وفات شو بل پيغبربه د هغه ځای ناستی كيده په يقيني ډول زما څخه وروسته بل پيغمبرنشته ، بيابه خليفه ګان وي، او ستا سو شمير به هم زياتيږي .

دوی وويل : موږ ته په څه شي امر كوې ؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفر ما يل : لومړی په بيعت ودريږی او حق يې پرځای كړ ی ځكه چې الله جل جلاله ددوی د رغبت په برخه كې ترې پوښتنه كوي. دا حديث متفق عليه دی ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام نسائى رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه هم روايت كړی دی .

خلافت اوامامت پخپل ځای كې لوی ارزښت اواهميت لري ځكه چې هغه پرښتو ته د الله جل جلاله په خطاب كې ذكر شوی دي اودايي د نبووت وارث ګرځولی دی اودا دپيغمبر صلى الله عليه وسلمپه تير شوي حديث كې له ورايه ښكاري چې فرمايلي يې دي : ، وإنَّه لا نَبِيَّ بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ .[8]

ژباړه : زما څخه وروسته بل پيغمبر نشته خوخليفه ګان به وي». ځكه خليفه هغه څوک دی چې د خلكو كړه وړه دالله جل جلاله د مبارک دين پر اساس تنظيموي او سموي يې ،همدغه خليفه دامت په منځ كـې د پيغمبر ځای ناستی دی همدی دنيا په دين ســره رهبري كوي او برابروي يې .[9]

همدا خليفه دی چې د خلكو اخروي اودنيوي ګټې دشرعي نقطې نظره د غوښتنې سره سم پر مخ بيايي او هم دوی دي چې دين ساتي او ددنيا لارښوونه پرې كوي [10]

خليفه هغه چاته ويل كيږي چې دبل څخه وروسته راځي حضرت آدم عليه السلام يې پرې ونوماوه لكه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...11

ژباړه: او(يادكړه اي محمده!) هغه وخت چې وويل پروردګارستا پرښتو ته چې بيشكه زه ګرځوونكى يم په ځمكه كښې ديو خليفه .

- امام امام بخارى رحمت الله عليه ، كتاب آحاديث الانبياء ، باب ما ذكر عن بنى اسرائيل برقم (3455) و امام مسلم رحمت الله عليه: كتاب الامارة ، باب الامر بالوفاء ببيعة الخلفاء الاول بالاول برقم (1842) . [7]
- مخكينى مصدر . [8]
- الاحكام السلطانية للامام ماوردى ص 5 . [9]
- مقدمه ابن خلدون ص 26 .[10]
- سوره بقره 30 آيت . [11]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن کثیر رحمت الله علیه د امام ابن جریررحمت الله علیه څخه نقل کوي چې فرمايي : د آیت تفسیر داسې دی چې : زه په ځمکه کې دخپل لوري څخه خلیفه لیږم.چې زما د مخلوق تر منځ به زما دحکم سره سم په عدل فیصله کوي اوداخلیفه آدم علیه السلام وه او څوک چې دالله جل جلاله داطاعت او دهغه د مخلوق تر منځ په حق او عدل سره د فیصلې کولو لپاره ځای ناستی او قایم مقام وي ...

تردي چې امام ابن جریر رحمت الله علیه وویل له همدې سببه لوی پاچا ته خلیفه وویل شو ځکه چې دی دهغه چا څخه چې مخکي وه دامر پراخستلو سره وروسته راغي . [12].

د فقها وو په واړندي د خلیفه ،امیر،امام اعظم اوامیر المؤمنین په نومونو سره یادیږي ، دمسلما نانو په وړاندې لوی پاچا په ډیرو نومونوسره یادیږي ، چي ځنې يي دادي : امیر المؤ منین،خوکله چي ابوبکر صدیق رضی الله عنه وفات شو هغه د رسول الله صلی الله علیه وسلم دخلیفه په نوم یادیده ،صحابه کرامو عمر رضی الله عنه ته د امیرالمؤ منین په ویلو سره سلا شول ، اوهمدارنګه امام اعظم او د مسلما نانو خلیفه هم ورته ویل کیږي .

وبالله التوفیق

- [12] تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 108

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلیفه په لغت کې : هغه چا ته ویل کیږي چې دکوم کار د سرته رسولو په خاطر دبل کار فرما څخه وروسته راشي او یايي بل څوک خپل ځان ناستی ونوموي مګر دعلماوو په اصطلاح خلیفه داسلامي هیواد د کارونو دپر مخ بیوونکي او دچارو په لاس کې نیوونکي ته ویل کیږي ځکه چې په اسلامي امت کې د نبي صلی الله علیه وسلم ځای ناستی او داسلامي احکامو پلي کوونکی دی .

امام جویني رحمت الله علیه دخلافت په پیژندګلوي (تعریف) کې ویلي : دا یو کامل ریاست او عام قیادت دی چې ددین او دنیا په دواړو لوریو پورې تړاولري .د سیمې ساتل ، د رعیت پالل ، په توره او دلیل سره ددعوت خپرول، د ظالمانو څخه دمظلو ما نو د حقوقو په لاس ته راوړلو کې کوښښ کول ، د هغو خلکو څخه چې دچا حق نه ورکوي ترې اخستل او په بشپړه توګه یي خپلو مستحقینوته سپارل . [13]

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي : امامت ددنیا سا تلو او دین د خپرولو په خاطر د نبووت څخه وروسته دهمدې موخې لپاره منځ ته راغلي دي . [14]

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمت الله علیه وايي : اصلي هدف دولایتونو څخه دخلکو ددین هغه اصلاح اوجوړښت دی چې کله هم ترې پاتې شي نو دیو ښکاره اوڅرګند زیان او تاوان سره مخ کیږي اوهغه به ګټه ورته ونه رسوي چې دوی په دنیاکې پرې آسوده شوي وي اواصلاح دهغه څه چې یوازې په همغه باندې دین قائم کیږي ددوی دنیوی کارونو پورې اړه لري . [15]

امام ابن ازرق رحمت الله علیه ویلي دي : دخلافت او امامت څخه هدف ددین د ساتنې اودنیایي امورو په چلولوکې د شارع څخه ترنیابت پورې اړه لري .[16].

امام ابن خلد ون رحمت الله علیه خلافت داسې تعریف کړی چې : دټولوخلکو داخروي او دنیوي ګټو دلاس ته راوړلو لپاره داسلامي نقطې نظرسره سم عمل کول دي....همدا دشارع څخه ددین دساتلو او دنیایي کارونو دچلولو په اړوند نیابت دی .[17]

ګټوره نقطه:

په مطلق ډول سره امام المسلمین او امیرالمؤمنین باید ونه ویل شي . مګر په هغه صورت کې چې په ګرده نړی کې د مسلمانانو امیروي مګر څوک چې په کوم هیواد کې په صحیح ډول سره امیر وي نو سمه خبره داده چې تر هغه ځای پورې یي ونښلوي اووایي :

د فلاني هیواد امیرالمؤ منین یا فلاني ځای کې امیر المؤمنین .

---

[13]-غیاث الامم للجوینی ص 15

[14]- الاحکام السلطانیه ص 5.

[15]- السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعی و الرعیة ص 12.

[16]- بدایع السلک فی طبایع الملک ج 1 ص 90.

[17]- مقدمة ابن خلدون ص 170. حاشیة ابن عابدین ج 1 ص 548. او وروسته مخونه وګوری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد ابن حزم رحمت الله علیه ویلي دي : کله کله د امامت نوم په یوعالم فقیه او دجوما ت په امام باندې هم ایښودل کیږي. موږ وایو : پدي خلکوباندې دغه نوم مطلق نه بلکه داضافت په صورت کې ایښودل کیږي چې ویل کیږي فلانی دیني امام اودفلاني خیلو دجومات امام دی نو پرته له کوم اختلاف څخه دامامت نوم په مطلق ډول هیڅا ته نه ورکول کیږي ، مګر یوازې هغه چا ته چې د مسلما نانود چاروواکې یې په لاس کې وي .

که چیري څوک ووایي چې پرته له کوم اختلاف څخه دامارت نـوم په هغه چاباندې ایښودل کیږي چې دمسلما نانو په یو اړخ کـې دچا رروواکې په لاس کې ولري اوپه یقیني ډول هغه چاته هم د امیر نوم ورکړل شوی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم په کومه خواکې ټاکلی وه ، یا یې د نظامي ګروپ او یا هم دلښکر مشر مقرر کړی وه او بیا وروسته نورو مسلما نانو هم همدا کارکړی دئ ، نو پدې کې څه خبر ده ؟ چې هر یو ته امیرالمؤمنین وویل شي . نوزموږ ځواب دادی : د الله جل جلاله څخه مرسته غواړو او وایو : دروغ ویل په اتفاق سره حرام دي، او کوم چې موږ یاد کړ ، هغه پدې دلالت کوي چې هغه د ځینو مسلمانانو امیر ؤ ، که چیري امیر المو مین ورته وویل شي نو دا نوم ایښودل به دروغ وي، ځکه چې دا لفظ ټولو مومنانو ته شامل دی نوپه حقیقت کې داسې نده بلکه هغه دځینو مومنانو امیر دی نو صحیح داده چې هیڅکله دا روا نده چې په مطلق ډول د امت او یا هم دامیرالمومنین نوم پرته له قریشو څخه چې د ټولو مسلمانانو دچارو واکې په لاس کې لري په بل چا دا نوم کیښودل شي یا ددغه منصب اخستل ورته لازمي کار وي اګر که زیات مومنان یې مخالفت وکړي او د هغه څه نه چې پر دوی یې کول لازم وه غاړه وغړوله لکه د امیر اطاعت او له هغه سره بیعت کول نو په دې کار سره دغه مسلمانان یوه باغي ډله بلل کیږي(دامیر نافرمانی ، او عدم بیعت) نو له همدی کبله له دوی سره جنګ کول او وژل یې روا کیږي .اوهمدا رنګه د خلا فت اطلاق په هغه چا باندې کیږ ي چې دیاد شوي صفت لرونکی وي اویوازې د الله جل جلاله څخه مرسته غواړي . [18]

نو همدارنګه په یو هیواد کې دامام نوم په اوچت پاچا ایښودل روادي اوشرط ندي چې دنړي دټولو مسلمانانو عمومي امام دوي ، ځکه چې عام امامت له ډیرې پخوا زماني څخه ختم شوی، او پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : عن أنس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ((اسمعوا وأطيعوا، وإن استُعمل عليكم عبدٌ حبشي، كان رأسه زبيبة)) رواه الامام البخارى

-الفصل فی لملل و النحل لاین حزم ج 4 ص 75.[18]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه .[19]

ژباړه : ای مسلمانانو خبره يې واروی او اطاعت يي وکړئ اګرکه پر تا سو يو حبشي غلام هم امير وټا کل شي او سريې د مميز په څير وي .

نوکله چې يو مسلمان په يو مقام و ټاکل شي او په زيات او کمې اندازې شروط يې هم پوره کړل دعام امير په څيروګرځيدوامر يي بايد پلی شي او خبره يي ومنل شي داسلامي امت امامان اوعلماء کرام دډير پخوا وخت څخه دهغه اميراطاعت کوي اودوستي ورسره کوي چې د عباسي کورنی څخه پر ديخوا تر نن ورځې پورې په اسلامي نړې کې ټاکل شوی وي ، خو په خليفه څوک ندي راتول شوي بلکې هر هيوادپه صحيح ډول خپل کارونه پخپله پرمخ بيايي څکه چې که دغه نبوي حديث شريف په هغه خليفه تطبيق اوپلی شي چې ټول مسلمانان پرې راغونډشوي وي نو بيا يي فايده اوګټه لږشوه [20]

ددي حديث شرح چي : عن آبی هريرة عن النبيُّ ﷺ:قال : مَن خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وفارَقَ الجَماعَةَ فَماتَ، ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً.......... [21]رواه امام مسلم رحمه الله.

ژباړه : څوک چې دامير د اطاعت څخه ووتل اود مسلما نانو ډله يي پر يښوده او مړ شو نو داد جاهليت په مرګ مړ شو .

يقول الحافظ ابن حجر في شرح هذا الحديث وما في معناه : أي كموت أهل الجاهلية، وليس معناه أنه كافر، ولكن مات كما يموت أهل الجاهلية، كل منهم يكون وحده لا إمام له، ولا له جماعة ينتمي إليها؛ لأنهم كانوا لا يعرفون ذلك فيموتون على الضلال، وليس المراد أنه يموت كافراً، بل يموت عاصياً، ويحتمل أن يكون التشبيه على ظاهره، ومعناه :أنه يموت مثل موت الجاهلي، وإن لم يكن هو جاهلياً.

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ددغه حديث شريف په شرحه کې وايي : يعني دد غه شخص مرګ لکه د جاهيلت په شان دی ، نه داچې هغه کافردې بلکې هغه داسې مړ کيږي لکه د أهل جاهليت والاچې مر ي ، دوی ټول يواځې وي ، امام نلري او نه هم کومه ډله وي چې هغې ته يی انتماء کيږي ،ځکه دوی هغه نه پيژني نو په ګمراهی مري ، ددې دا هدف او مقصدنه دئ چې هغه کافر دئ بلکئ

- صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه 693 نمبر روايت کړی دی . [19]
- سبل السلام ج3 ص 249 . [20]
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ص 18.48.والحديث صحيح . [21]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناهکار مري ، دااحتمال هم دئ چې تشبيه په ظاهره ده او مطلب ترې دادئ چې : دغه شخص د جاهليت د مرګ په څير مري اګر که هغه خپله ګمراه نه وي .

دخليفه د ټا کلووجوب او لازميدل :

علماء کرام ټول مسلمانان داهل سنتو او نورو ټولو ډلو په ګډون سره دعادل خليفه په ټا کلو متفق دي ، تر څو د خلکو تر منځ په حق او عدل سره پريکړه وکړي او دالله جل جلاله حکمونه پلي کړي داسلامي امت ګټې په لاس راوړي اودالله جل جلاله په لاره کې جهاد وکړي ، اګر که ددغه وجوبيت په دليل کې سره اختلاف لري پدې مسآله کې يوازې دخوارجو ډله چې نجدات نوميږي (کوم چې ددين څخه وتلي دي او بل ابوبکر أصم دی چې د شريعت څخه ګونګی او مخالف دی .

امام قرطبي رحمت الله عليه دالله جل جلاله ددې قول دتفسير په هکله چې [وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ .... [22]سورة بقره آيت

۳۰

ژباړه : اوياد کړه کله چې ووېل ستارب پرښتو ته چې زه جوړوونکی يم په ځمکه کې .

وايي : دغه مباک آيت د امام او خليفه په ټا کلو کې اصل اواساس دی چې خبره يې وارويدل شي او اطاعت يې وشي ترڅو د مسلمانانو وحدت او يو والی پرې راشي اود خليفه احکام پلي شي ددې دوجوب په اړه اسلامي امت اوددينې امامانو ترمنځ کوم اختلاف نشته پرته له هغه چاڅخه کوم چې د شريعت نه کوڼ دی اوهمدارنګه ټول هغه کسان چې دده خبره منې د نظر يې پيروي يې کوي ابو بکر رضی الله عنه وايي : دامام او خليفه ټاکل په دين کې واجب دي بلکې دا روا دي .

خوکله چې اسلامي امت حج قايم کړ ، جهاد يې وکړ ، په خپل منځ کې يې انصاف وکړ د خپلو ځانونوڅخه يې دحق په پلي کولو کې هڅه و کړه غنيمتونه او صدقات يې په مستحقينو وويشل په چا چې حد واجب وه پري تطبيق يې کړ ، نو داورته کفايت کوي بيا پر دوی باندې دامام تاکل ددې کارونو لپاره واجب ندي مګر زموږدليل دادی چې الله جل جلاله فرمايلي : [إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً ...... [23]

ژباړه : زه په ځمکه کې دخليفه ګرځوونکی يم .

---

[22] -سورت بقره آيت 30.

[23] - سوره بقره آيت 30.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او فرمان د الله جل جلاله دئ چې : [يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ .... [24]

ژبا ړه : ای داوده ! زه گرځوم تا په ځمکه کې خلیفه .

او همدارنگه الله جل جلاله فر مايلي دي : [وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي الْأَرْضِ] [25]

ژباړه :وعده کړي الله جل جلاله د هغو کسانو سره چې مومنان دي له تاسې نه اونيک عملونه يي کړي وي چې خامخابه دوی خليفه گان گرځوي په ځمکه کې ، يعني له دوی څخه ....

کله چې په سقيفه بني ساعده کې دخليفه په ټاکلو کې دمهاجرينو او انصارو ترمنځ کوم اختلاف منځ ته راغی بيا هم ټولو صحابه کرامو دا بوبکر صديق رضی الله عنه په ټاکلو اتفاق وکړ، سره ددې چې اختلاف دې حدته رسيدلی وه چې انصارو وويل : يوامير به زموږڅخه وي اوبل اميربه ستاسې وي مگرابوبکرصديق رضی الله عنه اوټولو مها جرينو ددوئ خبره رد کړه اوورته وېي ويل عرب پرته ددغه کلي د قر يشو څخه بل چا ته غاړه نه ايږدي ،او دوی ته يي د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه راغلئ حديث واړندې کړ ، نو پدې سره انصارو دخپل عزم څخه په شا شول او د

قر يشو اطاعت يي و کړ، که چيرې دا مسآله دقريشواو نورو خلکو په هکله کوم فرض او واجب نه وي چې د خلافت مسآله په قر يشو او نورو خلکو باندې هم واجب نده نو ستا سو دتنازل او وروسته والي څه لامل دی په داسې کار کې چې واجب هم نه وي دومره جنجال څه کټه لري .او کله چي ابوبکر صديق رضی الله عنه ته مرگ راورسيد عمر رضی الله عنه ته يي د امامت وصيت وکړ او هيچاورته ونه ويل چې دا په موږ او يا تا واجب دي نودايي په واجب کيدو دلا لت کوي او دا ددين د هغو ارکا نو څخه يو رکن دی چې دمسلما نا نو جوړ ښت پرې راځي يوا زې هغه الله جل جلاله ته حمد او ثناه ده چې دټول مخلوق پالونکی دی .[26].

امام ابن حزم رحمت الله عليه وېلي دي : چې ټول اهلسنت ،ټول مرجئه،ټول شيعه گان او ټول خوارج دامامت په مسآله کې په واجبيدو متفق دي اوپه اسلامي امت واجب دي چې دهغه عادل امام (خليفه) اطاعت وکړي چې الهي احکام په کې پلي کوي اوپه هغه شرعي احکامو سره سم يي رهبري کوي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم ورته راوړي دي ، مگر يوازې دخوارجو څخه نجدات پدې ورسره مخالف

- سورت ص آيت 26.[24]
- سورت نور آيت 55.[25]
-تفسير قرطبی ج ا ص 208-282 .چاپ دارالحديث القاهرة .[26]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي دوي وايي : په خلکوباندې پخپل منځ کې دحق پیروي لازم ده ، زموږپه فکر سره ددې ډلې څخه دوی هیڅوک هم نشته او ددې ډ لې قول له منځه تللی دئ ددي د رداو بطلان لپاره پخوانی یادشوي اجماع ګاني بس دي ،قران کریم او نبوي احادیثو دامام تاکل واجب ګرځولي دي لدې څخه د الله جل جلاله دا فر مان دی چې :[﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ (النساء: ٥٩)] [27]

ژباړه : ای مؤمنانو د الله جل جلاله اطاعت وکړی دپیغمبر صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او ستاسو څخه دتا کل شوي امیر اطاعت وکړی .

همدا رنګه ډیرصحیح احادیث دامامانو داطاعت او د امامت د واجبیدو په اړه راغلی دی او الله جل جلاله بل ځای کې فرمایي :[} لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا..} [28]

ژباړه : نه مکلف کوي الله جل جلاله هیڅوک مګر په هغه څه چې توان یي وي.

نودا یقین لازم دی چې الله جل جلاله هیڅوک نه مکلف کوي چې دوی په تو ان کې نه وي . په یقیني ډول موږ دعقل په ضرورت او بدیهت باندې پوه شو و چې دخلکولخوا دهغو احکامومنل چې الله جل جلاله پرې لازم کړي ددوی په مالونو په حقوقو تیری دقتل او وینې تویدو،نکاح ، طلاق ،او نوروتولو احکامو دظالم لاس نیول ، دمظلوم سره انصاف کول او قصاص یي ورته اخستل ددې د سیمو دلري والي او زیاتو مصروفیتونو سره سره او ددوی د نظریاتو داختلاف سره اوبیا هم پدې ټولو کې پام نه کول نه کیدونکي او نا شوني دي ، ځکه چې کله به یو شخص یا یوه ډله غواړي چې په دې باندې د یو شخص حکمروایي وکړي خوبل شخص اوبله ډله بیا نه غواړي چې په دوی ددغه کار وشي اویا دشوی شخص حکمروایي پرې وکړي ځکه چې دغه ډله پخپل اجتهاد کې هغه څه سم بولي چې هغه بله ډله به یي وینې او یا به یي هم هغسې کم مخالفت ګڼې ، دا کارحتمامنځ ته راتلونکی دی اوداپه ډیرو هغو هیوادو نوکې په څرګند ډول لیدل کیږي چې مشر نلري اوهلته نه دحق پریکړه کیږي اونه حد پلی کیږي تردی چې په ډیرو داسې هیوادونو کې دین له منځه لاړ . [29]

- سورت النساء آیت 59 .[27]
- سورت البقرة آیت 286.[28]
-الفصل فی الملل و الاهواء والنحل ج 4 ص 87.[29]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي دي : هغه چا لپاره چې دامامت تا كلوته متي رانغاړي په اجماع سره پرې واجب ده اګركه أصم تري مخالفت كړى دئ . [30]

امام ابويعلي رحمت الله عليه ويلي دي : دامام ټاكل واجب دي ،امام احمد رحمت الله عليه ويلي دي : كله چې امام موجود نه وي ترڅو دخلكو كارونه سمبال كړي نو دا كار پخپله فتنه ده لامل يى دادى چې: كله په سقيفه بني ساعده كې دصحابه كرامو ترمنځ اختلاف راغى انصارو وويل : يو امير د زمو ږ او بل امير دستا سې وي .

ددوي دا قول ابوبكر اوعمر رضى الله عنهما ردكړى او ويلى دي : عرب پرته ددغه كلي دقر يشو څخه بل چاته غاړه نه ايږدي پدې كې ډيراثار او احاديث شته نو كه چيرې دامامت تعين او ټاكل واجب نه واى پدې اړه به دا دومره جنجال او منا ظره روا نه وه چې ترسره شوه نوحتما به يو چا ويلي واى چې دامامت شتون نه په قريشو او نه په نورو خلكو كې واجب او لازم دي .[31]

محمد بن علي القلعي ويلي : ټول اسلامي امت پرته له هغه چاڅخه چې مخا لفت يي كومه اغيزه نه لري پدې متفق دي چې دامام ټاكل واجب دې اګر كه په شرطونو او صفتو نو كې اختلاف لري [32] امام ابن خلدن رحمت الله عليه پخپله مقدمه كې ويلې دي: په اسلا مي شريعت كې دخليفه ټا كلو وجوب د صحابو كرامو او تابعينوداجماع څخه څرګنده شوې او پيژندل شوي دي ځكه چې صحابه كرامو د هغه صلى الله عليه وسلم دوفات سره سم د ابوبكر رضى الله عنه بيعت ته ورودانګل تر څوپخپلوكارونو كې دهغه راى او نظر ته تسليم شي او پيروي يې وكړي همدا رنګه دده څخه وروسته په هره زمانه اووخت همدا كار تكرار شوى دى او په هيڅ وخت كې يي دا كارنه دى پريښى چې دهمدې كار په دوام او استقرار سره دامام دټاكل كيدو پر واجبيدلو اجماع ده. [33]

مګردامامت او خلافت اهميت اوارزښت لدينه څرګنديږي چې په غياب كې يي محرابونه او منبرونه د كار څخه لويږي او معطل كيږي ، د اسلام احكام او شرايع ټپي كيږي ،احكام وروسته كيږي اوله منځه ځي،د يتيمانو حقوق ضايع كيږي په بيت الله شريفه حج نه كيږي او دجهاد بيرغ نه پورته كيږي كه چيري پاچا نه وي خلک به په عجيبه كش مكش كې را ګيروي ځينو به ځني نورخوړلي واى شاعرڅومره ښه ويلي دي :

- الاحكام السلطانية للماوردى ص 5. شرح صحيح امام مسلم رحمت الله عليه ج 7صر 144 .[30]
- الاحكام السلطانية لابى يعلى ص 3 ، فتح البارى ج 8 ص 123 . [31]
- تهذيب الرياسة و الترتيب السياسة ص 74 .[32]
- مقدمة ابن خلدون ص 171.[33]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخلکو ژوند پرته دمشر له لر لو څخه نه سمیږي ---او مشرنه میندل کیږي کله چې مشري نا پوه ته ورسیږي .

په یقیني ډول عثمان رضی الله عنه ویلي دي : کوم خلک چې الله جل جلاله دپاچا په وسیله د ګناه او محرماتو څخه منع کوي تر هغو خلکو ډیر دي چې دقرانکریم په وسیله محرمات پریږدي .اوهمدارنګه ویل کیږي چې دین اساس او تهداب دی پاچایي ساتونکی دی کوم شی چې اساس ونلري ړنګ او خرابیږي او کوم شی چې ساتونکی ونلري هغه ضایع او له منځه ځي.

دامام شروط :

داچې دخلافت ارزښت په دین کې ډیر لوی دی نواسلامي شریعت دخلیفه یا امام لپاره شروط ټاکلي .نوڅوک چې غواړي دغه دروند او مهم کارته راوړاندې شي لاندې شروط لرل ورته واجب دي . له دې شروطو څخه هغه دي چې علماء کرام پرې متفق او په ځینو کې بیا اختلاف لري دلته موږ په لنډ ډول دغه شروط واړندې کوو ځکه زموږ مقصد پدې مسأله باندې تفصیلي بحث نه بلکې یوازې اشاره ورته کول دي اودغه شروط په لنډډول داسې بیانوو :

دقریشي توب د شرط والي حکم :

د نزاع ځای : پدې کې د فقهاؤ ترمنځ هیڅ اختلاف نشته چې په خاص ولایت کې قرشي توب شرط ندی لکه د لما نځه امامت ، پدې کې هم اختلاف نشته چې امام به هاشمي یا علوي وي بلکې اختلاف پدې کې دی چې امام غلام وی آیا امامت یې صحیح دی که نه ؟ .

د اختلاف سبب او لامل :

اصل اختلاف پدې کې دی چې حدیث « الأئمة من قریش » دغه حدیث امام احمد او امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کې د أنس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

هغه کسانو چې حدیث یې صحیح کړی دی په لاندې ډول دي :

۱-حافظ ابن کثیر رحمت الله علیه ویلي دي : حدیث قوی کیدی شي ، ځکه چې د حدیث دوه جید سندونه دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- امام بن الملقن رحمت الله علیه وایي : روات يې صحيح دي ، ابوؤاد باندې امام مسلم احتجاج کړی او په علی باندې امام بخاری رحمت الله علیه احتجاج کړی او په نورو رواتو امام بخاری او امام مسلم دواړو احتجاج کړی دی .

۳ – امام عراقی رحمت الله علیه وایي : امام نسائی ا وامام حاکم د أنس رضی الله علیه حدیث په صحیح سند سره روایت کړی دی .

۴- حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : ددې حدیث طرق (سندونه) چې په یو مستقل کتاب کې د څلویښتو صحابه ؤ څخه ټول کړی دي چې په « لذة العیش فی طرق حدیث الأئمة من قریش » نومولی دی .

لاندې امامانو په متواترو احادیثو کې راوړی دی :

۱-امام ابن حزم رحمت الله علیه .

۲-امام ابن تیمیة رحمت الله علیه .

۳- امام ابن الجزري رحمت الله علیه .

۴- امام علی القاري رحمت الله علیه .

۵- امام السیوطی رحمت الله علیه په : فی الأزهار المتناثرة فی الاحادیث المتواتره ، کتاب کې ذکر کړی دی .

۶- امام کتاني رحمت الله علیه په : فی نظم المتناثر فی الحدیث المتواتر.

ددې حدیث په معنی سره نو ر احادیث راغلي دي :

چې ټول تقریبا نهه احادیث کیږي ، او وروسته ټول یو په بل پسې ذکرکیږي .

پدې مسأله کې د فقهاء کرامو أقوال :

۱- د جمهورو علماؤ لکه : حنفیه رح ، مالکیه رح ، شافعیه رح ، حنابله رح ، أهل الظاهر رحمهم الله أجمعین ، دوی وایي : امام باید قرشي وي .

۲- شوافع او نور وایي : که قرشي نه وي بیابه کنايي امیر کیږي که هغه نه وي ، بیابه د بنو اسماعیل څخه وي ، که هغه هم نه وي بیابه أعجمي وي ، په یو قول کې جرهمي هم راغلی دی ، که هغه هم نه وي ، بیابه د اسحاق د او لادې څخه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ – امام ابن حزم رحمت الله علیه وایي : که چیرې لفظ « الأئمة من قریش » د امر په صیغې سره وي نو د غیر قرشي ټاکل حرام دي ، او که په صیغه خبر سره وي نو بیا که غیر قرشي دعوی د خلافت وکړي نو ټاکل ورته نشته (یعني په داوړه حالاتو کې باید قرشي وي) . [34]

۴ – شهید عبد القادر عوده رحمت الله علیه وایي : د امامت حق مقید دی ، د الله جل جلاله تراطاعت پورې ، او دا یواځې په قریشو پورې محصور نده .[35]

۵ – د/ یحیی اسماعیل وایي : قرشی توب د کمال شرط دی د صحت شرط نه دی . [36]

۶ – د / قرضاوي رحمت الله علیه وایي : د قرشي توب شرط د قریشو د قوت په له منځه تللو د منځه لاړ ، همدغه د امام ابن خلدون رحمت الله علیه نظر هم دی ، ځکه حکم د علت سره په و جود او عدم کې یو ځای وي .

۷- شیخ عطیه صقر ویلي دي : د قرشي توب د شرط څخه مطلب تبرک ندی بلکې د امت د مصلحت لپاره د سلطان هیبت او د نفوذ وړاندې توب ، قوت طاقت مطلب دی .... [37]

۸- شیخ شینقطي رحمت الله علیه ویلي دي : قرشی توب په شرط باندې ډیرو احادیثو دلالت کړی دی او عامو اهل العلم هدا نظر دی مګر د الله جل جلاله د دین د اقامت ، دهغه او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت پورې اړه لري خو که د الله جل جلاله د امر مخالفت یې وکړ نوغیر قرشي چې د الله جل جلاله اطاعت کوي او امر یې نافذوي د قرشي څخه غوره دی . [38]

دغه د دې بحث نچوړ او خلاصه ده او تفصیل یې په لاندې ډول دی :

۱-: باید داصلي اوخالصو قریشو څخه وي:

ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: عن آنس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : الأئمةُ من قریشٍ ، [39]

ژباړه : حضرت آنس رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړئ چې فرمایلی یې دي : باید امام له قریشو څخه وي : دا حدیث پدي لفظ سره امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسایي

- المحلی ج 1 ص 57 . شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حیدره الكثیری . [34]
- الاسلام واوضاعنا السیاسیة ص 125 .[35]
- منهج السنة فی العلاقة بین الحاكم و المحكوم ص 276 . [36]
- صقر عطیه فتوی بعنوان حدیث : الأئمة من قریش ، (اسلام نیت) [37]
- اضواء البیان ج 1 ص 24 . [38]
- صحیح الجامع الصغیر په 2758 نمیر روایت کړی او صحیح یی بللئ دئ ، امام احمد رحمت الله علیه په 12329 نمبراو امام نسائی رحمت الله علیه په سنن کبری کی په 5942 نمبر په لږ اختلاف سره روایت کړی دئ .[39]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن أبی شیبه رحمت الله علیه ، امام ابویعلی رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه په معجم کبیر ، امام حاکم رحمت الله علیه ، امام سعید بن منصوررحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام طیالیسي رحمت الله علیه دحضرت علي او حضرت انس (رضی الله عنهما) څخه روایت کړیدی .

عن معاویة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : إنَّ هذا الأمر في قریش لایعادیهم أحدٌ إلاّ أکبه اللهّ في النّارِ علي وجهِهِ ما أقاموا الدّینَ[40]

ژباړه : امام بخاری رحمت الله علیه د حضرت معاویه رضی الله عنه څخه روایت کړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : دغه کار دامامت به په قریشو کې وي هیڅوک به ددې کارمخالفت نه کوي مګر الله جل جلاله به یي دجهنم په اور کې پړمخې وغورځوي تر څو چې دوی ستاسو په منځ کې دین قائموي .

عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : لایزال هذا الأمر في قریش ما بقي منهم إثنانِ [41]

همدارنګه ابن عمر رضی الله عنهما روایت کړی چې فرمایلي یی دي : امامت به په قریشو کې ترهغه پورې وي ترڅو دخلکوڅخه دوه کسان هم پاتې وي .

وبتفصیلٍ أکثر للحاکم في مستدرکه، عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه، أنّ رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: «الأئمة من قریش، أبرارُها أمراءُ أبرارِها، وفجارُها أمراءُ فجارِها، ولکلٍّ حق، فآتوا کلَّ ذي حقّ حقَّه، وإنْ أمّرتُ علیکم عبداً حبشیاً مجدعاً، فاسمعوا له وأطیعوا، ...»[42].

او همدرنګه په زیات تفصیل سره امام حاکم رحمت الله علیه په خپل مستدک کې د علی بن أبی طالب رضی الله عنه هغه درسو ل الله صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړئ چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : امامان دقریشوڅخه دي نیکان یي دنیکانو امیران دي او بدان یي د بدانوامیران دي که قریشو پرتاسې یو پرې کړل شوي پوزې والاحبشي غلام هم مقرر کړتاسو یي اطاعت وکړی او خبره یي

---

[40] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه ، کتاب الاحکام په 7139 نمبر یی روایت کړئ دئ .

[41] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه ، کتاب الاحکام په 7140 نمبر یی روایت کړئ دئ .

[42] -الحاکم: المستدرك علی الصحیحین، کتاب معرفة الصحابة، باب فضائل قریش، 85/4، حدیث 6962. ورواه الامام الطبراني رحمت الله علیه بنفس اللفظ في المعجم الصغیر،260/1، حدیث 425 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واروی ...دا حدیث شریف امام حاکم رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړي .

،او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره دعبدالله بن سائب رضی الله عنه څخه اوامام بزار رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روایت کړی چې : عن عبد الله بن السائب رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم أنه قال : قدِّموا قريشًا ولا تَقَدَّموها [43]

دحضرت عبد الله بن سائب رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : قریش وړاندې کړی او په هغوی یی مه وړاندې کوی(قریش خپل امامان وټاکی) او همدارنګه عَنْ عُتْبَةَ بْنِ عَبْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْخِلَافَةُ فِي قُرَيْشٍ وَالْحُكْمُ فِي الْأَنْصَارِ......... [44]

ژباړه : عتبه بن عبدرضی الله عنه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی دی چې فرمایلي دي : خلافت به په قریشو کې اومشورت به په انصارو کې وي ..... دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه امام طبراني رحمت الله علیه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله علیه ، امام ابن عساکررحمت الله علیه دعتبه بن عبد رضی الله عنه څخه په صحیح سند سره راویت کړی دی .

امام احمد رحمت الله علیه او امام ابویعلی رحمت الله علیه په مر فوع حدیث دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کړی چې فرمایلي يي دي : اي قریشو تاسو ددې کار لپاره اهل او وړیاست تر څو چې لاره مونه وي ورکه کړي . او بدعت مونه وي اختیار کړی ، پدې کار سره صحابه کرام په سقیفه بني ساعده کې راټول شول کله چې انصارو وویل زموږڅخه دامیر وي او ستاسې څخه دهم یو امیر وي نو ابوبکر رضی الله عنه د مخکې حدیث په استناد سره ددوی قول ردکړ ، نو انصارراضي شول اوویی ویل : تاسو امامان یئ اوموږ ستاسو وزیران یو.

امام نووي رحمت الله علیه ددې حدیث په اړه ویلي دي : دغه او ددې په څیر نوراحادیث پدې څرګند دلیل دی چې باید امامت یوازې په قریشو کې وي او پرته له دوی څخه هیچا ته دخلافت ورکول اوخلیفه ټاکل روا ندي ، په همدې خبره دصحابه کرامو په وخت او له هغوی وروسته اجماع شوی ده

---

[43] -صحیح الجامع په 4382 نمبر سره روایت کړی دی ، او حدیث صحیح دی.

[44] - مسند امام احمد رحمت الله علیه، مسند الشامیین نمبر د حدیث شریف 17654 :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوچا چې ددې اجماع څخه وروسته دبدعتيانو او نورو مخالفينو څخه ددې مسألې په اړه څه وړاندي کول هغوی دصحابه کرامو اوبيا د تابعينو په اجماع سره د منلو وړندي [45]

۲ـ هغه څوک چي د مسلمانانو څخه ديو قاضي په توګه منل کيږي بايد مجتهد وي :

چې په فتوى غوښتنه او د نورو ورځنيو مسايلو په هکله بايد بل چاته اړنه وي پدې شرط سره دپخوا نه اتفاق شوی دی.

مګرخلک داجتهاد په اړه سره مختلف دي : يوه ډله علماء اجتهاد شرط بولي او ويلي يي دي په امام واجب دي چې ددين په اصولو او فروعو کې مجتهد وي تر څو وکولای شي فتوى ورکړي او احکام استنباط کړي دادي : امام ماوردي رحمت الله عليه ،امام ابويعلى رحمت الله عليه او امام جويني رحمت الله عليه ، امام غزالي رحمت الله عليه اوامام بيضاوي رحمت الله عليه نظردی امام ابن خلدون رحمت الله عليه پخپله مقدمه کې دا نظر د يوې ډلې څخه ياد کړيدی .

امام شهر ستاني رحمت الله عليه ويلي دي : داهل سنتو څخه يوه ډله داجتهاد د نه شرطوالي خواته اوښتي او ميلان يی کړئ دئ په ځانګړي ډول په وروستنيو وختونوکې تردې چې دايي روا وبلل چې امام د مجتهد نه وي مګر داتکی واجب دی چې بايد له ده سره داسې مجتهدين موجود وي چې دفتوى او احکامويه اړه ورته مراجعه کوي . [46]

۳ـ بايدامام دتجربې او ښه نظر خاوند وي:

ترڅو ملت ښې او سمې لارې ته رهبری اودهغوی دنيوي ګټوته سم پام وکړي ځکه خليفه چاروکې د مرکزيت حيثيت لري او همدارنګه خليفه بايدپه جګړه او عسکري نظام پوره پوه دسنګرونو پوره ساتنه او اسلامي سيمې دساتنې اوحفاظت اواسلامي امت څخه دکفردتيري دفع کول دظالم څخه انتقام اوغچ اخستل دمظلوم لپاره حق ورکول هم دخليفه ګانو دکارونو څخه دي پخوايې ويلي دي لکه لاندې شعر : ژباړه :

دزړورو دزړورتيا څخه وړاندې بايد ښه پام وشي - ځکه فکر کول لومړی او زړورتيا دوهم ځای لري

--39 ـ شرح امام مسلم رحمت الله عليهج 12 ص 441-442. کتاب الامارة . ،غياث الا مم للجويني ٦٢٢ -٦٢٣ ، احکام سلطاني للما وردي فتح الباري ج١٣ص١١٣-١٢١ مقدمه ابن خلدون ص.١٧٣.

46 - غياث الامم ص 63 ، اصول الدين للبغدادی ص ، احکام سلطانی ماوردی ص 6 ، مقدمه ابن خلدون ص 173

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پام او زړورتیایوه ازاد شخص کې یوځای شي--نودا به اوچت ځای اوجګ مقام ته ورسیږي کله هم یوځوان پخپلو همزولو باندې وړاندې شي -دا وړاندې والی په ښه فکرنه په کبر اوغرور سره کیږي.

٤- باید امام دحدودوپه پلي کیدو :

اودغاړو په وهلو او پوستکو په پرې کولو کې نرموالی او ویره احساس نه کړي ددې دلیل دصحا به کرامو رضی الله عنهم اجماع ده ..

٥:- امام بایدآزادوي :

–امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي: دریم شرط آزادي ده ځکه چې مریي پخپل ځان ولایت نلري نو دا کار ددې کار خنډکیږي چې په بل چا دحاکم وټاکل شي ، ځکه چې دمریی ګواهي او شهادت نه قبلیږي نو داغوره ده چې دحکم دپلي کیدو امامت څخه هم منع کړی شي[47]

نو دامام دآزادی او اسلام په شرط ګرځیدوکې څه پټوالی نشته .

٦:- امام باید مسلمان وي دا شرط دي .

٧:- امام باید نارینه وي :

ټول اسلامي امت دلوی امامت او دمسلمانانو د او چت چار و وا کې (خلافت) لپاره دنارینتوب په شرطوالي سره اتفاق کړی دی نو دښځي لپاره دهیواد مشري کول ناروا دي . – عن أبی بکرة نفیع بن الحارث عن النبی صلی الله علیه وسلم قال: لن يُفْلِحَ قومٌ ولَّوْا أمرَهَمُ امرأَةً[48]

دحضرت أبوبکرة نفیع بن حارث رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرما یلي دي : هیڅکله به هغه قوم بریالی نشي چې ښځه یي د چارو واکداره اومشره وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه د حضرت ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی دی او بل دا چې ښځه د عقل او دین له پلوه نا قصه ده .او اسلامي امت پدې اتفاق کړی چې دښځي امامت روا ندی ....

---

[47] - احکام سلطانی ص 65.

[48] - صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه په 4425 نمبر سره یی روایت کړی دی ، صحیح الجامع 5252 نمبر راوړئ دی .، حدیث شریف صحیح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸:- دامام دبدن اعضاء (غړي) با يد سالم او صحيح وي .

۹:- امام بايد بالغ وي:

ځکه چې ماشوم مکلف ندی او دقضا لپاره يې تاکل هم روانديي ، دخپل ځان اختيار نلري نو څنگه به دبل چا اختيار لرلی شي ،له همدې امله امام بخارى رحمت الله عليه پخپل صحيح کتاب کې په مرفوع سند سره د ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړی چې : زما دامت هلاکت او تباهي به دقريشو د ماشومانو په لاس کې وي ، دامام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه سره په مصنف کې راغلي چې : ابو هريره (رضی الله عنه به په بازار کې روان وه او ويل به يې :(اي الله جل جلاله شپيتو کلونو عمر ته مې مه رسوې او دماشومانو پاچاهي مه راوينې .

۱۰:-امام بايد عاقل وي :

نو دليوني پاچاهي روانده ، امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : عقل دوهم هغه شرط دی چې اتفاق پرې شوی يوازې هغه عقل بسوالی نه کوي چې انسان پرې مکلف گرځي او دضروري څيزونو علم پرې حاصليږي تردې چې دصحيح تميز غوره عقل ،ځيرکوالي، سهوې او غفلت څخه ليرې والي ښه يی.[49] په نهم او لسم شرط کې هيڅ اختلاف نشته ..

۱۱:-امام بايد عادل وي:

عدالت دمکلف انسان دحالاتو برابر ښت دی چې هغه کار سرتري ونه وهي چې پدې يي څرگندوي او عدالت په تقوی او صلاح کې را ټوليږي ځکه چې پاچاهي او امامت دلويو امانتونو څخه دی او فاسق امين ندی اونه يي روايت قبليږي .. امام ماوردي رحمت الله عليه ويلي : په ټولو امامتونو کې عدالت معتبر او معتمد څيزدی .

عدالت دادی : چې انسان بايد درښتينې لهجې ،امانت ته پوره پام کوونکی ، دټولو حرامو او ناروا و څخه پاک دگناهو نو څخه ځان ساتونکی دشک او شبهې څخه لري ، دغوصې او رضا په دواړو حالتونو کې مينه ناک . په خپل ديني اودنيوي کار کې د مرمت او ځوانمردی کار وونکی و ي [50].

ځکه چې داسلامي امت په منځ کې پدې هکله هيڅ اختلاف نشته چې دفاسق لپاره دامامت تاکل اوهغه امام گرځول روانديي.[51]

---

[49] - احکام سلطانی ص 65.

[50] - احکام سلطاني ص 66.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې علماى كرامو دځينو شرطوونوپه اړه لكه :

١ـ اجتهاد او دغړوجوړوالئ مخالفت څرګند كړى .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي : دامامت په هغو شرطونو کې بايد کتنه و شي چې امامت پرته دهغو دشتون څخه نه رواكيږي نو دا شرط مو داسې وموندچې : بايد اصلا دقريشو څخه وې ځكه چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم خبر وركړى دى چې امامت په قريشو كې دى.

٢:ـامام بايدبالغ وي :

دښه اوبد ترمنځ توپير وكړي.ځكه چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فر مايلي دي : ددري كسانو څخه قلم پورته دى او بد اعمال يي نه ليكل كيږي : ماشوم ترڅو چې بالغ نه وي او ليونى ترڅو چې روغ نه وي.

٣ـامام بايد نارينه وي :

ځكه چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : هغه قوم به بريالى نشي چې خپله مشري يې ښځې ته سپارلې وي .

٤:ـامام بايد مسلمان وي :

څكه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا)) [52] سوره النسا آيت ١٤١ :

ژباړه : او هيڅ كله الله جل جلاله د كافرانو لپاره په مؤمنانو باندې كومه لاره نده ګرځولې (څه حكم او امر د كفارو په مومنانو نشته) .

ژباړه :- خلافت ډيره لويه لار ده، او الله جل جلاله پدې سره امركړى چې اهل كتاب دجزيو اخستلو په وخت كې ذليل كړي، او هغه كفار چې داهل كتابوڅخه نه وي ، ويي وژنى تردې چې مسلمانان شي .

- تفسير قرطبي ج 12ص 285-286. تفسير ابن كثير ج 1 ص 110، احكام سلطانى ماوردى ص 6،غياث الامم ص 76، حاشية ابن عابدين ج 1ص 548 . [51]
- سورت النساء آيت 141. [52]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:-امام باید یوداسې عالم وړاندې کړي :

چې ددین په هغه ضروریاتو او فرایضو پوه وي، دالله جل جلاله څخه ویریدونکی اوپه ټولنیزډول په ځمکه کې دفساد ښکاره کوونکی نه وي ، ځکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ. [53]

ژباړه :-ځکه چې دهغه چا وړاندې کیدل چې دالله جل جلاله څخه په هیڅ شي کې نه ویریږي او په ځمکه کې فساد او منکرات ښکاره کوي هغه د ډاډ وړندي او یا هغه څوک چې دخپل دین څخه معلومات نلري، نو یقینا یې په ګناه او تیري کې مرسته ورسره وکړه دنیکۍ او تقوی مرسته یې ونکړه ، بیشکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- عن عائشة رضی الله عنها عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : مَن أَحْدَثَ في أَمْرِنَا هذا ما ليسَ فِيهِ، فَهو رَدٌّ . [54] متفق علیه .

ژباړه : چاچې داسې یو کار وکړ چې زموږدلارې مخالف وه هغه کارېې رداو نامنلی شویدی . دغه حدیث امام بخاری رحمت الله ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه،

امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړي دی .

عن أبی ذر الغفاری عن النبی صلی الله علیه وسلم فقال : يا أبا ذَرٍّ، إنِّي أراكَ ضَعِيفًا، وإنِّي أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنَفْسِي، لا تَأَمَّرَنَّ علَى اثْنَيْنِ، ولا تَوَلَّيَنَّ مالَ يَتِيمٍ. [55]

د حضرت ابوذر غفاری رضی الله عنه څخه روایت دی چې حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ماته وفرمایل :-ای ابوذره ! ته کمزوری یې، ددوه کسانو مشري مه کوه، او هیڅکله د یتیم د مال سرپرستي مه کوه .

او الله جل جلاله فرمایلي دي: فَإن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا . [56]

ژباړه :- .نو هغه څوک چې حق یی پرذمه وي کم عقل یا ناتوان وي .

نو داصحیح اوسمه خبره ده چې که عقل یی کمزوری وي او هغه څوک چې خپل کار نشي کولی باید ولي او سرپرست ونه نیول شي او هغه څوک چې حتما باید ولي او سرپرست ولري نو ده ته ندي روا چې د مسلمانانو سرپرست او مشرشي او دا صحیح خبرده چې په چاکې چې دغه اته شرطونه پوره نشي

- سورت مائدة آیت 2. [53]
- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه نمبر حدیث 2697 ، صحیح امام مسلم رحمت الله علیه1718 . والحدیث صحیح . [54]
- صحیح امام مسلم رحمت الله علیهص 1826. والحدیث صحیح . [55]
- سورت بقرة آیت 282 . [56]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستي يي باطله او ناروا ده او هيڅکله يي سرپرستي او امامت منځه ته نه راځي بيا دا کار مستحب دی چې ددیني وړو وړو مسألو له عباداتو ،سیاست او احکامو څخه خبر وي فرایض په پوره ډول سره سرته ورسوي او هيڅ کمبود په کې رانشي ټولې لويي ګناوي که پټې وي یاښکاره او همدارنګه له وړې ګناه هم ځان ترې وژغوري نو دغه څلور واړه صفات دي چې انسان يي بد ګڼي او غواړي دمسلمانانو خليفه بايد ځان ترې وساتي که يي بيا هم مشري واخسته نو خلافت يي صحيح دی او دغه صفات يي بدبولو او په هغه کې چې دالله جل جلاله پيروي کوي اطاعت يي واجب دی او په هغه څه چې دالله جل جلاله پيروي نه کوي بيا هم دفاع کول ترې واجب دي پدې کې اصلي هدف او موخه داده چې :- په خلکو او رعيت باندې پرته له ضعف او کمزورتيا څخه نرمي کوونکۍ وي ،دمنکر په له منځه وړلوکې دشدت څخه پرته او دواجبو نه دتيري کولو پرته کلک وي ،ويښ او بيدار به وي دلاوراوغيرتي نفس لرونکی دخپل ځان لپاره به دحق مال منع کوونکی نه وي . اوهمدارنګه به د هغه مال په اړه چې حق يي نه وي ، زيات مصرف کوونکی (اسراف کوونکۍ) نه وي .

دغه ټول پدې کې راټوليږي چې :-امام بايد دقران کريم په احکامو او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په سنتو برابر وي ددغه کار ټول ښه والۍ اوغوره والۍ راټولوي .او دغه کار امام ته زيان نه رسوي چې په جوړښت او خلقت کې يي څه عيب او کمبودي وي .لکه : ړوندوالی اوګونګوالی،پوزه يي پرې وي غوږ يي پرې وي يا هغه چې دواړه لاسونه او دواړه پښې يي نه وي يا زوړ وي مګر پوهيږي اګر که سل کلن هم وي اوڅوک چې بې هوشه کيږي او بيا بيرته رابيداريږي ، او څو ک چې دمجرد بلوغ ته رسيدوسره سم بيعت ورسره کيږي او دامامت شروط په کې وي نو ددغه ټولو يادشووکسانو امامت صحيح او سم دی ځکه چې نه د قران کريم نص ،او نه د پيغمبر صلی الله عليه وسلم سنت ،نه اجماع ،نه رای (نظر) او نه هم دليل ددې څخه ممانعت کړی دی .بلکه الله جل جلاله فرمايلې دي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ .[57] النساء ايه۸

ژباړه :- ای مومنانو په عدالت سره عمل وکړی ، چاچې عدل وکړ بيشکه دالله جل جلاله امريې پرځای کړ ،دټولو مسلمانانو ترمنځ پدې کې هيڅ اختلاف نشته چې خلافت په ميراث نه ورکول کيږي او نه دپلار په ځاي زوی اونه څو ک دچا څخه وروسته په موروثي ډول خليفه ټاکل کيږي او همدارنګه د ماشوم لپاره خلافت روا ندی خو يو اځي روافض دي چې دا دواړه کارونه يي روا بللي دي او بل دا چې

---

[57] - سورت النساء آيت 135 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهیچا ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې دښځې لپاره خلافت رواندئ ، دالله جل جلاله څخه مرسته غواړو . [58]

پاچایان په څو ډوله دي ځیني یي عادل مسلمان ، ځیني یي : فاسق ظالم او تیرئ کوونکي اوځیني بیا کافر اوددین څخه وتلي ،دلته یوازي اول قسم ذکر کوو چې څه مسولیتونه لري او په امت یي څه حقوق دي دالله جل جلاله څخه پدې اړه‌لارښوونې او مرستې غوښتنه کوو .... امیر باید مسلمان او عادل وي :

بیشکه سپیڅلې شریعت بیان کړی چې : مسلمان عادل امیر دالله جل جلاله په وړاندې تر نورو خلکو ډیره اوچته مرتبه لري اوده ته دالله جل جلاله په نزد لوی فضیلت او ډیر ثواب دی چې یوازې الله جل جلاله پرې پوهیږي لدې څخه :

۱:-هغه عادل امام چې دخلکو په منځ کې په حقه فیصله کوي او عدل قایموي :

هغه به دقیامت په ورځ دالله جل جلاله دعرش تر سیوري لاندې وي په کوم وخت کې به چې پر ته د الله جل جلاله دسیوري څخه بل سیوری نه وي .

وعن أبي هريرة رضی الله عنه قالَ: قالَ رسُولُ اللَّه ﷺ :سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلَّا ظِلُّهُ: إمامٌ عادِلٌ، وشابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّه تَعالى، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ في المَسَاجِدِ، وَرَجُلانِ تَحَابَّا في اللَّه: اجتَمَعا عَلَيهِ، وتَفَرَّقَا عَلَيهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ، وَجَمَالٍ فَقَالَ: إنِّي أَخافُ اللَّه، ورَجُلٌ تَصدَّقَ بِصَدَقَةٍ فأَخْفَاها، حتَّى لا تَعْلَمَ شِمالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينهُ، ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ متفقٌ عَلَيْهِ[59].

ژباړه : د حضرت أبوهريرة رضی الله عنه څخه روایت دئ چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایي : اووه کسان به دالله جل جلاله دسیوري لاندې وي په هغه ورځ چې دالله جل جلاله دسیوري پرته به بل سیوری نه وي ، له دوی څخه یي یو عادل امیر یاد کړی دی .... دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه امام احمد رحمت الله علیه ،امام نسايي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ،دأبوهريرة او أبو سعید خدري رضی الله عنهما څخه روایت کړی دی

- الفصل فی الملل و النحل ج 4 ص 129. [58]
- صحیح الامام بخاری رحمت الله علیه نمبر 6806، او صحیح امام مسلم رحمت الله علیه نمبر 1031 . روایت کړی دی . [59]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲:-عادل امام به دقيامت په ورځ دنور او رڼا په منبر باندې :

دالله جل جلاله ښي اړخ ته ناست وي او دالله جل جلاله دواړه بلاکيف لاسونه يمين دي ،

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللهِ علَى مَنابِرَ مِن نُورٍ، عن يَمِينِ الرَّحْمَنِ عزَّوجلَّ -وكِلْتا يَدَيْهِ يَمِينٌ- الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وأَهْلِيهِمْ وما وَلُوا. رواه امام مسلم رحمه الله وهو من أفراد امام مسلم رحمه الله على الامام بخارى رحمه الله . [60]

ژباړه : دحضرت عبدالله بن عمرو رضى الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي :- هغه کسان چې عدل کوي دالله جل جلاله سره به درڼا په منبرونو ،ښي اړخ ته به ناست وي او دواړه بلا کيف لاسونه يي يمين دي دا هغه کسان دي چې پخپلو فيصلو خپلوکورونواو تر خپل لاس لاندي خلکو کې عدل کوي ،دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،او امام نسايي رحمت الله عليه ،دعبدالله بن عمرو رضى الله عنه څخه روايت کړيدى.

عن أبي سعيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن أحب الناس إلى الله يوم القيامة وأدناهم منه مجلسا إمام عادل، وأبغض الناس إلى الله وأبعدهم منه مجلسا إمام جائر» [61]

ژباړه : دابو سعيد خدري رضى الله عنه څخه روايت دى چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشکه چې الله جل جلاله ته دقيامت په ورځ ډيرګران اونيږدې دخلکو څخه هغه ته ، الله جل جلاله ته دناستې او مجلس له پلوه عادل امام دى . او همدارنګه ډير بد د خلکو څخه الله جل جلاله ته د قيامت په ورځ او ډير سخت عذاب والا ظالم امير يا امام دى . داحديث امام احمد رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ،په سننواو شعب الايمان کي اوامام ترمذي رحمت الله عليه روايت کړيدى اوويلي يي دي دغه حديث حسن او غريب دى (بلکې حديث ضعيف دى) خو حديث د تحسين احتمال لري ځکه چې په څو سندو نو سره راغلى او فضيل بن مرزوق وقاصي په کې دى، امام ذهبي رحمت الله عليه په ضعفاءکې ذکر کړى او وويلي يي دي : دغه حديث امام ابن معين رحمت الله عليه او نورو امامانو ضعيف بللى دى . او همدارنګه دغه حديث دعطيه العوفى په سند سره هم راغلى ، امام ابن قطان ويلي دي :ضعيف کړى شوى دى ، امام ذهبي رحمت الله عليه ويلي : ضعيف يي بللى ، ابن قطان ويلي :حديث حسن دى اوصحيح ندى .

- صحيح امام مسلم رحمت الله عليهنمبر 1827 ، والحديث صحيح . [60]
- سنن الامام ترمذى رحمت الله عليه، أبواب الاحكام فى الامام العادل حديث نمبر 1329 . [61]

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن عمر بن الخطاب عن النبی صلی الله علیه وسلم قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : أفضلُ الناسِ عند اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ عَدْلٌ رفيقٌ، وشَرُّ عبادِ اللهِ منزلةً يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ خَرِقٌ [62]

امام طبراني رحمت الله علیه دعمر رضی الله عنه څخه مرفوعا پدې لفظ سره روایت کړې چې الله جل جلاله دغوره بندګانو څخه دقیامت په ورځ دمرتبې او منزلت له پلوه عادل او نرمي کوونکی امام (پاچا)دی او دالله جل جلاله دبدترینو بندګانو څخه دقیامت په ورځ ظالم او سختي کوونکی امیر یعني پاچا دی .

دغه سند ابن لهیعه په یوازیتوب سره روایت کړی او دحدیث لپاره بل سند دامام ابو یعلی رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه سره دابو سعید خدری رضی الله عنه نه په مرفوع ډول پدې لفظ سره روایت شوی چې :عن أبی سعید الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ[63]

ژباړه : سخت ترین عذاب به دقیامت په ورځ دظالم پاچاوي .

۳:-دامام لپاره به ډیر لوی اجر وي :

که چیرې دالله جل جلاله څخه دویرې اوتقوی په خاطر باندې امر وکړي او دالله جل جلاله په حکم کې عدل او انصاف وکړي .

عن أبی هريرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : ....وإنَّما الإمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِن ورَائِهِ ويُتَّقَى به، فإنْ أمَرَ بتَقْوَى اللَّهِ وعَدَلَ، فإنَّ له بذلكَ أجْرًا وإنْ قالَ بغَيْرِهِ فإنَّ عليه منه[64]. متفق علیه .

ژباړه : حضرت أبو هريرة رضی الله عنه ویلی دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : امام ډال او سپر دئ چې ترشاه به یې جګړه کیږي او په همدې سره د ځان ساتنه کیږي که چیرې په تقوی

- السلسلة لضعیفة نمبر 1157 ، شیخ البانی وایی : حدیث ضعیف دی . [62]
- ضعیف الترغیب نمبر حدیث 1319 . [63]
- اخرجه الامام بخاری رحمت الله علیه برقم :2957 ، و امام مسلم رحمت الله علیه برقم : 1835[64]

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره امر وکړي او په پريکړه کې عدل او انصاف وکړي پدې سره ده ته اجر ورکول کيږي ، او که په بل څه سره امر وکړي نو دئ گناهکار دی . دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، او امام نسائی رحمت الله عليه روايت کړئ دئ .

۴- د عادل امام دعاء نه رديږي:

دا د الله جل جلاله په وړاندې د ده د کرامت او منزلت له وجهی څخه .

عن أبی هريرة عن النبی صلی الله عليه وسلم قال قال الرسول صلی الله عليه وسلم : ثلاثةٌ لا تُرَدُّ دعوتُهم : الصَّائمُ حتَّى يُفطِرَ ، والإمامُ العادِلُ ودَعوةُ المَظلومِ ، يَرفَعُها الله فوقَ الغَمامِ ، وتُفتَحُ لها أبوابُ السَّماءِ ويَقولُ الرَّبُّ : و عِزَّتي وجَلالي لأنصُرَنَّكِ ولَو بَعدَ حينٍ[65]

دحضرت ابوهريرة رضی الله عنه څخه روايت دي چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : دري کسان دي چې ددوي دعوت او غوښتنه نه رديږي عادل امير ، روژه دار ترڅو يې روژه ماته کړي نه وي ، دمظلو م دعوت او غوښتنه ، الله جل جلاله يې د قيامت په ورځ د وريځو څخه اوچته پورته کوي او داسمان دروازي ورته خلاصيږي او الله جل جلاله فرمايي :- زما دېخپل عزت سوگند وي چې حتما به ستا مرسته کوم اگر که لږ وروسته هم وي بيشگه پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : امام ډال او سپر دی چې ترشا به يې جگړه کيږي او په همدې سره دځان ساتنه کيږي که چيرې په تقوی سره امروکړي اويه پريکړو کې عدل او انصاف وکړي پدې ورته اجر ورکول کيږي اوکه په بل څه سره امر وکړي نو دی گناهکار دی . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

ددې حديث شريف څخه لاندې احکام لاسته راځي :

۱- په حديث شريف کې د اميرانو اطاعت او دهغوی د نافرمانی څخه ډډه کول .

---

[65] - ضعيف الترغيب برقم 583 . شيخ البانی وايی : حديث ضعيف دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پدې کې دامیرانو په ظلم باندې صبر کول .

۳- باید د امیر او خلیفه تر شا په جګړه کې برخه واخستل شي .

په بل حدیث شریف کې راغلي دي :

فرواه الامام طبراني رحمت الله علیه في الدعاء والبیهقي في الشعب من حدیث أبي هریرة .رضي الله عنه . ولفظه :ثَلاَثَةٌ لَا يَرُدُّ الله دُعاءَهُمْ: الذَّاكِرُ الله كَثِيراً، والمَظْلُومُ، والإمامُ المُقْسِطُ . وحسنه الألباني في صحیح الجامع [66]

ژباړه : دحضرت أبوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : دری کسان دي چې الله جل جلاله یی دعا قبلوی او نه یی ردوي ، یو هغه شخص چې د الله جل جلاله ډیر ذکر کوي ، بل مظلوم او دریم عادل امام ، دغه حدیث امام طبرانی رحمت الله علیه امام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کې روایت کړئ دئ ، او شیخ الباني رحمت الله علیه په صحیح الجامع کې حسن بللئ دئ.

د مسلمان امام وظایف (دندي):

مسلمان امام دندې لري چې باید ترسره یې کړي او ده لره حقوق او امتیازات دي چې باید ورکړل شي هغه دندېي په قراني آیاتونو او نبوي احادیثو کې ذکر شوي چې په لنډ ډول یي وړاندې کوو

لومړي دنده :-

دعدل او حق قایمول دخلکو تر منځ دشخړو ختمول د الله جل جلاله دسپیڅلي شریعت سره سم حکم کول ،دحدود و قایمول ، دشرعي احکامو سره سم دحدودو پلي کول : الله جل جلاله فرمایلي :-
إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ .... [67]

- صحیح الجامع 1211. [66]
- سورت النساء آیت 58 . [67]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- داد الله جل جلاله له پلوه پاچاپانو ته امر دی چې د خلکو په منځ کې په عدل او انصاف سره پریکړه وکړی کوم چې الله جل جلاله د اووه اسمانونو دپاسه رالیږلی دی.

په حدیث شریف کې راغلي دي :-یقینا الله جل جلاله تر هغه وخته دپاچاپانو قاضي ملګری وي چې ظلم یې نه وي کړی خو کله چې ظلم وکړي بیا یې الله جل جلاله دهغه خپل ځان ته وسپاري . دا حدیث امام ترمذي رحمت الله علیه اوامام حاکم رحمت الله علیه روایت کړئ او دواړو حسن بللئ دئ ، او امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه دعبدالله بن أبي أوفی رضی الله عنه څخه پدي لفظ روایت کړی چې : -

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله مع الحاکم مالم یجر فاذا جار وکل علی نفسه

ژباړه : رسو الله صلی الله علیه وسلم فر مایلی دي : بیشکه الله جل جلاله دقاضي سره تر هغه ملګري وي چې ظلم یې نه وي کړي .

عن عبد الله بن أبي أوفى قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إن الله مع القاضي ما لم يجر، فإذا جار تخلى عنه ولزمه الشيطان»: هذا حديث غريب لا نعرفه إلا من حديث عمران القطان[68]

امام بیهقي رحمت الله علیه زیاته کړي چې : دحضرت عبد الله بن أبی أوفی رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله د قاضی ملګر ئ او حامی تر هغه وخته وي ترڅو چې ظلم و نه کړي کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله یې پریږدي او شیطان ورسره ملګري شي.

امام ابن ماجه رحمت الله علیه زیاته کړي : کله چې ظلم وکړي الله جل جلاله تري بیزاره شي)، امام ترمذي رحمت الله علیه ویلي : دغه حدیث حسن او غریب دي موږ یې دعمران القطان دحدیث څخه پرته دبل چا له لوري نه پیژنو . امام ابن حجر رحمت الله علیه ویلي : پدي کې څه خبره شته مګرمتروک ندي اوامام بخاری رحمت الله علیه استشهادپري کړي .همدرانګه امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه یې احادیث ذکر کړي [69].

په یو اثر کې راغلي :- دیوي ورځي عدالت دځلوښتو کالو عبادت څخه غوره دي)[70]

- سنن الامام ترمذی رحمت الله علیهنمبر 1330، أبواب الاحکام باب ماجاء فی الامام العادل .[68]
- تلخیص الحبیرج 4 ص 181. [69]
- ابن کثیر تفسیر ج 1 ص 782 . [70]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرما يلي يې دی : (وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ)[71]

ژباړه:-او راوليږو موږتاته ای محمد صلی الله عليه وسلم کتاب د حق سره چې تصديق کوونکی دی د هغه څه چې موجود دی په وړاندې دده د کتاب نه او محافظ دی په هغه کتاب نو فيصلې کوه په منځ ددوی کې مطابق دهغه قانون چې نازل کړی دی الله او مه کوه پيروي د خواهشاتو ددوی .

عن أبی هريرة وزيد بن خالد الجهنی رضی الله عنهما عن النبی صلی الله عليه وسلم قال : -إنَّ رَجُلًا مِنَ الأعْرَابِ أَتَى رَسولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ، فَقالَ: يا رَسولَ اللهِ، أَنْشُدُكَ اللَّهَ إلَّا قَضَيْتَ لي بكِتَابِ اللهِ، فَقالَ الخَصْمُ الآخَرُ: وَهو أَفْقَهُ منه نَعَمْ، فَاقْضِ بيْنَنَا بكِتَابِ اللهِ وَأْذَنْ لِي، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: قُلْ، قالَ: إنَّ ابْنِي كانَ عَسِيفًا علَى هذا، فَزَنَى بامْرَأَتِهِ، وإنِّي أُخْبِرْتُ أنَّ علَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْتُ منه بمِئَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ، فَسَأَلْتُ أَهْلَ العِلْمِ، فأخْبَرُونِي أنَّما علَى ابْنِي جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأنَّ علَى امْرَأَةِ هذا الرَّجْمَ، فَقالَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ، لأَقْضِيَنَّ بيْنَكُما بكِتَابِ اللهِ، الوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ، وعلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِئَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَاغْدُ يا أُنَيْسُ إلى امْرَأَةِ هذا، فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا. قالَ: فَغَدَا عَلَيْهَا، فَاعْتَرَفَتْ، فأمَرَ بهَا رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وسلَّمَ فَرُجِمَتْ[72].

ژباړه : حضرت ابوهريرة رضی الله عنه او زيدبن خالد الجهني رضی الله عنه ويلي چې : يو بانډه چي وويل : اي د الله رسوله زموږ ترمنځ دالله جل جلاله په کتاب پريکړه وکړه دبانډه چي دښمن يا څيده اوويي ويل : رښتيا يي وويل زموږ تر منځ دالله جل جلاله په کتاب فيصله وکړه . نواعرابي وويل : - زما ځوی دده سره مزدور وه دده د ښځې سره يي زنا وکړه ، نوماته يي وويل : ځوی درجم (سنگ سار) کيږي نو دځوی يی دفديي په مقابل کې چې سل پسونه او يوه نجلی ده ورکړه بيامې دعلماوو څخه

- سورت المائدة آيت 48 . [71]
- صحيح امام مسلم رحمت الله عليه رقم 1367 . والحديث صحيح . [72]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه وکړه هغوی وویل : په ځوی دسل ډري او یو کال دوطن څخه شړل دي نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - ستاسو ترمنځ به حتما دالله جل جلاله په کتاب سره فیصله کوم ،.پسونه او نجلی بیرته تاته درکول کیږي او په ځوی دسل دري او دیو کال تبعید دی اوته اي أنیسّ : هغه سړي ته یي وویل : ددغه سړي ښځي ته سبا ورشه که یي اقرار وکړ نو په تیږویي مړه کړه سبا هغي ښځي ته ورغی هغې په خپل جرم اقرار وکړو او سنګساره یي کړه دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه یو بل ته په نږدې الفاظو روایت کړی دئ او دغه لفظ د امام مسلم رحمت الله علیه دئ .

وعن أبی ذر رضی الله عنه أنه قال للنبی صلی الله علیه وسلم ، قُلتُ: يا رَسولَ اللهِ، أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي؟ قالَ: فَضَرَبَ بيَدِهِ علَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قالَ: يا أَبَا ذَرٍّ، إنَّكَ ضَعِيفٌ، وإنَّهَا أَمَانَةُ، وإنَّهَا يَومَ القِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ، إلَّا مَن أَخَذَهَا بحَقِّهَا، وَأَدَّى الذي عليه فِيهَا[73].

ژباړه : دحضرت أبوذر غفاري رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : ایامانه مقرروي ؟ یعني ماته وظیفه نه راکوي ؟ نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : - اي أبوذره ته کمزوری یي او وظیفه امانت دی اودا دقیامت په ورځ افسوس او پښیمانتیا ده . مګر هغه څوک چې په حق سره یي واخلي او هغه څه ادا کړي چې ورسپارل شوي ده دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه ،امام احمد رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، او امام منذري رحمت الله علیه په ترغیب اوترهیب کي روایت کړی او په عام ډول ندی راغلی بلکې دهغه چاله اړوند چې عدل نه کوي په خپل امارت کې دالله جل جلاله حق نه پلی کوي او له همدې امله امام نووي رحمت الله علیه ددې په شرحه کې ویلي دي :- دوظیفې اخستلو څخه دځان ژغورنې په هکله دا

---

[73] - صحیح امام مسلم رحمت الله علیه رقم الحدیث : 18.25، والحدیث صحیح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدیث شریف یو لوی اصل دی په ځانګړي ډول دهغه چاپه باره کی چې کمزوری وي او دخپلې وظیفې حق نه شي ادا کولی مګرذلت او پښیمانتیا دهغه چاپه باره کې ده چې دوظیفې سرته رسولو توان اووړتیا نلري یا دوظیفې وړوي خو په هغوی کې عدل نکوي مګر هغه څوک چې دامارت او مشری وړ وي اوبیا په هغې عدل هم وکړي نوده لره ډیر زیات اجراوثواب دی پدې هکله ډیر زیات احادیث او دلایل شته مګر ددندې په ورننوته کې هم لوی خطرشته له همدې سببه لویو امامانو او محدثینوترې ممانعت کړی دی امام شافعي رحمت الله علیه دمامون غوښتنه ونه منله کله یې چې دشرق او غرب دقضاء لپاره وغوښت او همدارنګه امام ابو حنیفه رحمت الله علیه هم دخلیفه منصور غوښتنه ردکړه کله یې چې دقضا منلو ته وغوښت بیایې بندي کړ او په بندیخانه کې یې ډیر وکړاوه اوویې واهه،اوهغه لوی امامان چې دوظیفې اخستلو څخه یې انکار کړی ډیرزیات دي [74]

-أخرجه الامام طبرانی رحمت الله علیه و البزار بسند صحیح عن عوف بن مالک الاشجعی مرفوعا:

قال: أوَّلُها مَلامةٌ، وثانيها نَدامةٌ، وثالثُها عذابٌ يومَ القِيامةِ، إلَّا مَن عَدَل. [75]

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه په مرفوع حدیث کې راغلي :- دامارت او مشری لومړی ملامتیا ، دوهم پښیما نتیا او دریم دقیامت په ورځ عذاب دی مګر هغه څوک چې پدې کې عدل او انصاف وکړي مستثنی دي . دا حدیث امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي .

وَأَخْرُجَ الطَّبَرَانِيُّ مِنْ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَرْفَعُهُ)) :نِعْمَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَحِلِّهَا، وَبِئْسَ الشَّيْءُ الإِمَارَةُ لِمَنْ أَخَذَهَا بِغَيْرِ حَقِّهَا، تَكُونُ عَلَيْهِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ. [76]

---

[74] - شرح صحیح امام مسلم رحمت الله علیه ج 12 ص 211.

[75] - کشف اللثام ج 6 ص 346.

[76] - فتح الباری ج 13 ص 125.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه دزيد بن ثابت رضى الله عنه له اړخه مرفوع حديث روايت کړی چې:-
بهترين او غوره ځيز امارت او مشري هغه چا لره ده چې حق يي ادا کړي اوبدترين شی هم امارت او مشري هغه چا لره ده چې په نا حقه سره يی لا س ته راوړی وي په دغه شخص به دقيامت په ورځ افسوس او حسرت وي.

وعن ابن عمر رضى الله عنهما أن النبى صلى الله عليه وسلم قال : لايسترعى الله تبارک و تعالى عبدٌرعية قلت أو كثرت الاسأله الله تبارک و تعالى عنها يوم القيامة أقام فيهم أمر الله تبارک و تعالى أم أضاعه ، حتى يسأله عن أهل بيته خاصته .[77]

دعبدالله بن عمر (رضى الله عنهما) څخه روايت دی چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :-
الله جل جلاله چې کوم بنده ته مشري ورکړي که هغه دلږ شي وي ياد ډير شي مګر الله جل جلاله به دقيامت په ورځ ترې پوښتنه کوي چې دالله جل جلاله امر يي په دوی باندې پلی کړی دی ، او که يي ضايع کړيدئ ، تردې چې دخپلې کورنی په اړه به هم ترې په ځانګړي ډول پوښتنه کيږي . دا حديث امام احمد رحمت الله عليه رحمت الله عليه رړايت کړی دی .

دانس رضى الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي :- لسو کسانو مشر به هم دقيامت په ورځ ځنځير او زولنې راوستل شي تردې چې عدل او انصاف يي وژغوري اويا ظلم يي هلاک کړي.

عن أنس رضى الله عنه قال قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " إِنَّ اللَّهَ سَائِلٌ كُلَّ رَاعٍ عَمَّا اسْتَرْعَاهُ ، حَفِظَ ذَلِكَ أَمْ ضَيَّعَ ، حَتَّى يَسْأَلَ الرَّجُلَ عَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ.[78]

---

[77] - مسند امام احمد رحمت الله عليه ج 2 ص 15 .
[78] - صحيح الجامع نمبر 1774 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحضرت أنس رضی الله عنه څخه روایت دئ چې رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت کړئ دی چې : الله جل جلاله دهر مشرڅخه دهغه درعیت په هکله پوښتو نکئ دئ أیا دا رعیت یي ساتلی یا یي ضایع کړی تردې چې الله جل جلاله سړی دخپل کور (کهول) په اړه وپوښتي . دا حدیث امام نسايي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړی دی .

عن أبی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال : ما من أمیرِ عشرةٍ ، إلَّا وهو يُؤْتَى بِهِ يومَ القيامَةِ مغْلُولًا ، حتى يَفُكَّهُ العدلُ ، أوْ يوبِقَهُ الجورُ [79]

دأبوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- نه به وي دلسو کسانو مشر مګر دقیامت په ورځ به په ځنځیرونواو زولنو راوستلئ شي تردې چې عدل اوانصاف یي خلاص کړي، اویا یي ظلم هلاک کړي .

عن أبي أمامة، عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: " ما من رجل يلي أمر عشرة فما فوق ذلك إلا أتى الله مغلولا، يوم القيامة يده إلى عنقه فكه بره أو أوبقه إثمه أولها ملامة، وأوسطها ندامة وآخرها خزي يوم القيامة "[80]

او همدرانګه د أبو امامة رضی الله عنه څخه مرفوع حدیث راغلی چې :_ داسي سړی به نه وي چې دلسو کسانو مشري یي اخستې وي مګر الله جل جلاله به یي دقیامت په ورځ راولي لاس به یي له ستوني سره تړل شوی وي مګرنیکي به یی خلاصوي اویا ګناه به یي کلکوي .

داحدیث په مختلفوالفاظو سره امام امام احمد رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله، امام أبویعلي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه په صحیح سند سره روایت کړي دي .

- الجامع الصغير للسيوطی رحمه الله نمبر حديث 7987 ، والحديث حسن . [79]
- مسند امام امام احمد رحمت الله عليهنمبر22300 . تتمة مسند الانصار ، حديث أبی أمامة الباهلی الصدری . [80]

(c) ketabton.com: The Digital Library

. عن أبى سعيد الخدرى رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أشدُّ النَّاسِ عذابًا يومَ القيامةِ إمامٌ جائرٌ [81]

دأبوسعيد خدري رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمايلي دي :- دقیامت په ورځ به سخت ترین عذاب دظالم پاچا وي . امام طبراني رحمت الله علیه په معجم اوسط امام ابو نعیم رحمت الله علیه په حلیة الاولیاءاوامام أبو یعلی رحمت الله علیه پخپل مسند کې دأبوسعيد خدري رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

امام ماوردي رحمت الله علیه دمسلمان امیر د مسولیتو نواو دندو په اړه ویلي دي :-دثابتو اصولو سره سم او سلفوصالحو دأئمه ؤو په همغږی سره سم ددین ساتنه کوي ، خوکه چیرې کوم مبتدع ښکاره شواو یا هم کوم شک کوونکی ترې کوړشو نو ده ته ددلیل څرګند کړي او په صحیح ډول د ورته بیان کړي او په هغه څه دورسره حساب وکړي چې حقوق او حدود پرې لازموي تر څو دین وساتلی شي او اسلامي امت د ښویدو څخه وژغورل شي او دجګړه مارو تر منځ (شرعي) احکام پلي او دعوي دار و تر منځ دښمني ختمه کړي شي ترڅو عدل او انصاف عام شي ظالم تیری ونکړي او مظلوم کمزورئ ونه ګڼل شي او حدود پلي کړي ترڅو دالله جل جلاله حرام کړل شوي څیزونه دلاس وهنې څخه وساتي او بندګانو حقوق دپامال کیدو څخه وژغوري .[82]

الله جل جلاله د په عبدالله بن المبارک رحمت الله علیه رحم وکړي چې ویلي یي دي :-

الله جل جلاله داميرپه وسيله څو مـــــــــــره مظلوميتونه اوچتوي

زمـــوږ په دين اودنيا كـــــــــــــــــپ له دې اړخـــــه رحمت دئ

كــه چيرې خلافت نه واى نوزموږ لا ري به په امــــــــــــــــــن نه وي

- ضعیف الترغیب للالبانی نمبر 1319 ، والحدیث کماقال الشیخ الالبانی : ضعیف . [81]
- احکام سلطانی ص 15- 16 . [82]

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوکمزورو به مود زوره ورولخوا ښخه ښکارشوی وو اوتښتول شوي به وه

د امام دوهمه دنده :-

درعیت ښخه ځان نه پټول او حاجتمندو لپاره خپله دروازه پرانستل درعیت دکارو نو مراعات کول او دهغوي دحالت پوښتل .

عن عمرو بن مرة الجهنى رضى الله عنه أنه قال لمعاوية رضى الله عنه انى سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ما مِن إمامٍ يُغْلِقُ بابَه دونَ ذوي الحاجةِ والخَلَّةِ والمسكَنةِ ؛ إلَّا أغلَق اللهُ أبوابَ السَّماءِ دونَ خَلَّتِه وحاجتِه ومَسكنتِهِ [83]

حضرت عمرو بن مرة الجهنى رضى الله عنه روايت كوي چې ده حضرت معاويه رضى الله عنه ته وويل چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم ښخه اوريدلي دي چي فرمايل يي :- داسي امام او امير به نه وي چي خپله دروازه يی د ضرورتمنو (حاجتمنو) او غربت والا په وړاندې بنده کړي مګر الله جل جلاله به دا سمان دروازې دده د ضرورت ، حاجت او غربت په مخ وتړي نو معاويه رضى الله عنه دخلکو دحاجتونو دپوره كولو لپاره يو كس وټاكه ، دا حديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه،.امام أبو يعلي رحمت الله عليه او امام حاكم رحمت الله عليه روايت كړيدی .

وعن أبي مريم الآزدي - رضي الله عنه - أنه قال لمعاوية رضي الله عنه: سمعت رسول الله ﷺ يقول " :من ولاه الله شيئًا من أمور المسلمين، فاحتجب دون حاجتهم وخلتهم وفقرهم؛ احتجب الله دون حاجته وخلته وفقره يوم القيامة "فجعل معاوية رجلًا على حوائج الناس. رواه أبو داود والترمذي[84].

دأبو مريم ازدي رضى الله عنه ښخه روايت دی چي ويل يي ما دپيغمبر صلى الله عليه وسلم ښخه اوريدلي دي چي فرمايل يي :- چا ته چي الله جل جلاله كوم شی دمسلما نانو دكارونو ښخه وسپاره نو دهغوي دضرورت ،يوازيتوب او بيچارګي ښخه ځان پټ كړو نوالله جل جلاله به ددغه حاكم دحاجت ضرورت اوفقر درفع كولو ښخه ځان پټ كړي ،

- صحيح الترغيب نمبر حديث 2208 ، شيخ البانى وايى : حديث صحيح لغيره دى . [83]
- رياض الصالحين حديث نمبر 663 . [84]

(c) ketabton.com: The Digital Library

وفي رواية أخرى عن أبى مريم الازدي أنه قال قال الرسول صلى الله عليه وسلم :مَن وَلِيَ أمرا مِن أمرِ النّاسِ ، ثُمَّ أغلَقَ بابَهُ دونَ المِسكينِ وَالمَظلومِ أو ذِي الحاجَةِ ، أغلَقَ اللّهُ تَبارَكَ وتَعالى دونَهُ أبوابَ رَحمَتِهِ عِندَ حاجَتِهِ وفَقرِهِ أفقَرَ ما يَكونُ إلَيها [85] .٢

په بل روايت كې راغلي دي : - چاچې دخلكو دكاروو څخه يو كار په غاړه واخست او مشر يې شو بيا يې دمسكين ، مظلو م او حاجت من په وړاندې خپله دروازه وتړله نو الله جل جلاله به دده په واړندې دخپل رحمت دروازه دده د حاجت او ډير زيات فقر او نا توانى په وړاندې چې ډير ورته اړ وي وتړي . دا حديث امام أبوداود رحمت الله،امام حاكم رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ټولو په صحيح سند سره دابو مريم ازدي رضى الله عنه څخه روايت كړيدى . له همدي امله د پيغمبر صلى الله عليه وسلم دروازه وان او ملازم نه وه چې خلك له ورتلو څخه ترې منع كړي لكه څنگه چې دا كار نن ورځ پاچايان او مشران كوي .

-عن أنسٍ قالَ: أتى نبيُّ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ على امرأةٍ تبكي على صبيٍّ لَها فقالَ لَها: اتَّقي اللَّهَ واصبِري فقالت: وما تُبالي أنتَ بمصيبَتي،فقيلَ لَها: هذاالنَّبيُّ صلَّى اللَّهُ علَيهِ وسلَّمَ،فأتتهُ،فلم تجِدْ على بابِهِ بوَّابينَ فقالت: يا رسولَ اللَّهِ،لم أعرفْكَ ، فقالَ: إنَّما الصَّبرُ عندَ الصَّدمةِ الأولى أو: عندَ أوَّلِ صدمةٍ [86]

دانس بن مالک رضى الله عنه څخه روايت دى چې ويل يې :- پيغمبرصلى الله عليه وسلم د يوې ښځې ترځنګ تير شو چې ديوه قبرسره ناسته وه او ژړل يې نو پيغمبر صلى الله عليه وسلم ورته وويل :- دالله جل جلاله څخه وويريږه او صبر وكړه ، هغې ښځې ورنه وويل زما څخه لرې شه ځكه تا ته هغه مصيبت او غم ندى رسيدلى چې كوم ماته رسيدلى دى،حال دا چې هغې نه پيژانده . هغې ښځې ته وويل شو هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم دئ نو هغه ښځه دپيغمبر صلى الله عليه وسلم دروازې ته راغله او هيڅ دروازوان يې هلته پيدانكړوويي ويل : ما ته ونه پيژندې ، پيغمبرصلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل : په يقيني ډول صبر دلومړي ټكان سره وي. دا حديث امام بخارى رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه ،امام أبوداود رحمت الله

---

٢ -. مسند ابن حنبل : ج ۵ ص ٣١۵ ح ١۵۶۵١ ، مسند أبي يعلى : ج ۶ ص ۴۴١ ح ٧٣۴٠ نحوه ، مشكاة المصابيح : ج ٢ ص ٣٣١ ح ٣٧٢٩ ، أُسد الغابة : ج ۶ ص ٣۶١ الرقم ۶۴۶٣ ، كنز العمّال : ج ۶ ص ٣٨ ح ١۴٧۵١ .[85]

[86] - صحيح سنن أبى داود نمبر 3124 ، شيخ ألبانى وايى : حديث صحيح .

(c) ketabton.com: The Digital Library

علیه،امام نسایي رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی . بیشکه پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې حیثیت چې دمسلما نانو امام وه دخپل رعیت احوال به یي اخسته .

دحضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم به مریض پوښته کوله ، په جنازه پسې تللواو دغلام بلنه بۀ یي منله نو دهغه غوښتنې ته بۀ یي مثبت ځواب ورکاوه . داحدیث امام ابن ماجه رحمت الله علیه،امام حاکم رحمت الله علیه ،امام ابو یعلی رحمت الله علیه،امام ابن ابی شیبه رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی اسناد یي حسن دی .

دأنس (رضی الله عنه) څخه روایت دي چي ویلي یي دي : پیغمبرصلی الله علیه وسلم په لاره کې دځینو صحابه کرامو سره وه چې یوه ښځه ورسره مخامخ شوه او ویی ویل : اي دالله جل جلاله رسوله : - په یقیني ډول مي تاته ضرورت دی ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل :- اي د فلاني مورې دلارې په هر کونج کې چې کښینې کښینه زه هم تا سره کښینم ، ښځه کیناسته او پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورسره کینا ست تردې چې خپل ضرورت یی رفع کړ. دا حدیث امام احمد رحمت الله ،او امام أبوداود رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دأنس رضی الله عنه څخه روایت دی چي ویلي یي دي لمونځ به دریده او پیغمبر صلی الله علیه وسلم به دیوسړي سره دهغه دحاجت په اړه خبري کولې او دا سړی به د پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دقبلې تر منځ دریده ترهغه به ولاړوه او دسړي سره به یي خبري کولې تردې چې کله کله به په ځینو خلکو باندې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دډیر دریدو له امله خوب راغی دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، اوامام عبدالرزاق رحمت الله علیه په مصنف کې روایت کړیدی ..

دامام دریم مسولیت دنده :-

درعیت اصلاح کول او له دوي سره نرمي کول او دهغه چا څخه چي خطاسر ووهي بیرته یي سمي لاري ته ګرځول او چي څوک دحقي لاري څخه کاږه شي بیرته یی سیده کول اوله هغوي سره په عدل او انصاف عمل کول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دنبي سليمان عليه السلام په هکله فرمايي چي :- (وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ) [87]

ژباړه :لټونه يې وکړه (سليمان عليه السلام) د مرغانو او هد هد، نو ويې ويل څه دي مالره چې نه وينم (زه) هد هد بلکې هدهد له غائب شوو څخه دی ،(آيادغو الوتونکو لښکرو په منځ کې پټ دی او زه يې نه وينم) .

پدي مبارک آيت کي راغلي چي دمسلمانانو په امير باندي لازم دي چي دخپل رعيت پو ښته وکړي او دا يوڅرګند دليل او حجت دي ، کله چي دسليمان عليه السلام څخه دهدهد مرغه حالت ورک شو ، نو څنګه به د لويو اميرانو او پاچايانو څخه دخپل رعيت پو ښتني کولو تقاضا روا نه وي الله جل جلاله د په امير المومنين عمربن خطاب رضی الله عنه رحم وکړي چي ويلي يي دي :- که دفرات د سيند په غاړه يو نوي پيدا شوي وری ۰(د ګډ بچئ) ليوه وخوري نوخامخا به دهغه په هکله دعمر رضی الله عنه څخه پوښتنه کيږي ، نو ستا به څه ګومان دهغه والي او امير په برخه کي وي چي په لاسونو يي هيوادونه يو په بل پسي درومي ملتونه يي هلاک کيږي خو داسي څوک نه مومي چي پوښتنه تري وکړي او حالت يي وپوښتي (فانا لله وانا ليه راجعون) [88].

يادشوي معنی کومه چي واړندي تيره شوه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهما په روايت کي راغلي چي وايي ما د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چي فرمايلي يي :- ټول ستاسو څخه پالونکي دي اوټول ستاسو څخه دخپل رعيت په اړه مسوليت او دنده لري امام او اميرپالونکی او مسؤول دخپل رعيت دی ، نارينه دخپل کور پالونکی دی اوهغه دخپل رعيت مسؤول دی او ښځه دخپل خاوند په کور کې پالونکې ده او دخپل رعيت په وړاندي مسؤوله ده او مريي د خپل بادار مال کې پالونکی دئ او دخپل رعيت په اړه مسؤول دي،بيايي وويل : زه ګومان کوم چي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : سړي دخپل پلار دمال پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري او هريو له ستا سو څخه پالونکئ دئ او دخپل رعيت مسوليت لري داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله رضی الله عنه څخه روايت کړيدي.

- سورت النمل آيت 20 . [87]
- تفسير قرطبي ج 13 ص 188 . [88]

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدثنا سيار بن سلامة أبوالمنهال قال: دخلت مع أبي على أبي برزة، وإن في أذني يومئذ لقرطين، وإني غلام، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " الأمراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا: ما حكموا فعدلوا، واسترحموا فرحموا، وعاهدوا فوفوا، فمن لم يفعل ذلك منهم فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين "[89]

دابوالمنهال سياربن سلامة څخه روايت دي ويلي يي دي چي دپلار سره مي أبوبرزة رضی الله عنه ته ورغلم پدي وخت کي مي په غوږونو کي دوه غوږوالۍ وي او زه ما شوم وم وايي چي پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : اميران به دقريشو څخه وي دري ځلي يي وويل،خوترڅو يي چي دري کارونه کول چي دحکم او امارت په وخت يي عدل کاوه، او چي چادترحم غوښتنه تري کوله رحم يي پري کاوه او پخپله وعده يي وفاکوله چا چي بيا دا کار نه کا وه نو په هغه دالله جل جلاله ملا يکو او ټولو خلکو لعنت وي . داحديث امام احمد رحمت الله عليه ،امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط او امام بزار رحمت الله عليه روايت کړي مګرامام بزار رحمت الله عليه ويلي دي : - پاچاهي به دقريشو وي ، دامام احمد رحمت الله عليه راويان ثقه دي . دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دي چي ويلي يي دي : پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما په قريشو حق دی او د قريشو په تاسي حق دی هغوی چي حکم او امارت کوي عدل کوي او چي امانت ورته کيښودل شي اداء کوي يي ، او چي درحم غوښتنه ترې وشي په هغوي رحم او شفقت کوي دا حديث امام احمد رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه په معجم اوسط کي روايت کړی او دامام احمد رحمت الله عليه راويان دصحيح کتاب راويان دي .

عن أبى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال : أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ قَالَ: والذي نَفْسِي بيَدِهِ لقَدْ هَمَمْتُ أنْ آمُرَبحَطَبٍ، فيُحْطَبَ، ثُمَّ آمُرَ بالصَّلَاةِ، فيُؤَذَّنَ لَهَا، ثُمَّ آمُرَ رَجُلًا فَيَؤُمَّ النَّاسَ، ثُمَّ أُخَالِفَ إلى رِجَالٍ، فَأُحَرِّقَ عليهم بُيُوتَهُمْ، والذي نَفْسِي بيَدِهِ لو يَعْلَمُ أحَدُهُمْ، أنَّه يَجِدُ عَرْقًا سَمِينًا، أوْ مِرْمَاتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ، لَشَهِدَ العِشَاءَ[90]

دأبوهريره رضی الله عنه څخه روايت دي چي پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- زما دپه هغه ذات سوګندوي چي زما نفس يې په لاس کي دئ چي ماکلک قصد وکړچي دلرګيو په را غونډولو امر وکړم

---

[89] - مسند امام امام احمد رحمت الله عليهحديث نمبر 13782 ، او حديث صحيح لغيره دی . حديث الامراء من قريش ثلاثا ما فعلوا ثلاثا.
[90] - صحيح الامام بخاری رحمت الله عليه نمبر د حديث 644 ، حديث صحيح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر څو راتبول کړل شي بیا به په ځانګه امر وکړم او آذان به ورته وکړی شي بیا یو کس ته امر وکړم چې خلکوته لمونځ ورکړي بیا هغوخلکو ته ورشم چې له ځانګه څخه پاتې شوي او کورونه یې پرې وسیځم زما دپه هغه ذات سوګند وي چې نفس مې د هغه په لاس کې دی که له دوئ څخه یو هم پدې وپوهیږي چې هلته غوښن هډوکي یادوه ښایسته نیزې دښکار لپاره ورته حاصلیږي نو خامخابه د ماخوستن ځانګه ته راغلي وی ، دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام مالک رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه ،ام طبراني رحمت الله علیه ،امام بیهقي رحمت الله علیه ،امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت کړیدي .

دحضرت عائشي رضی الله عنها څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- اي الله چا چې زما دامت څخه دکوم کار مشري ترلاسه کړه او پدوي یې سختي راوسته په ده هم سختي راولې اوچاچې زما دامت څخه دکوم کار مشري وکړه او بیا یې په هغوي آساني وکړه په هغوی هم آساني وکړی. دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه اوامام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دعائذ بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- بدترین دمشرانوڅخه سخت ترین په معامله کې دخپل ولس سره دي : دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ،امام بیهقي رحمت الله علیه اوامام ابو عوانه رحمت الله علیه روایت کړیدی.

حطمة : هغه سختي کوونکي ته وايي چې خپل ولس او تر لاس‌لاندي خلک دهلاکت اوتباهی سره مخامخ کوي او سختي پري کوي او هیڅ آساني او سهولت نه ورسره کوي ..

زید بن اسلم دخپل پلار څخه روایت کړي چې عمر بن خطاب رضی الله عنه خپل مریي هني نومی یې په خپل(څړځاي) وټاکه اوورته ویې ویل : اي هني دخلکوڅخه دلاس اوچت کړه اودمظلوم دښیرا څخه ځان وساته ځکه چې دمظلوم ښیرا دالله جل جلاله په وړاندي منل کیږي دلږ واو ښانواو لږ و پسونو خاوندان څړځاي ته پریږده دابن عفان او ابن عوف رمي حتما پریږده ځکه چې که ددوي رمي تبا کړي نو دوي مدیني منورې ته راستنیږي کرهنې او دخرما وو پالني ته مخه کوي او دلږ شمیر او ښانواو پسونو خاوندانو مالونه که تباه کړي بیا خپل ماشومان راولي اووايي چیغي وهي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي اميرالمومیننه،ای امیرالمؤمنینه :--آیا دوی همداسي پرېږدم څکه چي اوبه او واښه ماته دسروزرو اوسپینو زرو څخه گران دي زما دپه الله جل جلاله سوګندوي چي دا دوی پخپلو ځانونو ظلم ګڼي په یقیني ډول داددوی هیواد دی او دايي اوبه دي په جاهلیت کې یی جګړي پري کړي او په اسلام کي يي سوله پري کړي ده زما دپه هغه ذات سوګند وي چي زما روح يي په بیلاکیف لاس کې ده که چیري دغه مال چي زه يي دالله جل جلاله په لاره کي مصرفوم نو مابه ددوي دسیمي څخه یوه لویشت هم څرځاي نه وایي ګرځولاي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مالک رحمت الله علیه په موطا کي،امام شافعي رحمت الله علیه په خپل مسند او امام بیهقي رحمت الله علیه په سننو کي او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه په مسند کي روایت کړیدی .

دامام څلورمه دنده او مسولیت :-

-دمسلمانانو لپاره نصیحت هغوي ته دخیرلاري ښوول او دشر څخه يي ویرول او دهغوي چل اوفریب پریښوول :

دحسن رحمت الله علیه څخه روایت دی چي عبیدالله بن زیادمعقل بن یساررضی الله عنه ته ورغئ او هغه په سخت دردکي وه پوښتنه يي تري وکړه او ورته یی وویل : زه تا ته د نبي کریم صلی الله علیه وسلم یوحدیث وایم اګر چي ما نه غوښتل تا ته يي ووایم،په یقیني ډول پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - الله جل جلاله یو بنده پالونکی او مشر یوه ولس ته نه ټاکي مګرکله چي هغه مړکیږي په وخت دمرګ کې دی خپلوخلکوسره دوکه بازاوفریب کوونکی وي مګرالله جل جلاله بهٔپه ده جنت حرام وګرځوي . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی ..

په بل روایت کې دحسن رحمت الله علیه څخه راغلي دي چې : - معقل رضی الله عنه مریض شو او مریضي يي سخته شوه او ابن زیاد يي پو ښتني ته راغي،معقل بن یسار رضی الله عنه وویل زه تا ته داسي حدیث وایم چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه مې اوریدلي دي چې فرمایل يي :- څوک چي دیوولس مشر وټاکل شو او هغوئ ته يي نصیحت ونه کړودا شخص به دجنت بوئ حس نه کړي او دجنت بوی به د سلو کالو په فاصله باندې لرې موندل کیږي داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام ابن عبدالبر رحمت الله عليه په تمهيد او امام ابو نعيم رحمت الله عليه په حلية الأولياء كې روايت كړيدی .

په بل روايت كې راغلي چې فرمايلي يي دي :- ما دپيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه واوريدل چې فرمايل يي :- داسې امير به نه وي چې دمسلمانانو مشري كوي بيا ددوی په نصيحت كې خواري او زيار ونه باسي او نيكی ته يي نه را بولي مگر له دوی سره به جنت ته داخل نه شي . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، او امام بيهقي رحمت الله عليه د معقل بن يسار رضی الله عنه څخه روايت كړيدی .

او همدارنگه دمعقل رضی الله عنه روايت دی چې نبي كريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- هر يو مشر چې دخپل ولس سره فريب او دوكه وكړه هغه به دجهنم اورته ننوزي . دا حديث امام طبراني رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه ، امام ابن عساكررحمت الله عليه دمعقل بن يسار رضی الله عنه څخه په صحيح سند سره روايت كړيدی.

عبدالله بن عمر رضی الله عنهما د نبي كريم صلی الله عليه وسلم څخه روايت كړيدی چې فرمايي :- او ددجال يادونه يي كړې چې :- زه خامخا تاسو له دجال څخه ويره وم او داسې پيغمبر نشته چې خپل قوم يي ددجال څخه نه وي ويرولی بلكې ويرولې يي دي مگر زه تاسو ته داسې خبردركوم چې هيڅ نبي به خپل قوم ته نه وي كړی : دجال په يوه سترگه ړوند دی او ستاسو رب داسي ندی (په يو سترگه ړوند ندی) . داحديث امام بخاری رحمت الله عليه په خپل صحيح كې، كتاب الفتن باب ذكر الدجال كې روايت كړی اوامام مسلم رحمت الله عليه ابن حبان رحمت الله عليه ، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام حاكم رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام ابن ابي شيبه او امام ابو يعلی رحمت الله عليه دانس رضی الله عنه،ابن عمر رضی الله عنهما، ابن عباس رضی الله عنهما، جابر بن عبدالله رضی الله عنه او ابو امامة الباهلي رضی الله عنه څخه روايت كړيدی .

او امام ترمذي رحمت الله عليه دعبدالله بن عمر رضی الله عنهماڅخه روايت كړی اوويلي يي دي پدې باب كې د سعد رضی الله عنه ، حذيفه رضی الله عنه،أبوهريره رضی الله عنه،أسماء رضی الله عنها،جابر بن عبد الله رضی الله عنه وأبي بكر ة رضی الله عنه، عايشي رضی الله عنها، انس رضی الله عنه، ابن عباس رضی الله عنهما او فلتان بڼ عا صم رضی الله عنه روايت كړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامام پنځمه دنده او مسؤولیت :--

د خلکو په حقوقوکې عدل کول په ځانګړې ډول د یتیمانو،کونډو،مسکینانو،فقیرانو سره او ددوی دحالاتو لحاظ ساتل او پام ورته کول دي .

دأبوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم به داسې مړي ته راتله چې په هغه به پوروه نو پو ښتنه به یې کوله آیا د پور لپاره یی څه اضافه شی پریښې دي ، نو که ورته وبه ویل شول چې دپور خلاصولو لپاره یې څه پریښې دي دجنازي لمونځ به یې پرې کاوه او کنه بیایي مسلمانانو ته فرمایل :- پخپل ملګري مو لمونځ وکړئ خو کله چې الله جل جلاله په غزاګانوکې بریالیتوبونه وروبښل ویې فرمایل : زه دمسلمانانودخپلو ځانو څخه ورته غوره یم نو کوم مومن چې به وفات شي او په هغه پوروي په مایي خلاصول دي او چا چې مال پریښود هغه یې د ورثه وولپاره دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه د جابر رضی الله عنه څخه روایت کړی دی .

أبوهریره رضی الله عنه دنبي کریم صلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي :- دکوم مړي څخه چې مال پاتې شي هغه یې دمیراث خوارو دی او چا چې عیال پریښود دهغو پالنه او ساتنه زموږ پرغاړه ده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم ده او خپلې لور فاطمې رضی الله عنهاته وفرمایل :- تا سو ته څۀ نه درکوم پداسې حال کې چې اهل صُفه دلوږو خیټو له امله اوږي را اوړي . یوځای یي وویل :- کله چې فاطمې رضی الله عنها دغلامانو څخه دیو غلام غوښتنه ترې وکړه چې خدمت یې وکړي : زه ستاسوخدمت نکوم چې اهل صفه پریږدم چې دلوږې څخه یې کولمې او ګېډې تشي او خالي دي . دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبونعیم رحمت الله علیه په حسن سند سره روایت کړیدی.

دجبیر بن مطعم رضی الله عنه څخه روایت دی چې همدئ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره روان وه اودده سره داسې خلک وه چې د حنین غزا څخه راګرځیدلي وه خلک ورپورې ونښتل او پو ښتنې یی ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولې تردې چې اغزي لرونکې ونې ته یې ورتېل وهلو ته اړکړ ځادر یې وتښتاوه نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم ودریداو ویې ویل : زما ځادر راکړئ که ددغه اغزي لرونکې ونې د شمیر په اندازه زما سره پسونه وی نو خامخا به مې پرتاسو ویشلي وای . بیا به ما بخیل ، دروغژن او بې زړه ونه مومئ . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام مالک رحمت الله علیه، امام ابو یعلی رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بزار رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام احمد رحمت الله علیه دموسی بن طلحه څخه روایت کړی چې ما د عثمان بن عفان رضی الله عنه څخه اوریدلي دي چې په منبر ناست وه ، او موذن دلمانځه اقامت وایه اوده دخلکو څخه دهغوی خبر اخسته پوښتنه یې ترې کوله دهغوی دحالاتو او نرخونو معلومات یې ترې کاوه .

دامام شپږمه دنده او مسولیت :-

دمسلمانانو دمالونو او دهغوی دګټو ساتل د حکومتي مامورینو او والیانو سره په حق او رښتیا حساب کول .

دابو حمید ساعدي رضی الله عنه څخه یې روایت کړیدی چې : پیغمبر صلی الله علیه وسلم د ازد قبیلې څخه یو کس چې ابن تبیة یا ابن لتبیة نومیده په زکات راټولولو وګوماره خو کله چې راغې ویې ویل : دغه مال ستاسې دی او دغه مال ما ته تحفه راکړل شوی دی . پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرما یل :- ایا دخپل پلار یا خپلې مور په کور کې ناست وې چې لیدل شوې وای ایا ده ته څوک تحفه ورکوي اوکنه ؟ زما د په هغه ذا ت سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی هیڅوک ددغه مال څخه کوم شی نه اخلي مګر اخستل شوی څیز به دقیامت په ورځ دهغه په غاړه بار وي که یې اوښ اخستی وي هغه به بړیږي او که یې غویي اخستی وي هغه به لمباړې وهي او که یې پسه اخستی وي هغه به بغیږي بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم خپل لاسونه پورته کړل تردې چې موږ یې دتخرګونو سپین والی ولید او وي فرمایل :--اي الله جل جلاله ما ستا پیغام ورساوه .. ما ستا پیغا م ورساوه دا خبر یې درې ځلې تکرار کړ ..

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام دارمي رحمت الله علیه روایت کړیدی . او دعبد الله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلي چې ما د پیغمبر صلی الله علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسلم څخه اوريدلې دي چې فرمايلي يې دي :--هريو ستاسې څخه پالونكي دی او هريو ستاسي څخه دخپل رعيت په وارندې مسوول او مكلف دی و ښځه دخپل خا وند په كور كې پالونكې ده او دخپل لاس لاندې خلكوپه وړاندې مسووليت لري او خادم دخپل بادار دمال په هكله پالونكی او مسوول دی هر يو ستاسي څخه پالو نكی او خپل لاس لاندې خلكو دامورو څخه مسووليت لري . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه ، امام تر مذي رحمت الله عليه ، د ابن عمر رضی الله عنه څخه روايت كړيدی.

دامام اوومه دنده او مسوءليت :-

د اسلامي خلافت څخه دفاع او د هغه ساتنه د مسلمانانو د ما لونو او ناموسونو حفاظت او داسلامي امت پرمختګ او هغه خنډونه دمخې لرې كول چې ورسره مخامخ دي : الله جل جلاله فرمايلي دي :--
وَقَاتِلُواْ الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَآفَّةً [91]

ژباړه : اوجنګيږئ له مشركانو سره ټول له ځنګه چې هغوی جنګيږي ستاسو سره ټول .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايلي دي ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ قَاتِلُواْ الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً)) [92]

ژبا ړه : ای هغه كسانوچې ايمان مو راوړی دی ، جنګ كوی له هغو كسانو سره چې نږدې دي تاسوته د كافرانو نه او په كاردی چې بيا مومي هغوی په تاسوكې سختي .

الله جل جلاله پخپل كتاب قرا ن كريم كې په ډير و آياتونو كې د كفا روپه مقابل كې په جهاد كولو امركړی دی دغه واجب تر امام پورې اړه لري ځكه چې همدا خليفه لښكرې برابروي دجهادي او نظامي ګرپونوليږل ، دغنيمتونو او دهغه ويشل دقرار دادونو تړل دخليفه او مسلمان امير له دندو څخه دي.

له همدي امله علمای كرامو ويلې دي : دجهاد امر تر امير او خليفه پورې اړه لري مګر كله چې امير موجود نه وي نو جهاد نه ورسته كيږي ځكه چي دجهاد ګټه او مصلحت دهغه په وروسته والي باندې له منځه ځي ،او خلک به دخپل منځ څخه هغه غوره او ښه كسان ټاكي تر څو خپل كا رونو پر مخ بوځي ..... [93]

- سورت توبه آيت 36 . [91]
- سورت توبه آيت 123 . [92]
- مغني ج 8 ص 352--353. [93]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انس رضی الله عنه څخه روایت دی چې هغه ویلې دي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم دټولو خلکوڅخه ښکلی،او دټولوخلکو څخه زړور او دټولو خلکو څخه سخي وه ، یو ځلې دمدیني خلک وویریدل او دغږ په طرف ورووتل ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دوی سره مخامخ شو او ریښتینی خبر او احوال یې ورکړ د ابو طلحه رضی الله عنه په لوڅ آس سپور او په غاړه یې توره ځوړنده وه او فرمایل یې : -- مه ویریږي او مه ویریږي !

د براءبن عازب رضی الله عنه څخه روایت دی چې : - یو سړي ورته وویل : ای ابو عماره دحنین دغزا په ورځ په شا راغلي ؟ ده وویل : نه زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په شا رانه غی مګر تیزو خلکو ماتې وکړه او د هوازن قبیلې هغوی په غیشو وویشتل او پیغمبر صلی الله علیه وسلم په سپینه اوښه سپوروه ابوسفیان بن حارث رضی الله عنه یي جلب نیولی وه او پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : - زه پیغمبر یم په رښتیا سره او زه د عبدالمطلب ځوي یم). دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه و امام نسایي رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دسلمه بن اکوع رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویې ویل : ما دپیغمبر صلی الله علیه وسلم سره اووه غزاګانې کړې دي او په هغو لښکر وکې چې لیږل به یی په نهو غزاګانو کې شریک شوی یم یو ځلې زموږ امیرابوبکر رضی الله عنه اویوځلې زموږ امیر اسامه رضی الله عنه وه)) داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام ابو عوانه رضی الله عنه روایت کړیدی .

دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یی دي :- ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اوریدلې دي چې فرمایل یي :- زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما نفس دهغه په لاس کې دی که چیري ځینو مومنانو دانه غوښتی چې زما څخه دوروسته پاتې شي پداسي حال چې زما سره دهغوی داکمالاتو لپاره څه نه وه نو زه بهٔ دهیڅ نظامي ګروپ څخه نه وم پاتي شوی کوم چې دالله جل جلاله په لار کې جګړه کوي او زما دپه هغه الله جل جلاله سوګندوي چې زما نفس یې په لاس کې دی ما دا خوښوله چې دالله جل جلاله په لار کې ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم بیا ووژل شم بیا راژوندی شم. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، او امام طبراني رحمت الله علیه یو بل ته په نږدو الفا ظو روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

.دامیر دا دنده ده چې د الله جل جلاله په لارکې دجهاد لپاره نظامي ګروپونه ولیږي او دمختلفو سیمو لپاره مسوولین وټاکي همداد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنت دي ، دجابر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چې ویلي یې دي : پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو جهادي ګروپ دابو عبیدة بن جراح رضی الله عنه تر امارت لاندې دبحر غاړې ته ولیږه دوی درې سوه کسان وه او زه هم ددوی له ډ لې څخه وم موږ روان شوو خوکله چې یو ځای ته ورسیدو غذايي مواد مو ختم شول ابو عبیدة رضی الله عنه امر وکړ چې دلښکر دټولو کسانو څخه ددهغوی خوراکي مواد راغونډکړی شي دا را ټول شول زما خوراکه څۀ خرما وي وي ، موږ ته به یې لږ لږ خوراک راکا وه تردې چې ټول خلاص شول موږ ته یواځې یوه یوه خرما رسیده . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبا ن رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام مالک رحمت الله علیه په موطا کې روایت کړیدی.

د عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی ده ویلي دي چې :--- پیغمبر صلی الله علیه وسلم دموته په غزا کې زید بن حارثه ته امر وکړاوویل یې : که زید ووژل شو بیا به جعفر امیر وي او که جعفر ووژل شو بیا به عبد الله بن رواحه امیر وي عبدالله رضی الله عنه وایي : پدې غزا کې زه ورسره ملګری وم جعفر بن ابي طالب مو ولټاوه په مړیو کې وه او موږ یې په بدن با ندې څو نوي د تورو اوغشو ټپونه وموندل . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام طبراني رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

امام ماوردي رحمت الله علیه ویلي دي :--دامام ددندواو مسولیتونو څخه دسنګر ونو محکمول په عصري وسله باندې محکم اوقوي ځواک سره ټینګول ترڅودښمن ونتوانیږي چې په ناڅاپي ډول تیري وکړي دکوم مسلمان یا متعهد وینه توی نکړي او دکوم جرم مرتکب نشي او دپاک ځیزسپیڅلتیا تر پښو لاندې نکړي او همدارنګه په امام لازم دي چې داسلامي دعوت څخه وروسته ددین او اسلام سره دکینې کوونکو په مقابل کې جهاد وکړي تردې چې یا اسلام ومني او یا هم اهل الذمه شي تردې چې دالله جل جلاله حق پلی کړي چې هغه په ټولو باطلو دینونو داسلا م بر لاسی او بریا لیتوب دی.

د فاجر امیر په ملتیا د جهاد کولو ګټه :

مجاهدین زیاتره دا پوښتنه کوي چې نچوریې دادی : په ځینو ځایونوکې لکه دجهاد مرکز ونه او سنګرونه داسې مشران او مسو لین په کې شتون لري چې په شرعي لحاظ دځینو نواقصو، فسق ، او څرګند بدعت لرونکي وي نو ایا دداسې خلکو سره جهاد کول صحیح دی یا داغوره ده چې نورو عادلو ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوا لرونکو مشرانو سره سړی ملګری شي او له دوی سره جهاد پریږدي کله چې مجاهد بل څوک ونه مومي چې ورسره ملګری شي او ددې فاجرو امیرانو سره جهاد په پر یښودلو سره دجهاد ټوله ساحه او سیمه پریښودی کیږي ، نو ایا پداسې حال کې له دوی سره جهاد کول جایز دی او همدارنګه ایا دنورو غوره او متقي امیرانو په څیر دفاجر امیراطاعت هم واجبږي ددې پو ښتنې د جواب سره سم باید لومړی دفاجر پیژندنه او تعریف وکړو : فاجر غیر عادل ته ویل کیږي او عدالت :- په دین کې دسړي دحالاتو سموالي او برابروالي ته ویل کیږي ماوردي رحمت الله علیه ویلې دي :- عدالت په ټولو ولایاتو او مشرتابه کې معتبر او داعتماد وړدی او عدالت دادی چې : - په خبرو کې ریښتینی په څرګند ډول امانت کار دمحارمو څخه پاک دګناهونوڅخه ځان ساتونکی ، دشک څخه لري ، دغوصې او خوشالي دواړه وختونو کې مینه ناک په دین اودنیا کې یې دمروت او ځوانمردي کاروونکې دي .[94]

په دي مسأله کې دوه څیزونه مهم دي :

لومړي :-- په دیني اند جوړښت او سموالی : هغه د فرضواو موکدو سنتو ادا کول دحرامو څخه ځان ساتل چې د لویې ګناه څخه ځان وساتي او په کوچنی ګناه سره دوام ونه کړي .

دوهم :-- مروت اوځوانمردي :-- دادهغو څه په کولو سره چې ښکلی او ښایسته کوي یې او دهغه څه پریښودل چې پري خچن کیږي او بدپري ښکاریږي . [95]

فاجر یا فاسق : دلویو ګناهونوڅرګندوونکی او په هغه سره ټینګارکوونکی چې له پریښودو څخه مخ نه اړوي او نه ترې په وعظ، نصیحت ، امراو نهي سره توبه باسي بیا ددې پوښتني ځواب په دري ډوله دی :

اول :-- پدې سره دعلما کرامو اجماع شوي چې دفاسق او فاجر په اصل کې دمشر تابه لپاره ټاکل رواندي او په هغه چاچاي په لاس او اختیار کې یې ټاکي باید پرته له عادل او نیک سړي څخه بل څوک ونه ټاکل شي ځکه چې الله جل جلاله فرمایلې دي : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [96]

ژباړه : نه شاملیږي وعده زماظالمانوته .

او همدانګه الله جل جلاله فرمایلې دي : إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿26﴾ [97]

- احکام سلطانی ص 66 . [94]
- منار السبیل ج 2 ص 487 – 488 . [95]
- سورت بقره آیت 124 . [96]
- سورت القصص آیت 26 . [97]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- بیشکه غوره دهغه چا چې ته یې مزدور کوې هغه څوک دی چې قوی وي امانت داروي.

له همدي امله علما کرامو ویلي دي :-- چاچې فسق ، فجور اوبدعت ښکاره کړ دمسلمانانو لپاره دامامت او مشرتابه مستحق ندی ، امارت په اصل کې د فاسق او فاجر لپاره نشته دغه فساق او بدکاره خلک باید تعزیر شي ادب ورته وښودل شي دګناهونو څخه راوګرځول شي تر څو توبه وباسي او که ترهغه پورې مقاطعه ورسره وشي چې توبه وباسي دا ډیر ښه کار دی دا مخکې تیرشول اصل او حجت پدې مسأله کې دالله جل جلاله دا قول دی چې :- وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [98] .

ژباړه :-اویاد کړی کله چې و ازمایو ابراهیم لره رب دهغه په څوخبرو نو هغه پوره کړي هغه خبرې او ویل الله چې زه جوړوونکی یم تالره دپاره د خلکو پیشوا اوویل ابراهیم اود اولاد زمانه هم ، وګرځوې،او ویل الله،نه شاملیږي ، وعده زما ظالمانوته .

نو دظالم او فاجر سړي د امام او مشر په صفت ټاکل مناسب کار ندی نو په مسلمانانو باندې واجب دي چې دټاکلو مسوول شخص ته د په ګوته کړي او مشوره دورکړي چې ددې فاسق په عوض بل عا دل اونیک امیر وټاکي .

دوهم :-- که داونشو او حتما فاسق ،او بدعتي شخص امیر او مشر و ټاکل شې بیا مسلمان مجاهد فرصت لري چې ددې امیر سره جهادپریږدي او بل غوره کړي نو پردې مجاهد دفاجرامیر سره کار پریښودل واجب دي .

څکه په دې سره دوه ګټي لاس ته راځي .

لومړي :-- جهاد کول د نیک او صالح امارت ترسیوري لاندې نه دفاجر امارت سره .

دوهم :-- ددغه فاجر امیر په پریښودو او له هغه څخه دلریوالي په سبب فاجر ته تأدیب دی که پدې سره پوه شي چې ټول یې دده دفسق له امله پریږدي ښایي خپل فسق او بدکاري پریږدي دا کار دلمانځه دهغه فاسق امام په څیر دی چې که ځینې خلک په ده پسې لمونځ کول پریږدي او په بل چا پسې خپل لمونځ ادا کړي دغه کار دفاسق امام په دغه وریوښل شوي منکر او بدي په ردولو سره دا اغیزه کوي چې یا توبه وباسي یا لري شي او هم خلک ددې په څیرډګناه کولو نه ځانونه و ساتي نو ددې امام څخه

---

[98] - سورت بقره آیت 124 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دلمانځه پرېښودلو کې يو شرعي مصلحت او ګټه ده پدې شرط چې د مقتدي څخه دجَمعې او جُمعې لمونځ پاتې نشي همدارنګه په جهاد کې همدا حکم دی .[99]

نو که چيرې مسلمان له ده څخه پرته بل څوک دکوم سبب او لامل له پلوه ونه مومي او له ده (فاجر امير) سره جهاد په پرېښودلو کې جهاد په ټوليز ډول پرېښودل کيږي .

نو دلته په جواب کې دوه اړخه دي .

لومړي فرع :-- که چيرې يې فجوراو بدي يوازې پخپل ځان کې وه لکه څوک چې شراب څښي او يا دغنيمت دمال څخه کومڅيز په پټه غلا کوي او ياهم کوم بدکار اوفسق کوي او داسې کوم بدعت تر سره کوي چې زيان يې يوازې خپل ځان ته رسي او دجهاد اصلي هدف او موخې ته کوم ضرر او زيان نه رسوي نوله ده سره غزا او جهاد کيدی شي ، وروسته پسې تګ کيدی شي او دامر مخالفت يې نشته کوم چې ګناه نه وي تردې چې دغه فجور او بدي يې دجهاد ګټو ته کوم زيان ونه رسوي دغه امير ته به په دومدار ډول نصيحت ، وعظ ، ښوونه او مناسب تعليم ورکول کيږي او دعاء به ورته کړل کيږي چې الله جل جلاله يې د اصلاح کړي او حالت يې جوړکړي ددې لپاره ډير دلايل وړاندې ذکرشول چې بيا يې را ګرځولوته اړتيا نشته او کفايت کوي او دغه حکم د اهل سنتو په وړاندې يو ثابت اصل دی چې په راتلونکي کې به بيان شي دابن قدامه رحمت الله عليه دامام خرقي رحمت الله عليه ددې قول په شرح کې چې ويلې يې دي : دهر نيکوکاره اوبدکاره امير سره جهاد کړل کيږي . معنا دا چې دهر امام تر سر پرستی لاندې جهاد کړل کيږي .

ابوعبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه چې د اهل سنتو امام دی ويلې دي :--ديوسړي په هکله ترې وپوښتل شول چې ويل يې : زه جهاد نه کوم ځکه چې دعباس اولادېې اخلي او دوي ته د فئ مالونه برابروي ،ده وويل : سبحان الله : دغه ډير بدخلک دي دغه دجهاد څخه ناست اووروسته پاتې ،جاهل او ناپوهان دي ، ويل کيږي : تاسي پام وکړی که چيرې ټول خلک ستاسو په څير کښيني نوڅوک به جهاد وکړي آيا پدې توګه به اسلام ختم نشي ؟ روميان به څه ونکړي ابن قدامة رحمت الله عليه وايي : امام ابوداود رحمت الله عليه پخپل سند سره دابوهريره رضی الله عنه څخه روايت کړيدی چې نبي اکرم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : په تاسو جهاد کول دهر ښه او بد امير سره واجب دي. دا حديث

---

[99] - شرح العقيدة الطحاوية ص 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام أبوداود رحمت الله عليه او امام ابويعلى رحمت الله عليه دابوهريره رضى الله عنه څخه روايت كړي دى امام ابن حجر رحمت الله عليه ويلې دي :-- په اسنادېښ باک نشته مگر دا چې دامام مکحول رحمت الله عليه دروايت څخه دى او هغه دابوهريره رضى الله عنه څخه ندى اوريدلى .
پخپل اسنادېښ دانس رضى الله عنه څخه روايت كړى هغه ويلې چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلې دي : درې ځيزونه دايمان اصل دي دهغه چا څخه لاس نيول چې لا اله الا الله ووايي په گناه سره يي نه كافركوو او داسلام څخه يي دكوم عمل اوكړني په سبب نه باسو جهاد له هغه وخته روان دى چې الله جل جلاله پيغمبرصلى الله عليه وسلم راليږلى دى ترڅو چې ورستنى امتي مې دجال ووژني او ايمان په اندازه د (اقدارو) سره دى . دا حديث امام أبوداود رحمت الله عليه روايت كړيدى او امام مندري رحمت الله عليه دواړويي له حكم څخه چُپ او ساكت پاتې شوي او په اسناد كې يي يزيد بن ابي نشبة موجوددى او هغه مجهول دى او همدارنګه امام سعيد بن منصور رحمت الله عليه روايت كړى اوپه سند كې يې ضعف دى او شواهد يي هم شته [100] د فاجر او بد عمله امير سره دجهاد پريښودل ددې باعث كيږي چې جهاد بالكل له منځه لاړ شي كفار په مسلمانانو غالب شي ،مسلمانانو بيخ وباسي او ختم يي كړي دكفر كلمه اونظام بريالى او رامنځ ته كړي چې پدې كې لوى فساد او فتنه نغښتې ده الله جل جلاله فرمايلې دي : وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ ..﴿251﴾ [101]
ژباړه : كه چيرې نه وى ختمول د الله خلكولره، بعضې دهغوى نه ، په بعضې نوروسره ، نو خامخا به خراب شوى وؤ، نظام د ځمكې .
ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- په خلكو كې دقوت او امانت يو ځاى شتون ډير لږ دى له همدې سببه به حضرت عمر رضى الله عنه ويل :- اى الله : زه تاته د فاجر دزور او عادل دكمزورتيا څخه شكايت كوم چې په هرولايت كې تر ټولو غوره او مصلح سړى وټاكل شي تر دې چې رحمت للعالمين صلى الله عليه وسلم وويل : په جنگي امارت او مشرى كې به زړور او قوي شخص اگر كه څه فجور او بدي هم پكې وي په عاجز او كمزوري شخص باندې واړندې كيږي اگر كه دغه كمزورى امين هم وي لكه څنګه چې امام احمد رحمت الله عليه دهغه دوو كسانو په هكله وپوښتل شو چې په غزا او جهاد كې به اميران وي يوقوي ځواكمن خو فاجر او بل نيک صالح خو كمزورى ، ضعيف دكوم يوه سره به غزا او

- نيل الاوطار : الجهد فرض كفاية و أنه شرع مع البر و الفاجر. 100
- سورت البقره آيت 251 . 101

(c) ketabton.com: The Digital Library

جهاد کړل کیږي ده وویل : دفاجر ځواکمن قوت دمسلمانانو لپاره دی او بدي يي پخپل ځان دي دصالح کمزوري صلاح او نیکي يي دخپل ځان ده او ضعيفي يي دمسلمانانو ده نو جهاد به دقوي فاجر امیر تر قیادت لاندې کیږي څکه چې نبي کريم صلی الله علیه وسلم فرمايلي :-- الله جل جلاله دغه دین ته دفاجر شخص په واسط نصرت ورکوي او همدارنګه په حدیث شریف کې راغلي : الله جل جلاله دغه دین ته دداسې خلکو په وسیله بری ورکوي چې دوی ته به څه برخه دخیر اوثواب نه وي . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه دانس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی. او امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه دابوبکر رضی الله عنه څخه روایت کړیدی

که چیرې فاجر او بدکاره نه وي نو بیا غوره خبره داده چې هغه څوک باید د جګړې مشر وټاکل شي چې په دیني لحاظ سره ښه او مصلح وي په هغه حالت کې چې دا تشه بل چا نشو ډکولی .[102]

او همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ددې مسألې په اړه په یو جامع او تولیز ډول دتاتار و دجګړې په درشل کې وايي : که چیرې داسې څوک پیدا شول چې د تاتاریانو په مقابل کې په پوره ایمانداری سره جنګیږي همدغه د الله جل جلاله درضا دکلمې دعزت ، لوړوالي اوددین دپلي کیدو او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم داطاعت او پیروی لپاره موخه او هدف دي که چیرې دمجاهدینو په لیکو کې داسې څوک وه چې په دوی کې فجور، بدکاري دنیت خرابوالی وه لکه چې څوک د ریاست او چوکی لپاره جګړه کوي یا په ځینو حالاتو کې تیری پرې کوي او فتنه داسې رامنځته کیده چې دکفارو په ضد دجګړې مانع ګرځیده نو پدې صورت کې ددین دحفاظت لپاره ددوی په ضد په داسې نااهلو خلکو جهاد کول غوره دی تردې چې بالکل جهاد په ټپه ودرول شي ، همدارنګه دا واجب ندي چې کفار وټکول شي ووژل شي ترڅو دوه لويي فتنې پرې دفع شي او یوه وړه فتنه ومنل شي . همدغه داسلام اصول او مقرارت هم دي چې باید مراعات يي وشي ، همدارنګه داهل السنت والجماعت داصولو څخه دهرنیکو کاره اوبدکاره ترقوماندې لاندې جهاد کول روا دی .. تردې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل :-- دخلفاي راشیدینو دزمانې څخه راورسته زیاتره غزاګانې په همدې ډول منځته راغلي دي او دنبي کريم صلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې فرمايلي دي :-۰-دآسونو په تندیو کې ترقیامته پورې خیر شته چې هغه : ثواب اوغنیمت دی. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت

[102] -مجموع الفتاوی ج 28 ص 254-255 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله علیه ، امام نسايي رحمت الله علیه ، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، ديوي ډېلي صحابه کرامو څخه روايت کړېدی دا حديث دهغه معنی ثبوت دی چې ابو داود په خپلو سننو کې دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روايت کړېدی غزا دهغه وخته راروانه ده چې الله جل جلاله پیغمبر صلی الله علیه وسلم رااستولی دی او تر هغه وخته به جاري وي چې زمااخرینی امتي دجال ووژني غزا او جهاد به دظالم ظلم او دعادل عدل له منځه يو نسي .

د نبي کريم صلی الله علیه وسلم څخه مشهوره ده چې فرمايلي يي دي :-- زمادامت څخه به يو ډله ښکاره په حق باندې ولاړه وي دچا مخالفت به څه زيان ورته ونه رسوي او دا به تر قيامته پورې همداسې وي دا حديث او داسې نور دلايل شته چې اهل سنت او جماعت دټولو ډلو سره يو ځای ددې په کارولو متفق دي چې دهغه چا سره چې دجهاد وړوي دنيکو کاره او بدکاره اميرانو تر قوماندې لاندې جهاد وکړی شي ،، يوازې روافض او خوراج چې داهل سنتو څخه وتلي پدې کې اختلاف لري سره ددې چې پيغمبر صلی الله علیه وسلم خبر ورکړي فرمايي :-- خامخا به وروسته ظالم ، خاين او فاجر اميران قدرت ته رسي چاچې دهغوی ددرواغو ريښتينوالي تصديق کړه او له هغوی سره يي مرسته وکړه زما دامت څخه ندي او زه هم دهغوی نه بيزاره يم او حوض کوثر ته به نه راځي او چاچې دهغوی ددرواغو تصديق ونکړ او له هغوی سره په ظلم کولو کې مرسته ونکړه هغه زما امتي او زه دهغوی نه راضي يم او هغوی به حوض ته راځي ، دا حديث امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه او امام حاکم رحمت الله علیه روايت کړی دی ، دکوم سړي علم چې هغه څه ته ورسيد چې پيغمبرصلی الله علیه اميرانو ته تر قيامته دجهاد کولو امر کړی او د ظالمانو سره يې دهغې د ظلم کولو نه دمرستې څخه منع کړيده پدې پوهول کيدای شي چې منځنۍ لار داسلام خالص دين دی هغه دا چې : دهغه چاسره جهاد کول چې وړاو مستحق يې وي لکه دغه قوم چې ددوی تا کل شوی شخص دهر امير سره وي او دغه په حق ولاړه ډله په اسلام کې له دوی څخه غوره ده ، که پرته له دې څخه يی جهاد کول ناشونی وي ، او دهغه ډېلي له مرستې څخه ځان ژغورل چې دی ورسره په غزا کې شريک وي او هغوی دالله جل جلاله څه نا څه نافرماني کوي بلکه اطاعت يې دوکړي دالله جل جلاله په اطاعت کې، او که هغوی نافرماني کوي بيا يې اطاعت پرې نشته ځکه چې دمخلوق اطاعت د الله جل جلاله په معصيت اونا فرماني کې نشته داددې امت دغوره خلکو پخوانی او اوسنی‌لارده اودهمدې اختيارول په هرمکلف مسلمان باندې وا جب ده، او همدامنځنۍ لاردحروريه ؤ او ددوی په ساري کوم خلک چې دفاسدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقوی او پرهیز گاری لرونکي دي او دکم علمی او نا پوهی څخه سرچشمه اخلي او دمرجئه ۇ په خير او چا چې داميرانو اطاعت په مطلق ډول منلئ پداسي حال کې چې دغه اميران نيکان هم نه وي يوه ډيره غوره او منځنۍ لارده ،[103] او همدارنګه شرح عقيده طحاوية ٤٢٢—٤٢٣ مخونه وګورى ډيراوږد بحث يې ذکرکړيدی خو زموږ له يادي شوي څېړنتيااوليکنې څخه نه وځي .

دعقيده طحاوي شارح رحمت الله عليه ويلي :-- دمتن خاوند امام طحاوي رحمت الله عليه قول دی چې حج او جهاد دمسلمانانو دامير سره که هغه نيکوکار وي او يا هم بد کار تر قيامته پوري روان دی نه يې کوم شی کمولی شي او نه يې له منځه وړلی شي ، شارح رحمت الله عليه وايي :-- شيخ رحمت الله عليه(امام طحاوي) رافضه ۇ ته د رد په درشل کې اشاره کوي وايي : دالله جل جلاله په لار کې تر هغه پورې جهاد نشته ترڅو د آل محمد صلی الله عليه وسلم څخه رضا خروج ونه کړي او داسمان له پلوه يوآوازکوونکی آواز وکړي چې : ددغه شخص پيروي وکړئ،
ددغه قول بطلان ددې څخه ډير څرګندڍی چې دليل پرې وړاندې شي رافضه وو د امام په هکله پرته له کوم دليل نه دټولو نه ګناهونو څخه عصمت او پاکوالی شرط بللی دی بلکې په صحيح امام مسلم کې د عوف بن مالک رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يې دي ما د نبي اکرم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي چې فرمايلي يې دي :-- غوره او ښه مشران ستاسې هغه خلک دي چې تاسوورسره مينه لری او هغوی ستا سو سره مينه لري تاسو دعا ورته کوی او هغوی تاسو ته دنيکی دعاکوي او بدترين دمشرانو ستاسې هغه خلک دي چې بديي بولی اوکرکه ورڅخه کوی او دوی هم ستاسې څخه کرکه او نفرت کوي او تاسو پرې لعنت وايی او هغوی هم پر تاسې لعنت وايي ، عوف رضی الله عنه وايي ما ورته وويل : اي دالله جل جلاله رسوله ، آيا مخالفت يې نکړو ، رسول صلی الله عليه وسلم وفرمايل:-- نه ، ترڅو يې چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه، خبردار اوسی په چاچې کوم والي او مشر وټاکل شو اوويې ليد چې دالله جل جلاله څخه نافرماني کوي نو هغه څه دبد وبولي کوم چې دالله جل جلاله نافرماني او ګناه کوي او هيڅکله دخپل لاس د هغه له اطاعت څخه نه باسي مخکې دامامت په مبحث کې ددي

[103] - مجموع الفتاوی ج 28 ص 506 – 508 ، شرح العقيدة الطحاوية 422- 423 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حديث په خيرځينې احاديث تير شول خو دايي ونه ويل چې امام بايد معصوم او د ګناه څخه پاک وي [104]

امام بخاری رحمت الله عليه په کتاب الجهاد کي ددې مسألي لپاره باب ايښی دی اوويلي يې دي : جهاد دهر فاجر او نيک امير سره کيږي ځکه چې پيغمبر صلی الله عليه فرمايلي دي : دآسونو په تنديو کې تر قيامته خير او نيکي ايښودل شوې ، دا حديث دعروة بارقي رضی الله عنه څخه په مرفوع ډول روايت شوی چې :-- دآسونو په تنديو کې دقيامت تر ورځې پورې خير ايښودل شوی چې هغه : ثواب او غنيمت دی .

ابن حجر رحمت الله عليه ددې په شرح کې ويلي دي : پدې حديث دليل نيولوته امام احمد رحمت الله عليه مخکي شوي ځکه چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم دآسونو په تنديو کې تر قيامته پورې دخير يادونه کړې او هغه خير يې په ثواب او غنيمت باندې تفسيرکړی او غنيمت يادول داجر سره يو ځای په آسونوکې يواځې په جهاد کې منځته راځي او دايې ندي مقيد کړي چې امام يا امير بايد عادل وي نودا پدې سره دلالت کوي چې ددغه بهتری او ثواب په ګټلو کې دا تو پير نشته چې غزا د نيکو کار اميرترقوماندې لاندې وي يا دبدکاراامير تر قوماندې لاندې ، او په حديث کې ديته ترغيب دی چې بايد په آسونو جهاد وکړی شي.[105] .

دغه فاجراميرچې جهادورسره کول (دهغه تر قوماندې لاندې) روادی همدارنګه دهغه څخه وروسته لمونځ ادا کول هم واجب دي که چيري په بل چا پسې لمونځ کول ناشونی وه او يا په بل چا پسې دده څخه پرته دلمونځ کولو څخه لويه فتنه او چتيده او دا هم داهل سنت او جماعت په وړاندې يو ټاکل شوی اصل دی پدې اړه ابن تيميه رحمت الله عليه وايي : پدې کې ټوليزه او صحيح خبرداده چاچې په عدل سره پريکړه وکړه اويايي په عدل سره ويش وکړ امر يي دپه ځای شي او چا چې امر په نيکی وکړاو منع يي دبدی څخه وکړه دهغه سره دمرسته وکړی شي پدې شرط چې پدې سره کومه لويه فتنه منځته نه راتله د جُمعې او جماعت لپاره حتمابايداامامان وټاکل شي که چيرې دنيک او صالح امام ټاکل ممکن وه بيا دفاجر امام ټاکل ندي روا ، اونه دهغه مبتدع چې خپل بدعت ښکاره کوي ځکه چې ددوی په وړاندې دتوان سره سم مقابله واجب ده اوددوی تعين کول رواندي ،که چيرې دده داسې کسانو

-[104]، شرح العقيدة الطحاوية ص ۴۳۷ .

- فتح البارى ج 6 ص 56 . [105]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررول حتمي وه چې په دواړو کې هم بدعت او هم فجور موجودوي بيا دهغه کس چې لېرنيکي يې تر بل زياته وي مقررول واجب دي ، او كه چيرې په جهادكې ددوه داسې كسانو څخه چې ديو مقررول لازمي وي په يوه کې دجهاد كمزورتيا وه خو ديندار وه او په بل کې دجهاد لپاره ګټه وه خو ګناهګار او بدكاروه نو ددغه شخص تېا کل چې مسلما نانو ته ګټور وي دهغه چا دټاكلو څخه چې مسلمانانو ته زيانمن وي غوره او بهتر دی.[106]

دعقيده طحاوي شارح رحمت الله عليه ويلي دي :-- پدي پوه شه چې الله جل جلاله دپر موږ او تاسې رحم وکړي.

داامامانو په اتفاق سره دهغه سړي لپاره لمونځ كول روا دي چې دخپل امام دبدعت او فسق څخه خبر نه وي ، دجماعت دشروطو څخه داندي چې دامام دعقيدې څخه خبر وي او دا هم نشته چې امتحان ترې واخلې اووايي : ستا عقيده څه شی ده؟ بلکې په هغه چا پسې به لمونځ كوې چې حالت يې پټ وي كه چيرې يې په هغه مبتدع پسي لمونځ وکړ چې خپل دعوت ته بلنه كوي او يا په ښكاره سره فاسق او بدكاره وي خو هغه دفرض لمانځه امام وي چې پرته له ده څخه دلمو نځ كولو امكان نه وي لكه دجُمعي اواخترونو امام يا په حج دعرفات امام او داسې نور، نو دعامو سلفو او خلفاؤ په نزد به مقتدي لمونځ پسې كوي او چاچې په فاجر او بدكار امام پسې دجُمعي او جَمعي لمونځ ونكړنو دغه شخص دعامو علما ي كرامو په نزد بدعتې دي .

صحيح حكم دادی چې:

لمونځ به كوي او بيرته به يي نه راګرځوي ځكه چې صحابه كرامو به دجَمعې او جُمعې لمونځونه په ظالمواميرانو پسې ادا كول او بيا به يي نه راګرځول لكه څنګه چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما دحجاج بن يوسف پسې لمونځ كاوه اوبيا به يي نه راګرځاوه ، همدارنګه انس رضی الله عنه ، عبدالله بن مسعودرضی الله عنه او داسې نورو به دوليد بن عقبه بن ابي معيط پسې لمونځ كاوه . او هغه به شراب څښل تردې چې يو ځل يي دسهار لمونځ څلور ركعته ادا كړ او بيايې وويل : - نور يي درته زيات كړم ، په صحيح سند سره راغلي چې كله عثمان رضی الله عنه كلا بند شو خلكو ته يوه كس لمونځ امامت وكړ نو يوكس د عثمان رضی الله عنه څخه پوښتنه وكړه ته دعامو مسلمانانو امام يې او دغه سړي چې خلک

[106] منهاج السنة النبوية ج ۴ ص ۵۲۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمونځ پسې کوي دفتنې امام دی عثمان رضی الله عنه وويل :-- ای وراره لمونځ دهغو غوره اعمالوڅخه دی ،چې خلک يې اداء کوي که ښه يې اداکړنو ښه يې ورسره ادا کړه او که يې سم ادا نکړ ته يې دبدی څخه ليري شه تر دې چې ويې ويل :کله چې دمقتدي نه دجَمعې او جُمعې لمونځونه (د فاجر امير په امامت باندې) پاتې کيږي نودلته پرته د بدعتي څخه بل څوک لمونځ نه پريږدي کوم چې دصحابه کرامو سره مخالف دي ، (بلکې بايد لمونځ اداء شي) .

او همدارنګه که چيرې امام دمشرانو لخواټاکل شوی وي اوپه ده پسې دلمونځ په پريښودو کې څه شرعي ګټه هم نه وي نو دلته به لمونځ نه پريښودل کيږي بلکه په ده پسي لمونځ کول بهتر او غوره دي ، که چيري څوک پدي سره ونه توانيږي چې دامامت داسې څوک واړندي نکړي چې هغه ديو منکر او بدکار ښکاره کوونکی وي نو په ده واجب دي چې دغه کار تر سره کړي مګر که چيرې بل چا ټاکلی وي او نشي کولای چې دامامت څخه يې منع کړي او يايي دامامت څخه منع په ډير لوي زيان او ضرر له هغه منکر او بديڅخه منځ ته راځي چې ښکاره کوي يې نوپدي صورت کې دوړي فتني دفع کول په لويي فتني سره او يا دلږ زيان دفع کول په لوي زيان سره جواز نلري ، ځکه چې شرايع او الهي قوانين دګټو دحاصليدو په خاطر راغلي . نو دجَمعې او جُمعې دله منځه تلل ډيره لويه فتنه تر هغې ده چې پدې دواړو جَمعه او جُمعه کې په فاجر او بد کاره امام پسې اقتدا وشي په ځانګړې ډول که چيرې دده په وروسته کيدو سره فجوراو بدي هم نشي لري کولی نو دشرعي مصلحت تعطيل کول پرته دهغه فتني له دفع کولو څخه پخپل ځاي پاتي کيږي.[107]

ددوهمې فرعې جواب دادی چې :--دا پدې پورې ځانګړې ده چې ددې امير ګناه جهاد ته زيان رسوي او خپل هدف لاسته نه راوړي لکه چې کوم امير دالله جل جلاله ددښمنانو سردوستي کوي او يا هم دجهادي قضيي (مسألي) سره خيانت کوي .

او پرته له کومې ګټې دمسلمانانو ضايع کيدوته هيڅ اهتمام نکوي او يا مسلمان جګړي ته د طواغيتو د يو طاغوت د تخت د ټنګښت او داسلام دکوم مخالف نظام دبقاء او جوړيدو لپاره واړندې کوي پدې هکله صحيح خبره داده چې : دداډول اميرانو سره او دهغوی تر امرلاندي جهادنه کړل کيږي ځکه چې دوي دامارت دشرعي رنګ دموخې او هدف سر مخالفت وکړ .[108]

،،،ص 422- 423 . [107] 101 - شرح العقيده الطحاوية ص
- تفسير قرطبي ج 1 ص 272 . [108]

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله علما ی کرامو دهغه امیر چې بدي يې خپل ځان ته رسي او دهغه امیر چې دبدی زیان يې ټولو مسلمانانو ته رسيږي توپير بيان کړی دی.[109] دغه بيان مخکې تېر شو والحمد الله رب العالمین .

دمسلمان امیرپه وړاندي دولس دندي او مسوليتونه :

په ولس باندي ددغه امیر سره په لنډډول لاندې دندي او مسوليتونه واجب او لازمي دي دامير خيره اوريدل او دګناه څخه پرته دهغه پيروی کول ، او دامير په زياتيو صبر کول اګر دولس ځينې حقوق هم ورنکړي ، ده ته دعا کول ، دده ترلاربښوونې لاندي جهاد کول ، ده ته دزکات ورکول ، دشرعي ادب په نظرکي نيولو سره ورته نصيحت کول.

لومړي دنده :--دامیرخبره اوریدل او دګناه څخه پرته یې اطاعت کول .

دمشرانو او اميرانو خبرې ته غوږ ايښودل او پرته له ګناه څخه يې اطاعت کول عبادت دی چې يو مسلمان يدې کې دالله جل جلاله څخه ثواب غواړي ځکه ددوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی دهغوی اطاعت دالله جل جلاله داطاعت څخه دی، هغوي ته غوږ ایښودل او نیکي کي يي اطاعت كول دمسلمانانو تر منځ دیووالي او وحدت دمهمو اسبابو او لاملو نو څخه دی ځکه ددوی په اطاعت کې د هغو اراوو او نظرياتو چې اختلاف ته لمن وهي، په نتيجه کې دمسلمانانو دتيت پرک کيدو او ددوی دقوت ، دبدبې دله منځه وړلو او اختلاف اچولو لپاره کاروي يوقوي ګوزار او غاښ ماتوونکی ځواب دی ، له همدې امله دټولو مسلمانانو لپاره ديو امام تا كل دمسلمانانو تر منځ اختلاف،خپل منځي شخړې او تيتوالی ختموي شرعي امرته په غوږ ایښودو سره يوائي او په اطاعت سره هم یوائي او دداوړو(غوږ ایښودلو ، او اطاعيت كولو) په هکله يو ځای امرراغلی دی : کوم چې یوازې داوریدلو او غوږ نيولو امرراغلی دادی چې الله جل جلاله خپلو مومنو بندګانو ته په خطاب كي فرمايلي : وَاتَّقُوا اللّهَ وَاسْمَعُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿108﴾.[110]

ژباړه :- او ووېرېږی تاسې له الله او په دروغو قسم مه کوئ او واورئ تاسې د الله احکام د زړو په غوږونو سره ، او الله نه ښيی سمه صافه لاره (د خير او جنت) قوم فاسقانو ته .

---

[109] - مغني او شرح كبير ج 1 ص 371-372 .

[110] - سورت المائده آيت ۱۰۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنا داچې واروئ هغه څه چې درته ويل کيږي او هغه څه چې پند ترې اخلئ ويې منئ . او پدې کې دالله جل جلاله دامرتابعداري وکړئ په هغه سره عمل وکړئ او هغه ته ورسيږئ الله جل جلاله فرمايلي :

وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿104﴾[111]

ژباړه :- او واورئ تاسې (حق د زړه په غوږو) او شته دی لپاره د کافرانو دردناک عذاب (ددوزخ) .

معنا دا چې واروئ هغه څه چې درته ويل کيږي اوپه تاسو لوستل کيږي دالله جل جلاله دکتاب څخه په هغه کې فکر وکړئ او ځانونه پرې وپوهوئ په اوريدلوسره امرداطاعت او منلوپه معنی سره دي نه يوازې ادراک اوحس ترې هدف دي او له دې څخه دالله جل جلاله قول دی چې :-- الله جل جلاله دثناء ويونکي، ثناء اوصفت وارويده ، يعني ويې مانه او قبول يې کړو او هم دا قول دشاعر دی چې ويلي يې دي :

الله جل جلاله ته مي دومره زياته دعا وکړه تردې چې وويردم - چې الله جل جلاله به زماخبرې نه اوري .

يعني : زمادعاء به نه قبلوي ،

دکعب بن عجرة رضی الله عنه څخه روايت دی چې ويل يې دي :-- موږ ته پيغمبر صلی الله عليه وسلم راووت او موږ نهه، څلور ،ياپنځه کسان وو اوويې ويل : - واروئ آيا تاسو وارويده بيشکه زما څخه وروسته به اميران راځي څوک چې ورغلل او دهغوی ددروغو تصديق يې وکړو اوله دوی سره يې په ظلم کولو کې مرسته وکړه هغه زماديپروانو څخه ندی او نه هم زه دهغوی لپاره پيغمبريم اونه به ماته حوض کوثر ته راځي او څوک چې هغوی سره داخل نشي او له هغوی سره دهغوی په ظلم کولو کې مرسته ونکړي او ددرواغو تصديق يې هم ونکړي هغه زما امتي دی او زه دهغه لپاره پيغمبريم او ما ته به حوض کوثر ته راځي .

دا حديث امام احمد رحمت الله عليه اوامام ترمذي رحمت الله عليه روايت کړيدی اوويلي يې دي :- حديث صحيح او غريب دی او همدارنګه امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه اوامام حاکم رحمت الله عليه روايت کړی اوويلي يې دي : دا حديث دامام مسلم رحمت الله عليه دصحيح په شرح کې دی، امام بخاری رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه روايت کړي ندی...د ابو مالک اشعري رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه فرمايلې دي :-- اي خلکو واروئ : ځانونه ښه وپوهوئ

---

111 - سورت بقره آيت ۱۰۴ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوعلم حاصل کړئ بيشکه دالله جل جلاله داسې بندګان دي چې نه پيغمبران دي اونه شهيدان له دوی سره پيغمبران او شهيدان پدې کې غبطه(سيالي) کوي اوددوی په شان دمنازلو هيله مند به وي ځکه چې ددوی منزلې او نږديکت له الله جل جلاله سر ډير دی .

دا حديث اوړددی ، داحديث ټولوامامانولکه : امام احمد رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام دارمي رحمت الله عليه،امام عبدالله بن المبارک رحمت الله عليه په زهد کتاب کې په همدې ډول روايت کړيدی او سندېي جيد دی ، دلته يوه فايده ده چې ان شاالله دآياتونواو نبوي احاديثو پخوانی فايده پرې بشپړيږي او هغه داچې : اوريدل دوه ډوله دی ، عقل هم دوه ډوله دی ، او هدايت هم دوه ډوله دی، ددې ويش په هکله دلايل شته . الله جل جلاله دکفارو لپاره داوريدو،عقل او هدايت يو ډول ثابت کړيدی او له دوی څخه يې هغه بل ډول دسمع (اوريدو) عقل او هدايت نفې کړيدی.

لومړی ډول يې چې:

ورته ثابت کړيدی پدې شرط چې په دوی حجت او دليل قائم شي اودا پدې پورې اړه لري چې دحجت په معنی وپوهيږي اوپدې وپوهيږي چې په صحيح ډول څه شی ترې مراد او مقصددی.

دوهم ډول :-

کوم چې دکفارو څخه نفي شوی او دلارموندونکومومنانو لپاره ثابت شوی دادحجت قبليدل ،په هغه ايمان راوړل هغې ته غاړه ايښودل او ګټه ترې اخستل دي .

ددې تفصيل دادی چې :

اوريدل په دوه ډوله دي : - لومړی نوع يې دادراک اوريدل دي دا هغه نوع ده چې الله جل جلاله کفارولپاره پخپل دغه سپيڅلي فرمان کې ثابته کړيده چې : قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ)) [112]

ژباړه :- ويې ويل (جهودانو) اوريدلې ده موږ (ستا خبره) او ندي منلي موږ (ستا حکم) او ورچښلې شوې وه په زړونو ددوی کې (مينه د) خوسي .

دهمدې په څيرالله جل جلاله دغه قول دی چې فرمايي: وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ[113]

---

112 - سورت بقره آيت ٩٣.

113 سورت النساء آيت ۴۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او وايې دغه(جهودان) واوريدل موږ (وينا ستا) او ونه مانه موږ (حکم ستا) او (وايې جهودان) واوره (ته) .

اوپدې قول دالله جل جلاله کې چې فرمايي : ((وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ)) [114]

ژباړه :- اومه کيږئ تاسي (ای مؤمنانو) په شان دهغو کسانو چې وايي ، واوريده موږ حال داچې دوی نه آوري (ګټبور واوريدلوسره) .

او پدې قول کې الله جل جلاله فرمايلي دي :-- ﴿وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ ﴾

ژباړه :- اوکله چې ولوستل شي پدوی باندې آياتونه زموږ نو وايي دوی په تحقيق واوريده موږ(دغه کلام) که وغواړو موږ نوخامخا و به وايو موږ هم په مثل دده ندی دغه (کلام) مګرخودی ددروغو ليکل (اوباطل احوال) د پخوانيو.

او همدارنګه دالله جل جلاله قول دی چې : وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ﴿6﴾

ژباړه: اوکه يوتن له مشرکانوڅخه امن (پناه) وغواړي له تا (له قتله) نو پناه ورکړه ته ! هغه ته څو چې واوري کلام د الله .

اوهمدارنګه دالله جل جلاله داقول دی :- يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا ﴿8﴾ [115]

ژباړه :- چې اوري آياتونه دالله چې لوستلی کيږي په هغه باندې بيا ټينګتيا کوي په غرور سره لکه چې هغه ندي اوريدلي هغه.

---

[114] سورت انفال آيت ٢١.

[115] سورت الجاثية آيت ٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور آياتونه چې دکفارو لپاره اوريدل په کې ثابتوي او په همغه وخت کې دزړونواوريدل نفي کوي همدادوهمه نوع ده چې : دقبول والي ، منلو ، هدايت او ګټي اخستلو لپاره اوريدل،الله جل جلاله دکفارو څخه نفي کړيدي داد الله جل جلاله عدل دی چې پدې آيت شريف کې يې فرمايلي دي : وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ(23) [116]

ژباړه : اوکه معلوم وی الله ته په دوی کې څه خير،نو توفيق داوريدو به يې ورکړی وه اوکه اورولی يې وی دوی ته نو خامخابه ګرزيدلی وو دوی ته او دوی مخ اړوونکي دي .

او پدې قول دالله جل جلاله کې راغلي دي: وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [117]

ژبا ړه :-اومه کيږی تاسې په شان د هغو کسانو چې ويي ويل : چې واوريدل موږ او حال داچې هغوی نه اوري .

او پدې قول دالله جل جلاله کې چې دا اوريدل يی د کفاروا‌و سيدونکو څخه نفی کړی ده رب العزت جل جلاله فرمايلي دي : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿10﴾ [118]
ژبا ړه : -او وبه وايي که چيرې وی موږ چې اوريدلي مو،يامو‌ږ دعقل نه کار اخستلی نو نه به وه موږ په ملګرو د اور کې .

نو الله جل جلاله ددوی لپاره دغوږ اوريدل ثابت کړل چې هغه ادراک دی پدې قول دالله جل جلاله کې چې: قَالُوا سَمِعْنَا [119]سورة انفال ايت \٢١ .

ژباړه : -دوی به ويل موږ واوريدل .

او تري نفي يي کړه سمع (اوريدل) دقبول والي اومنلو کوم چې دوی ته ګټه رسوي پدې قول دالله (جل جلاله کې چې : وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ ﴿21﴾ [120]

---

[116] سورت انفال آيت ٢٣ .
[117]سورت انفال آيت ٢١.
[118]سورت ملک آيت ١٠.

- سورت انفال آيت 21 .[120]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- او دوی نه اوري .

او قول دالله جل جلاله چې: (لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ)﴿10﴾ [121]

ژباړه:- كه موږ اوريدل كړی شوی .

اوهمدارنګه كوم چې دالله جل جلاله په فرمان كې راغلي دي :- وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ .... ﴿25﴾ [122]

ژباړه :- او بعضې ددوی نه،هغه څوک دي ، چې غوږ نيسي ، تاته ، او اچولي دي موږ،په ، زړونوددوی باندې ،پردې ، چې پوه (نه) شې پدې .

عقل په دوه ډوله دی :

لومړي :-- هغه عقل چې دليونتوب ضد اوعكس دی

په همغه سره انسان مكلف ګرځي اوپه هغه سره مكلف دمعنى په پوهيدلو سره توانيږي . همداعقل الله جل جلاله دكفارولپاره ثابت كړيدی او الله جل جلاله دابيان كړي چې كفارو ته كوم خطاب كيږي په هغه پوهيږي ، الله جل جلاله فرمايلي دي : أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [123]

ژباړه :- آيا تاسو اميد لرى ،چې ايمان به راوړی دوی، په وينا ستاسو،اوحال داچې وه،يوه ډله،ددوی نه،چې اوريدو به يې،كلام د الله ،بيابه يی ،بدلولو هغه كلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهيدل .

يعني الله جل جلاله ددوي لپاره اوريدل ثابت كړل چې: يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ [124]

---

[121] - سورت ملک آيت 10 .
[122] - سورت انعام آيت 25 .
[123] - سورت بقره آيت 75 .
[124] - همدغه مصدر .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه- چې اوریدو به یي ، کلام د الله.

اودوی یي په معنا پوه کړل لکه چې: أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿75﴾ [125]

ژباړه :آیا تاسو امید لری ،چې ایمان به راوړی دوی، په وینا ستاسو،اوحال داچې وه ، یوه ډله ، ددوی نه ، چې اوریدو به یي ، کلام د الله ،بیابه یی ، بدلولو هغه کلام ، وروسته د هغې نه ، چې پوه به شول په هغې ، او هغوی پوهیدل .

یعني : دوی ګټه ترې وانخسته او مستفید ترې نشول.

دوهم : هغه عقل چې دزړه دفهم اوادراک په معنا سره

هغه پوهه چې دې خطاب دقبلولو اودهغې دمنلو او دګټې اخستلو سره لازمي ده همدغه الله جل جلاله پدې قول کې دکفاروڅخه نفې کړي ده چې : وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴿10﴾ [126]

ژباړه :-او وبه وایي هغوی ، که چیرې وی موږ،چې اوریدلي مو، یاد عقل نه موکار اخستلای ، نونه به وی موږ، په ملګرو داور کې .

همدارنګه دالله جل جلاله پدې قول کې چې دکفارو څرنګوالی او وصف بیانوي فرمایي :- صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ ﴿171﴾ - [127]

ژباړه :- کاڼه دي ، ګونګیان دي ، ړانده دي ، نو دوی ، نه پوهیږي په خبره .

همدارنګه پدې قول کې چې:- أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ﴿44﴾ [128]

ژباړه :- آیاګومان کوې ته ، چې بیشکه ډیر خلک ددوی ، (ګڼې) اورې خبره ، یاد عقل نه کاراخلي ، نه دي دوی ، مګر دي ، په شان دڅناورو.

---

[125] - سورت بقره آیت 75 .
[126] - سورت ملک آیت 10 .
[127] - سورت بقره آیت 171.
[128] - سورت الفرقان آیت 44 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور آياتونه چې دکفارو دناپوهۍ بيان په کې شوی دی په يقيني ډول الله جل جلاله خبر ورکړی چې ددوی څخه يي دا عقل پدې باندې اخستی چې دوی دحق دمنلو څخه مخ ګرځولی نو دايي جزااوعقاب دی لکه چې: الله جل جلاله فرما يلي دي :- وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿57﴾ [129]-

ژبا ړه :- او څوک دي ، ډير ظالم ، د هغه چانه ، چې نصيحت وکړی شي هغه ته ، په ذريعه د آياتونو، درب خپل ، نو هغه مخ واړوو د هغې نه ، او هيرشوترې ، هغه انجام، چې مخکې يي ليږلی دی ، لاسونه دهغه ، بيشکه موږ، اچولی دی ، په زړونو دهغوی باندې ، پردې چې پوه شي په هغې ، او په غوږونو د هغوی کې ، دروندوالی دی ، او که چيرې ، ته راوبولې هغوی ، هدايت ته ،نوهرګيز به هدايت ونه مومي ، پدې حالت کې ، هميشه .

يعني :الله جل جلاله بيان کړی چې دغه مهر لګول ددوی په زړونو او غوږونو باندې ددې له امله دي چې دقران کريم دآياتونو دتدبر اوپند اخستنې څخه يې مخ ګرځولی نودا ددوي لپاره عذاب او جزا ده

هدايت په دوه ډوله دی :--

لومړي ډول :-دښودني او دلالت هدايت دی :

همدالله جل جلاله دکفارو لپاره پدې مبارک آيت کې ثابت کړيدي لکه چې فرمايي :- وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الهُدى ...﴿17﴾ [130]

ژباړه :- او هرچې ثموديان دي ، پس نيغه لار مووړښودلې ده ، هغوی ته ، پس غوره کړل هغوی ، بندول د سترګو ، په ځای د کتلو لارې ته .

همدارنګه الله جل جلاله په دغه مبارک آيت کې دانسان له پلوه فرمايلي دي :- إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿3﴾- [131]

ژباړه :- بيشکه،ښودلي موږ ده ته،لاره، که شاکر کيږې ، اوکه کفرکوونکی (ناشکره)کيږي .

لکه پدي مبارک آيت کې چې فرمايلي دي :- وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿7﴾ [132]-

[129] - سورت الکهف آيت 57 .
[130] - سورت فصلت آيت 17.
[131] - سورت الانسان آيت 3 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : اودپاره دهرقوم لارښودونکی مقرردی .

او داسې نور آیاتو نه شته چې پدې معنی سره راغلي دي چي : داهغه هدایت دی چې الله جل جلاله پري ثموديانو، ټولو پیریانو او نسا نانو ته، کافرانو او مومنانو ته يي پري هدایت کړیدی ځکه چې الله جل جلاله دوي ته دطاعاتو او ګناهونو لارښوونه وکړه او هغه څه يي ورته وښود چې الله جل جلاله پري راضي کیږي او هغه څه چې پري په قهرکیږي .

دوهم ډول :-- دقبول والي اومنلو هدايت :

دغه هدایت الله جل جلاله د کفارو څخه نفي کړي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿56﴾ [133]-

ژباړه :- بیشکه ته چې يي ، نشي ښودلی لارته ، هغه چاته ، چې خوښوې يي ته ، ولکن الله ، ښائي ، هغه چاته ، چې غواړي يي هغه ، او هغه ، ښه عالم دی په هدایت موندونکو باندې .

او پدې قول دالله جل جلاله کي چې فرمايي :- لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشاء...... ﴿272﴾ [134]

ژباړه :- نشته ، په تاباندې ذمه واري د هدایت کولو هغوی ته ، لکن الله هدايت کوي ، هغه چاته چې وغواړي .

نو الله جل جلاله دابیان کړي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دلارښووني او ارشاد په هدایت مکلف دي ځکه چې فرمايي :- وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿52﴾ [135]

ژباړه :- اوبیشکه ته،خامخا هدایت کوې،لارې نيغې ته .

دقبول او منلو په هدایت سره مکلف ندي او بس ، لکه څنکه چې دالله جل جلاله پدې قول کې راغلي :- أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يُبْصِرُونَ ﴿43﴾ [136]

ژباړه :- آيانوته به ، لاروښايې، ړندوته، اګرکه وي هغوی ، چې هيڅ نه ويني .

او همدارنګه دالله جل جلاله پدې فرمان کې چې :- وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ﴿53﴾ [137]

---

[132] - سورت الرعد آیت 7 .
[133] -سورت القصص آیت 56 .
[134] - سورت البقره آیت 272 .
[135] - سورت الشورای آیت 52.
[136] - سورت یونس آیت 43 .
[137] - سورت الروم آیت 53 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :- اونه يې ته،لارښودونکی،ړندوته،دګمراهی دهغوی نه .

او داسي نور چې پدې معنی سره راغلي دي . کوم چې دالله جل جلاله دکفارو لپاره دحس او ادراک داوریدلو دمعنی دپوهیدلو دارشاد دښووني څخه دا ټول په کفارو ددلیل او حجت قایمیدو له لوازمو او ضروریاتو څخه دي ، نوځنکه به دهغه چاسره حساب وکړل شي چې په یوه سبب داسبابو نه په خطاب پوه نشي اوله دوی څخه يې دوهم ډول دهدایت چې په قبول والي او منلو پوري اړه لري نفې کړیدی اودا هغه هدایت دی چې الله جل جلاله يې په مومنو او پرهیزګارو بندګانو باندې احسان کړی اووکړې يې دي لکه څنګه چې فرمايي:- إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿51﴾[138]

ژباړه :- بیشکه،ده خبره،د مؤمنانو،کله چې، را وبللی شي،الله او رسول دهغه ته،چې فیصله وکړي رسول،په منځ دهغوی کې ، دا چې ووايي ، چې واوري د موږه او ومنو موږ حکم ، او داخلک چې دي ، همدوی ، خلاصی موندونکي دي .

او الله جل جلاله فرمايلي دي :- وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْواهُمْ ﴿17﴾[139]

ژباړه :- او هغه خلک،چې نیغه لاره موندلې ده ، زیات کړل هغوی لره الله ، په لحاظ دهدایت سره، او ورېي کړه هغوی ته ، تقوی دحصې دهغوی.

دغه هدایت دتوفیق ورکولو او مرسته په نیکی سره او دهغه ورته اسانیدل او په نفسونو کې دهغه جوړیدل او خوندي کیدلو څخه عبارت دی ، امر په طاعت سره له دې څخه دالله جل جلاله دافرمان دی چې :- أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ)[140]

ژباړه :- حکم ومنئ دالله،او حکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم ، ستاسونه .

دا په قران کریم کې زیات ذکر شویدي:--الله جل جلاله داوریدلو امر او دطاعت امر یو ځای ذکر کړیدی لکه دالله جل جلاله پدې قول کې چې : وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ﴿16﴾ [141]

ژباړه :- او آوری خبره او حکم ومنئ ، او مال خرڅ کړئ ، دا بهتره ده ، د پاره د نفسونو ستاسو.

داطاعت حقیقت دامر منل او هغه ته غاړه ایښودل دي لکه ګناه چې ضد او عکس ده هغه دامر مخالفت او دهغه ردول دي .

- سورت النور آیت 51 . [138]
- سورت محمد آیت 17 . [139]
- سورت النساء آیت 59 . [140]
- سورت التغابن آیت 16 . [141]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دآیت معنی او تفسیر دادی :-- یعني : هغه څه واوری چې تا سو ته پند درکول کیږي او دهغه څه اطاعت وکړی چې تاسو ته یي دکیدو امر کیږي دکوم شي څخه چې تاسو منع کیږی ځانونه ترې وساتی.

مقاتل رحمت الله علیه فرمایي :- اسمعوا : یعني په خاموشی سره هغه څه واوری چې په تاسو دالله جل جلاله د کتاب څخه نازلیږي او همدغه اصل دی په سماع اواریدلو کې . واطیعوا : یعني . دالله جل جلاله درسول اطاعت وکړی په هغه څه کې چې تاسو ته امر کوي اویاهم تاسو ترې منع کوي ، ویل کیږي چې : واسمعوا : یعني راشی هغه څه ته چې اوری یي، په اوریدلو باندې یي تعپیر پدې سره کړی چې همدغه یي ګټه ده .او کوم چې په اطاعت داولي الامر (مشر) پورې مربوط دي په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي :-- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ ﴿59﴾[142]

ژباړه :- ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی ،حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول،او دخاوندانو دحکم،ستاسونه .

دالله جل جلاله پدې فرمان کې فکر وکړه چې واطیعو الله واطیعو الرسول واولي الامرمنکم)) څنګه یي وویل چې تاسو درسول صلی الله علیه وسلم اطاعت وکړی او دا سې یي ونه ویل داولي الامراطاعت وکړی بلکه تاسو یي په هغه څه کې اطاعت وکړی چې هغه دالله جل جلاله او درسول الله صلی الله علیه وسلم اطاعت دی . او فعل یي بیا درسول دلفظ سره تکرار کړ ځکه چاچې درسول الله صلی الله علیه وسلم اطا عت وکړ هغه دالله جل جلاله اطاعت وکړ ځکه چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم دالله داطاعت څخه پرته دبل چاداطاعت امر نه کوي بلکه هغه صلی الله علیه وسلم پدې کې معصوم او پاک دی مګر اولي الامر کله ناکله دالله جل جلاله دامر څخه پرته دبل چا په اطاعت باندې هم امر کوي نودده دغه امر نه منل کیږي مګر یواځې هغه امر چې دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم دی منل کیږي .

داولي الا مر څخه مطلب هغه څوک دي چې الله جل جلاله یي اطاعت واجب کړی دی لکه والیان او علماء کرام دا دسلفواو خلفو څخه دمفسرینو ،فقها ؤ اوداسي نورو قول دی .[143]

په یقیني ډول الله جل جلاله پدې مبارک آیت کې داولي الامر په اطاعت سره چې علماء کرام او مشران (پاچایان) دي امر کړیدی او دغه اطاعت الله جل جلاله پدې سره چې دمسلمانانو څخه (منکم) دی

- سورت النساء آیت 59 .[142]
- شرح صحیح مسلم للنووی ج 12 ص 464-465، تفسیر ابن کثیر ج1 ص 445 .[143]

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقيد کړيدی له همدې امله علما کرامو هغه اولي الا مر ذکر کړيدي چې داطاعت او امر منلو امر کوي نه هغه پاچان چې امر په منکر او منع د نيکی څخه کوي او دا کار حرام ګڼي او نه هغه پاچايان چې خلک په ډير شدت داوسپني اواور په زور دوسلي په قوت سره کفر ته اړوي دوی هغه کسان ندي چې په هر وخت کې يي اطاعت واجب دی داولي الامر څخه مطلب هغه با عمله علما کرام دي چې په نيکی سره امر کوي اوله بدی څخه خلک منع کوي اوبل هغه رښتيني پاچان دي چې دالله جل جلاله اود رسول صلی الله عليه وسلم دامر سره سم عمل کوي، په نيکی سره امراو له بدي څخه خلک منع کوي مګر هغه فاسق تيرې کوونکې اوظالم انسانان په خلکو حاکمان نشي مقرريدی او اصلا دغه کارروانډی چې دخلکو مشران شي ، پدي هکله الله جل جلاله فرمايي :- لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ 144

ژباړه :- نه شامليږي ، وعده زما ظالمانوته .

پدې اړه دمسلمانانو پوهان متفق دي ، دغه فاسق او ظالم حاکمان اوددوي په څير دنورو اطاعت نشي کيدای ځکه چې پيغمبرصلی الله عليه فرمايلي دي :-- دمخلوق اطاعت دالله جل جلاله په معصيت او ګناه کولو کې نشته .

امام قرطبي رحمت الله عليه ويلي دي :-- جابر بن عبدالله رضی الله عنه ، ابن عباس رضی الله عنه،مجاهد،عطاء،حسن بصري اوابوالعاليه رحمت الله عليهم اجمعين ويلي دي :-- اولو الا مر،اهل القرآن،علماء،فقهاؤ ته ويل کيږي . همدا د امام مالک رحمت الله عليه نظر دی په همدې دول امام ضحاک رحمت الله عليه هم ويلي د ي چې داولو الأمر څخه مطلب فقهاء او ديني علماءدي اودامام مجاهد رحمت الله عليه څخه روايت دی چې مطلب تري علماء او فقهاء دي : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ....﴿59﴾ 145

ژباړه :- نوبيا که،ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوی هغه ، الله ته او رسول ته .

يعني دشخړي په وخت کي خپله پريکړه دالله جل جلاله او نبي کريم صلی الله عليه وسلم مبارکو سنتو ته وړاندي کړي او حاکمانو ته هيڅ شي مه وړاندي کوي .

144 - سورت البقره آيت 124 .
145 - سورت النساء آيت 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن امام احمد رحمت الله علیه ویلي دي :--داولو الامر څخه مطلب علماء فقها ء او دالله جل جلاله اطاعت کوونکي بندګان دي کوم چې خلکو ته دين ورزده کوي او هغوی ته په نیکی سره امراو اوله بدي څخه يي منع کوي الله جل جلاله په خلکو باندې ددوی اطاعت واجب کړیدی دحضرت ابوهریره رضی الله عنه، میمون بن مهران رحمت الله علیه اومقا تل رحمت الله علیه اوکلبي څخه روایت دی چې داولو الا مر څخه مطلب : دجهادي ګروپونو مجاهدين دي،سهل بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي :خلک به تر هغه پوري ښه او په خير وي چې دخليفه او علماءکرامو عزت کوي خوکله چې دغه دواړو ته په سپکه سترګه وګوري دنيا او آخرت به يي خراب شي پدي اړه .[146]

په ظاهره خو، والله اعلم داسې ښکاري چې دغه اطاعت دټولو اميرانو اوعلماؤ لپاره دی ، ځکه چې پدې نوم کې ټول شامل دي ځکه چې دلښکر و او نظامي ګروپونو سمبالښت ددښمن دجګړې مشري کول، اوعلماءکرام د اسلامي شريعت ساتنه کوي اوخلکو ته روا او ناروا ښيي نو الله جل جلاله خلکو ته دهغوی داطاعت او دخبري منلو امر کړی ترڅو چې اميران او پاچايان عدل وکړي او علماء کرام په خپلو دندو کې امانت کار ، پخپل دين پوره ټینګ ، عادل او خوښ کړی شوي خلک دي ځکه چې امام شوکاني رحمت الله علیه ددي مبارک آيت په تفسير کې فرمايلي دي : (اولو لامر) امامان پاچايان او قاضيان دي اوهر هغه څوک چې ولايت او مشري يي شرعي بنه ولري نه طاغوتي او ظالمانه مشري. [147]

هلته په مبارک آيت کې يوه باريکه نکته شته چې الله جل جلاله پدي مبارک آيت کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) [148] بيا پدې آيت کې ديته اشاره ده چې د الله جل جلاله اطاعت مستقل او د پيغبرصلی الله علیه وسلم اطاعت ځانته دی او دااطاعت يي بيا په اولي الا مر کې دوهم ځل تکرار نکړ پدې کې دااشاره ده چې پدې حاکمانو کې به داسې څوک هم وي چې اطا عت او تابعداري يي واجب نه وي بيايي داپدې قول دالله جل جلاله کې بيان کړل چې ((فان تنازعتم في شي)) يعني که چيرې موجګړه وکړه په کوم شي کې يعني : که چيري يي په حق اوعدل سره عمل ونکړنوتاسو يي اطاعت مه کوی اوهغه څه چې تاسو اودوی يي په اړه اختلاف لرى دالله جل جلاله او دهغه درسول الله صلی الله علیه وسلم پريکړې ته وړاندې کړی.[149]

- تفسير قرطبی ج 5 ص 362 . [146]
- فتح القدير ج 1 ص 481 . [147]
- سورت النساء آيت 59 . [148]
- فتتح البارى ج 13 ص 112 . [149]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- دامیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول لازم دي تر څو یي چې په معصیت او دالله جل جلاله په نافرمانی امر نه وي کړی، او که په ګناه سره امر وکړ بیایي نه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه، اوامام احمد رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوهمدارنګه دابن عمر رضی الله عنهما څخه په مرفوع ډول روایت دی :- چاچې زمااطاعت وکړ په یقیني ډول هغه دالله جل جلاله اطا عت وکړو اوچاچې زما نافرماني وکړه په یقیني دول یي دالله جل جلاله نافرماني وکړه اوچاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ اوچاچې دامیرنافرماني وکړه هغه په یقیني ډول زما نافرماني وکړه بیشکه امام (امیر) ډال دی چې دهغه ترشا ددښمن سره جګړه کیږي او په همده باندې ځان ساتل کیږي که چیري یي دالله جل جلاله په تقوی اونیکي سره امر وکړ او پخپلو کړوکې یي عدل اختیار کړ ده ته پدې سره ثواب دی اوکه یي بل څه وویل نو پده باندې دهغې جزا ده. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړیدی او دده په څیر یي دابوهریره رضی الله علیه عنه څخه روایت کړیدی.

دلته یوه مهمه مسأله ده چې پخواني حدیث اشاره ورته کړیده:

او دادهغه عمومي مفهوم څخه چې پدې حدیث کې منځته راغلي او هغه داقول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی : چاچې دامیر اطاعت وکړ په یقیني ډول یي زما اطاعت وکړ او چاچې دامیر نا فرماني وکړه په یقیني ډول هغه زما نافرماني وکړه دادهر امیر په اړه ده چې په شرعي ډول یي امارت تر لاسه کړی وي له همدې امله حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي:-- چاچې زما دامیر ا طاعت وکړ په یقیني ډول هغه زما اطاعت وکړ او دامام مسلم رحمت الله علیه په روایت کې راغلي (چاچې دامیر اطاعت وکړ) ددواړو لفظونو یوې معنی ته راګرځیدل ممکن دي ځکه هر یوچې په حق سره امر کوي او پخپله پریکړه کې عدل کوي هغه شرعي امر دی ځکه چې دی دشریعت او دشارع دامر سره سم چاري پر مخ بیايي . همدغه په دواړو حالاتو کې شریک ځواب دی چې تایید یي کوي دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی :- بیشکه هغه زما اطاعت وکړ یعني په هغه څه عمل وکړي چې ما ورته روا کړیدي او دستوریي ورته ورکړی تردې چې ویي ویل :- په حدیث کې دامیرانو دامر وجوب راغلی پدې شرط چې په معصیت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګناه باندې امر ورته ونکړي ددوی دامر دمنلو حکمت دادی چې دمسلمانانو وحدت وساتل شي ځکه چې په افتراق او تيتوالي کې فتنه او فساد دی.[150]

پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :-- تاسې يې خبره واروی او اطاعت يې وکړی اګر که په تاسې يو حبشي سړی هم امير وټاکل شي . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام طبراني رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، امام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه روايت کړيدی، يعني مسؤول وګرځول شي ځکه چې دامارت مسأله عامه ده دساري په ډول ديوښار مسوول او يا داچې په څه خاص امامت وګومارل شي لکه: دلمانځه امامت يا خراج ټولولو مسؤليت او سمدلاسه جګړې کول ځکه چې د خلفاء راشدينو په وخت کې داسې کسان هم وه . چې په يو وخت کې دا دري واړه دندې ورکول کيدې يابه ځينو ته بعضې وظيفې سپارل کيدې .

امام مسلم رحمت الله عليه د أبوذر رضی الله عنه څخه روايت کوي چې فرمايلی يې دي : زما خوږ دوست پيغمبر صلی الله عليه ماته وصيت کړی چې زه خبره واروم او اطاعت وکړم ، خپل مشر اګر که هغه حبشي مريی ، پزه او غوږونه يې پرې شوي هم وی ، داحديث په همدې لفظ امام ابن ماجه رحمت الله عليه ،امام حاکم رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړيدی.

همدارنګه امام مسلم رحمت الله عليه ديحيی بن حصين څخه روايت کړيدی هغه وايي چې :-- مامې دخپلې نيا څخه اوريدلي چې ويل يې ما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې دحجة الوداع په خطبه کې يې فرمايلي دي :-اګر که په تاسو يوسړي وټاکل شي چې تاسې دالله جل جلاله دکتاب سره سم رهبري کوي . يعني تاسي يی اطاعت وکړی.دغه حديث په همدې لفظ سره امام احمد رحمت الله عليه ، امام أبوعوانه رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی اوامام حاکم رحمت الله عليه پخپل مستدرک کې په غلطی سره ذکرکړی . اوحديث په صحيح امام مسلم کې موجوددی اوداقول دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دی چې :- که سريي دمميزيه ځيرهم و ي. يعني تاسې به يي اطاعت کوی علمای کراموددې په اړه ويلي دي : ويل کيږي چې پدي سره يی دسرمشابهت دوږوکوالي له کبله ورکړ، اودا په حبشه کي معروف اومشهوردي ويل کيږي چې دهغه دتوروالي له کبله يي مشابه کړی ، او همدارنګه ويل کيږي چې دويښتانو دوړوکوالي او غونډوالي له امله يی مشابهت ورکړي، پدي

- فتح الباری ج 13 ص 112. 150

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یي پدي دلیل نیولی چې که پاچایان ظلم هم وکړي باید په ضد یي پاڅون ونشي ځکه چې زیاتره وخت پاڅون دحاکمانو دظلم څخه دلوېې فتنې سبب کېږي .[151]

دحضرت أبو هریره رضی الله عنه څخه روایت شویدی چې :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- تاسوته په دریو څیزونو امرکوم اوله دریو څیزونو مو منع کوم تاسو ته امرکوم چې دالله جل جلاله عبادت وکړی او دهغه سره شریک مه نیسی او دالله جل جلاله په رسی منګولې ولګوی او اختلاف مه کوی غوږ ونیسي او اطاعت یې وکړی دهغه امیر چې الله جل جلاله په تاسو مقرر کړیدی ، دا حدیث امام ابن حبان رحمت الله علیه پخپله صحیح او امام ابو نعیم رحمت الله علیه په حلیة الأولیاء نومي کتاب کې روایت کړی اوسند یې صحیح دی . د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم دمجاهدینو ګروپ ولیږه پدوی یي دانصاروڅخه یو کس امیر وټاکه امر یي ورته وکړچي دخپل امیراطاعت به کوی امیر په قهر شو اوورته یې وویل آیا تاسو ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم امر ندی کړی چې زما اطاعت به کوی دوی ورته وویل هو : هغه وویل ماته لرګي راغونډ کړی هغوی لرګي راټول کړل بیایي وویل : اوربل کړی هغوی اور بل کړ امیر یي وویل : اورته ورننوځی دوی دورداخلدو قصدوکړ ځینویې ځیني نورکلک ونیول اوویې ویل : موږ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته داورڅخه وروتښتیدو ترڅو دوی په همدې کش مکش کې وه ، چې اور مړشو او دامیر غوسه سړه شوه دغه قیصه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وروسیده هغه مبارک وفرمایل : - که چیرې اورته ننوتلي وای نو دقیامت تروڅې پورې به بیرته ترې وتلي نه وای اطاعت په نیک کار کې دی . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابواعوانه رحمت الله علیه،ابویعلي ،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه روایت کړیدی.

دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- په مسلمان سړي باندې دخپل امیر خبره اوریدل او اطاعت کول دي که یي خوښه وي یعني تر هغې پورې چې په ګناه ورته امر ونکړي که چیرې په ګناه ورته امر وکړي بیایي نه دخبري اوریدل شته او نه اطاعت . ددي حدیث شرح مخکي تیره شوې ده .

- فتح الباری ج 13 ص 122 . [151]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی ده ویلي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- په تا باندي امیر ته غوږ نیول ، اطاعت کول په سختی ، آسانی ، خوښی ، ناخوښی ټولو حالاتو کې لازم دي یعني : هغه ته غوږ نیول او اطاعت یې اګر که امیرانو ته مال اودنیوي څیزونه خاص کړي شي او تاسو ته خپل حقوق هم در نکړي او دابن عمر رضی الله علیه څخه روایت دی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : په مسلمان سړي باندې امیر ته غوږ نیول اواطاعت کول دي په هغه څه کې چې خوښ یې وي اوکه خوښ یې نه وي مګر کله چې په ګناه باندې امر ورته وکړل شي بیا یې اطاعت نشته که یې په ګناه ورته امر وکړ بیا یې خبره اوریدل او اطاعت کول نشته . دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه ، او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدي .

دجنا ده ابن أبې أمیه څخه روایت دی وایي :- موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته دپوښتنې لپاره ورغلو موږ ورته وویل : الله جل جلاله دجوړ کړه موږ ته یوحدیث ووایه چې الله جل جلاله یی درته ګټور کړي او تري مستفید شو چې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه د اوریدلی وي هغه وویل :- پیغمبر صلی الله علیه وسلم موږ ته دعوت راکړ موږ بیعت ورسره وکړ ده وویل :- کوم شروط چې په موږ یي کیښودل دا وه ، چي موږ ورسره دامیر خبره اوریدل اودهغه اطاعت د خوښی اوناخوښی په حالت کې .

په یوروایت کې راځي :

د خوښی،ناخوښی په سختی اوآسانی کې اوپه هغه دنیایي حقوقو کې چې زموږ څخه یي اخستي وي او چې څوک دامارت وړوي دهغه سره به جګړه نه کوو . ویي ویل :-((الا ان تروا کفر بواحا عند کم من الله فیه برهان)) .

ژباړه :-- کله چې تاسو یو څرګند کفر ترې ووینی چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي .

دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوبل روايت کې څه زياتوالی هم شته چې : ووايو ، ياودريږو په حقه سره پدې ډول چې دالله جل جلاله درضا لپاره دملامت کوونکي دملامتيا څخه ونه ويريږو . دا قول يې ((المنشط والمکره)) ، المنشط : دنشاط اوخوښۍ وخت چې دالله جل جلاله اوامر په کې عملي شي اوهمدارنګه د تکليف او ناخوښۍ په وخت کې .

امام ابن التين رحمت الله عليه ويلي دي : - ظاهرا داسې ده چې دسستۍ او تکليف وخت، دغه معنی هغه روايت تائيد وي چې امام احمد رحمت الله عليه ذکر کړيدی وايي (په تکره والي او سستۍ کې)

امام طيبي رحمت الله عليه وايي :-- موږ په طاعت اوعبادت کولو کې په دواړو حالتوکې لکه سختي اوآساني ، تکليف او راحت و له دې څخه يې ځکه په مفاعلت سره تعبيروکړ چې مطلب يې ترې مبالغه اواجازه غوښتل دي .ځکه چې ده دوی ته داجر او ثواب ، دقيامت په ورځ دشفاعت وعده ده ،که دوی پخپله وعده وفا وکړي ،دا دامام احمد رحمت الله عليه په مسند کې زيات دی چې :-- اګر که تاوليدل چې په امارت کې ورسره حق هم لري ، لکه چې وايي :- دهيڅا دملامتيا څخه نه ويريږو پدې کې دمنکر تغيير دهر هغه کس دنده ده چې توان يې لري بيا که دبدی په تغير کولو کې يواځې هغه ملامتيا چې ضرر او زيان نلري نوېرې واجب دي چې دغه بدي په لاس سره لرې کړي که ددې توان نلري نوبيا به يې په ژبه سره لرې کړي اوکه ددې توان هم نلري نوبيا به يې په زړه کې ورسره کرکه ساتي لکه څنګه چې دکفارو په ضد جهاد کول واجب دي ترڅو چې دالله جل جلاله دين برپالی شي لکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي :- دالله جل جلاله په لاره کې حق جهاد وکړي ، همدارنګه دټولوخلکو چې دحق سره عناد کوي جهاد کول واجب دي ترڅو چې په هغه چا برياليتوب ترلاسه کړي چې پرې وتوانيږي .

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی ده ويلي :- چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : چاچې دخپل امير څخه کوم بدشی (تکليف) وليده نوصبر دې وکړي نودی ديوې لويشتې په اندازه دډلې څخه لرې اوجلا شو، نه مړکيږي مګر دجاهليت په مرګ سره مري.داحيث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه،امام ابويعلی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه،امام ابواعوانه رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړيدی .

او همدرانګه دابن عمر رضی الله عنهما څه روايت دی چې ده دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايلي يې دي :-چاچې خپل لاس دامير داطاعت څخه وويست دقيامت په ورځ به دالله جل جلاله سره پداسې حال کې مخامخ شي چې هيڅ دليل به نلري ، څوک چې پداسې حال کي مړشي چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاړه کې يي بيعت نه وي نودجاهليت په مرګ به مړکيږي. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه ،امام ابواعوانه رحمت الله عليه،اوامام ابن ابي عاصم رحمت الله عليه روايت کړيدی .

دعبدالرحمن بن عبدرب الكعبة رحمت الله عليه څخه روايت دی ده ويلي چي :- زه جومات ته ننوتم اوهلته عبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه دكعبې په سيوري کې ناست وه او خلک ترې چاپيروو زه ورته راغلم اوورته کيناستم ويي ويل :- موږ دپيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په يوسفرکې ملګري وويوځای کې مو واړول چايي خپل غشي جوړول او چايي خپل ځانونه تيارول پدې وخت کې درسول الله صلی الله عليه وسلم جارچي غږ وکړ لمونځ تياردی، موږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورټول شوو اوهغه وفرمايل :-- زما نه مخکې کوم نبي ندی تير شوی مګرپده باندې داحق اوواجب وه چې خپل امت ته خير اونيکي وروښيي اوله شراوبدی څخه يي وويروي ،د اسلامي امت خير اوعافيت يی په اول کې ګرځولی دی او په آخر کې به بلا او مصيبت پرې راشي اوداسې کارونه به منځته راځي چې بدبه يي بولي اوداسې فتنې به منځته راځي چې يوه دبلې په نسبت وړه اوکوچنی وي مومن بنده به وايي دغه زما لپاره هلاكت اوتباهي ده بيابه دافتنه له منځه ځي بيابه بله فتنه راځي،اومومن بنده به وايي همدغه ده همدغه ده كه څوک داخوښوي چې داور څخه لرې شي اوجنت ته ننوځي نو پداسې حال کې د مرګ ورته راشي چې په الله جل جلاله اوداخرت په ورځ ايمان لري او خلکوته د په هغه ډول راشي چې خپل ځان ته يي ورتلل خوښوي اوچاچي دامام سره بيعت وکړ اولاس يي ورکړ اودخپل زړه ميوه اوخوږه يي ورکړه دخپل توان په اندازه يي دورکړي كه چيري بل امام اوامير راشي غواړي چې واک ترې واخلي نوددغه بل غاړه دووهي يعني وبي د وژني دی وايي :-- زه ورنږدې شوم اوورته ومي ويل :- دالله جل جلاله په ذات درڅخه پوښتنه کوم .آيا تادرسول الله صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي ده خپل لاسونه وموښل اوويي ويل :- غوږونو مي اوريدلي اوزړه مي حفظ کړي اوساتلي دي ماورته وويل : دغه ستا دتره ځوی معاويه رضی الله عنه موږ ته امركوي چې خپل مالونه پخپلو منځونو کې په ناحقه وخورو اوخپل ځانونه ووژنو اوالله جل جلاله فرمايلي دي: - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿29﴾ [152]

[152] ـ سورت النساء آيت ۲۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-ای هغو کسانو، چې ایمان مو راوړی دی،مه خورئ تاسو،مالونه دیو بل،په خپل منځ، په ناجائزه طریقه،پرته ددې نه،چې وي،سوداګري ، په رضامندی سره،ستاسو دطرفه،اومه قتلوی ځانونه خپل ، بیشکه الله دی په تاسو باندې ، مهربانه.

یوساعت چوپ شو بیایي وویل : کله چې دالله جل جلاله اطاعت یي کوو او دالله جل جلاله نافرمانی په وخت کې یي ته هم نافرماني کوه. داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه روایت کړیدی .

دعوف بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی : - چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :- ستاسو دغوره اوښو امامانو څخه هغه څوک دي چې مینه ورسره لری اودوی له تاسې سره مینه لري اودعا درته کوي اوتاسې هم ورته دعا کوی .

او ستاسې بدترین امامان هغه دي چې کرکه ورڅخه لری اودوی له تاسې سره کرکه لري او بدپرې وایي اودوی پرتاسو بدوایي، وویل شو اي دالله جل جلاله رسوله ! آیا په توره یي لرې نکړو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل :- ترهغه وخته یي مه لرې کوی ترڅو یي چې په تاسو کې لمونځ قائم کاوه اوکله موچې دخپلو امیرانو څخه کوم بدشی ولیدل نوعمل اوکړنه یي بده وبولی اوخپل لاس داطاعت څخه مه باسی، داحدیث امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسایي رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه او امام دارمي رحمت الله علیه روایت کړیدی.

داقول : خیارأئمتکم، پدې حدیث کې :

۱- دامامانو سره دمینې کولو هغوی ته ددعا کولو دمشروعیت دلیل دی :

کوم امام اومشر چې خپل ولس ته ګران وي اودوی ته محبوب وي دوی ته دعا کوونکي وي اودوی هم ورته دعا کوي نودادغوره اوښومشرانوڅخه دي او دچا څخه خپل ولې کرکه لري اوڅوک چې خپل ولس هم کرکه ترې لري ولس ته بد رد وایي اوولس هم ورته بدرد وایي نو دغه امام اومشر ددوی دبدواو شریروخلکو له ډلې څخه دي داځکه چې که ده عدل کړی وای او ولس ته یي ښه خطاب کړی وایي ولس به یي اطاعت اوپیروي کړې وای اوسرونه به یي ورته ښکته کړي وه اوصفت اوستاینه به یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وه کله چې همدغه دعدل اوانصاف لامل دي اوښي خبري اوخطاب يي ورته کولی همداد ميني،اطاعت اوستاينې سبب کيده نودغه امير به دښو اوغوره اميرانو څخه وه اوکله چې همدي ولس ته دظلم او ښکنځلو په سبب دهغوی دناخوښی اوبدوويلو لامل جوړيږي نوبيشکه دبدترينو امامانواومشرانو څخه ګڼل کيږي .

دوهمه دنده :- دامام په بدی باندي صبرکول :

اګرکه دولس دځينو کسانو ځينې حقوق ورنکړي دحضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- چاچې دخپل امير څخه څه بدوليدل صبردوکړي ځکه څوک چې دپاچا داطاعت څخه ديوي لويشتې په اندازه ووت دجاهليت په مرګ مړشو . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه،امام مسلم رحمت الله عليه اوامام احمد رحمت الله عليه روايت کړيدی.

دعبدالله بن مسعودرضی الله عنه څخه روايت دی ده ويلي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- بيشکه زما څخه وروسته به هرڅوک خپل ځان ته په نورو غوره والی ورکوي اوداسې څيزونه به وي چې بديي ګڼي صحابه کرامو وويل :- اي دالله رسوله که زموږ څخه څوک دغه وخت ته ورسيدل موږته څه امر کوي ؟پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل :کوم حق چې پرتاسودی ادايي کړی اوکوم چې ستاسو حق دی دالله جل جلاله څخه يي وغواړی . داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام مسلم رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه اوامام أبوعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی .

ښايي دپيغمبر صلی الله عليه وسلم امر دولس لپاره داميرانو خبروته دغوږ نيولواودهغوي اطاعت کولو کې وي اګرکه دځينو وګړوحقوق هم نه ورکوي اويا هم ځينې دنيوي ګټې او متاع خپلوځانونو ته ځانګړې کوي دا چي لږ زيان اوضرر وګالي ځکه چې يقينا دولس زيان ددوی دحقوقودنه ورکولو ياخپلو ځانونو ته دنيوي مال اومتاع ساتل تر هغه ډير لږدي چې داميرانوپه ضد پاڅون را منځته شي اوپه درشل کي يي اختلاف،تيتوالی اوستونزي رامنځته شي .

ځينې خلک په يوشي داستبداد ګومان کوي خو هغه په اصل کې داسې نه وي له همدې کبله پيغمبرصلی الله عليه وسلم دلته په اطاعت کولو امرکړی ترڅو هغه ټولې لارې چې داسلامي ټولنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمزوري او دامير نافرمانی ته رسيږي بندې شي تردې چې هيڅوک دپاڅون لاملونه اواسباب بهانه ونه ګرځوي ددې مثال هغه دی چې امام بخاری رحمت الله عليه داسيدبن حضير رضی الله عنه څخه روايت کړی چې يو سړی پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته راغئ اوورته يي وويل :- اي دالله رسوله !فلانی سړی دې مقررکړی اومانه مقرروې چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : زما څخه وروسته به يوپر بل غوره والئ ووينی په هغه کار صبر وکړئ تردې چې ماته راشئ . ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرح کې ويلي دي :-دوظيفې غوښتنې په اړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم په خوب کې دا مير پټ والئ دی چې ويي فرمايل :- زما ورسته به يو پر بل برتري او غوره والئ ووينی .هدف يي داووچې هغه سړئ د ګومان لرې کړي چې هغه بل ته بهتري پرې ورکړي کوم يي چې مقرر کړيدئ دايي ورته په ډاګه کړه چې داکارزما په زمانه کې ناشونئ دی اوهغه شخص يي په ذاتي لحاظ سره انتخاب کړی ندی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطر يي ټاکلی دی او ددنيوي ګټولپاره ټاکل به دده څخه وروسته وختو کې ترسره کيږي اودا امريي ورته وکړ چې بيا په هغه وخت کې صبر کوئ . [153]

.علقمه بن وائل الحضرمي رحمت الله عليه دخپل پلار څخه روايت کوي هغه ويلي چې سلمه بن يزيدالجعفی رضی الله عنه دپيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه وپوښتل اوورته ويي ويل :-اي دالله جل جلاله رسوله ! که په موږ داسي چارواکي وټاکل شي چې خپل حق غواړو او موږ ته حق نه راکوي دڅه کولو امر راته کوي ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم مخ تري تاوکړ، بيا يي وپوښتل ، هغه مخ ترې تاوکړ، بيا يي په دوهم يا په دريم ځل وپوښتل ، اشعث بن قيس رضی الله عنه راکش کړ، اوورته ويي ويل : تاسو يي خبره واروئ اواطاعت يي وکړئ، بيشکه پردوی باندې يي دخپل عمل باردی اوپرتاسو دخپل عمل باردی. داحديث امام مسلم رحمت الله عليه ،امام نسايي رحمت الله عليه،امام بخاری رحمت الله عليه په خپل تاريخ کې امام ابواعوانه رحمت الله عليه امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړيدی .

ام سلمه رضی الله عنها دپيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت کړی چې فرمايلي يی دي :- يقينا پرتاسي به داسي اميران او چارواکي ټاکل کيږي چې ځينې کارونه به يی ښه وي او ځينې نور به يی بد ګڼې چاچې بدوګانه بيشکه خپله غاړه يي خلاصه کړه او چاچې انکاروکړ دالله جل جلاله دعذاب څخه وژغورل شو،مګرهغه څوک چې ددوی په کړنه راضي شول اودهغوی متابعت يي وکړ دهغوی په ګناه

---

153 ـ فتح الباری ج ١٣ ص ٨ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته شول صحابه ؤ رضی الله عنهم وویل :- آیا جګړه ورسره نه کوو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ، ترڅو یي چې لمونځونه کول . دا حدیث امام مسلم رحمت الله علیه او امام ابوادود رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه، امام ابویعلی رحمت الله علیه اوامام طبراني رحمت الله علیه روایت کړیدی، کوم احایت چې دامیر لپاره داوریدلو او اطاعت کولو وجوب افاده کوي په دوه بندونو سره بند شوي دي او هغه دا چې :-

لو مړي :- دامیر لخوا په ګناه باندې امرکول .

۲:-- دمامور (ولس) لخوا توانمندي دلومړي بند په هکله چې په ګناه سره امر کول دي ډیردلایل مو وړاندې کړل چې نچوړيې دادی . دالله جل جلاله په نافرمانۍ کې دمخلوق اطاعت نشته له دې څخه دحضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما حدیث دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-

په مسلمان سړي باندې دخپل امیر دخبرې اوریدل او دهغه اطاعت په هر حالت کې چې خوښه یي او کنه لازم دي تردې چې امر یي په ګناه نه وي ورته کړی که چیرې یي په ګناه سره ورته امر وکړ، بیانه دخبرې اوریدل شته او نه اطاعت شته ، دامیر په ناوړه کارونو صبرکول سره ددې چې نصیحت ورته وکړي امر په نیکی ورته وکړي او دبدی څخه یي منع کړي همداکار پدې حالت کې واجب دی ،او رښتیني لارښوونه کومه چې دریدنه او تأمل ورته لازم دی دتیرشوو دلایلوترمنځ جمع ده لکه څرنګه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي :-چاچې دخپل امیرنه داسې څه ولیدل چې بدیي ګڼل باید صبروکړي،او صحابه کرامو دنبي کریم صلی الله علیه وسلم سره پدې بیعت وکړ چې حق به وایي اودملامت کوونکي دملامتیا څخه به نه ویریږي دغه ټول دلایل په هغه څه دلالت کوي اودا دپیغمبرصلی الله علیه وسلم پدې مبارک حدیث کې ښکاري چې : - مګر کله چې تاسې دامیر څخه ښکاره کفروویني چې دالله جل جلاله له پلوه په هغه کې دلیل موجودوي او همدارنګه دالله جل جلاله ددې مبارک فرمان غوښتونکي چې فرمایي :- وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾

ژباړه :- او مدد کوئ،د یوبل سره په نیکی کې،او په تقوی کې،او مه کوی مدد د یو بل سره په ګناه،او په زیاتي کې،او وویریږی د الله نه،بیشکه الله ، ډیر سخت دی په عذاب کې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم :- دولس له پلوه توانمندي : ددې څخه دا مطلب دی چې ولس دامیر په هغه اطاعت سره نه مجبوریږي چې په وس او توان کې یې نه وي دټولو شرعي احکامو څرخیدل په توان پوري تړاو لري الله جل جلاله هیڅوک پدې نه مجبوروي چې وس یې نلري او هیڅ انسان پدې سره نه مکلفوي چې دهغه دکولو توان نلري الله جل جلاله فرمايلي :- لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا .... ﴿286﴾ [154]

ژباړه :- نه ورکوي تکلیف الله ، هیچاته مکر ، دهغه د وس مطابق .

پدي پاندي دالله جل جلاله دا فرمان کوي چي :- فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴿16﴾ [155]

ژباړه :- پس وویریږئ د الله نه ، ترڅو چې طاقت کیږي ستاسو .

.او دا قول دپیغمبر صلی الله علیه وسلم دی چې :- په هغه چې تاسې ته امر کوم هغه څه ترسره کړی چې توان یي لرئ. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه ،امام شافعي رحمت الله علیه، او امام أبوعوانه رحمت الله علیه روایت کړیدی.

استطاعت (توانمندي) :

یوداسې کار دی چې په نشت یي الله جل جلاله ښه پوهیږي که کوم بنده دالله جل جلاله په عبادت کي ناغیږي اوسستي کوي پدې دعوی سره چې زما په وس کې نشته الله جل جلاله پدې باندې ورسره حساب کوي اوکه بنده پخپله خبره کې دروغژن وي الله جل جلاله ښه پرې پوهیږي او جزا به ورکوي .

پدې باندي هغه حدیث شریف چې عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت کړی ښه دلالت کوي چې فرمایي : موږ به چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په سمع او طاعت بیعت کاوه هغه مبارک به راته فرمایل :- په هغه څه چې ستاسو په توان کې وي .داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام نسایي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه ، امام أبوعوانه رحمت الله علیه اوامام مالک رحمت الله علیه روایت کړیدی .

---

154 ـ سورت البقرة آیت ۲۸۶ .

155 ـ سورت التغابن آیت ۱۶.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دجریر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چي ویل یي :- ماد پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره په سمع (اوریدلو) او طاعت سره بیعت وکړنو زه یی پدې وپوهولم چې :- په هغه څه سره چې زما په توان کې وي اودهرمسلمان لپاره په نصیحت کولو باندې.

داحدیث امام بخاري رحمت الله علیه،امام مسلم رحمت الله علیه، امام نسايي رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او امام ابن مندة رحمت الله علیه روایت کړیدی.

دعبدالله بن دینار رحمت الله علیه څخه روایت دی وایي :- کله چې خلکو دعبدالمالک بن مروان سره بیعت وکړ عبدالله بن عمر رضی الله عنهما ورته ولیکل :-دعبدالله بن عمرلخوا عبدالملک بن مروان امیرالمؤمنین ته :- زه پدې اعتراف کوم چې دامیرالمؤمنین عبدالملک سمع او اطاعت به دالله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم دسنتو سره سم دخپل وس مطابق پلي کوم او زما زامنو هم پدې اعتراف وکړ. داا ثرامام بخاری رحمت الله علیه پخپل صحیح اوادب مفرد او امام بیهقي رحمت الله علیه په سننو کې روایت کړیدی.

ښايي دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دامیرانو لپاره په سمع اوطاعت باندې په امرکولو کې سره ددې چې دځینوخلکو حقونه هم نه ورکوي اودنیوي ګټي یې هم خپلو ځانونو ته ځانګړي کړې وي داحکمت دی چې دلږ زیان اوضررتحمل وکړی شي ځکه چې دولس زیان دهغوی دحقوقو په نه ورکولو اویاهم کوم زیانونه اوستونزې چې بیاوروسته منځته راځي لکه اختلاف او تفرقه ډیر لږ دی سره ددې چې کله داستبداد ګومان وکړی شي خوهغه استبداد نه وي نو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم امر پدې ځای کې دمشکلاتو دمخ نیوي په خاطر دی، تردې چې هیڅوک دامیر داطاعت څخه دسرتاووني بهانه ونه لټوي،ددې مثال لکه څنګه چې پخوا موداسید بن حضیر رضی الله عنه څخه یادونه وکړه چې یوسړی پیغمبرصلی الله علیه ته راغی اوورته ویې ویل :- اي دالله جل جلاله رسوله ! فلاني ته دکارورکړاو ماته یې نه راکوي ؟پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل : زردی چې زما څخه وروسته دیو په بل غوره والی ووینی نوصبر وکړئ تردې چې ماته راشئ

ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي :- دوظیفې دغوښتنې دجواب ورکولو علت پدې قول سره چې زماڅخه وروسته به یوپربل غوره والی ووینئ دامطلب دی چې دهغه دا ګومان لرې کړي چې هغه بل شخص یې تاکلی دی نودایي ورته وښودل چې دغه کار دده په مبارکه زمانه کې منځته نه راځي او تاکل شوی شخص یي دهغه دذاتي ځانګړتیا له کبله ندی ټاکلی بلکې دمسلمانانو دعامه ګټو په خاطریي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګومارلی دی او ددنیوي ګټولپاره غوره والی دده دوخت څخه وروسته منځته راځي اوده ته يي دداسې وخت په راتللو دصبر کولو توصيه وکړه .[156]

دسمعې اواطاعت دوجوب ددلايلو لنډيز:-

۱:- دامير اطاعت په خوښي ،ناخوښي،

تکليف،او راحت ټولو حالاتو کې واجب دی دانه چې يواځې په خوښۍ اوآسانۍ کې واجب وي بلکې بايد وويل شي چې حقيقي ازموينه داطاعت په رښتينوالي کې يواځې په هغه حالت کې رامنځته کيږي چې په انساني نفس سخت تماميږي او بدبي ګڼي ټول يي دخوښی په حالاتو کې اطاعت کوي په آسانه اعمالو اوکوم چې دنږدي او زرګټي لرونکي او نفس ته ګران وي اطاعت او پيروي يي کيږي مګر په ناخوښي حالاتو اوهغه اعمالو کي چې نفس يي نه غواړي پداسې حالت کې يي يواځې صادق او رښتيني خلک اطاعت کوي ،امکان لري چې وويل شي دتکليف په وخت کې اطاعت دمؤمن او منافق تر منځ دمحک حيثيت لري کوم چې زياتره وخت يي دخوښي دحالت نه دناخوښی په صورت کې اطاعت کوي اودليل يي دالله جل جلاله دا سپيڅلئ فرمان دی چې فرمايي : لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لاَّتَّبَعُوكَ وَلَكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿42﴾ [157]

ژباړه :- که چيرې وي ، فائده، نږدې ، اوسفر ، درميانه ، نوخامخا به پيروي کړي وه دوئ ستا ليکن ، لرې شو ، په دوئ باندې ، مزل ، او زرده چې قسمونه به خوري دوئ ، په الله ، که چيرې طاقت وي زموږ ، نو خامخا به وتلي وو موږ ، تاسوسره ، هلاک کوي دوی ، ځانونه خپل ، او الله پوهيږي ، چې دوئ ، دروغژن دي .

دغه منافقان يواځې دخوښی اوراحت په وخت کې اطاعت کوي بياپه دروغو بهاني جوړوي چې داطاعت څخه ووځي پدې سره دالله جل جلاله دافرمان دليل دي چې فرمايي : فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّهِ وَكَرِهُواْ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَالُواْ لاَ تَنفِرُواْ فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَّوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿81﴾ [158]

---

[156] ـ فتتح البارى ج ١٣ص ٨

[157] ـ سورت توبه آيت ۴۲.

[158] ـ سورت توبه آيت ٨١

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه :-خوشحاله شو ل پاتي شوي خلک ، په کيناستلو خپلو سره ، په ملګرتيا نه کولو ، د رسول دالله ، او بد ګڼلوهغوی ، چې جهاد وکړي ، په مالونو خپلو سره ، او نفسونو خپلو سره ، په لاره د الله کې ، او وويل هغوی مه وځئ ، په ګرمئ کې ، ورته ، او وايه ، اور ددوزخ ، زيات سخت دی ، په لحاظ دګرمئ سره ، کاش ، چې وي دوی ، چې پوهيدلئ .

چاچې دخوښی او راحت په وخت کې اطاعت وکړ اود تکليف په وخت کې کيناست په ده کې دخپل ناستي په اندازه نفاق شته ،دالله جل جلاله څخه دخپلو ځانونو اوټولو مجاهدينو لپاره دنفاق اودهغه دخاصيتونو څخه دخلاصون اوژغورنې دعاکوو.

زما مجاهد وروره :-

تا ته داسلامي لښکر دسپاهيانو داطاعت څو بيلګې چې دخپلو اميرانويي کړي واړندې کوم .

کله چې ابوبکر رضی الله عنه وغوښتل شام ته لښکر وليږي پدې وخت کې عمروبن العاص رضی الله عنه دوليد بن عقبه سره يو ځای دقضاعة قبيلې دزکات راټولو لپاره ليږلی وه هغه ته يې وليکل او شام ته يې وليږلو امريې ورته وکړ اوويې ويل :- مابيرته هغه وظيفې ته راوګرځولې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم يو ځل ته پرې ټاکلی وې اوبيايې بله درته ويلې وه ، ماهغه وظيفه درته غوره وګڼله چې تاته په دنيااو آخرت کې ګټوره ده مګر که هغه وظيفه چې په کې يې تاته ډيره ګرانه وي نوبيااختيارلرې، عمروبن العاص رضی الله عنه ورته وليکل :- زه داسلام دغشو څخه يو غشی يم اوته دالله جل جلاله بنده دهغه ويشتونکئ اوراټولوونکی يې نوته هغه سخت او دخطر ځای وګوره اوماپرې فيرکړه وليد بن عقبه ته يې هم داسې وليکل اوپه همدې ډول يې جواب ورکړ. [159]

کله چې عمر رضی الله عنه خلافت ته ورسيد خالد بن وليد رضی الله عنه يې دلښکر دقوماندانی نه منفک کړ او ابوعبيده بن جراح رضی الله عنه ته يې وليکل : - لونګی يې دسر څخه ښکته کړه او مال يې دوه ځايه کړ ، امام ابن کثيرحمت الله عليه وايي :- ابوعبيده رضی الله عنه يې مال داسې دوه ځايه کړ چې يوه څپلی يې واخسته او بله يې ورته پريښوده . خالد رضی الله عنه به ويل :- داميرالمؤمنين خبره اورم او دهغه اطاعت کوم . [160]

۲:- دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت لازم دی :

[159] ـ الاکتفاء بماتضمنه من مغازی رسول الله والخلفاءج ۳ ص ۱۴۱، البداية والنهاية لابن کثيرج ۷ ص ۲ـ۳ .
[160] ـ البداية والنهاية ج ۷ ص ۱۸ـ۱۹ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اګرکه امیرځینې شرعي غلطی هم وکړي ، ته به یي دالله جل جلاله په اطاعت کې پیروي اواطاعت کوي اوکه یي غلطي وکړه بیا به یي پیروي نه کوې دشرعي ادب سره سم به په نیکی امورته کوي اوله بدی څخه به یي منع کوي لکه څنګه چې په راتلونکي کې یي ان شاالله بیان راځي ددې څخه مطلب دادی چې :- دامیرڅخه دځینو غلطیو سروهل ددې دلیل نشي کیدی چې په ضد یي پاڅون وشي اویاهم دواک څخه یي دګوښه کیدو هڅه وشي ځکه هر انسان دخطاء سره مخ دی نوهغه به څوک وي چې هیڅکله یی بدي نه وي کړي اویا هم داسې به څوک وي چې یواځې نیکي یي کړیوي بلکې صحیح اوسمه خبره داده چې کله دالله جل جلاله اطاعت کوي ته یي هم اطاعت وکړه اوکله چې دالله جل جلاله نا فرماني کوي بیایي اطاعت مه کوه امر په نیکی ورته کوه اود بدی څخه یي منع کوه .

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې هم د امیرانوڅخه ځینې داسې خطاګانې شوې دي ځینې هغه وي کله چې خالد بن ولید رضی الله عنه د بنوجذیمه قبیلې دبندیانو دوژلوامروکړ،عبدالله بن عمررضی الله عنهما او ملګرویي داامر ونه مانه اوکله چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدي خبر شوویي فرمایل :- اي الله جل جلاله زه دخالد دکړنې اوعمل څخه بري او پاک یم دایي دوه ځله وویل . داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه په – (اذا قضی الحاکم بجور او خلاف أهل العلم فهورد – په باب کې اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام نسایي رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړیدی .

اوسره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم خالد منفک نکړاو په غزاګانو کې به یي مقرراوه او مسلمانانو هم د موته په غزا کې ددریو امیرانو دشهادت څخه وروسته چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم تاکلئ وه مقررکړ .

۳:- دامیراطاعت واجب دی :

اګرکه دځینو خلکو حق ترې ګرځوي اویا هم څه دنیوي مال اومتاع خپل ځان ته پریږدي ددې تفصیل وړاندې شوی دی .

٤:- دامیردخبرې اوریدل او دهغه اطاعت کول حق اولازم دی :

اګر که امیرد نسب او حسب له پلوه ښکته اوخوار وي،یایي ظاهري بڼه بده او یایي عمرکم وي مګر امارت ته په شرعي طریقه یاد خلیفه په امراو یاهم داتباعو په پیروی اواطاعت سره واک ته رسیدلی وي پدې ټولو حالاتو کې یي پیروي لازمي ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵:- او هغه څه چې دامیرپه اطاعت کې داخلیږي دادي .

په اجتهادي څېزونو کې دامیر دنظر متابعت لکه د لمانځه لنډول یادهغه بشپړول اویا دالمانځه یوځای کول اویا یي نه کول اوکه چیرې امیر په فقهي مسایلو کې څه کمزورتیا ولري نوباید په هغوسختو مسایلو کې دهغو علماکرامو څخه پوښتنه وکړي چې په دربار کې شتون لري دامیر درایي اونظر منلو دلیل دالله جل جلاله دا فرمان دی چې: - ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾]النساء: 59 [161]

ژباړه :- ای هغو کسانو ، چې ایمان مو راوړئ دی، حکم ومنئ دالله ، اوحکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو دحکم ستاسو نه ، نو بیا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته ، که یئ تاسو ، چې ایمان لرئ ، په الله ، او په ورځ دآخرت ، دا کار ، غوره دی ، او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

امام ابن ابي العز رحمت الله علیه دعقیده طحا ویه په شرح کې ویلي دي :-- دالله جل جلاله دکتاب قران کریم،نبوي احادیثو او سلفو صالحو په اجماع سره دلالت کوي چې دامیردلمانځه امام (مشر) دجګړې دامیر دزکات ټولولو دمامور اطاعت به په اجتهادي مسایلو کې کړل کیږي،امیر به په اجتهادي مسایلو کې دخپلو پیروانو پیروي نه کوي بلکې په دوی باندې لازم دي چې په داډول مسایلو کې دامیر اطاعت وکړی او خپل نظریات دامیر رایي او نظر ته پریږدي ځکه چې دوحدت،یووالي ګټي اودتیت والي او اختلاف زیانونه دداسې وړوکو مسایلو په نسبت ډیري لویي دي . [162].

امام نافع رحمت الله علیه دابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړی چې ویلي یي دي :- پیغمبرصلی الله علیه وسلم په منی کې دوه رکعته لمونځ وکړ ، ابوبکر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ ، وروسته دابوبکر رضی الله عنه څخه عمر رضی الله عنه هم دوه رکعته لمونځ وکړ، عثمان رضی الله عنه هم دخلافت په لومړي سرکې دوه رکعته لمونځ وکړ بیا عثمان رضی الله عنه څلور رکعته لمونځ وکړ،نوعبدالله بن عمر رضی الله عنه به چې دامام سره لمونځ کاوه څلور رکعته به یي اداء کول او که یواځې به یي کاوه نو دوه رکعته لمونځ به یي اداء کاوه. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه،امام مسلم

---

[161] -سورت النساء آیت 59.

[162] - شرح العقیده الطحاویة ص 422.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحمت الله عليه،امام نسايي رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه،امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام دارمي رحمت الله عليه،امام ابويعلى رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،او امام ابواعوانه رحمت الله عليه روايت کړيدی .

امام بخاری رحمت الله عليه او امام مسلم رحمت الله عليه ددغه حديث سره ډير نيږدې دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روايت کړيدی دعبدالرحمن بن يزيد رحمت الله عليه څخه روايت دی چې ويل يي :-عمثان رضی الله عنه موږ ته په منى کې څلور رکعته لمونځ راکړ،دا خبره عبدالله بن مسعود رضی الله عنه ته وويل شوه هغه ددې درجوع غوښتنه وکړه بيايي وويل : مادپيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په منى کي دوه رکعته لمونځ ادا کړي،او ابوبکر رضی الله عنه سره په منى کې دوه رکعته لمونځ اداء کړي او عمر رضی الله عنه سره مي په منى کې دوه رکعته لمونځ اداء کړی،کاشکي زما په نصيب دڅلورو قبول شويو رکعتونو شي،داحديث امام بخاری رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه، امام ابويعلى رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړيدی.

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : ابن مسعود رضی الله عنه ځکه درجوع غوښتنه وکړه چې دده په وړاندې دغوره والي او بهتروالي مخالفت وشو، همداقول دامام أبوداود رحمت الله عليه روايت تائيد وي چې :- ابن مسعور رضی الله عنه څلوررکعته لمونځ اداء کړ،هغه ته وويل شو : عثمان رضی الله عنه دی ملامت کاوه او پخپله يې څلوررکعته لمونځ وکړ هغه وفرمايل : مخالفت بددی، دامام بيهقي رحمت الله عليه په روايت کې راغلي دي : زه مخالفت بد ګڼم. [163]

دلته صحابه کرامو رضی الله عنه دعمل پيروي چې په منى کې دلمانځه پوره کول دي، دضعيف او مرجوح دليل په نظر کې نيولو سره ترسره کړ،او بهتره عمل چې هغه دلمانځه قصر (کوتاه کول وه)داختلاف دلاملونو دمخنيوي لپاره پريښود لکه چې وړاندې ابن مسعود رضی الله عنه وويل : - يقينا عثمان رضی الله عنه دلمانځه په پشپړولو کې تاويل کوونکی وه .

- فتح البارى ج 2 ص 465 . [163]

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه دامام په اطاعت کې هغه ته دمباحو کارونو سپارل او کوم څیزونه چې دجګړې او جنګي تکتیک پورې اړه لري دامیر رایې او دهغه تد بیرته سپارل کیږي ترڅو دامت اراء او نظرونه ونه ویشل شي څکه چې الله جل جلاله فرمایلي دي :- وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ ... ﴿83﴾ [164]

ژباړه:- اوکه رسولي وي دوی دغه خبر ، رسول ته او ذمه وارو کسانو ته ، د دوی نه .

ددي مثال داسې دي لکه چې د عمرو بن العاص رضی الله عنه څخه روایت شوی چې دذات السلاسل په غزا کې پیغمبر صلی الله علیه وسلم عمرو رضی الله عنه امیر و ټاکه نوده خلکوته امر وکړ چې :- خلک به تردري ورڅو اورونه نه بلوي،عمرو رضی الله عنه وایي : خلکو ابوبکر رضی الله عنه ته وویل : چې زموږ سره خبرې وکړئ نو بیا ابوبکر رضی الله عنه عمرو رضی الله عنه ته راغی، عمرو رضی الله عنه وایي : ته خلکو ماته رالیږلی یی نو هیڅوک باید اور بل نکړي که چا داکار وکړ نوزه به یی په همغه بل کړي اورکې وغورځوم ،

، بیا صحابه کرام ددښمن سره مخامخ شول دښمن ته یي ماتي ورکړه، بیا هم عمرو رضی الله عنه چاته اجازه ورنکړه چې په دښمن پسې لاړ شي او تعیقب یې کړي کله چې صحابه کرام پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته راستانه شول ټوله کیسه یي ورته وکړه او دعمرو رضی الله عنه څخه یي ګیله او شکایت ورته وکړ ،عمرو رضی الله عنه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل :- اي دالله جل جلاله رسوله! دوی لږ وه ماښه ونه ګڼله چې دښمن تعیقب کړي او له دې څخه وویریدم چې دوی لږ دي نو عطف او شفقت مې پري وکړ .

پیغمبر صلی الله علیه وسلم دده داکار وستایه،په یو روایت کې راغلي دي چې عمرو رضی الله عنه وویل :- دوی مي داور بلولو څخه پدې خاطر منع کړل چې دښمن یي لږوالی ونه ویني، دذات السلاسل دغزا حدیث دعمروبن العاص رضی الله عنه امارت او کومې پیښې چې پدې غزا کې رامنځته شوې دي ، امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابواود رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام ترمذي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن ابي شیبه رحمت الله علیه،امام ابویعلی رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او امام طبري رحمت الله علیه په خپل تاریخ کې امام نسایي رحمت الله علیه په فضایل الصحابه او امام ذهبي په سیر اعلام النبلاء کې په تفصیل او لنډیز سره روایت کړیدی.

---

[164] - سورت النساء آیت 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامير په اطاعت کې دا هم داخليږي چې دخپلې ورسپارل شوې دندې څخه ونه ګرځوي او هيڅوک دخپل ځای څخه دامير داجازي پرته لاړنشي اوهيڅکله داجازي څخه پرته هغه کارونکړي چې ورته معين شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي : إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [165]

ژباړه :- بيشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ايمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

- دامير په اطاعت کې داهم داخليږي چې دخپلې ورسپارل شوې وظيفې څخه مخ و نه ګرځوي او هيڅوک دخپل ځای څخه د امير داجازې پرته لاړ نشي او هيڅکله د اجازې څخه پرته هغه کار ونکړي چې ورته معينه شوي نه وي ځکه چې الله جل جلاله فرمايي :- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [166]

ژباړه : بيشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ايمان مو راوړئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امام بخاری رحمت الله عليه پدي مبارک آيت باندې دامير څخه دعسکرو داجازې دغوښتلو په وجوب دليل نيسي اووايي :- دامير څخه دعسکر داجازي غوښتلو باب،دغه مبارک آيت يي ذکر کړيدی بيايي دجابر رضی الله عنه هغه حديث راوړی چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم سره په غزا کې شريک وه ، جابر بن عبدالله رضی الله عنه وايي :- ماوويل: اي دالله رسوله ! ما نوی واده کړی ماته اجازه راکړه نوماته يی اجازه وکړه اودخلکو څخه تر مخه مدينې منورې ته راورسيدم . [167]

له همدې امله ابن قدامه رحمت الله عليه ويلي دي :- دحيواناتولپاره دوښوکولو يالرګيو راټولولو اوداسې نورو څيزونو لپاره به دامير داجازې څخه پرته هيڅ سر باز نه وځي ځکه چې الله جل جلاله

- سورت النور آيت 62 . [165]
- سورت النور آيت 62 . [166]
- فتح الباری ج 6 ص 121 . [167]

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايلي دي: - إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ﴿62﴾ [168]

ژباړه :- بيشکه مومنان ، په اصل کې هغه کسان دي ، چې ايمان مو راوئ ، په الله ، او په رسول د هغه ، او کله چې ، وي هغوی ، د هغه سره ، په يو کار راجمع کوونکي باندې نو نه ځي هغوی، ترهغې پورې چې اجازت وغواړئ دهغه نه .

امير دخلکو په حالت او ددښمن په حال اودهغه په مورچو،سنګرونو په لريوالي نږديوالي باندې ډير ښه پوه او خبروي،ځکه چې که کوم سرباز دمجاهد دامير داجازې څخه پرته لاړشي ښايي ددښمن په کمين کې ولويږي او ياهم دکوم نظامي ګروپ سره مخامخ شي او امير دنورو مجاهدينو سره لاړ شي او دی پاتې شي چې دابه يې دهلاکت او تباهۍ سبب وګرځي. [169]

پدې هم وپوهيدو چې داحد په غزاکې دمسلمانانو د ناکامی سبب هم دامير داجازې څخه پرته د غشو وشتونکو دخپلو سنګرونو پريښودل وه اوامير يې هم نبي کريم صلی الله عليه وسلم وه کله يې چې دوی ته وفرمايل :- که چيرې تاسو وليدو چې مرغانو يوړو هم په همدې ځای به پاتې کيږئ او که ومو ليدل چې دښمن دناکامۍ سره مخ کړو او پښو يې لاندې کړو هم پخپلو ځايونو کې پاتې کيږی تردې چې څوک درولیږم .دغه روايت دغزاګانو دمصادروڅخه پرته امام بخاری رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام أبوعوانه رحمت الله عليه روات کړيدی .

نو کله چې دوی وليدل دښمن ماته وخوړه خپل سنګرونه يې پريښودل او غنيمتونو پسې په ډيره تيزی ورغلل نو دښمن يې تر شا راتاوشو تردې چې هغوی مسلمانانو ته ورسيدل چې ټوله فضاء غم او تکليف شو ، نو دهيڅچا لپاره مناسب ندي چې دامير اجازې ته په کمه سترګه وګوري ترڅو عام نظام او جوړښت زيانمن نشي .

مهمه فايده :-

هغه شرعي مسايل چې دحاکم اوامير په حکم کې داخليږي شيخ الاسلام ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي :- که چيرې اسلامي امت دکوم قراني آيت يا نبوي حديث يا دکومې خبرې يا طلبي حکم په اړه پخپل

- سورت النور آيت 62 . [168]
- المغني لابن قدامه ج 9 ص 176 . [169]

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې شخړه وکړي نودیوه قول صحت اودبل فساد یواځې دحاکم په حکم سره نه ثابتږي بلکې حکم یي په معینو کارونو پلی کیږي په عا مو څیزونو کې، اودامت په منځ کې دشخړو او جنجالي مسایلو په اړه دامیر دنده داده چې یاتول امت دقران کریم اونبوي احادیثو دسلفو صالحو داتفاقي کړنلارې سره سم پر مخ بوځي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي دي : - فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ .... ﴿59﴾ [170]

ژباړه :- نو بیا که ، ستاسو په منځ کې جګړه راشي ، په څه خبره کې ، نو واپس کوئ هغه ، الله ته او رسول ته .

کله یي چې دهغوی دخبرودنه پوهیدو په سبب شخړه وکړه او امیر دداسې خلکو څخه وه چې حق یي پیژندلای شوه او هغه څه ورته په ډاګه شو ل چې په قران کریم اونبوي احادیثو کې شته خلک ددهغه پیروی ته راوبولي .

مګر که چیرې بدعت ظاهراو واضح وي عام خلک پدې پوهیدل چې داداسلامي شریعت مخالف دي لکه دخوارجو،روافضو،قدریه ؤ او جهمیه ؤ بدعت شو،نوپدې حالت کې په امیر ددې بدعت له منځه وړل لازم دي ځکه چې هر څوک پرې پوهیږي لکه هغه څوک چې فحشاء، دشرابو څښل او دلمانځه ترک کول اوداسې نورحلال و بولي نوپه امیر ددې بدی له منځه وړل لازم دي خوددې سره سره بدعتیانو دځینو ځایونو اووختونو زیاته یادونه کوي چې ددوی دډیر یادښت په سبب دجاهلانو او ناپوهو خلکو په اند دعلماءکرامو اواهل سنتو دخبرو سره یوشان شي تردې چې پداسې حالت کې په امیر باندې شک او اشتباه راشي نوپدې وخت کې داسې چاته ضرورت پیداکیږي چې دالله جل جلاله دحکم دښکاره کیدواوپه ډاګه کیدو ته ملتې راونغاړي .

مګر په جنجالي مسایلو کې دقران کریم او نبوي احادیثو ددلیل څخه پرته دامیر لخوا دیو قول ټینګ نیول او په هغه باندې ټینګار کول دمسلمانانو په اتفاق سره ناروادي پدې ډول مسألو کې دیو قول صحت او دبل قول فساد دامیر په امر سره نه ثابتیږي مګر که له ده سره داسې یودلیل موجودوي چې هغه ته رجوع اوورګرځیدل واجبوي نوپدې صورت کي داقول دامارت څخه وړاندې اووروسته یو شان

- سورت النساء آیت 59 . [170]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو دامارت په وسيله کولای شي چې حق ووايي اوعلم خپور کړي چې پرته دامارت څخه ددې توان نلري،او دتوانمندی او کمزوری حالت داسې ندی لکه داستحقاق اودهغه دنشتوالي حالت. [171]

دولس دريمه دنده او مسؤوليت :-

امير ته دعا کول دهغه احترام ساتل او دشرعي ادب په نيولو سره هغه ته نصيحت کول :

دعائشي رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي :- اي الله جل جلاله چاچې زمادامت څه مشري په غاړه واخسته او په دوی يي سختي وکړه په ده هم تکليف او سختي راولې او چاچې زما دامت څه مشري په غاړه واخسته اوله دوی سره يي آساني وکړه ته هم پري آساني راولې . داحديث امام مسلم رحمت الله عليه او پخواني نيکانو لکه فضيل بن عياض رحمت الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه به ويل: که زموږ کومه قبوله شوي دعا وي نو د امير لپاره به موکړي وې ، عبدالله بن امام احمد رحمت الله عليه په صيح سند سره په کتاب السنة کې ذکر کړي چي ابوبکر مروزي رحمت الله عليه ويلي دي چې : مادابو عبدالله امام احمد بن حنبل رحمت الله عليه څخه اوريدلي چې: خليفه متوکل يي ياد کړاو وويل : په يقيني ډول دده لپاره دنيکی او روغتيا دعاکوم اوويل يی : که ده ته څه تکليف ورسي،يقينا چې ته به يی وګوري چې اسلام ته څه پيښيږي او څه پرې راځي ، فضيل بن عياض رحمت الله عليه وايي : دعادل امير مخ ته کتل عبادت دی .

د زيادبن کسيب عدوي رحمت الله عليه څخه روايت دی وايي : دابوبکرة سره دابن عامر تر منبر لاندې وم هغه خطبه ورکوله او نری جامې يي په تن وي ابو بلال وويل : زموږ امير ته وګوری چې دفاسقانو جامې يي اغوستي دي ابوبکرة رضی الله عنه وويل: غلئ شه ما دنبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يی : پاچا دځمکې پر مخ دالله جل جلاله سيوری دی چا چې دهغه قدر وکړ الله جل جلاله به يي قدر وکړي او چاچې دالله جل جلاله دپاچا اهانت وکړ الله جل جلاله به يي هم خوار او ذليل کړي . داحديث په مختلفو الفاظو سره امام ترمذي رحمت الله عليه،امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ،امام طبراني رحمت الله عليه،امام بزار رحمت الله عليه،او امام ابونعيم رحمت الله عليه روايت کړيدی، او امام ترمذي ويلي دي: داحديث حسن او غريب دی،امام الباني رحمت الله عليه حسن بللی دی، او امام هيشمي رحمت الله عليه ويلي دي : په سند کې يی سعد بن او يس دی، که چيری

---

[171] - مجموع الفتاوی ج 3 ص 239-240 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه عبسي وي نوامام ازدي رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، که چیرې بصري وي بیا امام ابن معین رحمت الله علیه ضعیف بللی دی، امام ذهبي رحمت الله علیه په ضعیفانوکې یاد کړی دی. ښایی د ډیرو روایاتو له کبله حسن لغیره وي.

دعبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنه څخه روایت دی چې معاذ رضی الله عنه ویلي دي :- موږ ته نبي کریم صلی الله علیه وسلم دپنځوڅیزونو په کلکه ویلي چاچې دهغه څخه څینې یی تر سره کړل په الله جل جلاله دهغه ضمانت لازمي شو ،چاچې دمریض پوښتنه وکړه ،یادجنازې سره ووت ، یادالله جل جلاله په لاره کې د غزا لپاره ووت او یا یي هم امیر ته دهغه دعزت اوقدر کولو لپاره ورغئ یا پخپل کور کې کیناست ترڅوخلک دده له شره اودی دخلکو له شره په امان پاتې شي .داحدیث امام احمد رحمت الله علیه،امام طبرانی رحمت الله علیه اوامام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان کی روایت کړی دی .

دابو بکرة رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : چاچې دهغه چا عزت او قدر وکړ،الله جل جلاله به یی عزت اواحترام وکړی، الله جل جلاله به یی دقیامت به ورځ محترم او عزتمن وګرځوی ، دا حدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی حاتم رحمت الله علیه او امام ابن ابی عاصم رحمت الله علیه روایت کړی ، سند یی صحیح دی .

او دابوموسی رضی الله عنه څخه روایت دی چې بیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : دالله جل جلاله دتعظیم اولوئ څخه د سپین ږیری مسلمان دقرانکریم دحافظ،قاری،او مفسرعزت او احترام او دعادل پاچا قدر اوعزت کول دي . داحدیث د امام ابو داود رحمت الله علیه،او امام بیهقي رحمت الله علیه ، روایت کړی دی. پدې ډول چې نه په کې ډیرسختی کوونکی اونه مخ تری اړوونکی وي ، سهل بن عبدالله تستري رحمت الله علیه ویلی دي : ترهغه به خلک ښه او په خیر وی چې د پاچاو علماءکرامو عزت کوي کله یی چې دغه دواړو ته په درنه سترګه وکتل الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت جوړ کړي او که یی ددې دواړو سپکاوئ وکړ الله جل جلاله به یی دنیا او آخرت خراب کړي . [172]

---

[172] - تفسیر قرطبي ج 5 ص 362.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- داميراو مشر سپکاوئ :

کله دهغه داوامرو په نه منلو او هغه ته په سپکه سترګه کتل اويا يې په تمسخر سره نيول ، او يا هم په پټه او ښکاره سره يې عيب بيانول او يايې داسې يو بدصفت بيانول چې دده په جسمي اويا اخلاقي اړخ پورې ارتباط ولري اودده بدي او سپکاوی ترې ښکاريږي،او يا هم دبل چا داسې ستاينه او صفت وشي چې اشارتاٴ ددغه امير بدي ترې څرګنديږي ، يا دنورو خلکوداميرپه ضد دسپکاوي او نا فرمانی په لور هڅول،په عام ډول دامير په سپکاوې کې ټول هغه څه دا خليږي چې دامير دبې عزتی او دهغه دعيبجن کيدو سره تړاو ولری ځکه چې پيغيمبر صلی الله عليه وسلم دامير داطاعت امر کړيدئ اګر که هغه حبشی غلام وي اوسرېی دمميز په اندازه او يايې غوږونه او پوزه پرې شوې هم وي لکه څنګه چې مخکې ذکرشو،نوکه څوک دامير سپکوالي ته ملاوتړی الله جل جلاله به يې په دنيا کې خوار او ذليل اوپه آخرت کې به يې په عذاب اخته او دجنت څخه محروم کړي .

- داميرانو لپاره دنصيحت په اړه زموږ دخوږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه ډير احاديث ذکر شوي دي چې له هغې څخه يو دادی چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلی دی : دين نصيحت دی،صحابه کرامو وويل: اي دالله جل جلاله رسوله ! دچا لپاره نصيحت دی ؟ پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : دالله جل جلاله ، دهغه دکتاب ، دهغه درسول ، دمسلمانو مشرانو او عامو مسلمانانو لپاره نصيحت دی. دا حديث امام مسلم رحمت الله عليه پخپل صحيح،کتاب الايمان باب بيان ان الدين النصيحة کي روايت کړی دی،همدا رنګه امام بخاری رحمت الله عليه پخپل صحيح کې په سر ليک کې راوړی دی ، همداسې امام احمد رحمت الله عليه، امام ابوداود رحمت الله عليه امام نسائی رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابو عوانه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه په سنن کبری او اعتقادکې او امام شافعی رحمت الله عليه،او امام طبرانی رحمت الله عليه په معجم کبير کې د تميم داري رضی الله عنه څخه روايت کړی ، همدارنګه : امام احمد رحمت الله عليه،امام ترمذی رحمت الله عليه، امام نسايی رحمت الله عليه ، امام ابن ابی عاصم رحمت الله عليه دابو هرير ة رضی الله عنه څخه ، امام دارمی رحمت الله عليه دابن عمر رضی الله عنه څخه ، امام احمد رحمت الله عليه، امام ابو يعلی رحمت الله عليه ،او امام طبرانی رحمت الله عليه دابن عباس رضی الله عنهما څخه، اوهمدارنګه امام طبرانی رحمت الله عليه دثوبان رضی الله عنه څخه پدې لفظ سره چې : نصيحت ددين اصل،اوچته څوکه او اساس دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : په درې څیزونو سره دمسلمان زړه کې کینه او حسد نه راځي :

۱-یواځې دالله جل جلاله لپاره دیو عمل په کولو.

۲-دمشرانو لپاره په نصیحت کولو.

۳-دمسلمانانو په ډلې او جماعت پورې په منګلو کې ټینګولو سره،ځکه ددوی دعوت د شاته کسانو لپاره دی .

همدارنګه پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی : الله جل جلاله ستاسو لپاره درې څیزونه خوښوي او درې څیزونه درته بد بولي هغه چې تاسو ته یې خو ښوي دادي : چې دالله جل جلاله عبادت وکړئ او هغه سره څه شی شریک نکړی ، او دالله جل جلاله عبادت وکړئ او اختلاف ونکړئ او دالله جل جلاله په رسۍ ټول منګولې ټینګې کړۍ او اختلاف ونکړۍ او چې څوک الله جل جلاله درباندې مقررکړل هغه ته نصیحت وکړئ ، او دا درته بد بولي چې : وایی، دایی ویلی وه داوایی ، ډیرې پو ښتنې ، او بی ځایه مال مصرفول. داحدیث امام بخاری رحمت الله علیه ،امام مسلم رحمت الله علیه، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه،امام ابوعوانه رحمت الله علیه ، امام دار می رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله او امام طبرانی رحمت الله علیه روایت کړیدی.

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانانو دمشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم څیزته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچایانو څخه مطلب خلفاء راشدین او یا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بیایي لکه : امیران او مشران .[173]

[173] - شرح صحیح مسلم ج 2 ص 83 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- همدارنګه هغه څه چې د پاچایانو او نورو مسلمانانو لپاره په نصیحت کې شاملیږي دادي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په تفسیر کې چې .... وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65)[174]

ژباړه :- او که چیرې تپوس وکړې ته ددوئ نه ، نو خامخا به وائي ، چې بیشکه ، وو موږ ، چې مشغولیدو موږ ، او لوبې کولې موږ او ورته ووایه ، آیا په الله پورې ، او په آیاتونو دهغه پورې ، او په رسول دهغه پورې ، وئ تاسو ، چې ټوکې مو کولې .

مفسرینو ویلی دي: دتبوک په غزاکې یو سړي وویل : موږ د ددې قاریانو په څیر داسې څوک ندي لیدلي چې یواځې خیټې مړوي په خوله دروغ وایي،او دجګړې په وخت کې ډارن وي،دروغ د وویل ته منافق یې اوخامخابه رسول الله صلی الله علیه وسلم ستا په خبر باندې خبروم،نو پدې یې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبرکړ .[175]

داد ټولو مسلمانانو او پاچایانو لپاره نصیحت دی او په هیڅ ډول غیبت حرام ندي .

امام بخاري رحمت الله علیه د زید بن ارقم رضی الله عنه څخه روایت کړی دی چې ویل یې : زه د خپل تره سره وم چې دعبد الله بن أبی بن سلول څخه مې واوریدل چې ویل یې : په هغه چاچې د رسول صلی الله علیه وسلم سره دي انفاق او خیرات مه ورکوئ ترڅو چې ترې لاړشي او دا ټولې تیت شي ، او همدارنګه یې په ډیر ذلت سره ترې ایستل کیږي،نو داخبره مې خپل تره ته وکړه بیا مې تره رسول صلی الله علیه ته وکړه نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم عبد الله بن أبی او دهغه ملګروته څوک ورولیږل نو هغوی قسم وکړ چې دا کار یې ندی کړی او داسې څه یې ندي ویلي،نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ددوی خبره رښتیا او زماپې دروغ وګڼله نو داسې غم راته ورسید چې سارئ یې نه درلود او په کور کیناستم،نو الله جل جلاله دغه آیت شریف نازل کړ چې :

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (1) اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (2) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ (3) وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

- سورت توبه آیت 65 . [174]
- الصارم المسلول لابن تیمیة ص 31-32 . [175]

(c) ketabton.com: The Digital Library

(4) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ (5)
سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (6)
هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ
الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ (7) يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ... [176]

ژباړه : - کله چې ، راشي تاته ، دا منافقان ، نو وايي ، موږ ګواهي کوو ، چې بيشکه ته ، خامخا رسول د الله يې او الله ، ښه پوهيږئ ، چې بيشکه، ته خامخا رسول د هغه يې ، او الله ګواهي کوي ، چې بيشکه دا منافقان خامخا دروغژن دي / جوړ کړي دي دوئ ، له قسمونوخپلو نه ، ډال ، پس منع کوي خلک ، دلارې دالله نه بيشکه دوی چې دي و ډير بد دي ، هغه عملونه چې ددوی ، چې کوي يې / داهر څه په سبب ددې چې دوی ، ايما ن رواړو ، بيا ، کفر وکړ دوئ ، پس مهر ووهلئ شو ، په زړونو ددوئ باندې نو اوس دوئ ، نه پوهيږي / اوکله چې ، ووينې ته دوی لره ، نو په تعجب کې به واچوي تالره جسمونه ددوئ ، او که خبرې کوي دوئ ، نو غوږ ږدئ ، خبرو ددوئ ته ، لکه چې دوئ لرګي دي ود رول شوي ديوال ته ، ګومان کوي دوئ ، هرآواز ، خلاف د خپل ځان ، همدوئ (پاخه) دښمنان دي ، خپل ځان وساته د دوئ نه ، هلاک د کړي دوئ لره الله ، کوم طرف ته ، دوئ بوتلل کيږي / اوکله چې وويل شي ، دوئ ته ، چې راشي ، چې ښنه وغواړي ، ستاسو دپاره ، رسول د الله نو تاو کړي دوئ ، سرونه خپل او وينې ته دوئ لره ، چې منع کيږي د راتلو نه ، او دوئ ، تکبر کوونکي دي / يو شان ده ، په حق د دوئ کې ،که ښنه وغواړې ته (ای نبی صلی الله عليه وسلم) د پاره د دوئ ، او که ښنه ونه غواړې د پاره د دوئ ، هرګز به ښنه ونکړي الله ، دوئ ته ، بيشکه الله ، لار نه ښئ ، قوم ، فاسق ته / دا هم هغه خلک دي ، چې وايي ، چې خرڅ مه کوئ ، په هغه چا باندې چې دالله درسول سره دي ، تردې پورې ، چې تيت شي ، او الله لره دي ، خزانې دآسمانونو ، او د ځمکې ، وليکن دا منافقان خلک ، نه پوهيږي .

نو پيغمبر صلی الله عليه وسلم ماته څوک راوليږل بيايې دغه آياتونه راته تلاوت کړل بيايې وفرمايل : الله جل جلاله ريښتينی کړې،داحديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه او امام ترمذی رحمت الله عليه روايت کړی دی.

په همدې ډول د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه راغلي دي چې فرمايلي يې دي : کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حنين د غزا غنيمتونه وويشل ، دانصارو څخه يو سړي وويل : پدې ويش سره

---

[176] - سورت المنافقون د 1- 7 آيت پوری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالله جل جلاله رضاء مطلب نه وه ، نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راغلم او خبر مې کړ.داحديث شريف امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله عليه ددې حديث په شرحه کې وايي : پدی حديث کې دامېر او نورو نيکو خلکو دخبرېدو روا والئ دی چې ددوی په اړه هغه څه وه نه ويل شي چې وړاو لايق ورسره نه وي ترڅوويونکئ له دې منع کړئ شي اوويی ويروي،او پدی کې دغيبت او چُغلی ذکر دی کوم چې د ابن مسعود رضی الله عنه په کړنه کې موجود وه او پيغمبرصلی الله عليه وسلم تری منع نکړ،ځکه چې د ابن مسعود رضی الله عنه موخه اوهدف دپيغمبرصلی الله عليه وسلم نصيحت او پدی خبره يی خبرول وه ، هغه څوک چې اسلام ښکاروي او منافقت پټوي د پيغمبر صلی الله عليه وسلم بدي بيانوي نو بايد ځان ترې وساتئ ، دغه کارروا دی لکه څنګه چې دکفارو په ضد جاسوسي او خبرراوړل روا دې ترڅو دهغوی ددسيسو څخه ځانونه وژغوري . [177]

دفاطمې بنت قيس رضی الله عنها څخه روايت دی چې ويل يی : زه پيغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورغلم او ماورته وويل ای دالله جل جلاله رسوله ! ابو الجهم او معاويه زما دنکاح غوښتنه وکړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : معاويه رضی الله عنه مسکين دی مال نه لري او ابو الجهم دخپلی اوږی نه امسانه ښکته کوی (وهل کوي): داحديث امام مسلم رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه ،امام نسايی رحمت الله عليه،امام أبوداود رحمت الله عليه،امام احمد رحمت الله عليه، امام طبرانی رحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه او امام مالک رحمت الله عليه په موطاء اوامام شافعی رحمت الله عليه په رساله نومي کتاب کې روايت کړيدی .

نوکله چې په يو دنيايی کار کې چې هغه دواده مسأله ده ديوې مسلمانې ښځې لپاره دنصيحت په ډول دغوښتونکو دعيبونو يادول رواکوي نو د اسلامی امت لپاره ددينی کار لپاره دضرورت په وخت کې دځينو عيبونو يادول روانه بولی ؟

خطيب بغدادی رحمت الله عليه ددغه حديث شريف په شرحه کې ويلی دي : اوهغه غيبت چې الله جل جلاله پدې مبارک فرمان کې چې : وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ ...﴿١٢﴾ [178]

ژباړه : - او غيبت د نه کوي ، ځينې ستاسو .

- فتح الباری ج 10ص 512 . [177]
- سورت الحجرات آيت 12 .[178]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې آیت شریف کې یی غیبت منع کړی دی او پیغمبر صلی الله علیه وسلم پدې مبارک حدیث کې ډیر بدبللی چې وایی : اې هغه ډلې چې په ژبه یی ایمان راوړی او دایی زړه ته ندی ښکته شوی دمسلمانانو غیبت مه کوئ او دهغوی پټ څیزونه مه ښکاره کوی . دا حدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه،او امام ابویعلی رحمت الله علیه روایت کړی دی. امام هیثمي رحمت الله علیه ویلی دي،رجال یی ثقات دي،او قضاعی رحمت الله علیه په مسندالشهاب او امام بیهقي رحمت الله علیه په شعب الایمان اوامام طبرانی رحمت الله علیه په صریح السنه،امام أبوداود رحمت الله علیه په سننو کې دابو برزه أسلمي رضی الله عنه څخه روایت کړی دی اوویلی یی دی چې: پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلی دي : اې هغې ډلی چی په ژبه مو ایمان راوړی او زړه ته موندی ننوتی دمسلمانانو غیبت مه کوی او دهغوی پټ رازونه مه ښکاره کوی ځکه چاچی دمسلمانانو ستر مات کړ الله جل جلاله به دده سترمات کړي او الله جل جلاله چې دچا سترمات کړي پخپل کو ر کې به یی سپک او شرمنده کړي ، امام ابو یعلی رحمت الله علیه په حسن سند سره دبراءرضی الله عنه څخه روایت کړی د ی، دابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم منبر ته وخوت او په لوړ اواز یی وفرمایل : اې هغو خلکو چی په ژبو مو ایمان راوړی او زړونو ته مو ښکته شوی ندی مسلمانانو ته تکلیف مه رسوی اونه دهغوی درازونو دښکاره والي یعنی: دخلا ګانو دبر بنډ توب هڅه کوی ځکه چاچې دمسلمان ورور دراز لوڅوالي هڅه وکړه الله جل جلاله به دده راز ښکاره کړي کله چې الله جل جلاله دچا دراز ښکاره کیدواراده وکړي سپک او ذلیل به یی کړي اګر که دکور په منځ کی هم وي .

ابن عمررضی الله عنه کعبی شریفی ته وکتل اوویی ویل :څومره قدرمنه یی او څومره اوچت مقام لري ، یومؤمن دالله جل جلاله په وړاندې ستا څخه ډیرمحترم او قدرمن دی. داحدیث امام ترمذی رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کې روایت کړی دی مګرویلی یی دي چې : اې هغوخلکو چې یوازې په ژبه مسلمانان یاست او زړونوته موایمان ندی ښکته شوی ،مسلمانان مه آزاروی او عیبونه یی مه په ګوته کوی اوخطاګانی یی مه لټوی ، دمعاویه رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایل یی : یقینا که دې د مسلمانانو پټ رازونه «خلاګانی» ښکاره کول وغوښتل،نو فاسد به یی کړي اویا نږدی دی چې فاسد یې کړي او په زړونو کې به یی کینه درته پیداشی ». داحدیث امام أبوداود رحمت الله علیه اوامام ابن حبان رحمت الله علیه پخپل صحیح کتاب کی روایت کړیدی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعورت دمتابعت څخه مطلب دادی چې :

یوشخص د مسلمان ورورعیبونه بیانوي اوهدف یې دهغه مقام ښکته کول،سپکوالۍ اوپه کم نظرورته کتل وي،پدې ډول چې دغه کار دنصیحت حکم ته نه راګرځي اونه هم دیني اړخ دالازموي چې خائن دامین ګرځولو اودفاسق دخبرقبلولواو دروغجن دګواهي اوریدلوڅخه دې ونه ویرول شي ، داچې یوه کلیمه دویونکی دحالت په توپیرسره دوه معناوې ولري چې په یوه حالت کې ګناه ګار او په بل حالت کې بیا ګناه ګار نه ښکاریږی .

دساری په ډول : ام المؤمنین عائشې رضی الله عنها یوه ښځه یاده کړه اوویی ویل: دغه ښځه ټیټه(قدیی وړوکې) دی،پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : غیبت یی دوکړ » . داحدیث شریف امام ابو داود رحمت الله علیه اوامام احمد رحمت الله علیه پخپل مسند،امام ابن ابی دنیا رحمت الله علیه دغیبت په کتاب او امام ترمذی رحمت الله علیه روایت کړی ویلی یی دي : داحدیث حسن او صحیح دی .

پخپل سند یی امام زهری رحمت الله علیه نه روایت کړی وایي ماته ابن ابی رهم غفاری ویلي چې ما دابورهم څخه اوریدلی دي . دي دپیغمبرصلی الله علیه وسلم دهغه صحابه ؤ څخه وه چی ترونه لاندې یی ورسره بیعت کړی وه . فرمایل یی : زه دپیغمبرصلی الله علیه وسلم سره دتبوک په غزاکې وم بیا یی حدیث ووایه تردې چې ویې ویل : پیغمبرصلی الله علیه وسلم پیل وکړ و، زما څخه یی دبنو غفار قبیلې دهغو خلکو په اړه پوښته کوله چې دغزا څخه پاتې شوي وه ماخبرکړ، پیغمبرصلی الله علیه وسلم راڅخه پوښتنه کوله سپینو خلکو څه کول ؟ نوماورته دهغوی دغزاڅخه وروسته پاتې کیدو خبرورکړ نو ویی فرمایل: سرو او دکوڅیو والاؤ خلکو څه وکړل ؟ نو ماورته د هغوی د غزا څخه دوروسته والي خبرورکړ، بیایې وفرمایل : هغو تورو دوړو ویښتو څښتنانوڅه کول ؟ بیایی دحدیث شریف پاتی برخه ذکر کړه .

داحدیث امام احمد رحمت الله علیه، امام طبرانی رحمت الله علیه په معجم کبیر اوامام ابن حبان رحمت الله علیه،امام بخاری رحمت الله علیه په ادب مفرد کې ، امام معافری رحمت الله علیه په سیرت نبوی ، امام احمد بن عمر والشیبانی رحمت الله علیه په آحاد او مثاني کې روایت کړی ، امام هیثمی رحمت الله علیه ویلی دی : په دواړو سندونو کی دابورهم وراره دی چی زه یی نه پیژنم .

نودغه دواړه کلمې دقداو ونې په ټیټوالي کې کارول شوې دي چې لفظ یی یو اومعناوی یی بیلې دي ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم مقصد پیژندنه او څرګوالۍ وه اودعایشی رضی الله عنها مطلب دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عیب او بدي بیانول وه .. دافک حدیث مشهور حدیث دی امام بخاری رحمت الله علیه ، امام مسلم رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه، امام ترمذی رحمت الله علیه، امام أبوداود رحمت الله علیه ، امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ،امام حاکم رحمت الله علیه،امام ابویعلی رضی الله عنه،امام طبرانی رحمت الله علیه او نورو روایت کړی دی .

امام ابن حجر رحمت الله علیه ددی په شرحه کی هم ویلی دی چې : ددی حدیث څخه دامسأله په لاس راځي چې : هغه څوک چې فسق او او شر په ښکاره ډول سرته رسوي نو هغه څه چې دده په غیاب کې یی بدي بیانیږي ، د مذموم غیب څخه ندی،علماء کرامو ویلي دي : غیبت د هرصحیح شرعي مقصد د حصول لپاره پدې ډول چې هغه ته له دې پرته رسیدل سخت وي رواو جائز دی لکه : د ظلم مخ نیوی ، د بدی او منکردله منځه وړلو لپاره مرسته غوښتل،د فتوی غوښتل،دمحاکمې دائرول،دشراو بدی څخه د چا ویرول،په همدې کې دراویانو او ګواهانو جرحه او بدي بیانول هم شامل دي ، خلیفه ته دهغه لاس لاندې خلکو د کړنې خبرورکول ، تردې چې ویی ویل : اوهمدارنګه چاچې یو فقیه او عالم ولیده چې بدعتي ته ورتله او یافاسق ته ورتله او له دې څخه ویریده چې پیروي یی ونکړي،نوپدې د هغوی بدي په ګوته کول روادي،او دهغو خلکوغیبت روادی چې په ډاګه سره فسق،ظلم اوبدعت کوي .[179]

امام غزالي رحمت الله علیه د هغه عذرونوپه اړه چې غیبت ورته روا کوې داسې ویلي دي : پدې پوه شه چې اسلامي شریعت کې دبل شخص د بدی بیانولو د روا والي لپاره هغه صحیح مقصد ته چې پرته له دې څخه رسیدل ورته ناشوني وی دغیبت ګناه دفع کوي او هغه شپږ څیزونه دي .... تردې چې ویی ویل : څلورم څیز،د شرڅخه دمسلمان ویرول،که چیرې ولیدل شي چې یو فقیه او عالم شخص کوم مبتدع یا فاسق ته ورځي او له دې څخه وویریده چې دغه فسق او بدعت سرایت ورته ونکړي نو تاته روادي چې د مبتدع او فاسق بدعت او فسق ورته په ګوته کړې .[180]

امام نووي رحمت الله علیه په هغه باب کې چې ځینې غیبت کول روادي وایی: پده پوه شه چې غیبت د یو صحیح شرعي مطلب او مقصد لپاره چې له دې څخه پرته ورته رسیدل ناشونی وي روادی او هغه شپږ څیزونه دي :

---

[179] فتح الباری ج 10 ص 472 .

[180] - احیاء علوم الدین ج 3 ص 161-162 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : د خپل مظلومیت ځرګندول،تردې چې ویی ویل : ځلورم،مسلمانان د شر او فسادڅخه ویرول او هغوئ ته نصیحت کول دي،او له دې څخه یودادي چې که چیرې یو فقیه او عالم ولیدل شي چې یو بدعتي اوفاسق ته ورځي او له هغه څخه علم زده کوي او وویریده چې که دغه عالم ته به ترې زیان ورسي نوده ته دارواده چې د بدعتي حال ورته ځرګند کړي او نصیحت ورته وکړي پدې شرط چې مقصد یی نصیحت کول وی .[181]

امام ابن القیم رحمت الله علیه دروا نصیحت او ناروا غیبت د توپیر په بیانولو کې ویلي دي :

د نصیحت او غیبت ترمنځ توپیر :

په نصیحت کې مطلب د بدعتي،فتنه اچوونکي،چلباز،او فاسد څخه ویرول دي تردې چې ویي ویل : کله چې غیبت د الله جل جلاله،رسو ل الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو بندګانو ته د نصیحت په ډول وي

نو دالله جل جلاله لپاره عبادت او د حسناتو له جملې څخه دي .[182]

پدې کې ان شاء الله کوم تعارض نشته چې موږ مخکې ذکر کړه چې امیرته د مسلمانانو په کتار کې د فاسد او فتنه باز سړي دشر اچولو خبر رسولو جواز یاد کړ ځکه چې دا د امیرانو او عامو مسلمانانو د نصیحت څخه ګڼل کیږي او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم ددې حدیث شریف ترمنځ چې فرمایي : ماته کوم یو زما دصحابه ؤ څخه کومه خبره نه رسوي ، نو داخوښوم چې تاسو ته درووځم او زما سینه پاکه وي ، اوکوم احادیث چې دمسلمان دغیبت حراموالئ بیانوي،همدغه احادیث دي چې د مسلمان د غیبت حراموالی ثابتوي،همدغه اصل او اساس دی،مګرد ضرورت په اندازه اود دخالص نصیحت په توګه د غیبت کولو جواز مستثنی دی ، لکه څنګه چې وړاندې تیر شول او امام نووي رحمت الله علیه په ریاض الصالحین کې امیرانوته دخلکو دخبرولواو حالاتو دور وړلو څخه منع شوی وه که چیرې ورته اړتیا نه وي لکه د فساد او فتنې خپرول او په همدې سره یی باب هم ایښئ دی،اصل همدادی چې باید امیرانوته د خلکوخبرې نقل شي او له دې څخه دضرورت په وخت کې د خبرو وړل مستثنی دي ترڅو د لویې فتنې او فساد مخه ونیول شې او دفساد خپروونکو څیرې بربنډې شي .

-ریاض الصالحین 575 – 578.[181]

- کتاب روح د ابن القیم ص 322 .[182]

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميرته په پټه سره نصيحت كول غوره دي :

امام بخاري رحمت الله عليه روايت کړی دی لکه څنګه چې ورانديې ذکر هم شول چې اسامه رضی الله عنه ته وويل شول : آيا دغه سړی يعني عثمان رضی الله عنه ته څه نه وايې،اسامه رضی الله عنه وفرمايل : ماداسې خبرې ورته وکړې چې دغه دروازه خلاصول نه غواړم چې لومړی يې زه خلاصه کړم ، پدې سره د عياض بن غنم رحمت الله عليه دا ډول دليل ورانديې کيږي چې:هشام بن حکيم رحمت الله عليه ته يې وويل :آياد پيغمبر صلی الله عليه وسلم دغه قول د اوريدلی ندی ؟ چې فرمايي : څوک چې غواړي امير يا دکومې رتبې والاته نصيحت وکړي بايد دا نصيحت په ښکاره ورته ونه وايي مګر ترلاس به يې نيسې يو آزاد ځای ته به يې بيايې که چيرې يې نصيحت ومانه نو ښه ترښه کوکه نه ، نو خپل مسوليت او دنده يې سرته ورسوله ، داحديث ابن ابی عاصم رحمت الله عليه پخپل کتاب السنة،باب کيفية نصيحة الرعية للولاة کې روايت کړی دی .

نور دلائل هم شته چې امير ته په ښکاره نصيحت کولو دلالت کوي لکه: هغه ښځه چې عمربن الخطاب رضی الله عنه ته يې د ښځو د مهرونو په اړه مراجعه وکړه او داکيسه علمای کرامو د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسير کې چې : وآتيتم احداهن قنطارا ....آيت ۲۰ [183]

ژباړه : - حال داچې ورکړي وي تاسو ، يو د هغوئ ته ډير مال .

دی راوړې ده،امام ابن کثير رحمت الله عليه دغه واقعه قوي کړې ده او شيخ احمد شاکر رحمت الله عليه صحيح بللې ده،پدې اړه زيات دلائل موجوددي او همدارنګه دهغه چاپه هکله چې نصيحت ورته کړل بايد حالت يی په نظرکې ونيول شي تردې چې دانصيحت دلوئ فساد اوعظيمې فتنې مخه لامل نشي،هغه څوک بريالي دي چې الله جل جلاله هدايت ورته کړی دی او سمه لاره يې ورته ښودلې وي.

ترټولوغوره او ښه روايت هغه دی چې امام دارمی رحمت الله عليه پخپل سننو کې راوړی چې يوه ورځ سليمان بن عبدالملک مدينې منورې ته راغی او قصديې مکې مکرمې ته د تګ وه ، څو ورځې په مدينه منوره کې پاتې شو اوويې ويل : آياپه مدينه منوره کې داسې څوک شته چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعين څخه يی څوک ليدلې وي ، خلکو ورته وويل : ابو حازم رحمت الله عليه دی ، هغه ته يې څوک وروليږل ،کله چې ورغی ، سليمان ورته وويل : دغه څه وضعيت او لړې والئ دی ؟ ابو حازم رحمت الله عليه ورته په ځواب کې وويل: اې امير المؤمنين !

---

[183] - سورت النساء آيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږځخه د څه بدي ولیده .... تردې چې سلیمان ورته وویل : موږولې مرګ بد ګڼو ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : تاسو دابده وګڼله چې دآبادی ځخه خرابی ته لاړشی....... تردې چې سلیمان ورته وویل : زموږ دحالت په اړه څه وایی ؟ ابو حازم رحمت الله علیه وویل : اې امیر المؤمنین ! آیا بیابه مابښې ؟ سلیمان وویل : مګر داخویونصیحت چې ماته یې کوې ، ابوحازم رحمت الله علیه وویل : اې امیرالمؤمنین! ستاپلرونوخلک د تورې په زورسره رعیت او تابع کړل او دغه پاچاهي په زور سره دمسلمانانو د مشورې اودهغوی د رضاځخه پرته ترلاسه کړې تردې چې زیات خلک یی ترې ووژل،نو په یقینې ډول ددې پاچاهی ځخه لاړل ، که چیرې ته پوهیدلې چې دوی څه وویل او څه ورته وویل شول ؟ نو سلیمان د ناستوملګروځخه یی یوه ورته وویل :اې ابوحازم ! ډیرې بدې خبرې د وکړې،ابو حازم وویل : دروغ د وویل په یقنیي ډول الله جل جلاله د علمای کرامو ځخه داوعده اخیستې ده چې خامخابه خلکوته حق بیانوي او هغه به نه پټوي،سلیمان وویل : نوموږبه ځنګه خپل ځانونه اصلاح کړو؟ هغه وویل : امتیازات به پریږدی اودتولوسره به د ځوانمردی او یوشانته والي سلوک کوې ، سلیمان وویل : ځنګه به وتوانیږوچې دغه کارته لاروموماوورته وسیږو؟ ابوحازم رحمت الله علیه وویل : حلال به اخلې او خپل مستحق ته به یې ورکوې .... تردې چې نصیحت یې پای ته ورساوه ، دغه نصیحت په بشپړه توګه په تفسیر قرطبي کې ذکر شوی دی . [184]

دظالموپاچایانوپه وړاندې پاځون :

په وړاندینې فصل کې د مسلمان عادل امیردندې اوصفات یادشوي کوم چې په ولس باندې یې اطاعت په ظلم باندې یی صبرکول،هغه ته دعاکول ، جهاد ته ورسره تلل،احترام یی کول .... اوداسې نورکارونه چې پرې لازم شوي دي..... ترآخرپورې.

پدې فصل کې به ان شاء الله هغه حالات ذکرکړوچې دغه امیردعدالت دحد ځخه وځي اګرکه دغه وتل د فسق له سببه وي چې عدالت ته زیان رسوي اویاهم دکفرله سببه وي چې اصل عدالت ته زیان رسوي .

علماء کرام د هغه امیر دحکم په هکله چې فسق ترې وتلۍ وي او عدالت ته یي زیان رسوي اختلاف لري خو پدې سره داسلام دحدودوځخه نه وځي .

- تفسیر قرطبي ج 1 ص 347- 349 . [184]

(c) ketabton.com: The Digital Library

1- يوې ډلې دهغه اميرپه ضد چې په مطلق ډول فاسق ياظالم وي ، د پاڅون کولوجوازورکړي ترڅوپه هغه دلائلوعمل وشي چې دامربالمعروف اونهی عن المنکرواجبيدل بيانوي اودظلم په مقابل کې چُپوالی حرام بولي، او هغه مبارک احاديث چې د الله جل جلاله داطاعت څخه پرته دبل چا دخبرې اوريدل او دهغه اطاعت په کې نشته چې په څرګند ډول بيان شوی دی او ځينې احاديث مخکې هم يادشول او دلته به ان شاء الله هغه واضح دلائل دعلماؤ دمفصلودلائلوسره يوځای ذکر کړوچې دغه ډلې دامام د پاڅون په جوازترې اخستې .

2- بله ډله بيا دظالم او فاسق امير په ضد پاڅون په مطلق ډول حرام بولي ځکه چې بی ګناه وينې په کې توئيږي او فتنه راوړاليږي، اوله دې سببه چې دظالمواو فاسقواميرانودظلم په مقابل کې د صبر او زغم په اړه راغلي دي ، اوزياتره دلائل مخکې تير شوي ځکه زياتره هغه خلک چې ددې ډول ظالمواو فاسقو اميرانو په ضد يې پاڅون کړی پدې ندي توانيدلي چې موجوده بدی او منکرتغيرکړي اوحالات ښه لوري ته پرمخ بوځي ، دهمدې پاڅون په سبب ظالمواميرانودخلکوکورونه،مالونه او عزت يې پامال کړی ، چوراوچپاول يې ځانونوته روابللی دی .

3- دريمې ډلې يو وسط او ميانه نظر وړاندې کړی چې دابه ان شاء الله د شرعي دلائلوراټولوونکی او صحيح نظرڅښتن وي او هغه داچې : دظالمو اميرانوپه ضد پاڅون دعلماء کرامو،دخلکود مشرانو،دحکمت،پوهې او تجربې دڅښتنانوترڅيړنې لاندې نيول کيږي،که چيرې دهغو اميرانوپه ضدچې ظلم يې انتهاء ته رسيدلی وي اودپاڅون په صورت کې کومه فتنه اولوی فسادنه رامنځته کيږي ترديې چې دظلم اوتجاوزپه مقابل کې صبروشي نو په مسلمانانوددغه ظلم دفع کول لازم دي او په ضدېې پاڅون واجبيږي،اوکه چيرې دپاڅون په درشل کې ددوی په آنداوپه زيات ګومان سره دهغه په ظلم سره د صبر کولو په عوض لوی فساد او عظيمه فتنه منځته راځي نوپدې صورت کې پاڅون جوازنلري داځکه چې دپاڅون په نتيجه کې داسې يوه فتنه رامنځته کيږي چې زيان يې عاموخلکوته رسيږي او داسې وضع منځته راځي چې دغه ظالم اميردټولوهغوپاڅون کوونکواوڅوک چې ورسره ذهناموافق وي،اوياپدې سره راضي وي اګرکه عملا په پاڅون کې ورسره شريک نه وي غچ او انتقام اخلي اوداددوولويوبدبواو شرپه صبرسرهدفع کول دي ځکه چې ددې ظالم په مقابل کې دصبرتکليف نسبتاًلږوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنصوصودجَمعې اوراټولولوسره په هردليل باندې پخپل مناسب ځای کې عمل کيدئ شي،نوپه هغو دلائلوسره عمل کيدئ شي داميردظلم په مقابل کې صبراوزغم لازموي نو په هغه نصوصوکې چې دزغم په کولوسره امرکوي ، اوددې په مقابل کې که پاڅون کوونکي په غالب ګومان سره د منکرپه تغيراودوضعې په ښه والي توانيږي نوبياپه همدې نصوصواو دلائلوعمل کړل کيږي.

پدې تفصيل او بيان سره چې پدې مسأله کې خنډله منځه ځي او دلائل سره غونډيږي پدې سره هيڅاته روا ندي چې ووايي په مطلق ډول صبر کول اوياهم انقلاب جوړول دحل لارده .

ځکه چې دهغه چاچې دظالمواميرانودظلم اوتيري په مقابل کې په مطلق ډول د صبرکولوپه نظردي پدې سره هغه ډيردلائل چې د ظالموولسواکانوپه مقابل کې دجهادامرکوي له منځه ځي،اوهمدارنګه څوک چې په مطلق ډول دهغوئ په مقابل کې پاڅون کول واجب بولي نو هغه دلائل له منځه ځي چې دظالمواميرانودظلم او تيري په مقابل کې د صبراو زغم امرکوي اګر که دغه ظالمواميرانو په شاووهل او مال يې ترې واخست بيابه هم انقلاب ته نه وردانګي کوي،ځينې دغه دلائل مو وړاندې ذکرکړيدي ، تفصيل ددواړونظرونوترمنځ وسط او برابر نظردی ... الله جل جلاله پرې ډيرښه پوهيږي .ځينوعلماء کرامودظالموپاچايانوپه مقابل کې پاڅون په مطلق ډول د منع کولوپه اړه اجماع نقل کړيده خودامنع پدې سره اخستل کيږي چې پدې پاڅون سره به مسلمانان په لويه فتنه او شرکې ولويږي اودجګړواو بې ځايه وينې تويدوڅخه به بل څه سوغات او تحفه رانه وړي سره ددې چې ځينوعلماء کرامودغه اجماع ماته کړی هم ده .

دظالموپاچانوپه مقابل کې دپاڅون په اړه تفصيل :

لومړی نظر: ځينې علماء کرامو ويلي چې د توان په وخت کې د ظالمو پاچايانو په مقابل کې په مطلق ډول پاڅون کول روادي ، ځکه چې په ډيروشرعي دلائلو کې داثابت شوی چې د منکرتغيراو له منځه وړل واجب او دظالمواو فاسقوپه مقابل کې چپوالی اوسکوت حرام دی او الله جل جلاله هرهغه چاته سزاورکړې منکرته حاضرشي او هغه بد ونه بولي اګر که دا شخص د منکرکوونکی وي ، ياپدې عمل سره راضي او خوښ وي له دغه دلائلوڅخه دادي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله فرمايلي دي : وَاتَّقُواْ فِتْنَةً لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿25﴾ [185]

ژباړه : - او ځان وساتئ دهغې فتنې نه ، چې نه رسيږي ، هغه کسانو ته ، چې ظلم يې کړئ وي ، ستاسو نه ، خاص ، او پوه شئ ، چې بيشکه الله ، سخت عذاب ورکوونکئ دی .

دغه آيت شريف پدې سره دليل دی چې دګناه او ظلم په سبب سزاورکول يواځې په فاعل پورې نه خلاصه کيږي بلکې هغه شخص ته هم سزا ورکيږي چې چُپ او غلی وي او ددې سره سره بياهم منکراو بدي له منځه نه وړي .

امام قرطبي رحمت الله عليه ددې مبارک آيت په تفسير کې ويلي دي چې زموږ علماء کراموويلي : کله چې فتنه عامه شي نو ټول هلاک کيږي اوداکار دګناهونودځرګنديدودمنکرخپريدواودهغه دنه تغيريدوله امله رامنځته کيږي ...تردې چې ويې ويل : کله چې خلک منکر او بدي په ځرګندډول ترسره کوي نوپه هرهغه چاچې دغه منکروينې فرض اولازم دي چې تغير ورکړی نودغه شخص ترې غلی شي ټول ګناه کار دي ځکه چې دغه کار پخپله کړنه او خپله خوښه کوي يقيناً الله جل جلاله پخپل حکم او حکمت سره د منکرکړونکی اوپه هغه سره راضي شخص يوشانته ګرځولی او په عذاب ورکولوکې يې سره سم کړي دي .[186]

امام ابن حجررحمت الله عليه د ابن عمر رضی الله عنهمادحديث په شرحه کې چې په مرفوع ډول يې روايت کړی دی وايي : کله چې الله جل جلاله په کوم قوم عذاب راولي نوټولوته رسيږي بيادقيامت په ورځ هرڅوک دخپل عمل او کړنې سره سم ژوندکيږي، داحديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام مسلم رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام ابويعلی رحمت الله عليه ، اوامام خطيب رحمت الله عليه په تاريخ بغدادکې روايت کړی دی .

حافظ رحمت الله عليه وايي : له دې څخه دکافرانو اوظالمانو څخه تښتيدل رواکيږي ځکه چې له دوی سره اوسيدل خپل ځان په هلاکت او تباهی کې اچول دي ، پداسې حال کې چې له کفاروسره مرسته ونکړي اوددوی په کړنوسره راضي هم نه وي که له کفاروسره مرسته وکړي او پرې راضي شي نو دغه خلک هم له دې ډلې څخه شميرل کيږي

---

[185] - سورت انفال آيت 25.

[186] - احکام القران ابن العربی ج 2 ص 847 ، تفسير قرطبي ج 7 ص 374 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

[187]،

دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې ویلې دي : الله جل جلاله مؤمنانوته امرکړی چې پخپلومنځونوکې په منکراوبدی خوښ نشي اوهغه ونه مني که داکارېې وکړنوالله جل جلاله به په دوی عام عذاب راولي اوهمدرنګه په یقینې ډول پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : کله چې خلکوظالم ولیداوددهغه لاس یې دظلم څخه بند نکړنېردې وه چې الله جل جلاله دخپل لوري څخه په ټولوعذاب راولي ،

داحدیث شریف امام ابوداود ، امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام بیهقي رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه د ابوبکره رضی الله عنه څخه روایت کړی او سندیې صحیح دی .

دهغوېی اسرائیلوپه کیسه کې چې دشنبې دورځې د کبانودښکارڅخه منع کړل شوي وه راغلي دي: چې الله جل جلاله هغه ډله چې ګناهکاران یې د خپلې سرکشی څخه منع کول وژغورله او نوروباندې یې خپل عذاب راوست الله جل جلاله فرمایلې دي : وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿163﴾ وَإِذَ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿164﴾ فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ ﴿165﴾ فَلَمَّا عَتَوْاْ عَن مَّا نُهُواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿166﴾ [188]

ژباړه : - او تپوس وکړه دهغوئ نه ، د حال دکلي ، هغه کلي ، چې وو ، په غاړه ، د سمندر ، کله چې دحد نه واوړیدل هغوئ ، په ورځ دشنبې ، کله چې ، راتلل به هغوئ ته ، کبان دهغوئ ، په ورځ د شنبې دهغوئ ، د اوبو سرته ، او په هغه ورځ کې ، چې داخل به نه وو هغوئ په شنبې کې ، نو نه به راتلل هغوئ ته ، آزمایو موږ هغوئ ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرماني به یې کوله / او هرکله چې ، وویل یوې ډلې ، دهغوئ نه ، ولې ، نصیحت کوئ تاسو ، هغه قوم ته ، چې الله ، هلاک کوونکئ دهغوئ دی یا عذابوونکئ دهغوی دی ، په عذاب ،سخت سره ، او ویل هغوی ، دپاره دعذر

- فتح الباری ج 13 ص 61.[187]
- سورت الاعراف د 163- 166 آیاتونه . [188]

(c) ketabton.com: The Digital Library

رب ستاسو ته وښائی چې هغوئ ، ویریږي / پس کله چې ، هیرکړو هغوئ ، هغه ، چې نصیحت شوی هغوئ ته ، په هغې سره ، نو خلاص کړل موږه ، هغه کسان ، چې منع کول خلک ، دبدئ نه ، او ونیول موږ هغه کسان ، چې ظلم یې کړی وه ، په عذاب ، سخت سره ، په سبب دهغې ، چې وو هغوئ ، چې نافرمانې به یې کوله .

پدې مبارک آیت کې ذکرشوچې الله جل جلاله هغه خلک هلاک کړل چې دده دحدودواونواهیوڅخه یې تجاوزوکړیېزوګان او خنزیران یې کړل ، اوهغه ډله چې دغه ظالمان یې دبدی او ګناه څخه منع کول نجات ورکړاوویې ژغورل اوقرآن کریم ددریمې ډلې دانجام څخه چُپ پاتې شوی یاددوی دحقارت اوذلت له سببه لکه څنګه چې علماءکراموېوې ډلې هم داذکرکړی چې دغه خلک دګناهکارانوسره یوځای هلاک شول .[189]

کوم چې دغه معنی تائیدوي دنعمان بن بشیر رضی الله عنه حدیث شریف دی چې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : مثال دهغه چاچې د الله جل جلاله دحدودوپلې کوونکي وي او دهغه چاچې د الله جل جلاله د حدودو څخه مخ ګرځوونکي وي دهغوخلکوپه څېردي چې یوه کیښتۍترلاسه کړي ځینوته یې دپچې (قرعې) په واسطه پورتنۍبرخه او ځینې نوروته یې بیاښکتنۍ برخه ورسیږي نوهغه خلک چې د کیښتۍ په ښکته برخه کې وي کله چې اوبه راوړي نوپه پاسنیوخلکوتیریږي اوبیااوبه را اخلي نوداخلک وایي : که چیرې موږ په خپله ښکتنۍ برخه کې سوری کړی وای اوبه به مواخستې اوپاسنیوخلکوته به موکوم تکلیف نه رساوه که چیرې داخلک پریږدي ترڅوخپل عزم ترسره کړي نوټول به هلاک شي اوکه هغوی منع کړی اولاسونه یې ونیسي پخپله به هم نجات وموميي او ټول به دهلاکت څخه وژغورل شي .

داحدیث شریف امام بخاري رحمت الله علیه،امام ترمذي رحمت الله علیه، امام احمد رحمت الله علیه ،امام بیهقي رحمت الله علیه اوامام بزاررحمت الله علیه روایت کړی دی .

دحذیفه بن الیمان رضی الله عنه څخه روایت دی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : زما دپه هغه ذات سوګندوي چې زمانفس (روح) یې دهغه په بلاکیف لاس کې ده حتمأبه په معروف

---

[189] - تفسیر قرطبي ج 7 ص 290-292، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 408- 410 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اونیکی‌سره امرکوي،اوخامخابه له بدی‌څخه منع کوي که داسې ونکړي نونږدې ده چې الله جل جلاله به دخپل لوري څخه پرتاسې عذاب راولیږي بیابه خامخادعاکوئ‌اوهغه به درڅخه نه قبلیږي .[190]

داحدیث شریف امام ترمذي رحمت الله علیه،امام ابوداؤد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه ،امام بیهقی رحمت الله علیه ، امام ابن ابی شیبه رحمت الله علیه،امام ابویعلی رحمت الله علیه ، امام طبراني رحمت الله علیه اوامام بزاررحمت الله علیه روایت کړی دی ، اوامام ترمذي رحمت الله علیه ویلي دي : داحدیث حسن دی .

په یقیني ډول الله جل جلاله امربالمعروف او نهی عن المنکر دمسلمانانو دخاصو او ځانګړو صفاتو او دا یې هغه لوی او عظیم صفت دی چې پدې سره دمنافقانو څخه جلاکیږي، ځکه چې الله جل جلاله دمؤمنانو په وصف او ځرنګوالي کې فرمایلي دي : وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ....﴿71﴾ [191]

ژباړه : - او مومنان سړي ، او مومنانې ښځې ، ځینې ددوئ ، دوستان دي دځینو ، حکم کوي دوئ ، په نیکی سره ، او منع کوي ، د بدی نه .

اوالله جل جلاله دمنافقانوپه ځرنګوالي اووصف کې فرمایلي دي : الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ..﴿67﴾ [192]

ژباړه : - منافقان سړي ، او منافقانې ښځې ، ځینې د دوئ ، د ځینو نه دي ، حکم کوي دوئ ، په بدی باندې ، او منع کوي ، د نیکی نه ، اومنع ساتي دوئ ، لاسونه خپل .

اوبیشکه الله جل جلاله بیان کړی چې د بني اسرائیلو دځینو زړونه یې په ځینو نورو باندې پدې سبب ووهل چې دوی امربالمعروف او نهی عن المنکرېې پریښودل په یقیني ډول الله جل جلاله فرمایلي دي : لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ ﴿78﴾ كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ ﴿79﴾ [193]

ژباړه :- لعنت وویلئ شو ، په هغه کسانو ، چې د کفر لار یې خپله کړه ، د بنی اسرائیلو نه ، په ژ به د داؤد ، او دعیسي زوی د مریم ، دا ، پدې سبب وشو ، چې نافرمانې یې کړې وه او وه هغوئ چې زیاتی

---

[190] - تفسیرابن کثیر ج 1 ص 593 .
[191] سورت توبه آیت 71 .
[192] - سورت توبه آیت 67 .
[193] - سورت مائده آیت 78،79.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې شروع کړی وو / وه هغوئ چې نه به يې منع کول يو بل ، د هغه بد کار نه ، چې کاوه به هغوئ هغه ډير بد وه ، هغه کار ، چې کاوه به هغوئ .

پيغمبر صلی الله عليه وسلم دامربالمعروف او نهی عن المنکر پريښودل دتوان په وخت کې دآخرت څخه وداندې په دنياکې دعذاب راتللو سبب ګرځولی دی ، که چيرې کوم انسان بل څوک د بدی اومنکر کولو په حالت کې وليدل اوپرته له کوم عذرڅخه يې دهغه منکرمخنيوی ونکړدمنکر دکوونکې سره به سم سيده عذاب ورته رسيږي .

دعدي بن عميررضی الله عنه څخه روايت دی وايي ماد پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اوريدلي دي چې فرمايل يې : الله جل جلاله عام وګړي دخاصو خلکوپه سبب نه په غذابوي تردې چې پخپلو منځونو کې منکرپه ښکنده وګوری اودوی ددې منکر دتغير او له منځه وړلو توان هم لري ،ولې انکاريې نه کوي او له منځه يې نه وړي کله چې دا کار وکړي نو الله جل جلاله عام او خاص ټول په عذابوي .

داحديث شريف امام احمد پخپل مسند کې روايت کړی دی ، حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : سند يې حسن دی .

داحديث دامام ابوداؤدرحمت الله عليه سره دعدي رضی الله عنه دورورعرس بن عميره رضی الله عنه له احاديثوڅخه دی ، اوددې لپاره دامام احمد اونوروسره دحذيفه ،جريراونوروصحابه کرامورضی الله عنهم اجمعين څخه شواهد موجوددي، امام هيثمي رحمت الله عليه په مجمع الزوائد کې ويلي دي : داحديث امام احمد رحمت الله عليه له دوه لارو(سندونو) څخه او امام طبراني رحمت الله عليه هم روايت کړی دی پدې کې يوراوي نوم په ډاګه شوی نه دی (مجهول دی) او نورروات يې ثقه دي .

دابوسعيدخدري رضی الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:چاچې له ستاسې څخه کوم منکراوبدڅيزوليدنوحتماًدهغه په لاس منع کړي اوکه په لاس سره يې منع کولای‌نشي بيادپه ژبه سره منع کړي اوکه په ژبه سره هم نشي کولای بيايې دپه زړه سره بد وګڼي او دادزړه مرتبه دايمان ډيره ښکته مرتبه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داحديث شريف امام مسلم رحمت الله عليه دابوسعيد خدری رضی الله عنه څخه روايت کړی دی او همدارنګه امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذی رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام نسائی رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه روايت کړی دی.

دحضرت أم سلمة رضی الله عنها(دپيغمبرصلی الله عليه وسلم ميرمن) څخه او هغې دپيغبمرصلی الله عليه څخه روايت کړی چې فرمايلي يې دي : پرتاسې به اميران او مشران مقررېږي چې ځينې اعمال او کړه يې ښه وي او ځينې نوربه بدوي چاچې ددوی دغه بد اعمال بد وګڼل دهغوی‌د ګناه اوبدی څخه په امان شو،اوچاچې وکولای شو ددوی‌دغه بداعمال په ژبه بد وبولي په يقيني ډول ددوئ سره د ګېون دګناه څخه سالم او په امن پاتې شو،مګرهغه څوک چې په زړه سره ددوئ په بدواعمالوراضي شول اوپدې کې يې ددوی پيروي وکړه نوهمدغه په ګناه کې ورسره شريک شو، صحابه کرامو رضی الله عنهم وويل : اې دالله رسوله !آياله دوئ سره جګړه ونه کړو؟ پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل : نه ترهغې جګړه ورسره مه کوئ ترڅوېې چې لمونځ قايم کاوه يعني : چاچې ددوئ دغه بد اعمال په زړه بد وګڼل اودهغوئ انکاريې په زړه سره وکړ.

داحديث شريف امام مسلم رحمت الله عليه ،امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذی رحمت الله عليه اونورو روايت کړی دی.

اوهمدارنګه دابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي : زردی چې داسې ولس مشران راشي چې ځينې کړه وړه به يې خوښوئ او ځينې نوربه يې بد ګڼئ چاچې دهغوی دمتابعت پرېښودوژغورل شو، اوچاچې ځان ترې پرډه کړدګناه څخه يې په امان پاتې شو،او څوک چې ورسره ګډ شوتباه شو . داحديث شريف امام طبراني رحمت الله عليه ، او امام ابن ابی شيبه ر حمت الله عليه په صحيح سند سره روايت کړئ دی.

دغه دليلونه اوکوم چې ددې په معنی سره راغلي دي هغوخلکودليل پرې نيولئ دی چې په مطلق ډول دظالم امير په ضدپاڅون واجب بولي .

له همدې امله ابومحمدابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : ټول اسلامي امت په اتفاق سره پرته له هيڅ يومخالف نه دامربالمعروف او نهی عن المنکرعمل واجب بولي ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي : وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿104﴾ [194]

ژباړه :-او ضرور د وي ، په تاسو کې ، يوه ډله ، چې رابولي (خلک) ، نيکئ ته ، او حکم کوي ، د نيکئ ، او منع کول کوي ، د بدئ نه ، اود غصې خلک ، خاص هغوئ ، خلاصئ موندونکي دي .

بياددې عظيم مسؤليت او دندې دکيفيت په اړه سره مختلف شول چې :

ځينې أهل سنت دپخوانيوصحابه کرامورضی الله عنهم اوله هغوئ څخه راوروسته لکه : امام احمد ابن حنبل رحمت الله عليه اوداسې نورهم پدې نظر شول ، اوداد حضرت سعد بن أبی وقاص رضی الله عنه ، أسامة بن زيد رضی الله عنهما ، ابن عمر رضی الله عنهما، محمد بن مسلمه رضی الله عنه او نورپدې نظر دي چې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر څخه هدف ا وغرض يواځې په زړه سره دئ او که وتوانيږي په ژبه سره يې هم کولای شي اوپه لاس سره د تورې دايستلواودوسلې درااخستلوڅخه پرته اصلاګيدئ نشي ، همداداًبوبکرابن کيسان الاصم نظردئ اوپدې سره ټول روافض هم دي دوئ وايي : اګرکه ټول هم ووژل شي ، مګر دوئ داکارپه هغه وخت کې کوي چې «ناطق» راښکاره شي نوکله چې ناطق څرګندشي بيا دتورو ويستل واجبيږي اوکه نه نوبيا دکار نشي کيدی .

مګر اهل سنت پدې کې عثمان رضی الله عنه خپل پيشوا نيسي اوهغه صحابه کرام چې ذکر موکړل اوله دوئ څخه هغه څوک چې پدې حالت ناسته ښه بولي مګر داهل سنتو څخه ددې نظرټول څښتنان دهغه اميرپه وړاندې دانظر لري عادل نه وي که چيرې امير عادل وي اوکوم فاسق يې په مقابل کې پاڅون وکړي نوبيااامام په ملتياپرته له کوم اختلاف څخه دتورواويستل واجبيږي.

دعبد الله بن عمررضی الله عنهما څخه يې داروايت کړئ چې دچادپوښتنې په ځواب کې يې وويل :زه نه پوهيږم چې باغي ډله کومه ده که پوهيدئ نودهغې دوژلولپاره به نه ته او نه بل څوک راڅخه وړاندې شوي وای له همدې څخه پرته بل څه په دې صحابه کرامودبل څه ګومان نشي کيدی.

دأهل سنتو ځينې ډلې ، ټول معتزله ، ټول خوارج اوزيديه پدې نظر دي چې دامربالمعروف او نهی عن المنکردپلې کيدولپاره دتورو ويستل واجب دي، په هغه صورت کې چې پرته له دې څخه په بل څه نه ترسره کيږي ، دوی ويلي دي : که چيرې دحق څښتنان يوه داسې ډله وي چې خپله دفاع کولای شي اودبرياليتوب څخه ناهيلي نه وي نوپدوی سره دغه کارفرضيږي، اوکه شميرپې لږوي چې ددوی

[194] - سورت آل عمران آيت 104 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکموالي اوناتوانی له سببه يې دبرياليتوب هيله نه کيده نوبيادصحابه کرامو : ام المؤمنين عائشی رضی الله عنها ، طلحه رضی الله عنه ، زبير رضی الله عنه او ټول هغه صحابه کرام چې له دوی سره وه اوهمدارنګه د معاويه رضی الله عنه، عمرو رضی الله عنه ، نعمان بن بشير رضی الله عنه اونورهغه صحابه کرام چې له دوی سره وه هم پدی نظردي چې بايدپدې حالت کې دمنکر تغيراوله منځه وړل يې په لاس سره ترسره نشي ، همدا دعلی رضی الله عنه او هغو صحابه کراموچې ورسره وه همدانظردی ، اوهمدارنګه دعبد الله بن زبير رضی الله عنه ، محمد ، حسن بن علی رضی الله عنه اونوروټولومهاجرينواو انصاروصحابه کراموچې په يوم الحرة کې موجودوه همدغه نظر لري .

اوداقول دهغوخلکوهم دئ چې د فاسق حجاج بن يوسف په ضد راپاڅيدلي وه او چاچې دپاڅون کوونکومرسته کړې وه ، له صحابه کراموڅخه : أنس بن مالک رضی الله عنه اوټول هغه قدرمن اشخاص چې يادموکړل اوهغه عزتمن تابعين لکه : عبدالرحمن بن أبی ليلی رحمت الله عليه، سعيدبن جبيررحمت الله عليه ، ابن البحتری الطائی رحمت الله عليه ،عطاء السلمی الازدي ، حسن بصري رحمت الله عليه ، مالک بن دينارحمت الله عليه ، مسلم بن بشاررحمت الله عليه ، ابوالحوراءرحمت الله عليه ، شعبی رحمت الله عليه ، عبدالله بن غالب رحمت الله عليه ، عقبه بن عبد الغافررحمت الله عليه ، عقبه بن صهبان رحمت الله عليه ، ماهان ، مطرف بن مغيره بن شعبه رحمت الله عليه ، ابوالمعد رحمت الله عليه ، حنظله بن عبد الله رحمت الله عليه ، ابوالسح الهنائی رحمت الله عليه ، طلق بن حبيب رحمت الله عليه ، مطرف بن عبد الله بن سخيررحمت الله عليه ، نصربن انس رحمت الله عليه ، عطاء بن سائب رحمت الله عليه ، ابراهيم بن يزيد التيمی رحمت الله عليه ، ابوالحوساء رحمت الله عليه ، اوجبله بن زحر رحمت الله عليه اوداسې نور.

له دوئ څخه وروسته داتباع التابعينواونوروقدرمنوڅخه لکه : عبدالله بن عبد العزيزبن عبدالله بن عمررحمت الله عليه ، عبدالله بن عمر رحمت الله عليه ، محمدبن عجلان رحمت الله عليه اوهغه کسان چې دمحمد بن عبدالله بن حسن رحمت الله عليه ، هاشم بن بشر رحمت الله ، اومطررحمت الله عليه په ملتياسره يې پاڅون کړی وه اوهغه خلک چې دابراهيم بن عبدالله سره ويستل شوي وه ، اوداهغه نظر دی چې دفقهاؤ اقوال هم پرې دلالت کوي لکه : امام ابوحنيفه رحمت الله عليه ، حسن بن حي رحمت الله عليه ، شريک رحمت الله عليه ، امام مالک رحمت الله عليه ، امام شافعی رحمت الله عليه ، داؤد رحمت الله عليه او ملګري يې ، دغه ټول اشخاص چې يادموکړل که پخواني دي اوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسني ياپې پخپله فتوی کې ددې نظرويونکي دي اوياهم په عملي ډول دتورې په ويستلوسره يې دمنکردليدلوپه صورت کې دهغه دتغيرپه منظوروردانګلي دي

امام ابومحمد رحمت الله عليه ويلې دي : يادې شوې ډلې لومړی په احاديثو دليل نيولئ دی چې له هغه څخه : صحابه کرامو وويل : اې دالله جل جلاله رسوله ! آيا جګړه ورسره وکړو ، پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل : نه ، ترهغه چې لمونځونه يې قائمول .

په ځينو احاديثوکې راغلي دي چې : ترهغه جګړه ورسره مه کوئ چې ترڅومو پخپل منځ کې ډاګيز کفر ترې ليدی نه وي چې په هغه کې د الله جل جلاله له پلوه دليل او حجت موجود نه وي .

او په ځينو نورو الفاظو کې بيا راغلي دي : چې په صبر کولو سره يې توصيه کوئ او واجب ئې بولئ ، او وايي اګر که يې يو له موږ څخه په شا وواهه او مال ئې ترې واخست .

او په ځينو رواياتو کې دي : که ويريدی چې د تورې برښنا د بيدار او ويښ نکړي ، نو په مخ د درخت توټه واچوه او ووايه زه غواړم چې زما او خپله ګناه د دواړه ترغاړه شي (پرتابارشي) او ددوزخيانو څخه شي .

په ځينو رواياتو کې دي : د الله جل جلاله وژل شوی بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

دغه حديث شريف امام طبراني رحمت الله عليه دشهر بن حوشب او هغه له جندب بن سفيان څخه روايت کړئ دئ او دحديث شريف په آخر کې راغلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه .

او دخباب رضی الله عنه په حديث کې همداسې ذکر شوي او په کې زياته شوې چې : د الله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه ، امام حاکم رحمت الله عليه ، او امام طبراني رحمت الله عليه دحماد بن سلمه رحمت الله عليه او هغه له علی بن زيد او هغه له ابو عثمان څخه او هغه له خالد بن عرفطه څخه پدې لفظ روايت کړئ چې : زردی چې ما څخه وروسته به فتنې پيښې او اختلاف به منځته راشي که دوکولای شوای چې د الله جل جلاله مقتول بنده شي نه قاتل ، نو داکار ترسره کړه . په سند کې علی بن زيد بن جدعان ضعيف دی، مګر ضعف يې جبيره شوی او د اعتماد وړ ګرځيدلئ دی ، دحذيفه رضی الله عنه د روايت په هکله حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلې دي : دحذيفه رضی الله عنه حديث شريف داسې دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د فتنو په هکله فرمايلي دي : د الله جل جلاله مقتول بنده شه او دالله جل جلاله قاتل بنده مه کيږه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه حديث اصل دحذيفه رضى الله عنه څخه نشته ، اګر که امام الحرمين رحمت الله عليه په نهاية کتاب کې صحيح بللئ دئ ، مګر حافظ ابن صلاح رحمت الله عليه تعقيب کړئ او ويلي يې دي : په معتمدو کتابونو کې مې و نه موند ، بدې فن کې دامام الحرمين قول د اعتبار وړ ندئ .

په ځينې آثارو کې راغلي دي : دآدم عليه السلام د غوره زامنو څخه شه يعني قابيل او هابيل .

دغه حديث شريف امام احمد ر حمت الله عليه او امام ترمذى رحمت الله عليه د سعد بن وقاص رضى الله عنه څخه روايت دى چې دعثمان رضى الله عنه د فتنې په مهال يې ويلي وه : پدې ګواهي ورکوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : په يقيني ډول چې وروسته به داسې حالت راشي چې ناست شخص به په هغه کې د ولاړ شخص څخه غوره او بهتر وي .

پدې حديث کې دي چې : که ماته کورته را ننوځي او خپل لاس راته زما د وژنې لپاره را اوږد کړي ، ويې ويل : دآدم عليه السلام د ځوى په خير شه ، امام احمد رحمت الله عليه د ابن عمر رضى الله عنهما د حديث شريف څخه پدې لفظ روايت کړى چې : ستاسو څخه د کوم يو له دې کړنې څخه نه منع کوي چې څوک يې د مرګ لپاره ورته راشي او د آدم عليه السلام د ځوى په خير عمل وکړي قاتل به په اورکې وي ، او مقتول به په جنت کې وي .

امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام ابن حبان رحمت الله عليه د ابو موسى اشعري رضى الله عنه څخه روايت کړى دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د فتنې په اړه فرمايلي دي : د فتنې په مهال خپلې ليندې او غشي مات کړئ او خپلې تورې په ډبرو ووهئ که چيرې ستاسې د کوم يو کورته څوک ورننوتل نو دآدم عليه السلام د غوره ځوئ عمل او کړنه ترسره کړئ ، داحديث شريف امام قشيري رحمت الله عليه صحيح بللئ دئ .[195]

اود الله جل جلاله پدې فرمان سره يې دليل نيولى دى چې : وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿27﴾[196]

---

[195] - التلخيص الحبير ج 4 ص 84 .

[196] - سورت المائدة آيت 27 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : - او ولوله ، په دوئ باندې قصه ، د دواړو زامنو، د آدم عليه السلام ، په حقه سره کله چې وکړه دواړو ، قرباني ، نو قبوله کړی شوه د يو د دې دواړو نه ، او قبوله نکړی شوه د، دبل نه ، او ويل هغه (قابيل) ، چې خامخا به زه قتل کړم تا او ويل (هابيل) ، چې بيشکه ، قبلوي الله ، د پرهيز ګارانونه .

امام ابو محمد رحمت الله عليه ويلي دي : پدې ټولو دلائلو او څيز نه کې چې په آخره اندازه مو څيړلي دي کوم حجت او دليل نلري ، کوم مو چې يو يو حديث دهغه د سند او معنی سره يو ځای ذکر کړي او دلته هم ان شاء الله يوه بشپړه فقره ذکر کوو او د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو . [197]

داميږ لخوا د مال اخستلو او دشا وهلو په وخت کې صبر کولو امر په يقيني ډول په هغه صورت کې منځته راځي چې امام دغه واکې په حقه سره ترلاسه کړي وي ، پدې حالت کې په يقيني ډول په موږ باندې د امير په مقابل کې صبر کول فرض دي او که يې له دې څخه ممانعت وکړ ، بيايې د غاړې وهل هم لازم دي نو دغه شخص فاسق او د الله جل جلاله ګناه کاردی ، مګر که دغه په باطل سره وي نو د الله جل جلاله څخه پناه غواړو چې د الله جل جلاله رسول په باطل سره امرکوي ددې دليل د الله جل جلاله دا فرمان دی چې : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿2﴾ [198]

ژباړه :- اومدد کوئ د يو بل سره په نيکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د يو بل سره په ګناه ا وپه زياتې کې او و ويريږئ د الله نه بيشکه الله ډير سخت دی په عذاب کې .

په يقيني ډول پدې سره پوه يو چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم قول د الله جل جلاله د قول مخالف ندی ، الله جل جلاله فرمايي : وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى ﴿3﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى ﴿4﴾ [199]

ژباړه : .او نه خبرې کوي د خواهش نه / ندی دا قرآن مګر وحې ده .

اوالله جل جلاله فرمايلي دي : .... وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا ﴿82﴾ [200]

ژباړه : او که چيرته وې دا قرآن کې د طرفه د غير الله نه ، نو موندلي به وو دوی پدې کې اختلاف ډير .

- الاتصال الى فهم معرفة الخصال وګورى ،لابى محمد ابن حزم رحمت الله عليه . [197]
- سورت المائده آيت 2 . [198]
- سورت النجم آيت 3، 4 . [199]
- سورت النساء آيت 82 . [200]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصحيح خبرده چې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم ټول اقوال د الله جل جلاله له پلوه را ليږل شوي دي وحی ده پدې کې هيڅ تعارض ، اختلاف او تناقض نشته ، که چيرې دا همداسې وي نو پرته له کوم شک څخه ټول مسلمانان پدې پوهيږي چې دمسلمان ياذمي مال په ناحقه سره اخستل يائې په ناحقه وهل ګناه ده ، تيری دی اوحرام دي . پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : بيشکه ستاسو وينې ، ستاسو مالونه او ستاسې پت حرام دی .

داحديث امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام بيهقی رحمت الله عليه ، امام ابوعوانه رحمت الله عليه ، امام دارمي رحمت الله عليه ، امام بزار رحمت الله عليه اوامام طبراني رحمت الله عليه روايت کړی دی .

نوپدې شک نشته او هيڅ يو مسلمان هم پدې کې اختلاف نلري چې په ظلم د مسلمان مال اخستل او هغه وهل پداسې حال کې چې ددفع کيدو توان ئې هم ولري نو په څه سبب سره په ګناه او تيري باندې د ظالم مرستندوی شو ؟ دغه کار د قرآن کريم په نص سره حرام دی .

او کوم احاديث اود آدم عليه السلام د زامنو کيسه مو چې ياده کړه هيڅ کوم دليل او حجت په کې نشته ، دآدم عليه السلام د زامنو کيسه زموږ د شريعت څخه پرته په بل شريعت کې ده ، الله جل جلاله فرمايلي دي : لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا .... ﴿48﴾ [201]

ژباړه :. مقرر کړي دي موږ دهر يو دپاره ستاسو نه يو شريعت او يوه لاره د عمل .

هغه شريعت چې زموږ څخه وړاندې دی دامطلب دی چې : هغه مخکيني احکام چې الله جل جلاله د تيرشوو امتونو لپاره راليږلي وه او دعلماء کرامو ترمنځ پدې کې اختلاف نشته چې وړانديني شريعت زموږشريعت دی خوچې دهغه د وجوب، صحت او منلود اعتراف لپاره څه راغلي دي او پدې کې هم اختلاف نشته چې مخکيني شريعت زموږ شريعت په هغه صورت کې ندی چې په مخالفت کې يې څه راغلي وي ، مګر دعلماء کرامو ترمنځ په هغه صورت کې اختلاف موجود دی چې د مخکينيوامتونولپاره شريعت راغلی وي ، خو زموږ په شريعت کې دهغه د صحت ، اعتبار اويا ابطال لپاره څه موجود نه وي يعني دهغه خبر له جملې څخه دی چې په اړه يې سکوت شوی وي ، مګر راجح قول دادی – والله اعلم . چې مخکينی شريعت زموږشريعت دی چې زموږ په شريعت کې هغه څه رانشي

---

[201] - سورت المائده آيت 48 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې داعتبار نشتوالی یې بیانوي ځکه چې دسکوت سره یی په هغه سره حکایت کول چې داقرار او اعتبار لرلو له جملې څخه ګڼل کیږي .[202]

- احادیث دادي درسول الله صلی الله علیه وسلم څخه صحیح روایت نقل شوی چې : چاچې ستاسو څخه کوم منکر او بدکارولید نو حتماً هغه باید په لاس سره ئې تغیر کړي او مخه یی ونیسي او که دلاس توان یې نه در لود بیاد دامنکر په ژبه سره بند کړي او که داوس یی هم نه درلود بیا د دغه منکر سره په زړه نفرت پیدا کړي او همدا ضعیفه مرتبه دایمان ده چې له دې څخه وروسته دایمان څه نه پاتې کیږي .

بل حدیث د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په صحیح ډول ثابت دی چې : د الله جل جلاله په نافرماني کولوکې اطاعت نشته بلکې اطاعت په طاعت کې ده .

په بل حدیث کې دي چې : یو ستاسې څخه د خبرې اوریدل او اطاعت ترهغه مهاله دی چې په ګناه یې امر ورته نه وي کړی که په ګناه یې امر ورته وکړ بیا نه د خبرې اوریدل شته او نه اطاعت .

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي : څوک چې دخپل څخه د دفاع په صورت کې مړ شي شهید دئ او څوک چې دغصب شوي شي د حصول په سبب مړ شي شهید دی . داحدیث شریف امام احمد رحمت الله علیه او امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی دی.

پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: خامخا به په نیکۍ سره امرکوي او خامخا به له بدی څخه منع کوي او که دا کار ونه کړي نو یقیناً چې الله جل جلاله به مو له خپل پلو څخه ټول په عذاب کړي .

نوددې مبارکو احادیثو ظاهري بڼه داسې ده چې ځینې د نورو معارض واقع شوي نو صحیح او سمه خبره داده چې یوه جمله د بلې ناسخه ده اوبل څه امکان نلري نو دا واجب دي چې وکتل شي کوم یې ناسخ دی نو وموندل چې هغه احادیث چې د جګړې څخه ممانعت کوي هغه د اصل (معهود) سره موافق او برابر دی کله چې دغه حالت پرته له کوم شک څخه د اسلام په لومړیو وختونو کې وه ، او دغه نور احادیث د اضافه حکم او شریعت په بڼه راغلي دي چې هغه جګړه ده او پدې کې هم کوم شک نشته ، نو د هغو احادیثو د معنی منسوخول اودحکم رفع کول یې صحیح وه کله چې پیغمبر

- پدې اره : المستصفی دامام غزالی ص 132 اووروسته مخونه ، احکام دامام آمدي ج 2 ص 186 اوورروسته مخونه ، شرح مسلم الثبوت ج 2 ص 184- 185 ، احکام دابن حزم ج 5 ص 724 ، تفسیر قرطبی ج 7 ص 28 ، تفسیر ابن کثیر ج 2 ص 63 ، فتح القدیر للشوکانی ج 2 ص 46 . [202]

(c) ketabton.com: The Digital Library

صلی الله علیه وسلم پردې نورو احادیثو تلفظ وکړ اوداکار هم یقیني دی نوداکار ناشونی او حرام کاردی چې منسوخ احادیث واخستلۍ شي او عمل پرې وشي او ناسخ پریښودۍ شي ، یعني شک واخستل شي او یقین پریښودل شي او چاچې دعوی وکړه چې دغه یادشوي احادیث لومړی ناسخ وه او بیا منسوخ شول نودا باطله دعوی ده او پرهغه څه ودرید چې نه پرې پوهیږي او په الله جل جلاله پورې یې هغه څه وتړل چې ورته معلوم ندي او داکار ناروا اوحرام دی او که دا صحیح وي نو الله جل جلاله به دغه حکم ددلیل او حجت څخه خالي کړی نه وای چې په هغه کې به یې د منسوخ راګرځیدل دناسخ په بڼه ښودلی وای ځکه چې الله جل جلاله په قرآن کریم کې فرمايلي دي : تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ … ﴿89﴾ [203]

ژباړه : چې وضاحت کوونکی دی د پاره د هر څيز .

بل دليل دادی چې الله جل جلاله فرمايلي دي : وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ …﴿9﴾ [204]

ژباړه : او که چیرې دوې ډلې د مومنانو نه و جنګیږي پس صلحه وکړئ په منځ دهغوئ دواړو کې پس که چیرې زیاتئ وکړ یو د دواړ و نه ، په بله ډله باندې پس جنګ کوئ تاسې دهغې ډلې سره چې هغه ز یاتئ کوي تر دې پورې چې واپس راشي حکم د الله ته .

پدې کې هیڅ یومسلمان اختلاف نلري چې دغه مبارک آیت چې د یاغي ډلې وژل په کې راغلۍ محکم دی او منسوخ ندی نوداصحیح خبره ده چې همدغه آیت د هغه مبارکو احادیثو لپاره محکم دی نوکوم چې ددغه مبارک آیت سره موافق اوبرابر وي هغه ثابت ناسخ دی او کوم چې ددې آیت شریف مخالف وي هغه منسوخ دی او حکم یې پورته شوی او عمل نه پرې کیږي ، یوې ډلې دادعوی هم کړې چې دغه مبارک آیت او احادیث د غلو (ډاکوانو) په برخه کې راغلي نه دامیر او پاچا په هکله ، ددوی دغه دعوی یقیناً باطله ده ځکه چې دغه قول کوم دلیل او حجت نلري ، اوبل داچې په دغه احادیثوکې دعوی کوونکی عاجزوي له دې څخه چې ووايي : دغه احادیث د ځینې خلکوپه هکله راغلي او یاهم په خاص وخت کې ویلی شوي نو دعوی ددلیل څخه پرته نه صحیح کیږي او په دعوی سره د نصوصو خاص والی رواندی ځکه چې دا په الله جل جلاله باندې په ناپوهی سره څه تړل دی .

- سورت النحل آیت 89 . [203]
- سورت الحجرات آیت 9 . [204]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه روايت شوى دى چې يو پوښتونكي دهغه چاپه هكله چې په ناحقه يې مال اخلي پوښتنه وكړه پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل : مال د مه وركوه ، هغه وويل : كه ووژلم ؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل : جګړه ورسره وكړه ، پوښتونكي وويل : كه مې ووژلو؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل : هغه به دوزخ ته ځي ، بياهغه سړي وويل: كه زه يې ووژلم ؟ پيغمبر صلى الله عليه وسلم وفرمايل : ته به جنت ته ځي .

ليكوال وايي : پدې لفظ سره مې داحديث ونه موند ، مګر نور روايات په نورو الفاظو سره شته چې امام بخاري رحمت الله عليه په صحيح الجامع ، تاريخ كبير او همداسې امام مسلم رحمت الله عليه ، امام ترمذى رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام طبراني رحمت الله عليه او امام دارقطني رحمت الله عليه روايت كړى دى .

ياپې پدې معنى سره حديث فرمايلئ دى، په صحيح حديث كې راغلي دي چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : مسلمان دبل مسلمان وروردى نه يې مال غلاكوي او نه ظلم پرې كوي ، اوهمدارنګه داثابت دي چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم په زكات كې فرمايلي دي : چاچې خپل حق بللو او غوښتنه يې وكړه هغه ته دوركړل شي او چاچې په ناحقه دهغه غوښتنه وكړه نو نه د وركول كيږي . داحديث امام بخاري رحمت الله عليه دأنس بن مالک رضى الله عنه څخه روايت كړى چې كله يې بحرين ته ليږه نو ابوبكرالصديق رضى الله عنه دغه ليک ورته وليكه چې :

بسم الله الرحمن الرحيم ، دادزكات هغه حكم دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په مسلمانانو باندې دهغه د ملكيت په صورت كې فرض كړى دى الله جل جلاله خپل پيغمبر ته ددې امر كړى دى ، چاچې د مسلمانانو څخه ددې غوښتنه وكړه او هغه يې مستحق وه نو ورد كړل شي او چاچې دهغه څخه د زيات څه غوښتنه وكړه نه د وركول كيږي. الحديث .

همدازنګه دا حديث امام ابوداؤد رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله ، امام ابن خزيمه رحمت الله عليه ، امام ابن حبان رحمت الله عليه ، امام حاكم رحمت الله عليه ، امام بيهقي رحمت الله عليه ، اوامام بزار رحمت الله عليه روايت كړى دى .

داصحيح حديث دى چې د ثقاتو دلياړې څخه مو دأنس رضى الله عنه څخه هغه د ابوبكر الصديق رضى الله عنه اوهغه بيا درسول الله صلى الله عليه وسلم څخه روايت كړى دى ، داد هغه چا دا تأويل

(c) ketabton.com: The Digital Library

باطلوي چې د مال څخه ددفاع په سبب جګړه کول يواځې په غلو او داړه مارانو پورې ځانګړی کوي ځکه چې غله زکات نه غواړي بلکې امير او پاچا يې غواړي نو يواځې په همده پورې تړاو نيسي که چيرې يې دخپل حق څخه زيات وغوښت نو تيرئ يې وکړ ، که چيرې د حق څښتنان يو موټئ وي نو باطل به هيڅکله قوت نه وه موندلی د الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړو.

اوکوم يې چې دعثمان رضی الله عنه د کړنې په ارتباط اعتراض کړی نو هغه هيڅکله نه پوهيده چې وژل کيږي به ، بلکې هغه د ليده چې يواځې به دکلابندی کردار ترسره کوي او دوی هم دهغه مبارک شهادت نه غوښت او د عادل امير لپاره دا تقاضانه وه بلکې دده ملتيا او دده ترقوماندې لاندې جګړه کول يې فرض بلل نو دوی دعثمان رضی الله عنه په پيښه کی هيڅ دليل نشته .

ځينوويلی: په پاڅون او انقلاب کې دحدودو څخه تيری ، دوينې توئيدل ، دمالونو لوټ کيدل ، بې پرده توب ، هرې سيمې ته ددوی لمن خپريدل ، نورو ددوی په ځواب کې وويل : هيڅکله داسې نده ځکه دهغه چالپاره چې په نيکئ امر کوي او له بدی څخه منع کوي دا جواز نلري چې څوک بې پردې کړي يايه ناحقه دچا مال ته لاس واچوي ياهغه چاته ضرررورسوي چې جګړه ورسره نه کوي ، نو کوم کار يې له دې څخه ترسره کړ ، نو ده هغه څه وکړل چې بايد مخه يې نيولې وای ، مګر د بدو او ناوړه خلکو له پلوه د عامه وګړو وژل يا دهغوی مالونه لوټول ياېې بې عزتي کول دا ټول هغه هغه څه دي چې په خلکو دهغه تغير کول او له منځه يې وړل لازم دي .

اوهمدارنګه که سنګر له منځه وړل دهغه بدو پايلو له ويرې څخه وي اوياهم په نيکی سره امر کول ويره رامنځته کوي نوهمدغه بعينه د اشغالګرواو استعمارګرو په مقابل کې د جهاد په مخ کې خنډ دی اودا هيڅکله مسلمان نه وايي .

اوکه دا دعوی يی وکړه چې : پدې سره به عيسويان د ملسمانانو ښځې وينزې کړي اولادونه به يې غلامان کړي مالونه به يې چور او تالان کړي وينې به يې توئې کړي ، بی عفته او بې عزته به يې کړي ، خوددې ټولو سره سره مسلمانانو ترمنځ څه توپير نشته او داټول دالله جل جلاله په لارکې جهاد او قرآن کريم او نبوي احاديثوته دعوت او بلنه ده .

امام ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي : دوی ته ويل کيږي چې دهغه پاچا په اړه څه وايي چې يهودان يې واکداران کړي او دنصاراوو څخه يې خپل لښکر جوړکړی او په مسلمانانو يې جزيه ايښې ده ، د مسلمانانو ماشومان د تورې لاندې حلالوي ، مسلمانې عفيفې ميرمنې يې بد لمنی او زناته راکش کړې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چيرې يې چې مسلمانان موندلي په غاړه يې ورته توره ايښې ده ترڅو يې ميرمنې خپلې وينځې او ماشومان يې غلامان کړي او دهر څه چور او تالان يې ځان ته روا کړي ، خو ددې ټولو جرمونو او فجائعو سره سره بياهم په ډاګه د مسلمانئ اعلان کوي ، لمونځ قائموي ؟ که چيرې ووايې چې په مقابل کې يې پاڅون ناروا دی ، ورته ويل کيږي چې : دغه پاچا چې چيرته مسلمان موندلی وژلی يې دی آن تردې چې په ټوليز ډول يې په شهادت رسولي دي ، نودغه شخص پريښودی شي او په ضد يې پاڅون ونکړی شي نو حتماً په لازمي ډول به يواځې همدی او کفار ملګري به يې ورسره پاتې شي ، که چيرې دده دظلم او تيري په مقابل کې صبر روا بولي نو په بشپړه توګه يې د اسلام مخالفت وکړ او ترې ووتل ، په ضد يې بايد پاڅون وشي او جګړه د ورسره وشي همدايې نظر دی .

موږ ورته وايو : که چيرې د مسلمانانو څخه ټه برخې ووژل ياداچې ټول يې ووژل يواځې يو يې ژوندی پريښود او مسلمانې ميرمنې يې وينځې کړې او مالونه يې چور او تالان کړل نوکه چيرې يې په ضد باندې د پاڅون څخه ممانعت کوي اقوال يې پخپله يو دبل په ضد واقع کيږي او که يې په ضد پاڅون کولو ته جواز ورکوي ، نو يوه کوچنۍ پوښتنه ترې کوو او ترهغه ور پسې يو چې د يو مسلمان په وژنه او يا د مسلمانې ميرمنې په وژنه يا د هغوی د مال په ناحقه اخستلو او يا دکوم انسان په ناحقه سره بې عزتي او بې عفتۍ په کولو سره يې ود روو نو که چيرې يې ددې څيزونو ترمنځ توپير وښود اقوال يې پخپله يو دبل سره په ټکر کې راغلل او پرته له کوم دليل او حجت څخه يې حکم وکړ او داکار ناروا دی او که چيرې پرته له توپير څخه د پورتنيو ټولو جرائمو د له منځه وړل واجب و بلل حق ته راو ګرځيدل .

او دهغه چا څخه پوښتنه کوو چې ظالم او فاجر پاچا يې ميرمن لور او ځوی غصب کړی وي چې دوی خپل شهواني غوښتنې پرې اشباع کړي يايې پخپله د فحشا لپاره وکاروي آيا دغه شخص د خپل ځان ميرمنې ځوی او لور فحشا او فساد ته وړاندې کول امکان لري يا په دغه شخص د هغه چاپه مقابل کې چې ددغه څيز اراده لري دفاع او مقابله کول فرض دي ؟ که چيرې يې وويل : په باندې د خپل ځان اوکورنی فحشاته و ړاندې کول لازم دي نو ډير لوی جرم او ګناه يې وکړه چې هيڅ يو مسلمان دانظر نلري .اوکه يې وويل : بلکې په ده باندې فرض دي چې ددغه ناروا مخه ونيسي او جګړه ورسره وکړي نو حق او سمې لارې ته راو ګرځيدل او همدا کار په ټولو مسلمانانو د ټولو مسلمانانو لپاره دهغوی دځان او مال په هکله لازم او ضروری دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابو محمد رحمت الله علیه ویلي دي : که چیرې کوم ظلم او تیری پیښ شو اګر که ډیر لږ هم وي باید په اړه یې د امام سره خبرې وشي او دهغه څخه منع کړی شي ، که چیرې منع شو او حق ته راو ګرځیده د قصاص ورکولو ته یې په ځان او غړو کیښوده او دزنا، قذف (تور) او شرابو حد یې قائم کړ نو د هغه امیر منفکي او له منځه وړلو ته څه اړتیا نشته هغه د تیر په څیر امام او امیر دې لیرې کول یې روا ندي ، او که چیرې یې د خپلو دندو او مسؤلیتونو د پلي کیدو څخه مخ و ګرځاوه او حق ته یې رجوع ونکړه نو لیرې کول یې واجب دي او دداسې چا تاکل چې د الله جل جلاله قوانین نافذوي لازم دي ، ځکه چې الله جل جلاله فرمايلي دی : وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ... ﴿2﴾ [205]

ژباړه : :- اومدد کوئ د یو بل سره په نیکئ سره او په تقوی کې او مه کوئ مدد د یو بل سره په ګناه ا وپه زیاتې کې.

دشرعي دندو او مسؤلیتونو د هیڅ څیز ضائع کول او هغه ته دعمل جامه نه اغوستل روا ندي ، اود الله جل جلاله څخه مرسته او کومک غواړم . [206]

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : کله چې امام وټاکل شي بیا دبیعت کولو څخه وروسته فاسق شي نو جمهورو علماؤ ویلي دي : امامت یې له منځه ځي او د ظاهر او څرګند فسق په سبب د قدرت څخه ګوښه کیږي ځکه دا ثابته خبرده چې امام د حدودو د پلې کولو او حقوقو د اخستلو ، د یتیمانو او لیونیانو د مالونو د ساتلو او د دوی د نورو حالاتو په نظر کې نیولو او هغوی ته د اهتمام کولو اوداسې نورو کارونو لپاره ټاکل کیږي نوکله چې دغه امیر فاسق وي دداسې کارونو د پرمخ بیولو او دهغو دپلې کولو څخه یې وګرځوي او مخه یې ونیسي .

که چیرې دا روا وبولو چې امیر فاسق دی او دغه فسق یې د هغو دندو او مسؤلیتونو چې دهغه پلي کیدو لپاره ټاکل کیږي مخنیوی کول ، آیا دا په لومړي سر کې مناسب نه بولي چې دا دامیر ددندو د پلي کیدو لپاره خنډ کیږي او دغه کارهم همداسې دی .

اونور ویلي دي : چې امیر تر هغه پورې د قدرت څخه نه ګوښه کیږي ترڅو کافر شوی نه وي اویا یې لمونځ نه وي ترک کړی او یاهم لمانځه ته یې دعوت نه وي پریښی اویاهم د شریعت څخه یې کوم څه

- سورت المائده آیت 2 . [205]
- الفصل فی الملل والاهواء والنحل لابن حزم ج 4 ص 132- 135 . [206]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترک کړي نه وي ، څکه چې دحضرت عباده رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : ترهغه امیرد قدرت څخه لیرې کیدی نشي چې دهغه څخه څرګند کفر وویني چې ستاسې په وړاندې دهغه په اړه د الله جل جلاله له لوري بشپړ دلیل او حجت موجود وي .

دعوف بن مالک رضی الله عنه په حدیث کې راغلي دي : نه ، ترهغه به دامیر اطاعت کوی ترڅو ستاسې ترمنځ لمونځ قائموي ، اود حضرت ام سلمه رضی الله عنها په حدیث کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه روایت شوی چې : یقیناُ به پرتاسې امیران ټاکل کیږي چې ځینې افعال او کړه وړه به یې خوښوی او ځینې نور به بد بولی چاچې د هغوی بد افعال په زړه سره بد و بلل یقیناً غاړه یې خلاصه شوه او چاچې په زړه باندې د دوی بد افعال بد وبلل یقیناً دهغوی د ګناه څخه یې په امن شول مګر چاچې د دوی په بدو افعالو راضی شول او دهغوی متابعت یې وکړ (هغوی ګناه ګار شول) صحابه کرامو رضی الله عنهم وویل : اې د الله رسوله ! آیا له دوی سره جګړه نه کوو او نه یې وژنو ؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : نه ،ترهغه چې لمونځونه یې کول ، یعني چاچې په زړه بد ګڼل او په زړه یې دهغو انکار وکړ . [207]

امام قرطبي رحمت الله علیه وسلم د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه چې : لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿124﴾ [208]

ژباړه : نه شاملیږي وعده زما ظالمانو ته .

امام قرطبي رحمت الله علیه وایي امام ابن خویزمنداد رحمت الله علیه ویلي دي : هرهغه څوک چې ظالم وي ، پیغمبر ، خلیفه ، امیر ، مفتي او د لمانځه امام نشي ټاکل کیدی اوهر هغه روایات چې د شارع څخه یې روایت کوي نه منل کیږي اوپه احکامو کې یې ګواهي نه قبلیږي ترديې هغه د فسق په سبب د قدرت څخه نه ګوښه کیږي تردې چې أهل الحل والعقد شوری یې له قدرته لیرې کړي . [209]

امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : چې قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي : که چیرې په امیر باندې کفر یا دشرعي احکامو تغیراویاهم بدعت واقع شي نو پدې صورت کې یې مشري ختمه او اطاعت یې نشته په مسلمانانوواجب دي چې په ضد یې پاڅون وکړي او قدرت واکې ترې واخلي او که امکان ولري په ځای یې بل امام وټاکي که چیرې دغه توان یواځې د یوې ډلې سره وي نود کافر امیر په ضد پاڅون

- تفسیر قرطبی ح 1 ص 186- 187 . [207]
- سورت البقرة آیت 124 . [208]
- تفسیر قرطبي ج 2 ص 115- 116 . [209]

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول واجب دي اود بدعتي امیر په مقابل کې دغه کارنشته خوکه چیري دده په مقابل کې د بریالیتوب ګومان ولري نوبیا دا پاڅون هم واجبیږي ، اوکه چیرې یې ناتواني او ناکامي یقیني وي بیا پاڅون نه واجبیږي نو مسلمان باید له خپل هیواد او سیمې څخه بل ځای ته هجرت وکړي اودخپل دین دساتنې په خاطر لاړشي .

ویلې یې دي : دفاسق لپاره په لومړي سرکې امامت نه صحیح کیږي اوکه بیا وروسته فاسق شو نو ځینې علماء کرامو ویلي دي : د قدرت څخه ګوښه کیدل یې واجب دي مګر که چیرې پدې کارسره فتنه او جګړه منځته راتلله بیاداکار نشته .

جمهورو اهل سنتو له فقهاء ، محدثینو، او متکلمینوڅخه ویلي دي : امیر دفسق ، ظلم ، اود حقوقوپه پامال کیدوسره د قدرت څخه نه لیرې کیږي او نه هم منفک کیږي او پدې کارسره یې په ضد پاڅون کول روا نه دي بلکې پدې اړه دراغلو احادیثو په رڼاکې یې ویرول او نصیحت کول واجب دي .

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي : پدې اړه ابوبکر بن مجاهد رحمت الله علیه د اجماع دعوی هم کړیده ، خو ځینو دا اجماع د حسن رضی الله عنه او ابن زبیر رضی الله عنه او دمدینې دخلکو پاڅونونه د بنو امیه ؤ په ضد ذکر کړی دي او همدارنګه د تابعینودیوې ډلې او داسلام دمبارک دین د لومړئ پیړئ نیکو او صالحو خلکو د ابن الاشعث په ملګرتیا د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول یاد کړي دي .

دغه وینکي داحدیث شریف چې وایي : موږبه دامامت د مستحقینوسره لانجه نه کوو .

پدې سره تأویل کوي چې داپه عادلوامامانو کې ویل شوي دی .

د جمهورو علماؤ داحجت او دلیل دی چې د حجاج بن یوسف په ضد پاڅون کول صرف دهغه دفسق په سبب نه وه بلکې کله یې چې شرعي امور بدل او کفریې ښکاره کړ.

قاضی رحمت الله علیه ویلي دي :ویل کیږي چې دغه اختلاف په لومړي سرکې موجود وه بیا دامیرانوپه ضد پاڅون کول په اجماع سره منع کړی شول ، والله اعلم [210]

امام اشعري رحمت الله علیه ویلي دي : چې دظالمانو امیرانو په ضد پاڅون کول دأهل سنتو دځینو علماؤ نظر دی .

- شرح صحیح مسلم ج 1 ص 468 .[210]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهل سنتو څخه يوې ډلې ، خوارو ، معتزله ؤ ، زيديه ؤ او زياترو مرجئه ؤ دانظر دى چې دفاسق امام په مقابل کې پاڅون کول او دوسلې او زور کارول واجب دي .[211]

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه ويلي دي : امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدي رحمت الله عليه څخه نقل کړى چې ويلي يې دي : د ظالمانو اميرانو په اړه د علماء کرامو نظر دادى چې که د فتنې ، جنجال او ظلم څخه پرته يې ليرې کول ممکن وي نو ترسره کول يې واجب دي او که داکار امکان نلري بيا صبر کول واجب دي ، ځينې علماء څخه راغلي دي چې د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د چارو واکې ورکول روا ندي خو که چيرې په اول کې عادل وه بيا ظالم شو نو په ضدېې د پاڅون کولو د جواز په اړه اختلاف لري ، خو صحيح خبره داده چې پاڅون رواندى ترڅو چې کافر شوى نه وي که کافر شو نوبيا يې په ضد پاڅيدل واجب دي .[212]

١- څرګند خبر داده چې د ظالمو اميرانو په ضد پاڅون کول د امام ابو حنيفه رحمت الله عليه مذهب دى .

دا له دې څخه په ډاګه کيږي چې ابو اسحاق فزاري رحمت الله عليه دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه په هکله ويلي دي : آيا د الله جل جلاله څخه نه ويريدې چې دابراهيم بن عبد الله بن حسن سره د زما ورور پاڅون کولوته وهڅاوه هغه ووېل : دا داسې وه لکه د بدر په ورځ چې وژل شوى وي ، زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زما په اند دغه پاڅون وروکى بدر دى (يعني د ثواب له اړخه لکه چې د وړوکي بدر په غزا کې شرکت کړى وي .[213]

ابوبکر جصاص رحمت الله عليه ويلي دي : دامام ابوحنيفه رحمت الله عليه مذهب د ظالمو اميرانو په وژلو کې مشهور او واضح دى .[214]

هغه څه چې خورا څرګند او واضح دي چې د ظالمو اميرانو په ضد د پاڅون جواز د تابعينو څخه وروسته هم يخپل ځاى پاتې مذهب دى لکه څنګه چې حافظ ابن کثير رحمت الله عليه د شهيد احمد بن نصر الخزاعي رحمت الله عليه په سوانحو کې ليکلي او وايي : دعلماؤ ، ديندارو ، د نيک عمل

- مقالات الاسلاميين ص 145 . [211]
- فتح البارى ج 13ص 8 . [212]
- شذرات الذهب د ابن عماد الحنبلى ج 1 ص 44 ، تاريخ بغداد ج 13ص 384 . [213]
- احکام القرآن للجصاص ج 1 ص 86 . [214]

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو او په نیکی کې د هځو کوونکو او د اهل سنتو امامانو څخه وه چې په نیکۍ به یې امر کاوه او له بدۍ څخه به یې خلک منع کول او دخلیفه واثق بالله په ضد یې قیام وکړ کوم چې قرآن کریم یې مخلوق باله ډېر زیات سخي سړۍ وه دخپل سرڅخه تیرشو .... تردې چې ویې ویل : امام غزالي رحمت الله علیه ویلي دي : په ظالم پاچا لازم دي چې د قدرت څخه لاس واخلي ځکه دا پاچا یا ګوښه شوی او یا یې ګوښه کول واجب ګرځیدلي او هغه په یقیني ډول پاچا ندی .[215]

امام ابن الوزیر رحمت الله علیه د حسین رضی الله عنه د قیام په هکله د فقهاؤ د خبرو په اړه ویلي دي : پدې مسأله کې د دوی د اتفاق ذکر دی چې دحسین رضی الله عنه کړنه یې دیزید سره د ابن الاشعث او ملګرو کړنه یې دحجاج په ضد ښه او غوره کار بللۍ دی ، خو زیاترو یې د پاڅون جواز دهغه چا په ضد ورکړی چې د یزید او حجاج په څیروي ، او ځینو یې بیا دهرظالم پاچا په ضد پاڅون روا بللۍ دی .

او همدارنګه امام ابن الوزیر رحمت الله علیه ویلي دي : د ظالمو پاچایانو په ضد د پاڅون څخه د ممانعت نه هغه څوک مستثنی (ځانګړی) شوی دی چې ظلم یې آخری حد ته ورسیږي اوپه پاچاهۍ کې لویه فتنه رابره شي لکه یزید او حجاج بن یوسف او هیڅوک د نظر او امامت له څښتنانو څخه د داسې ظالمو امیرانو په خیر د امامت او واکدارۍ په ورکولو نه وایې .

د تیر شوو علماء کرامو د اقوالو څخه داسې څرګندیږي چې هلته یو دریم قول هم شته او هغه د قاضی عیاض رحمت الله علیه د خبرو په درشل کې چې ذکر شو ، او هم د ابن التین رحمت الله علیه قول چې د داؤدی رحمت الله علیه څخه یې نقل کړی وه او په همدې نظر سره امام ابن حزم رحمت الله علیه او امام قرطبي رحمت الله علیه او نور هم دي .

په همدې سره دلائل را ټولیږي او هغه پدې تفصیل سره چې که ګومان یې وه چې د منکر تغیر او برابروالی یې په توان کې وه ځکه چې پدې کې وینې توئیږي که داسې ګومان یې درلود چې د پاڅون په صورت کې هیڅکله د ظالم او فاسق پاچا په وړاندې د صبر کولو څخه زیات ضرر او زیان منځته نه راځي نو پاڅون کول واجبیږي او که داسې نه وه نو بیا پاڅون کول روا ندي ددې نظر تفصیل به ان شاء الله وروسته راشي .

- احیاء علوم الدین ج 2 ص 34 . [215]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم قول :

زياتره علماء كرام پدې نظر دي چې بايد د ظالمو پاچايانو په مقابل کې پاڅون ونکړی شي ځکه چې ددې په پايله کې بيا د مسلمانانو وينې توئيږي په لويه آزموينه کې لويږي پاچايان خپل انتقام او بدل ترې اخلي كورونه او مالونه يې چور او تالان سره مخ كيږي .امام نووي رحمت الله عليه ويلي دي : د ظالمو پاچايانو په ضد پاڅون کول او دهغوی وژل د مسلمانانو په اجماع سره حرام بلل شوی دي اګر که دغه اميران فاسق او ظالم هم وي . له دې معنی سره سم په ځرګند ډول احاديث مو جود دي .

اهل سنت ټول پدې سره متفق دي چې پاچا په فسق سره د قدرت څخه نه ګوښه کيږي خو دفقهی په كتابونو کې زموږ د ځينې اصحابو په نزد پاچا په فسق سره د قدرت څخه ګوښه کيدی شي او همدارنګه دا نظر د معتزله ؤ څخه هم ذکر شوی نو ويونکی يې غلط شوی او دا د اجماع مخالف دي .

علماء کرامو ويلي دي : د قدرت څخه يې نه ګوښه کيدل او په ضد يې د پاڅون حرمت او نه روا کيدل پدې سره دي چې په درشل کې يې د فتنو ، بې ځايه وينې توئيدو او خپل منځي جګړو منځته راتلل دي نو د منځه تللو زيان يې ترپاته کيدو خورا زيات دی .[216]
شيخ ابو عمرو عبد الحكيم حسان وايي : کومه اجماع چې امام نووي رحمت الله عليه ذکر کړې ده د زياتو علماء کرامو په اند د ظالم پاچا په ضد د قيام په جواز ورکولو سره ماته شوې ده .
همدا امام ابن الوزير رحمت الله عليه بيان کړې وايي : له همدې څخه امام ابن حزم رحمت الله عليه په امام ابوبکر بن مجاهد رحمت الله عليه باندې رد کړی چې دظالمو اميرانو په ضد د قيام په حراموالي يې اجماع نقل کړی وه ، نو امام ابن حزم رحمت الله عليه دا اجماع صحيح ونه بلله او دليل يې د حسين بن على رضی الله عنهما او ملګرو پاڅون يې د يزيد په مقابل کې او دابن الاشعث رحمت الله عليه او ملګرو پاڅون يې چې کبار تابعين او غوره مسلمانان په کې وه د حجاج بن يوسف په مقابل کې .... تردې چې وېې ويل : دغه مسأله قاضی عياض رحمت الله عليه ذکر کړی او دابن مجاهد رحمت الله عليه د اجماع دعوی يې هم په کې راوړې ده .

- شرح صحيح مسلم ج 12ص 469 . 216

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی عیاض رحمت الله علیه ویلي دي : ځینو په ده باندې د اجماع ماتوالی پدې دلیل سره وښود چې حسین بن علی رضی الله عنه ، عبد الله بن زبیر رضی الله عنه د مدینې منورې عامو مسلمانانو د بنو امیه په ضد قیامونه وکړل او همدارنګه د تابعینو څخه یوې ډلې او لومړئ پیړئ غوره ملسمانانو د ابن الاشعث په مشرئ د حجاج بن یوسف په مقابل کې ترسره کړ . [217]

دامام شافعی رحمت الله علیه د پیروانو په نزد د قیام او پاڅون کوونکو په هکله دوه مشهورې نظریې شته دي :

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ددې حدیث شریف په شرحه کې چې : یقیناً تاسې به زما څخه وروسته به ځان خوښونه او هرڅه ځان ته غوره کول اوداسې نور کارونه ووینئ چې بد به یې بولئ .... أثرة : معنی داده چې : یو څوک د خپل ځان لپاره یو څه دنیوی مال او متاع ځانګړې کوي ، داقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې : د الله جل جلاله څخه خپل حق وغواړئ . دامام سفیان ثوري رحمت الله علیه په روایت کې راغلي چې : د الله جل جلاله څخه هغه څه غواړي چې ستاسې دي . یعني چې تاسې ته خپل حق در وښئي او یاېې غوره عوض او بدل درکړي ، یعني نورښه او غوره امیران درته راولي ، دحضرت یزید بن سلمه جعفي رضی الله عنه په حدیث کې چې امام طبراني رحمت الله علیه روایت کړی راغلي دي : چې ده پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وویل : اې د الله جل جلاله رسوله ! که زموږ داسې امیران او مشران وي چې زموږ څخه خپل حقوق اخلي او زموږ حق نه راکوي او راڅخه ګرځوی یي آیا موږ جګړه ورسره وکړو؟ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل : نه ، جګړه مه ورسره کوئ په دوی باندې دهغه څه ملامتیا ده چې کړی یې دي او پرتاسو هم دخپلې کړنې مسولیت دی .

دامام اسماعیلي رحمت الله علیه د ابومسلم خولاني رحمت الله علیه په سند سره د ابو عبیده بن الجراح رضی الله عنه او هغه دعمر رضی الله عنه په مرفوع ډول روایت کړی چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : ماته جبریل علیه السلام راغی ویې ویل : ستا امت ستا څخه وروسته په فتنه او ازمایښت کې لویدونکی دی ، ماورته وویل : دکوم لوري څخه ؟ هغه وویل : دهغوئ د مشرانو او قاریانو له پلوه ځکه چې مشران د خلکو حقوق ترې اخلي بیا خلک خپل حقوق غواړي نو پدې سره په فتنه او ازمیښت کې لویږي ، او قاریان ددغه مشرانو پیروي کوي ، ماورته وویل : نو څنګه به هغه

---

217 - الورض الباسم فی الذب عن سنة أبی القاسم د ابن الوزیر لیکنه ج 2 ص 34 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک سالم او بې زیانه پاتې شي چې له دوی څخه ژغورل شوي دي ؟ پیغبمر صلی الله علیه وسلم وفرمایل : دوی به دلاس په بندولو او صبر کولو سره وژغورل شي که چیرې دوی ته خپل حق ورکړل شي هغه اخلي او که یې له خپل حق څخه منع کړي هغه پریږدي .[218]

اوددې حدیث شریف په شرحه کې : (چې چا دامیر څخه څه بدعمل ولید نو صبر د وکړي) .

داقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې څوک د پاچا داطاعت او پیروئ څخه ووتل ، او په دوهم روایت کې دي چې څوک د جماعت او ډلې څخه خارج شول ، ابن ابی جمره رحمت الله علیه ویلي دي : د مفارقت څخه مطلب د بیعت د غوتې د خلاصیدلو په هکله هڅه کول دي کومه چې دهغه امیر لپاره را منځته شوی وي اګر که دا ډیر لږ څیز هم وي نودهغه څخه یې د لوشتې په اندازه په کنایې ډول یادونه وکړه ځکه چې په دومره لږشي سره حساب کول په ناحقه د وینو توئیدلوته رسیږي .

اوداقول د پیغمبر صلی الله علیه وسلم چې (دجاهلیت په مرګ ومړ) ، حافظ

ابن حجررحمت الله علیه وسلم ویلي دي : دامرګ داسې دی لکه د جاهلیت د خلکو چې په لاروړکي او ضلالت سره وه داسې امام یې نه درلود چې پیروي او اطاعت یې کیده ځکه چې دوی دانه پیژانده ، مطلب یې داندی چې کافر مړکیږي بلکې ګناهګارمري ، ښایي چې تشبیه یې په ظاهره سره وي ، معنی یې داده چې د جاهلیت د اهل څخه نه وي اویا داچې داد رټنې او کرکې په ځای کې راغلي او ظاهرېې ترې مطلب ندی . د بیغمبرصلی الله علیه وسلم مبارک قول په بل حدیث کې دا تائیدوي چې دجاهلیت څخه هدف شباهت دی اوهغه داچې (څوک چې د مسلمانانو د ټولې څخه د یوې لوشتې په اندازه لرې شو لکه چې ده د خپلې غاړې څخه داسلام غاړئ وویسته .

داحدیث شریف امام ترمذی رحمت الله علیه ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه ، د حارث اشعري رضی الله عنه له حدیث څخه روایت کړی او صحیح یې بللی دی .

امام ابن بطال رحمت الله علیه : په حدیث کې د امیر او مشر په مقابل کې د پاڅون نه کولو دلیل دی اګر که دا پاچا ظالم وي .

فقهاء پدې سره متفق دي چې د بریالي پاچا اطاعت او دهغه سره جهاد ته تلل واجب دي ځکه چې اطاعت یې له نافرمانئ څخه غوره دی ځکه چې په اطاعت اوپیروی کې یې د ناحقه وینې توئیدل او دفتنې غلي کیدل موجود دی ، دلیل یې همدا حدیث شریف او نور دلائل د تأئید لپاره شته له دې

---

[218] - فتح الباری کتاب الفتن ج 13 ص 6 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه یې هیڅ څیز مستثنی او ځانګړي کړي دي مګرکله چې د پاچاڅخه واضح کفرولیدل شي نو بیایې اطاعت او پیروي جواز نلري او چې څوک وس لري په ضد یې جهاد کول واجب دی.[219]

دحضرت عبادة رضی الله عنه د دغه حدیث « چې عندکم من الله برهان » په شرحه کې حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي : چې پدې اړه دقرآن کریم آیت یا نبوي صحیح حدیث کوم چې تأویل نه مني موجود وي ، یعني مطلب دا چې ترهغه مهاله یې په ضد پاڅون روا نه دی ترڅو یې چې کړنو څه تأویل لرلو .

امام نووي رحمت الله علیه ویلي دي : دلته د کفر څخه مطلب ګناه ده اوحدیث شریف معنی داده چې تاسې د خپلو مشرانو سره دهغوی په مشری کې جنجال مه کوی ، او په هغوی باندې اعتراض هم مه کوی ترهغه چې له دوی څخه یویقیني بد کاروویني کوم چې اسلامي شریعت داساساتوڅخه وي خو کله موچې دا څیز ترې ولید بیایې بد وبولې او انتقاد پرې وکړي او چیرته چې یاست حق اوربښتیا خبره وکړی .[220]

او نورو علماء کراموویلي دی : دلته له «اثم » څخه مطلب ګناه او کفردی په مشر او پاچاباندې ترهرهغه اعتراض او انتقاد نشي کیدی ترڅو چې په څرګند کفر کې واقع شي کوم چې دلته ښکاریږي د کفردروایت حمل کول په هغه صورت کې کیږي چې په قدرت او مشری کې وي ، په مشری کې ترهغه بد نه ګڼل ترڅو یې چې کفرنه وي کړی ، اود ګناه روایت د مشری څخه پرته په نور جنجال او منازعه سره اخستل کیږي که په مشری کې یې بده اغیزه ونلري نو دګناه په کولو سره باید جنجال ورسره وشي پدې ډول چې دا بد عمل ته یې باید د انتقاد ګوته ونیول شي او دسختی او تشدد څخه پرته حق ته یې رسیدل ترسره شي پدې سره چې ددغه کار توان ولري . والله أعلم .

امام ابن التین رحمت الله علیه د امام داؤدی رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې ویلي یې دي : د ظالمو پاچایانو په اړه د علماء کرامو د انظر دی که چیرې د ظلم او فتنې څخه پرته یې د ګوښه کیدو توان درلود نو داکار پرې واجب دی او که داسې نه وه نوبیا صبر کول پرې واجب دي ، ځینې علماء کرامو ویلي دي : دلومړي سر څخه د فاسق لپاره بیعت اخستل نشته ، مګر که چیرې لومړی عادل وه بیا یې

- فتح الباری ج 13 ص 7 . [219]
- شرح صحیح مسلم ج 12 ص 469.[220]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم پيل کړ نودده په مقابل کې د پاځون په اړه سره اختلاف لري خو صحيح قول دادی چې پاځون نشته ترهغه چې کافر شوی نه وي بيا يې په ضد پاځون کول واجبيږي .[221]

او ددې حديث شريف په شرحه کې چې : زما دامت هلاکت او تباهي به د قريشو د ماشومانو په لاسونو سره وي .

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه وايي : امام ابن بطال رحمت الله عليه وېلي : همدارنګه په حديث شريف کې لکه وړاندې چې ذکر شول دليل دی چې د پاچا په مقابل کې اګر که ظالم هم وي پاځون کول نشته ځکه چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم أبوهريرة رضی الله عنه ته د هغو پاچايانو نومونه اودهغوی د پلرونو نومونه وروښودل خو په مقابل کې يې د پاځون کولو امرورته ونکړ سره ددې چې ددوی په لاسونو يې د اسلامی امت د هلاکت خبرهم ورکړ ځکه چې پاځون کول په هلاکت او تباهی کې ډيرسخت دی او ددوی د اطاعت څخه ددوی دبيخ کندنې ته ډير نږدې دی ، نودوړوکې فتنې او دآسانه کار کړنې ته يې ترجيح او غوره والی ورکړ . [222]

دريم قول :

د توان اوقدرت په شتون کې د پاځون کولو جواز او روا والی دی او هغو چې د پاځون کوونکو برياليتوب او دمنکر له منځه وړلو ګومان غالب وي ، د وينې توئيدو او داسې نورو کارونوسره سره چې ددغه ظالم او تيري کوونکي پاچا د له منځه وړلو او پرځای يې د عادل پاچا د تعين کولو او ټاکلو په مقابل کې منځ ته راځي . علماء کرام او دخلکو مشران دغه توانمندي او برياليتوب ټاکي . ددغه نظر دلائل وړاندې د لومړني نظر په شرحه او بيان کې تير شول پدې سره دلائل را ټوليږي . والله أعلم ، داد يو شمير علماء کرامو نظر دی ددې د بيانولو لپاره د علماء کرامو اقوال په لاندې ډول سره ذکر کيږي .

حافظ ابن حجر رحمت الله عليه وېلي دي : امام ابن التين رحمت الله عليه د امام داؤدي رحمت الله عليه څخه نقل کړی دی چې وېلي يې دي : کوم چې پدې اړه دعلماء کرامو نظر دی وايي : د ظالمو پاچايانو په هکله د پاځون مسأله داسې ده که چيرې د ظلم او فتنې څخه پرته يې د ګوښه کيدو توان لري نو ګوښه کول يې واجب دي ، اوکه يې توان نه درلود نوبيا صبر کول پرې واجبيږي . [223]

- فتح البارى ج 13 ص 8 . [221]
- فتح البارى ج 13 ص 11 ، شرح العقيده الطحاويه ج 1 ص 428- 430 . [222]
- فتح البارى ج 13 ص 8 ، نيل الاوطار ج 7ص 108 . [223]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام نووي رحمت الله عليه د امام قاضي عياض رحمت الله عليه څخه نقل کړی چې ويلي يې دي : د لومړي سرڅخه د فاسق لپاره بيعت نه اخستل کيږي ، که چيرې وروسته خليفه فاسق شو نو ځينې علماء کرامو ويلي دي : ګوښه کول يې واجب دي ، مګرکه له دې امله جګړه او فتننه رامنځته کيده بيايې لرې کول نشته .[224]

امام ايجي رحمت الله عليه ويلي دي : د يو معقول لامل په سبب امت ته داامام ګوښه کيدل شته ، اګرکه دغه کار فتنې او جنجال ته هم ورسيږي نو پدې صورت کې به وړوکې فتنه اولږ زيان غوره کړای شي .[225]

له همدې سببه امام ابن عابدين رحمت الله عليه ويلي دي : که چيرې دعادل امام پيروي وشوه بيا دغه امام ظلم وکړ او فاسق شو نو پدې سره د قدرت څخه ګوښه کيدی نشي مګر پدې صورت کې د ګوښه کيدومستحق ګرځي چې د فتنې رامنځته کيدل حتمي نه وي .[226]

امام حرمين جويني رحمت الله عليه ويلي دي : که چيرې يوداسې شخص امام شي چې خلک يې پخپله خوښه پيروي کوي زياتره يې مني امرپه معروف او نهی له منکر څخه ترسره کوي او دمسلمانانو له اړخه د ورسپارل شوې دندې لپاره کفايت کوي او ددې لپاره يې کوټلي ګامونه اخستې وي نوپدې مشری کې د پرمخ لاړشي ، الله جل جلاله به يې نصرت وکړي .[227]

دکافرولسمشرپه ضد پاڅون :

وړاندې مویاد کړه چې مشربه یاکافر وي او یاهم مسلمان ، همدارنګه مخکې مو ذکرکړه چې د عادل مسلمان مشرپه وړاندې امت څه دندې او مسؤليتونه لري اودا موهم يادکړه چې که دغه پاچا په ښکاره فسق سره د هغه څه نه ووت چې د عدالت غوښتنه وه .

پدې مسأله کې به ان شاء الله د هغه پاچا حکم بيانوو چې د اسلام څخه وتلي وي که دا وتل هررنګ ولري لکه د اسلامی شريعت څخه پرته په وضعي قانون عمل کول ، ياد اسلامي شريعت بدلول ، يا د الله جل جلاله په دين اودهغه په احکامو پورې ملنډې وهل ، يا داسلام او مسلمانانو په ضد ددوی ددين په سبب جګړه تپل ، يا دسيکولر نظام رواج کول او دنورو باطلونظامونو لکه ديموکراسي

---

[224] - شرح صحيح مسلم ج 12 ص 468 .
[225] - المواقف دامام ايجي ص 400.
[226] - حاشية ابن عابدين ج 1 ص 573 .
[227] - غياث الامم ص 277 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداسې نور خپرول او دوسلې په زور دهغو حفاظت کول ، یا دمسلمانانو په مقابل کې د کافرانوسره دوستي د هغوی مرسته او هغوی ته لاس ورکول او داسې نورډولونه چې په هغې سره د اسلامی امت څخه وځي .

الله جل جلاله د مشرانو په اطاعت امر کړی دی چې هغوی علماء کرام او پاچایان دی ، الله جل جلاله فرمایلي دي : إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿58﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿59﴾[228]

ژباړه : بیشکه الله حکم کوي تاسو ته چې و سپارئ تاسو امانتو نه د امانت خاوندانو ته او هرکله چې فیصله کوئ تاسو په منځ د خلکو کې نو فیصله کوئ په انصاف سره ، بیشکه الله ښه څیز دی هغه ، چې نصیحت کوي تاسې ته ، په هغې سره ، بیشکه الله ، دئ ، ښه اوریدونکئ او ښه لیدونکئ / اې هغه کسانو چې ایمان مو راو ړئ دی حکم ومنئ د الله ، او حکم ومنئ درسول ، او د خاوندانو د حکم ستاسو نه ، نو بیا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته که یی تاسې چې ایمان لرئ ، په الله او په ورځ د آخرت دا کار غوره دی او ډیر ښه دی د انجام په لحاظ سره .

علماء کرامو ویلي دي : لومړئ مبارک آیت د پاچایانو په اړه نازل شوئ دی ، په دوی لازم دي چې امانتونه خپلو مستحقینوته وسپاري اوکله چې د خلکو ترمنځ پریکړه کوي باید په عدل او انصاف سره یې وکړي چې هغه قرآن کریم او نبوي احادیث دي ، اودوهم : مبارک آیت د لښکر او دولس د نورو ډلو په هکله نازل شوی پدوی لازم دي چې دخپل مشراطاعت او پیروي وکړي ، کوم چې دولس د غنیمتونو په ویش د هغوئ د پریکړو او جهادي امورو او داسې نورو کارونو په اړه تصمیم نیسي او کارکوي تردې چې په ګناه امر ورته وکړي خوکله یې چې د الله جل جلاله د نافرمانئ ورته وویل بیا د الله جل جلاله په نافرمانئ کې د خلکو اطاعت نشته او که د خلکو او ولس ترمنځ په کوم واړه اویالوئ څیزکې اختلاف پیدا شي بیا یې د الله جل جلاله په کتاب او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم احادیثو ته ور وړي او دهغو مطابق پرې فیصله وکړي .

---

228 - سورت النساء آیت 58، 59 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښکاره خبره چې کوم هغه پاچایان چې د الله جل جلاله د حکم په خلاف احکام صادروي او خلک د هغه باطلو قوانینو په منلو مجبوروي چې د الله جل جلاله دین سره په ټکر کې وي ، دغه حاکمان په هیڅ صورت کې مسلمانان ندي لکه څنګه چې مخکې یې دلائل ذکرشول نو ددوی اطاعت او پیروي واجب نده بلکې هرڅوک دخپل توان په اندازه باید د هغوی په مقابل کې جګړه وکړي اودا پرې واجب دي .

له همدې سببه علماء کرمو ذکرکړي دي چې کوم مشران چې اطاعت کول یې واجب دي هغوی علماء ، فقهاء او هغه حاکمان دي چې د الله جل جلاله په اطاعت او پیروی سره امرکوي ، نه هغه کسان چې په منکر سره امر کوي د معروف له کولو څخه منع کوي او هغه حرام بولي او نه دهغو حاکمانو اطاعت شته چې خلک د وسلې په زورد اوسپنې او اور په کارولو سره کفرته بیایي نو دغسې حاکمان په هیڅ صورت سره هغه مشران نشي کیدی چې اطاعت او پیروي یې لازمیږي .

د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په هکله چې « وأولی الأمر منکم » کې وایي : دغه خلک فقهاء او دیني علماء دي .

عبد الله بن احمد رحمت الله علیه ویلي دي : د الله جل جلاله پیروان اوتابعداران هغه څوک دي چې خلکو ته ددین معناوې ورښئي اوهغوی ته په معروف او نیکی امرکوي اوله بدی څخه یې منع کوي نو الله جل جلاله په خپلو بندګانو د دوی اطاعت لازم کړی دی .

د جابر بن عبد الله رضی الله عنه څخه روایت دی چې دغه کسان فقهاء او علماء دي .

دعطاء رحمت الله علیه څخه د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « أطیعوا الله و أطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم » کې وایي : دغه کسان علماء او فقهاء دي او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د اطاعت څخه مطلب د قرآن کریم او نبوي احادیثو پیروي او متابعت دی .

د میمون بن مهران رحمت الله علیه څخه راغلي دي : د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په اړه چې : « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » ترڅو چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم ژوندی وي اوکله چې وفات شي بیا خپله ستونزه دهغه سنتو ته وړاندې کوی .

مجاهد رحمت الله علیه ویلي دي : « أطیعوا الله و أطیعوا الرسول وأولی الأمر منکم » څخه مطلب علماء او فقهاء دي ، « فان تنازعتم فی شئ فردوه الی الله والرسول » څخه مطلب د الله جل جلاله کتاب او دپیغمبر صلی الله علیه وسلم مبارک حدیث دی او مشرانو ته هیڅ ځیزمه وړاندې کوئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : جابر بن عبد الله رضی الله عنه او مجاهد رحمت الله علیه ویلي دي : د « أولو الأمر » څخه مطلب قاریان او عالمان دي همدغه دامام مالک رحمت الله علیه نظر هم دی ، په همدې ډول امام ضحاک رحمت الله علیه هم ویلي دي : چې مطلب ترې فقهاء او دیني علماء دي ، تردې چې امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي : د میمون بن مهران ، مقاتل او کلبي څخه روایت دی چې د « أولو الأمر » څخه مطلب د جهادي ګروپونو قوماندانان دي .

سهل بن عبد الله التستري رحمت الله علیه ویلي دي : ترهغه به خلک په خیر او له فتنو څخه ژغورل شوي وي ترڅوچې د پاچاپانو او علماؤ قدر او احترام کوي کله چې دغه کار وکړي نو الله جل جلاله به یې د آخرت او دنیا جوړه کړي او که دوی ته په سپکه سترګه وګوري آخرت او دنیا به یې خراب شي .[229]

امام ابوبکر جصاص رحمت الله علیه ویلي دي : د « أولی الأمر » په تفسیر کې علماء کرام اختلاف لري ، د جابر بن عبد الله رضی الله عنه او ابن عباس رضی الله عنهما څخه په یوه روایت کې راغلې ، اوهمدارنګه د حسن ، عطاء ، او مجاهد رحمت الله علیهم په نظر أولو الأمر فقهاء او علماء دي ، په بل روایت کې د عبد الله بن عباس او ابوهریرة رضی الله عنهما څخه راغلي دي چې : أولوالأمر د جهادې ګروپونو امیران دي ، داهم روا دي چې دآیت شریف څخه ټول مطلب دي ځکه چې دغه نوم کې ټول یادشوي کسان راځي ، ځکه چې امیران د لښکرو ، جهادي ګروپونو او دښمن د جګړې لپاره کارکوي او علماء کرام د اسلامي شریعت د ساتنې د روا او ناروا د بیانولو چارې په غاړه لري ، نو خلکو ته ددې امیرانو او مشرانو د اطاعت او دهغوی د امر منلو ویل تر هغه چې عدل کوي پداسې حال کې چې علماء کرام پخپله عادل او مراقبت والا ، پخپل دین باندې ټینګ په ورسپارل شوې دندې کې امانت کار او دا د الله جل جلاله ددې مبارک فرمان په څیر دی لکه چې الله جل جلاله فرمایي : « فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ ﴿43﴾» [230]

ژباړه :- نو تپوس وکړئ د عالمانو نه که یئ تاسو چې نه پوهیږئ .

ځینې خلک داهم وايي : دلته په ډاګه معلومیږي چې د « أولو الأمر» څخه مطلب امیران دي ځکه چې په عدل او انصاف سره امر ورانديې تیر شو او دغه خطاب دهغه لپاره دی چې د احکامو د پلې کولو

---

[229] - تفسیر قرطبي ج 5 ص 362.، اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد ج 1 ص 72- 73 .

[230] - سورت النحل آیت 43 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختیار لري او هغه امیران او قاضیان دي بیا ورپسې د أولی الأمر د اطاعت امر پرې عطف شوی چې هغوی هغه امیران دي کوم چې په دوی باندې حکم او پریکړه کوي پداسې حال کې چې عادل وي او خلک ترې راضي او خوښ وي پدې کې ددې څخه ممانعت نشته چې د جهادي ګروپونو د امیرانو او علماء کرامو اطاعت وشي ځکه چې په عدل سره د فیصلې کولو د امرپه لومړې والي سره د امیرانو د اطاعت ځانګړتیا پرته له نورو څخه معلومیږي تردې چې وپې ویل : د الله جل جلاله مبارک فرمان له دې څخه وروسته چې : « فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ ...﴿59﴾[231]

ژباړه :- نو بیا که ستاسو په منځ کې جګړه راشي په څه خبره کې نو و اپس کوئ هغه الله ته او رسول ته .

پدې سره دلالت کوي چې د أولی الامر څخه مطلب فقهاء دي ځکه چې الله جل جلاله ټولو خلکو ته د دوی د اطاعت امر کړی دی او أولی الامر ته یې حکم کړی چې د تنازع او جنجال مسأله د الله جل جلاله کتاب او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنتو ته وړاندې کړه .

څوک چې عالم نه وي نو دغه مقام او منزلت نه لري ځکه چې جاهل د الله جل جلاله کتاب او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سنتو ته د فیصلې په وړاندې کولو او په پیښو باندې د قرآن کریم او نبوي احادیثو د دلائلو په وجوهاتو نه پوهیږي نو له دې څخه دا ثابته شوه چې د أولی الأمر څخه مطب علماء کرام دي .[232]

په یقیني ډول امام ابن کثیر رحمت الله علیه ویلي دي: علي بن طلحه رحمت الله علیه د ابن عباس رضی الله عنه څخه نقل کوي چې (أولو الأمر) فقهاء او دیني علما دي.

همدارنګه مجاهد عطاء حسن بصري او ابو العالیه ویلي دي: (اولوالامر) علماء دي، خو په ظاهري ډول داسې څرګندېږي چې دغه مبارك آیت عام دی په ټولو اولولامر امیرانو او علماء تطبیقېږي [233]

امام نووي رحمت الله علیه د علماء کرامو څخه نقل کوي چې : د أولوالأمر : څخه مطلب هغه څوك دي چې الله جل جلاله یې اطاعت پرې واجب کړی وي لکه علماء او امیران داد مخکینیو او وروستیو مفسرینو فقهاو او نورو نظر څښتنانو رای ده.

- سورت النساء آیت 58، 59 . [231]
- احکام القرآن للجصاص ج 3 ص 177- 178 . [232]
- تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 784 – 785 . [233]

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم ویل کېږي چې : مطلب یې علماء دي او همدارنګه ویل کېږي چې : اولي الامر امیران او علماء کرام دي. [234]

له همدې امله امام شوکاني رحمت الله علیه ددې آیت په تفسیر کې ویلي دي: (اولي الامر: امامان، امیران او قاضیان دي او هر هغه څوك چې شرعي مشرتوب ولري نه طاغوتي مشري [235]

حافظ ابن حجررحمت الله علیه ویلي دي: امام طیبي ویلي د الله جل جلاله په دې فرمان کې چې (أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ)[236] کې د فعل اعاده او تکرار دي ته اشاره ده چې د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم اطاعت مستقل دی او په اولي الامر کې دفعل اعاده نه ده ذکر کړې دادېته اشاره ده چې په اولي الامر کې به ځینې داسې خلك هم وي چې اطاعت او پیروي یې نه واجبېږي بیایې د الله جل جلاله په دې فرمان کې بیان کړ چې : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ) لکه چې وویل شي که چېرې په حق سره عمل ونکړي نو اطاعت یې مه کوئ او خپلې منځې شخړې د الله جل جلاله او رسول صلی الله علیه وسلم حکم ته وړاندې کړئ [237]

شهید سید قطب رحمت الله علیه ویلي دي:

الله جل جلاله فرمایلي دي چې: وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ) یعنې هغه مومنان چې د ایمان شرط په کې موجود وي ، په مبارك آیت کې د اسلامي شریعت څرګند حدد الله جل جلاله او پیغمبرصلی الله علیه وسلم د اطاعت او یوائې الله جل جلاله حاکم ګڼل او د خلکو لپاره د ابتداء څخه د تشریع او قانون ګرځول او د همدغه الله جل جلاله د لوري څخه د قانون او شریعت اخیستل او د هغه څه په اړه چې الله جل جلاله شرعی نص په کې رالېږلی او همدغه الله جل جلاله ته د هغه څه په هکله چې عقلونه او پوهه او نظر په کې اختلاف لري له هغه شي نه چې د الله جل جلاله له لوري د عامو اصولو د پلي کېدو په اړه یې کوم حکم نه وي په کې راغلی له هغه څه نه چې حکم په کې راغلی وي، حکم د الله جل جلاله اطاعت اصل ګرځوي او همدارنګه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم اطاعت او پیروي هم اصل او اساس ګرځوي، ستاسو څخه د اولي الامر اطاعت د الله جل جلاله او پیغمبر صلی الله علیه وسلم

- شرح صحیح مسلم ج 12 ص 464- 465 .، تفسیر ابن کثیر ج 1 ص 445 . [234]
- فتح القدیر للشوکاني ج 1 ص 481 . [235]
- سورت النساء آیت 59 . [236]
- فتح الباری ج 13 ص 112 . [237]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اطاعت تابع دی تر څو دا وښيي او ثابت یې کړي چې د اميرانو اطاعت د الله جل جلاله او پيغمبرصلى الله عليه وسلم داطاعت څخه اخيستل شوی وروسته له دې چې دوی په دې سره اعتراف وکړي چې ستاسو له جملې څخه دي، په ایمان او د هغه په شرط تړل شوي دي. [238]

يقيناً چې الله جل جلاله فرمايلي دي: وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا [239]

ژباړه: او له سره به ونه ګرځوي الله لپاره د کافرانو په مومنانو باندی هيڅ لاره د حجت او د بري.

د الله جل جلاله په دې مبارك فرمان کې چې: ولن يجعل) نفي د نهي په معنى سره ده، يعنې تاسو په مسلمانانو باندې د کافرانو لخوا کوم تسلط او لاره مه ګرځوی. له همدې امله علماء کرامو ويلي دي: د کافر لپاره د مسلمان غلام مريتوب نشته د اخستلو په وسيله ملکيت هم يوه لار ده نو ځکه يې روا والی نشته په دې سره پيمان نه تړل کېږي [240]

دا دهغه چا نظر دی چې وايي آيت شريف د دنيا او اخرت اړوندو څيزونوته شامل دی ځينې علماء بيا داوايي چې آيت شريف د آخرت په څېزونو پورې اړه لري.

علماء کرامو په دې اجماع کړې ده چې : په مسلمان باندې د کافر نه په واده او نه په نورو څېزونو کې اختيار او تسلط شته له همدې امله امام ابن منذز رحمت الله عليه ويلي دي: ټول هغه علماء کرام چې علم ترې اخيستل کېږي په دې سره اتفاق لري چې په هيڅ ډول د کافر لپاره په مسلمان باندې سرپرستي نشته. [241].

دغه قول او هغه لويه لار او سرپرستي چې په مبارك آيت کې يې رد او نفي شوې داده چې دغه کافران د مسلمانانو په سرحاکمان او مشران وي همدغه کافران په مسلمانانو د وکړه او مکړه حکم جاري کوي ځکه چې مشر دخپلې خوښې د حکم په پلي کېدو سره په خلکو زوراچوي او څوك چې ددې امر مخالفت کوي هغوی ته تعذيب ورکول کېږي ، وايو څرګند او واضح حقيقت دی نو کله چې سپڅلی شريعت د نارينه مسلمان او مسلمانې ښځې د واده په اړه د کافر سرپرستې منع ګرځولې په داسې حال کې دا ديو مسلمان نارينه او مسلمانې ښځې ځانګړنې کار دی نوځنګه به د داسې يو لوی او عظيم کار مخه ونه نيسي چې هغه اسلامي خلافت او يا په کوم هېواد کې د زياترو مسلمانانو اسلامي امارت دی آيا دابه د يو مسلمان له ځانګړي کار څخه په منع کېدو زيات غوره او ارزښتناك نه وي.

- في ظلال القرآن ج 2 ص 690-691 . [238]
- سورت النساء آيت 141 . [239]
- تفسير قرطبي ج 5 ص 418 ، تفسير ابن کثير ج 1 ص 863 . [240]
- أحکام أهل الذمة لابن القيم ج 2 ص 414 . [241]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په یقیني ډول صحابه کرامو دپیغمبرصلی الله علیه وسلم سره په دې بیعت و کړ چې د خپلو امیرانو به اطاعت کوي او خبره به یې اوري مګر کله چې د اسلام څخه په ظاهر،څرګند او ډاګیز کفر سره چې د الله جل جلاله په دین کې یې حکم معلوم وي خارج شي نو په دې مهال له دوی څخه وځي او دې ته کوم حق نه ثابتیږي او نه په دوی باندې کوم اطاعت او پیروي شته دغه پخوانی ثابته اجماع د علماؤ کرامو څخه نقل شوی او هیڅوک نشي کولای چې ددې اجماع په اړه ووایي چې ثبوت ته څه زیان ورسوي.

د جناده بن ابي امیه رحمت الله علیه څخه روایت دی چې موږ عباده بن الصامت رضی الله عنه ته ورغلو او هغه مریض وه ورته ومو ویل الله جل جلاله د روغ کړه موږ ته یوڅه خبره وکړه چې الله جل جلاله یې درته ګټه ورسوي هغه مبارك وویل: پیغمبرصلی الله علیه وسلم موږ اسلام ته راوبللو او موږ ورسره بیعت وکړ او ویې فرمایل په هغه څه کې چې بیعت یې را څخه واخیست: په رضا او ناخوښی، تکلیف او راحت کې د امیر خبره او ریدل او اطاعت یې کول او که څه هم دغه امیران کوم څیز د د نیوي مال او متاع څخه د خپلو ځانونو لپاره خاص وګرځوي.

د امارت او مشرۍ د مستحق په وړاندې به جنجال نه کوو او مقابله به ورسره نه کوو تر څو چې ښکاره،څرګند او ډاګیز کفر ترې ووینی چې ستاسې سره د هغه په هکله د الله جل جلاله څخه په هغه کې دلیل او ثبوت وي. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه او امام مسلم رحمت الله علیه روایت کړی او همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه او امام ابن حبان رحمت الله علیه هم ذکر کړی دی.

بواح،: ښکاره او څرګند ته وویل کیږي.

امام نووي رحمت الله علیه د عباده رضی الله عنه د مخکیني حدیث شریف په شرح کې ویلي دي: قاضي عیاضي رحمت الله علیه ویلي دي: علماء کرام په دې سره متفق دي چې د کافر لپاره امامت نشته او بیعت نه ورته اخیستل کیږي او که چیرې کوم مسلمان امیر کافر شي نو د امارت څخه د عزل کړی شي.

او همدارنګه قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي دي: که چیرې کوم امیر لمونځ پریږدي او خلك هغه ته نه رابولي نو معزول دکړی شي.

او همدارنګه قاضي عیاض رحمت الله علیه ویلي دي: که چیرې کوم مسلمان امیر کافر شي او یا شرعي احکامو ته تغیر ورکړي او یا مبتدع شي امارت او مشرۍ څخه ووت او اطاعت یې نشته ، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو واجب دي چې په ضد یې پاځون وکړي او د قدرت څخه یې لرې کړي او که یې توان وي یو عادل امام یې د پرځای و دروي که چېرې دغه کار پر ته له یوې ډلې څخه بل چاته امکان نه لري نو په دوی واجب دی چې کافر امیر د قدرت څخه لرې کړي. [242]

حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي: فقهاء په دې سره متفق دي چې د غالب امیر اطاعت او تر امر لاندې یې جهاد کول واجب دي او اطاعت یې له هغه څخه چې په ضد یې پاځون وشي غوره دی. له دې څخه یواځې هغه څه مستثنی دي چې د امیر څخه ښکاره کفر سر ووهي نو په دې مهال یې اطاعت نشته، بلکې د داسې امیر په ضد په توان لرونکو جهاد واجب دی. [243]

او همدارنګه حافظ ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي: امیر د کفر په سبب په اجماع سره ګوښه کېږي نو په هر مسلمان واجب دي چې ددې لپاره را اوچت شي چاچې دغه کارته مټې را و نغښتې هغه ته ثواب او اجر دی او چاچې فریب او چالبازي وکړه ګناهکار شو او څوک چې ددغه کار څخه عاجز او بې وسه شو په هغه باندې ددغه ځای او ټاټوبي څخه هجرت کول واجب شو،[244] په دې اړه فتح الباري ج۱۳\۱۳۳ مخ وګورئ دغه اجماع ابن حجر له ابن التین څخه نقل کړې[245]

امام ابن حجر رحمت الله علیه ویلي دي: ابن التین له داودي رحمت الله علیه څخه نقل کړي چې هغه ویلي دي : کوم نظر چې علما کرام یې د ظالمو امیرانو په هکله لري دادی چې: که چېرې د فتنې او ظلم کولو پرته یې د ګوښه کېدو توان لري نو ګوښه کېدل یې واجب دي او که نه بیا صبر کول واجب دي.

ځینې علماؤ ویلي چې : د لومړي سر څخه د فاسق لپاره د بیعت اخیستل نشته خو که چېرې یو عادل امیر وروسته ظالم شي نو په ضد یې پاځون نشته ترڅو کافر شوی نه وي کله چې کافر شو بیا پاځون واجب دی. [246]

امام ابویعلي رحمت الله علیه ویلي دي: که چېرې د امیر څخه یوداسې څه ښکاره شي چې په دیني لحاظ عیبناک ترې ښکاره کېږي نو په اړه یې دوکتل شي که دایمان راوړلو څخه وروسته کافر شو نو

- شرح صحیح مسلم ج 12 ص 229 ، کتاب الامارة . [242]
- فتح الباری ج 13 ص 5 او وروسته پاتې ، نیل الاوطار ج 7 ص 198 ، [243]
- فتح الباری ج 13 ص 133 ، [244]
- فتح الباری ج 13 ص 116 . [245]
- فتح الباری ج 13 ص 8 . [246]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامامت او مشرۍ څخه ووت په دې کې څه اشکال او سختي نشته ځکه چې د اسلامي امت څخه ووت وژل يې واجب شول.[247]

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي: کوم امير چې داسلامي نظام څخه پرته يې دبل نظام او قانون د پيروۍ اجازه وکړه کوښه کېدل يې واجب شول او اطاعت يې حرام دی ځکه په داسې حالت کې دکفر د صفت ورکولو مستحق ګرځي.[248]

همدارنګه ابن تيميه رحمت الله عليه ويلي دي: محمدصلی الله عليه وسلم د ټولوانسانانو او پيريانو دهدايت لپاره رالېږل شوی دی که چا داباور وکړ اوعقيده يې لرله چې يو چاته د محمدصلی الله عليه وسلم د شريعت څخه وتل او اطاعت نه کول روادي نو دغه کس کافر دی وژل يې واجب دي.[249]

دغه د قران کريم، نبوي احاديثو او د ديني امامانو اقوال په څرګند ډول ددې حکم ښکارندوی دی چې څوك د مشرانو او اميرانو څخه د الله جل جلاله د دين څخه ووزي په خلکو باندې يې اطاعت واجب نه دی بلکې په ضد يې پاڅون لازم دی او که پخپله قدرت پرې نړدي بايد ګوښه کړی شي. په راتلونکو کرښو کې د ځينو علماؤ کرامو اقوال ذکر کوو چې چا دالله جل جلاله حکم پرېښود او ياپې د الله جل جلاله د اجازې پرته نور وضعي قوانين جوړ کړل او ياپې هم د خلکو ترمنځ د الله جل جلاله دحکم د پلي کولو څخه انکار وکړ.

امام ابن حزم رحمت الله عليه د هغه چاپه اړه يې د خلکو لپاره هغه قوانين جوړ وي کوم چې د الله جل جلاله په دين کې نشته وايي:

د قوانينو جوړول د څلورو وجو هاتو څخه خالي نه وي:

١- يا لازمي فرض له منځه وړل لکه : ځينې لمونځونه، ځينې روژې ، ځينې زکاتونه ، ځينې ارکان حج ياد زنا څه اندازه حد کمول، او يا هم دقذف څه حد کمول يا ددې ټولو له منځه وړل .

٢- يا په کوم يادشوي شي کې زياتوالی يا د نوي فرض منځ ته راوړل.

٣- يا د حرام څيز حلال ګڼل لکه د خنزير غوښه، شراب څښل، د مردارو خوړل.

۴- يا د حلال څيز حرام ګڼل لکه د پسه غوښه او داسې نور هر يو ددې څخه چې څوك عقيده پرې ولري کافر او مشرك دی په يهودو او نصاری پورې تړل شوی او د هغوی څخه دي.

---

[247] - المعتمد فی اصول الدين لابی يعلی ص 234 .
[248] - الفتاوی المصرية لابن تيميه ص 507 .
[249] - مجموع الفتاوی ج 3 ص 422 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرمسلمان دا فرض دي چې که هر څوك داسې ووينې چې د څلورو يا دشپږو امورو څخه په يو باندې عقيده ولري پرته د توبې له غوښتلو څخه يې ووژنئ او توبه يې قبوله نکړئ که توبه يې هم وکړه ، مال يې د مسلمانانو بيت المال ته وسپارئ ځکه چې د غه کس خپل دين بدل کړی يقيناً پيغمبر صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي جل جلاله چاچې خپل دين بدل کړی وي ويې وژنئ) [250]دغه حديث په احکام د ابن حزم ج ۶\ ۱۱۰ مخ او همدارنګه ۲\۱۱۷-۱۰۹-۷۸-۷۷ او حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه امام احمد رحمت الله عليه د ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت کړی دی.

همدارنګه ابن حزم رحمت الله عليه ويلي دي: که چېرې څوك داسې عقيده ولري چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د مرګ څخه وروسته يو شخص کولای شي چې کوم حلال څيز حرام کړي او يا کوم حرام څيز حلال و ګرځوي او يا کوم حد واجب وګرځوي په داسې حال کې چې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم ترمرګ وړاندې واجب شوي نه وي او يا داسې شريعت او قانون جوړ کړي چې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په ژوند کې يې و جود نه در لود دغه شخص کافر او مشرك دی او مال يې حلال دی حکم يې د مرتد دی او هېڅ تو پير نه لري.[251]

امام ابن کثير رحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې حکم پ اړه چې: أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ [252]

وايي: الله جل جلاله دهغه چابدي بيانوي چې د الله جل جلاله دهغه حکم څخه سرغړاوی کوي چې ټول خير او نيکي يی په کې ده دټول شر او بدی څخه سرغړاوي کوي او دغه شخص د نورو نظرياتو، شخص او نفسياتي غوښتنو او دهغه اصطلاحاتو نه مخ اړوي چې پرته له کوم شرعي دليل څخه پرې استناد او تکيه کوي.

لکه څنګه چې د جاهليت په زمانه کې جاهلانو دخپلو نظرياتو او نفسياتي غوښتنو په بنا به يې په ګمراهی او ناپوهۍ سره فيصلې کولې، لکه تاتاريانو به چې خپل سياسي امور د چنګيزخان په لاس جوړشوي قانون په اساس فيصلې کولې چې دهغه کتاب څخه عبارت وه چې ديهوديت،نصرانيت اسلامي امت څخه اخيستل شوی وه او نور هم ورسره ګډ شوي وه او په دې کې ډېر داسې احکام وه چې صرف دده د نظر او نفسي غوښتنې زېږنده وه او بس په دې سره د غه وضعي قانون يې زامنو ته په يو اساسي قانون واو ښته پيروي او اطاعت به يې کاوه،دالله جل جلاله په کتاب او د پيغمبرصلی

- احکام ابن حزم ج 6 ص 110 ، اوهمدارنګه ج 2 ص 117 ، 78 ، 77 ، [250]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 524 ، سورت النساء آياتونه : 151- 152 ، الاحکام ج 1 ص 73 . [251]
- سورت مائدة آيت 50 . [252]

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عليه وسلم په نبوي سنتو به يې وړاندې کاوه چاچې داکار وکړ هغه کافر شو وژل يې واجب دي تر هغه چې د الله جل جلاله او د هغه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم حکم ته بېرته راوګرځي په لږاو ډېر کې يواځې د الله جل جلاله او درسول الله صلی الله عليه وسلم دپرېکړې څخه پرته حکم و نه کړي.[253]

د الله جل جلاله دکتاب او دپيغمبرصلی الله عليه وسلم د سنتو څخه پرته بل چاته خپله فيصله وړل،شيخ حمدبن عتيق نجدی رحمت الله عليه د نواقض الاسلام د ذکر کولو په درشل کې ويلي دي :څوارلسم څيز چې داسلام ماتوونکی دی : د الله جل جلاله د کتاب او دپيغمبر صلی الله عليه وسلم دسنتوڅخه پرته بل چاته خپله فيصله وړل هم د ايمان د نواقضو څخه دی . شيخ حمد بن عتيق دحافظ ابن کثير رحمت الله عليه ددې قول په هکله چې د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه : أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ) ، کې راوړي ،وايي: ددې په څېر عام بانده چيان هم په دې کې واقع دي او ددوی په شان هغه کسان چې دخپلو پلرونو هغه قوانين چې مشرانو يې جوړ کړي او ډېر بد او ملعون موضوعات يې په کې ځای کړي چې د رفاقو قانون ورته ويل کېږي د الله جل جلاله په کتاب او د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په نبوي سنتو يې وړاندې کوي چاچې وضعي قانون په الهي قانون وړاندې کړ کافر دی وژل يې واجب دي تر څو چې پېرته د الله جل جلاله او د پيغمبرصلی الله عليه وسلم حکم او فيصلې ته را وګرځي [254]

د ابن تيميه رحمت الله عليه څخه د هغو تاتارينو په هکله پوښتنه وشوه چې يوپه بل پسې د شام په هېواد يرغل کوي اسلام ښکاره کوي خو ډېر شرعي احکام نه پلي کوي د دوی حکم څه دی او په ضدېې جګړه څه حکم لري؟

په ځواب کې يې ورته وويل: د الله جل جلاله لپاره دحمد او ثناء وي: هره ډله له دوی څخه او يا نور خلك چې داسلام ظاهرو احکامو کوم چې په تواتر سره راغلي وي مخ واړوي جګړه ورسره واجب ده تر دې چې اسلامي احکام په ځان و مني اګر که ددې تر څنګ په شهادتينو اقرار وکړي او ځينې شرعي احکام هم مني لکه څنګه چې ابوبکر صديق رضی الله عنه د زکات نه ورکوونکي ووژل.

- تفسير ابن كثير ج 2 ص 107 . [253]
- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .ص 214. [254]

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې سره فقهاء کرام دعمررضی الله عنه د مناظرې څخه چې دابوبکر صدیق رضی الله عنه سره یې وکړه متفق شول او صحابه کرام هم د اسلامي حقوقو په اعادې سره متفق شول تر څو په قران کریم او نبوي احادیثو عمل وکړی شي.

او همدارنګه د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه په لسو طریقو باندې دخوارجو په اړه حدیث شریف ثابت دی چې : خوارج بدترین دخلکو ظاهراً او باطناً جل جلاله سیرت او صورت) دي ددې سره چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: خپل لمونځونه به ددوی دلمونځونو په پرتله کم ګڼئ او خپلې روژې به د دوی د روژو په پرتله په لږ نظر وینئ. دغه حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه امام مسلم رحمت الله علیه امام ابن ماجه رحمت الله علیه د ابو سعیدرضی الله عنه څخه روایت کړی. امام احمد رحمت الله علیه،امام بخاری رحمت الله علیه،اوامام أبوداود رحمت الله علیه،دعمران بن حصین رضی الله عنه)څخه روایت کړی دی،امام مسلم رحمت الله علیه،امام أبودادرحمت الله علیه دعلي رضی الله عنه څخه،امام احمد رحمت الله علیه،امام أبوداود رحمت الله علیه امام ابن ماجه رحمت الله علیه دانس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی.

له دې څخه داښکاره شوه چې یواځې په اسلام باندې منګولې لګول او ځان مسلمان بلل او په ځان داسلامي احکامو له منلو پرته هغه له جګړې څخه نشي ژغورلی نو جګړه ورسره کول واجب ده تر څو ټول دین یواځې د الله جل جلاله لپاره شي او ترڅو فتنه ختمه شي نو کله چې دین دالله جل جلاله څخه پرته د بل چالپاره وي نو جګړه ورسره واجب ده.

نو هره ډله چې دځیني فرضو لکه لمونځونه، روژې، حج او یا دناحقه وینو،مالونو،شرابو، زنا، قمار او یا دخپلوانو د نکاح حراموالی ونه مانه او یا یې دکفارو په ضد جهاد کول او یا په اهلو کتابو جزیه مقررول او داسې نور واجبات او دیني فرایض او محرمات ونه مني هېڅچاته د هغې په انکار او پرېښودو کې عذر نشته په کومو سره چې منکر او نه منونکي د وجوب یې کافر کېږي. نو هغه ډله چې یادشوي څېزونه نه مني جګړه یې په ضد روا ده اګر که په خوله اقرار هم پرې کوي په دې هکله څومره چې ماته معلومات دی د علماء تر منځ اختلاف نشته .[255]

- مجموع الفتاوی ج 28 ص 502-503. [255]

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه ابن تیمیه رحمت الله علیه ویلي دي: هره ډله چې داسلام د ښکاره او متواتر کوم حکم د منلو څخه انکار وکړ ددیني علماؤ په اتفاق سره یې په ضد جګړه کول واجب دي اګرکه په شهادتینو باندې اعتراف هم کوي او په خوله سره یې وایي.

که چیرې یې په شهادتینو اعتراف وکړ او د پنځو لمونځونو دکولو څخه یې انکار وکړ په ضدیې جګړه کول واجب ده ترڅو چې لمونځ وکړي.

او که چیرې یې د زکات ورکولو څخه انکار وکړ جګړه ورسره واجب ده تر څو زکات ورکړي او همدارنګه که چیرې د رمضان د میاشتې د روژې نیولو او کعبې شریفې ته د حج کولو څخه انکار وکړي او دبدو کارونو دحراموالي، زنا، قمار، شرابو او داسې نورو حرامو کړل شوو څېزونو د حرمت څخه یې انکار وکړ او همدارنګه که چیرې د ناحقه وینو ، مالونو، ناموس عفت او داسې نورو څېزونو د حکم څخه چې په قران کریم او نبوي احادیثو سره ثابت دي انکار وکړي،او همدارنګه که چیرې په امر بالمعروف، نهي عن المنکر د کفارو په ضددجهاد کولو څخه تر هغه چې تسلیم شي او یا هم په ذلت سره جزیه ورکړي انکار وکړي، او همدارنګه هغه څوك چې دقرانکریم نبوي احادیثو اوسلفوصالحو،امامانو خلاف د بدعت ښکاره کوونکو په ضد جګړه هم واجب ده تر دې چې ابن تیمیه رحمت الله علیه وویل: الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ) [256]

ژباړه: وجنګیږی جل جلاله ای مومنانو) له دغو کفارو سره ترهغه پورې چې نشي پاتې فتنه جل جلاله فساد په ځمکه کې) او شي دین جل جلاله حکم) ټول خاص الله لره جل جلاله او نور ټول باطل ادیان ورک شي) .

که چیرې ځینې ددین د الله جل جلاله لپاره او ځینې نور پرته د الله جل جلاله څخه وي نو جګړه او جهاد واجب دی ترڅو ټول دین یواځې د الله جل جلاله لپاره شي. [257]

تېر شوي نصوص په دې دلالت کوي چې شرعي مسوولیت د عامو مسلمانانو په غاړه دا دی چې د کافر مشر په ضد پاڅون او هغه له قدرت څخه لرې کول او په ځای یې د مسلمان مشر ټاکل واجب

- سورت انفال آیت 39 . [256]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 510- 511 . [257]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حتمي دي که څوك دا توان ولري پاڅون کول پرې حتمي دي او د الله جل جلاله په وړاندې يې لوی اجر دی.

او که څوك دا توان نه لري چې د غه کافر مشر د قدرت څخه کوښه کړي نو شرعي دلايلو دا په ډاګه کړې چې په دې مهال د کافرمشر د کوښه کولو لپاره تيارى اودحالاتو برابرول ترڅو دېتولو لورو څخه پاڅون ته لاره هواره شي دا هغه واجب دي چې هېڅکله له منځه نه ځي او الله جل جلاله هېڅوك د هغه د توان څخه د پاسه نه مکلفوي.

الله جل جلاله فرمايلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ ﴿60﴾ [258]

ژباړه: او تيارى جل جلاله اى مومنانو) لپاره د جل جلاله جنګ) ددغو جل جلاله ماتوونکو دعهد يا دمطلق کفارو) څومره چې توانيږي جل جلاله جمع کولى شي) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې ويروي تاسې په دغه جل جلاله قوت او تياري) سره دښمنان دالله او دښمنان ستاسې او نور کسان بې له دوی نه چې نه پيژنى تاسې هغوی الله عالم دی په جل جلاله عدالت د) هغوی او هرهغه څه چې نفقه کوي جل جلاله لګوی) تاسې له يوه شي په لاره د الله کې جل جلاله لپاره د ترقی د دين) پوره جل جلاله بدل دهغه) به در کړشي تاسې ته حال داچې پرتاسې به ظلم و نکړی شي جل جلاله د ثواب په لږوالي او دعذاب په ډيروالي) .

په دې مبارك آيت کې الله جل جلاله خپلو مؤمنو بندګانو ته دوسلو او جګړه ايزو ضرورياتو د برابرولو امر کوي چې دمشرکانو او دالله جل جلاله د دښمنانو د مقابلې لپاره د جګړې څخه وړاندې د دښمن دوېرولو او دآسونو دتيارولو لپاره لازمي ده ځکه چې د جګړې څخه وړاندې تيارى په جګړه کې د ښه نيت ښکارندويي کوي او دتيارى نشتوالى د وروسته والي ښکارندويي کوي چې دادمنافقانو دصفاتوڅخه دي، لکه څنګه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً وَلَكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ .... ﴿46﴾ [259]

---

[258] - سورت انفال آيت 60 .
[259] - سورت توبه آيت 46 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: که اراده وی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرو مرو تیار کړی به ؤ دوی دپاره د وتلو غزاته څه اسباب د تیارۍ ولکن نه وه غوره کړی الله پورته کیدل ددوی جل جلاله غزاته) .

داځکه چې دوی د جهاد د لپاره تیاری نه وه نیولی او د جګړو لپاره یې څه ګڼل او ناکام یې کړل بیا د ناکامانو سره یو ځای کښېناستل:

دلته اساسي توان او قوت د دښمن د مقابلې لپاره ټول هغه څه برابرول دي چې په جګړه ترې کار اخیستل کېږي خو په یقیني ډول پرته له شك څخه ایماني قوت ترما دي قوت وړاندې او مخکښې رول لوبولی شي، ځکه چې الله جل جلاله جل جلاله دسورت په لومړي سرکې دایمان د جوړښت دپیغمبرصلی الله علیه وسلم اطاعت او پیروي،داختلاف نشتوالي په دنیوي څیزونو باندې دمقابلې اوجنجال ختمول،بیایې د سورت په نیمایي کې د مادي تیاری امر،او په دې مبارك ایت کې هم په مادي تیاری امر کوي، الله جل جلاله جل په ډېرو ایاتو نو کې عموماً په ایماني تیاری امرکوي او له جګړې څخه وړاندې ورته په خاص ډول امر کوي الله جل جلاله په عام ډول په تقوی باندې د امر کولو په اړه فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿28﴾ [260]

ژباړه : ای مومنانو وویرېږی تاسې له عذابه د الله او ایمان راوړی په رسول ددغه جل جلاله الله چې محمد دی) چې درکړي تاسې ته دوی حصې برخې له رحمته خپله او چې وګرځوي تاسې لره یوه رڼآ چې تلل په هغې سره جل جلاله پر صراط) او و بښې تاسې ته جل جلاله ګناهونه ستاسې) او الله ښه مغفرت کوونکی جل جلاله دخطیآتو) ډېر رحم والادی جل جلاله په انعام د اجر او ثواب سره) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿102﴾ وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُواْ .... ﴿103﴾ [261]

ژباړه: ای مومنانو وویرېږی له الله نه په حق دویرې دده او مه مری مګر پداسې حال کې چې مومنان جل جلاله موحدان) یاست او منګولې ولګوی جل جلاله ای مومنانو) تاسې په رسی د الله جل جلاله چې قرآن دی) ټول او مه سره مختلف کیږی جل جلاله وروسته له اسلامه) .

او داسې نور ډېر آیاتونه په قرانکریم کې ذکر شوي دي.

---

[260] - سورت الحدید آیت 28 .

[261] - سورت آل عمران آیت 103- 102 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایمان د صحت او جوړوالي امر د تقوی د اسبابو لټونه او منګولې پرې لړول دي د دې وضاحت چې د الله جل جلاله دلارې دمجاهدینو لویه وسله چې ځانونه پرې سنبالوي دالله جل جلاله دغه فرمان یې په اړه ذکر شوی چې فرمایی : جل جلاله إِذْ قَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿45﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿46﴾ قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿47﴾ [262]

ژباړه: ای مومنانو کله چې مخامخ شی کوم فوځ جل جلاله ددښمن) سره جل جلاله چې جنګ درسره کوي نو ثابت قدم اوسی تاسې جل جلاله او مه تښتی) او یادوی تاسې الله جل جلاله ډیر جل جلاله په خوله او زړه) ښایی چې تاسې په مراد ورسیږی جل جلاله په بري سره په دښمن د ذکر په برکت) او حکم ومنی تاسې د الله او درسول ددغه الله) او مه کوی جګړه په خپلو منځونو جل جلاله په کارد جهاد کې) پس بې زړه به شی تاسې او ولاړ به شي باد دنصرت او قوت او جل جلاله دولت) ستاسې او صبر کوی جل جلاله په قتال اوسختیو،بیشکه الله له صابرانو سره دی په جنګ کې په نصرت او حاظت) او مه کیږی ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چې را ووتل له کورونو خپلو دپاره د فخر او ښودنې خلکو ته شوکت دبدبه خپله) او اړوي دوی خلک) له لارې د الله جل جلاله څخه .

یقیناً الله جل جلاله خپلو مجاهدو بندګانو ته د صفونو د یوځای کېدو او دټولیو دمخامخ کېدو په مهال د ثابت او ټینګ درېدو او د الله جل جلاله دزیات ذکر او یادښت او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم داطاعت او پیروی او دالله جل جلاله په رسي د ټینګومنګلو لړولو دجنجال او اختلاف د پریښودلو کوم چې د ناکامی توان او طاقت د ختمېدو لامل ګرځي امرکوي. کوم چې په دې مبارك آیت کې یې امر را غلی د هغه قوي او کاري وسلې څخه دی چې مجاهدین خپل ځانونه پرې مسلح کوي او د ښمنان یې چې هر څومره مادي قوت او زور ولري داسې وسله نشي ترلاسه کولای که چېرې مجاهدین داسې وکړي نو الله جل جلاله ورسره دی له همدې امله الله جل جلاله خپل فرمان په دې مبارک آیت سره ختم کړی چې: **جل جلاله** إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ [263]

ژباړه : یعني الله جل جلاله د صابرانو ملګری دی.

---

[262] - سورت انفال آیت : 45- 47 .

[263] - سورت بقره آیت 153 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او له چاسره چې الله جل جلاله ملګری شي او بریالی یې کړي نو هېڅوك نشي پرې کامیاب ېدی لکه چې الله جل جلاله فرمايي: جل جلاله إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن بَعْدِهِ وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكِّلِ الْمُؤْمِنُونَ) [264]

ژباړه: که مرسته وکړي له تاسې سره الله جل جلاله لکه چې په بدر کې یی وکړه) نونشته جل جلاله هیڅ) غالب پرتاسې باندې او که مرسته ونه فرمایی له تاسې سره جل جلاله الله چې په احد کې یی پریښودی) نو څوک دي هغه چې مرسته به وکړي له تاسې سره وروسته له هغه جل جلاله خذلان د الله جل جلاله لخوا) .

په جل جلاله الاکتفاء بما تضمنه من مغازي رسول الله و الخلفاء) کې راغلي دي:

ابو عبیده رضی الله عنه دجهاد صف برابرکړ دلومړي سرڅخه یې تر پایه پورې معاینه کاوه او کاته به یې د هر بیرغ او هر قدم سره به درېده او ویل به یې: ای دالله جل جلاله بندګانو د الله جل جلاله څخه نصرت او بریالیتوب په صبر سره وغواړئ ځکه چې الله جل جلاله دصابرانو ملګری دی، ای د الله جل جلاله بندګانو: زېری او بشارت د هغو کسانو لپاره دی چې ستاسو څخه شهید شي او څوك چې ژوندی پاتې شي دهغوی لپاره د نصرت اوغنیمت زېری دی، مګر خپل ځانونه په جګړه دغشو په ویشتلو د تورو په وهلو، د نېزو په کارولو د همزولو سره په مقابله کولو ټینګ او محکم کړئ. ځکه په الله جل جلاله سره سوګند کوم هغه څه چې دالله جل جلاله سره دي پرته د هغه داطاعت په سختو ځایونو او جګړه ایزو سنګرونو کې دهغه پروردګار درضا دغوښتنې څخه پرته لاس ته نه راځي.[265]

بېشکه الله جل جلاله دخپلو هغو دوستانو حالات بیان کړي چې د بدر په ورځ دخپلو د ښمنانو د مقابلې لپاره ووتل خوکله یې چې خپل لږ شمېر او کمه وسله ولیده،د دښمن د زیات شمېر اوښه تیاري په مقابل کې چې ټول له یوې مخې راوتلي وه نو په دې مهال مومنانو هغه عظیم قوت ته مخه کړه چې بل هېڅوك قوت یې مقابله نه شي کولای او په هغه دروازه یې منګلوې ټینګې کړې چې په لاس یې د اسمانونو او ځمکې پاچاهي ده او هغه ذات چې د مومنانو د دښمنانو د هلاکېدو اراده په یو لفظ دجل جلاله کن) یعنې شه ، سره وکړي نوالله جل جلاله دا کولی شي دحکم منع کوونکي یې نشته

- سورت آل عمران آیت 160 . [264]
- الاکتفاء بما تضمنه من مغازی رسول الله ...ج 3 ص [265] 201

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د امر وروسته کوونکي يې نشته، په دې پو هېږو چې څه توان او طاقت نه لرو دوی څه توان او زور نه لري مګر کله چې په الله جل جلاله سره توکل و کړي او په صداقت سره الله جل جلاله ته مخ واړوي او دالله جل جلاله په وړاندې عاجزي ښکاره کړي نو الله جل جلاله د دوی دحالت بیان موږ ته کړي چې فرمايی : إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ [266]

ژباړه: يادکړی هغه وخت چې استغاثه به کوله تاسې رب خپل ته نو الله ور ورسيده له پاره دجل جلاله فرياد) ستاسې چې بيشکه زه مرسته کوونکی یم له تاسې سره په زرو تنو له پرښتو ځنی يوه په بله پسې راتلونکې .

يقيناً زموږ دپيغمبرصلی الله عليه وسلم او اصحابو کرامو حالت دبدر په ورځ همداسې وه کله يې چې د مشرکانو ځواك وليد لکه څنګه چې قران کريم يې انځور وړاندې کړی په ډېر تکبر او ځان ښودنې سره دمسلمانانو مقابلې ته راووتل د پلو،سورو او مشرانو څخه يې هېڅوك وروسته نشول بلکې ټول په يو مخ را ووتل ددې لپاره مقابلې ته راغلل چې دغه د اسلام مبارك دين بالکل له منځه يوسي مسلمانان ختم کړي خلك يې ياد کړي او هر وخت دغه وېره په مسلمانانو وتپي خوکله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم اوصحابه کرامو دکفارو مادي توان وليد چې دمقابلې توان يې نشته نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم خپلې سختې تکيه ګاه ته مخ وا ړاوه او هغه ځواکمن ذات ته يې هيله او اميد وکړ چې عادل دی او ټوله شپه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخپل پروردګار په وړاندې په عاجزی، خواری او خشوع سره ولاړوه دعا او زاري يې کوله تر څو چې سهار شو دصحابه کرامو زړونه پرې وسول ترديې چې جبريل جل عليه السلام) او ورسره پرښتې يې وليدې نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم زېری ورکړ خپلو صحابه کراموته يې بشارت ورکړ چې پرېښتې راغلې.[267]

له همدې امله امام بخاري رحمت الله عليه يو باب په دې نوم سره چې: د جګړې څخه وړاندې نيك عمل،په دې اړه يې دحضرت ابوالدرداء رضی الله عنه دغه قول راوړی چې: يقيناً تاسو د خپلو اعمالو په سبب جګړه کوی په دې کې دأبو الدرداء رضی الله عنه دغه ټکي ته اشاره ده چې د بريالیتوب دلويو اسبابو او لاملونو څخه دجګړې نه وړاندې نيك عمل کول دي.

- سورت انفال آيت 9 . [266]
- الخصائص الكبرى ج 1 ص 330.[267]

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن القیم رحمت الله علیه د غه معنی پخپل کتاب قصیده نونیه کې راوړي وايي:

1- دغه داسې ده چې د الله جل جلاله دلښکر جګړه په اعمالو سره وي نه د زړه ورو ګرو پونو په زور سره.

2- زما دپه الله جل جلاله سره سوګند وي چې هېوادونه يې په ډېر ښت فتح کړي نه دي په داسې حال کې چې دښمن يې بې شماره ډېر وه .

3- همدارنګه زړونه يې په دې نظرياتو سره نه دې فتح کړي بلکې په علم او ايمان سره يې فتح کړي دي.

موږ ته قران کريم بيان کړي چې زموږ څخه وړاندې دمومنانو حالت هم همداسې وه يقيناً الله جل جلاله دبني اسرائيلو دحالت څخه بيان کوي کله يې چې د دښمن،زور،قوت زيات اوخپل شمېر او قوت لږ وليد الله جل جلاله فرمايي : وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ .[268] .

ژباړه: اوکله چې راووتل جل جلاله مخامخ شول) دوی لپاره جل جلاله د جنګ) دجالوت او د لښکرو دده نو وويل دوی جل جلاله يعني مومنانو) ای زموږ ربه نازل جل جلاله راتوی) کړه پرموږ صبر او کلک کړه قدمونه زموږ جل جلاله په جنګ کې) او مرسته وکړه له موږ سره په قوم د کافرانو .

کله يې چې الله جل جلاله ته رجوع وکړه او دخپل مسکين توب او عاجزئ لاسونه يې د الله جل جلاله په وړاندې پورته کړل نو نتيجه يې ډېره زرپه جل جلاله فاء) سره چې ترتيب دتعقيب سره افاده کوي راغله فرمايي: فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ[269] .

ژباړه: نومات کړل مومنانودوی جل جلاله يعني کافران) په اذن جل جلاله حکم) د الله سره او مړ کړ داود جالوت لره او ورکړ ده ته جل جلاله يعنی داود ته) الله سلطنت او حکمت جل جلاله او نبووت وروسته له مرګه دطالوت او اسموئيل عليه السلام) او ويې ښودل ده ته له هغو شيانو چې اراده يې کوله .

قران کريم يې نه يادوي بلکې په دې پرېکنده نتيجه کې يې د مادي زور او قوت هېڅ اشاره نده کړې دا دخپلو مجاهدو بندګانو لپاره يو تنبيه ده چې په الله جل جلاله باندې توکل په رښتيا سره همدغه

- سورت بقره آيت 250 .[268]
- سورت بقره آيت 251.[269]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذات اقدس ته ځان سپارنه او په مخ کې یې عاجزي کول او د الله جل جلاله په لار کې د جهاد ریښتینی نیت کول همدغه مخ په وړاندې وسله په ټولو جنګونو اوجګړو کې پرېکنده وسله ده. دهغو جامع آیاتونو څخه چې د دښمن سره د مقابلې نه وړاندې د تقوی او اطاعت د وسلې کارولو اهمیت او ارزښت بیانوي او دا چې ددغې وسلې اغېز ډېر لوی دی او بې له شکه د نصرت او بریالیتوب د رامنځ ته کېدو لامل دی الله جل جلاله فرمایي:

یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ یَنصُرْکُمْ وَیُثَبِّتْ أَقْدَامَکُمْ . [270]

ژباړه: ای مومنانو که مددګاري وکړی تاسې له جل جلاله دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړیجل جلاله الله) له تاسې سره جل جلاله په غلبه پردښمن) او ثابت کړي قدمونه ستاسې جل جلاله په ځای د جنګ) .

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: وَلَیَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن یَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِیزٌ . [271]

ژباړه: او خامخا مرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دین د) دغه جل جلاله الله) ته بیشکه چې الله خامخا قوي جل جلاله د خپلو احکامو په تنفیذولوکې) ډېر زورور دی جل جلاله په هرچا) .

یقیناً الله جل جلاله یې بریالیتوب په هغه څه پورې درولي چې څوك د الله جل جلاله دپیغمبرصلی الله علیه وسلم نصرت کړی وي او دالله جل جلاله د دین نصرت کوي او دا د بریالیتوب په راتلوکې دشرط په بڼه دی او ان شاءلله تعالی په راتلونکي مبحث کې به یې په تفصیل سره دغه ځانګه د تیاری په هغه بحث کې وڅېړو چې هغه آدابو پورې اړه لري چې باید دالله جل جلاله دلارې مجاهدین ځان پرې سنبال کړي چې دا د بریالیتوب په ګټلو کې ډېر مهم او ارزښتناك دی. موږ وینو چې د بندګانو څخه د نصرت او بریالیتوب د وروسته والي اصلي او اساسي سبب او لامل دادی چې دالله جل جلاله او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم په حق کې کوتاهي او دخپلو ورونو په برخه کې دهغوی دحقوقو نه مراعات کول دي، ځکه چې دالله جل جلاله سنت او لاره په خلکو کې تېره شوې او هېڅکله نه بدلېږي هغه داچې ګناه او کوتاهي د جګړې او جهاد څخه د وروسته والي لامل ګرځي دامیر پیروي او زیار ایستل دبریالیتوب او کامیابۍ سبب دی، دغه لار او طریقه نه وروسته کېږي او نه تغیر مومي آن تر

- سورت محمد آیت 7 . [270]
- سورت حج آیت 40 . [271]

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم د صحابه کرامو په وړاندې هم پلې شوي او له دوی سره موجود وه.

کله چې ځينې صحابه کرامو دپيغمبرصلی الله عليه وسلم دامر په اجتهادي ډول مخالفت وشود داحد په غزا کې يې اجتهاداً امر ونه مانه نو د مشرکانو غشي او نېزې پس له هغه ورته ورسېدې چې د ورځې په اول کې مسلمان غالب وه له همدې سببه راشد خليفه عمر بن الخطاب رضی الله عنه سعد بن ابي وقاص رضی الله عنه يی دغه ټکي ته متوجه کړ او ويې فرمايل: يقيناً تاسې خپل دښمن د الله جل جلاله داطاعت او پيروي په سبب او دښمن مو د هغه د نافرمانی په سبب ورسره جګړه کوي که چېرې تاسې او هغوی په ګناه کې سره برابر شوي نو پرتاسو غالبېږي بيايې ورته وفرمايل: دغه ټکی د تاپه دوکه کې ونه غورځوي چې تاته د د پيغمبرصلی الله عليه وسلم صحابي او ماما ويل کېږي.

د الله جل جلاله اوکوم چا تر منځ پرته د هغه داطاعت او پيروي څخه بل کوم سبب نشته دخلکو اصل او کم اصل دالله جل جلاله په وړاندې سره برابر دی الله جل جلاله يې رب او پالونکی دی او دوی يې بندګان دي يو تر بل د اخري خاتمې په ښه والي غوراوی دی او هغه څه چې د الله سره دي د هغه په پيروي سره موندل کېږي. [272].

که موږ وغواړو چې اسلامي خلافت منځته راشي اوپه دښمن باندې غالب او بريالي شو نو د مادي اسبابو څخه وړاندې بايد الله جل جلاله په حق کې د کوتاهۍ او ګناه جبيره وشي او حتماً بايد دتقوی او پرهېزګارۍ اسباب و لټول شي تر دې چې د الله جل جلاله څخه څه و غواړو او دعاورته وکړو الله جل جلاله يې د قبوله کړي الله جل جلاله ښه پوهېږي.

امام طبري رحمت الله عليه د اعداد او تياري دآيت شريف په تفسير کې ويلي دي: الله جل جلاله فرمايلي دي : ددې خلکو لپاره چې پخپل رب کافران شوي او ستاسو او دوی ترمنځ عهد او پيمان هم شته کله چې د دوی د خيانت او غدر څخه ووېرېدی نو تياری ورته ونيسی، او په الله جل جلاله او پيغمبرصلی الله عليه وسلم ايمان راوړونکو. جل جلاله مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) وايي: څومره چې توان يې لری دآلاتو څخه يی ورته تيارکړئ چې ستاسو لپاره د دوی په مقابل کې يو قوت او ځواك وي لکه وسله، آسونه، جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) وايي: تاسې په دې تياری سره د الله جل

- الاکتفاء بما تضمنه من مغازی رسول الله و الخلفاء ج 4 ص 158 . [272]

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلاله او خپل دښمنان جل جلاله له مشركانو څخه) وېروي دغه اثر امام طبري رحمت الله عليه پخپل سند سره راوړي دي.

د علي الهمداني رحمت الله عليه څخه راغلي چې ده دعقبه بن عامر رضى الله عنه څخه په داسې حالت کې اورېدلي چې په منبرباندې ناست وه اوويل يې: الله جل جلاله فرمايلي دي: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ)[273] خبر دار اوسئ چې قوت دغشى ويشتل دي خبردار اوسئ چې قوت د غشى ويشتل دي درې ځلې يې وويل.داحديث امام مسلم رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه،امام أبوداد رحمت الله عليه، امام ابن حبان رحمت الله عليه،امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عيه روايت کړى دى.

د عکرمة رضى الله عنه څخه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې: وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه يې مطلب نر آسونه دي او دجل جلاله رباط الخيل) څخه يې مطلب ښځې آسونه دي.

در جاء بن ابي سلمه رحمت الله عليه څخه روايت دى چې ويلي يې دي يو سړى په مکه مکرمه کې دمجاهد رحمت الله عليه سره يو ځاى شو او د مجاهد رحمت الله عليه سره جوالونه جل جلاله بوجى) وي ده وويل چې مجاهد رحمت الله عليه وفرمايل: دغه توانايي ده او مجاهد رحمت الله عليه دجهاد لپاره ځان تياراوه او د سدي رحمت الله عليه څخه روايت دى چې جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) څخه مطلب وسله ده او دا فرمان درب العالمين دى چې: جل جلاله تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ وَعَدُوَّكُمْ) نو دعبدالله بن عباس رضى الله عنهما څخه راغلي چې ويلي يې دي: مطلب داچې پدې قوت سره دالله جل جلاله او ستاسې دښمنان پرې سپکوي تر دې چې وېې ويل: ابن زيد رحمت الله عليه د الله جل جلاله ددې فرمان په اړه ويلي دي چې : جل جلاله وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ): دغه ډله منافقان دي تاسې نه پرې پوهېږى ځکه چې ستاسې سره دي او په خوله وايي لااله الا الله او ستاسې ترڅنګ جنګېږي نورو علماو ويلي چې دا دپيريانو څخه يوه ډله ده، ابوجعفررحمت الله عليه ويلي دي: صحيح قول په دې کې دادى چې وويل شي: الله جل جلاله مومنانو ته دجهاد کولو تيارى دجنګې وسلو برابرول او دهغه څه برابرول چې د الله جل جلاله د دښمنانو او د دوى د دښمنانو چې مشرکان دي لکه وسله، لنده، دآسونو تنظيمول او داسې نور او همدارنګه بايد وويل شي چې دا دليل کېداى نشي چې دقوت او توانمندى څخه مطلب د توانايي د معناګانو څخه يوه

---

[273] - سورت انفال آيت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکته معنی ده په داسې حال کې چې الله جل جلاله د هغو په ټولو عامو معناوو سره امر کړی دی، که چېرې کوم ویونکی ووايي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم څرګنده کړې چې له دغه عام والي څخه یې مطلب دغه ځانګړ تیا ده چې فرمايي: الاان القوة الرمي) په دې خبردار اوسئ چې توانايي دلندئ ویشتل دي. په ځواب کې یې ویل کېږي: اګر که په حدیث شریف کې دا ذکر شوي وي نو دا ترې مطلب نشي څرګندېدای چې د خیر څخه هدف یواځې دغشي ویشتل دي پرته د توانایی دنورو معناګانو څخه ځکه چې دغشي ویشتل دتوانایی دمعنا ګانو څخه یوه معنی ده ځکه چې په حدیث شریف کې ویل شوي دي خبر دار چې قوت او توانايي د غشي ویشتل دي او دا يې نه دي ویلي چې نوره توانايي نشته او دتوانایی څخه توره، لینده، نېزه او هر هغه څه چې د مشرکانو په وژنه کې ترې کار اخیستل کېږي لکه د غشي ویشتل یا ددې څخه ښه وسله چې دکفارو په سپکوالي او ذلت کې ترې کار واخیستل شي. [274]

امام قرطبي رحمت الله علیه دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه چې : جل جلاله وَأَعِدُّواْلهم) ویلي دي: الله جل جلاله مومنانو ته امر کوي چې د دښمنانو د مقابلې لپاره قوت او توانایي تر لاسه کړئ خو په دې یې زور راوړئ چې باید لومړی دتقوی په لباس ځان سنګار کړي که الله جل جلاله غوښتي وي نو کفار به یې په خبرو او یا هم په مخونو یې د یوموټي خاورې په شیندلو سره ناکام کړي وای لکه چې رسول صلی الله علیه وسلم همداسې وکړل مګر الله جل جلاله غواړي چې ځینې خلك په ځینې نوروسره د مخکینې علم او پلې شوي پرېکړې په اساس امتحان کړي کله چې دیو ملګري لپاره نیکی او دیو دښمن لپاره بدی برابروي داهم په تیاری نیولو کې شامل دي، غشي

ابن عباس رضی الله عنهما وايي: تیاری دلته وسله او روپۍ دي ، په صحیح امام مسلم کې دعقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمايي: ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې هغه په منبرناست وه فرمایل یې: جل جلاله وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ) په دې خبردار شئ چې قوت دغشي ویشتل دي خبردار شئ قوت دغشي ویشتل دي خبردار اوسئ چې قوت دغشي ویشتل دی. یو بل حدیث شریف د عقبه جل جلاله رضی الله عنه) څخه روایت دی چې فرمايي: ما د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي دي چې فرمایل یې: زر دی چې الله جل جلاله په تاسو ډېرې سیمې فتح کړي الله جل جلاله ستاسو لپاره بس دی ، نو یو ستاسې څخه دناتوانه او عاجز نه کېږي چې په

274 - تفسير طبري ج 10 ص 32 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو عشو لوبې وکړئ دا حديث شريف امام مسلم رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه،امام طبراني رحمت الله عليه،امام ابوعوانه رحمت الله عليه،او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

په بل حديث شريف کې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: په هر ځيز چې يوځوك لوبې کوي باطل او ناحق دی مګر دغشي ويشتل،خپل آس ته تمرين ورکول او دخپلې مېرمنې سره ساعت تېرول دا درې ځېزونه صحيح او حق دي.

دا حديث شريف امام ترمذي رحمت الله عليه،امام آبوداود رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه روايت کړی او صحيح يې بللی او همدارنګه امام احمدرحمت الله عليه،امام بيهقي رحمت الله عليه ، امام ابن حيان رحمت الله عليه او امام ابن ابي شيبه رحمت الله عليه هم روايت کړی دی.

ددې حديث شريف معنی داده : الله جل جلاله ښه پوهېږي هر هغه ځېز چې سړی پرې لوبې کوي خو دا نه اوس او نه به په راتلونکي کې څه ګټه ولري نو دا کار باطل او ناروا دی او مخ ګرځول ترې غوره دي، دغه درې ځېزونه اګر که پرې لوبې کېږي او ذهن پرې تازه کېږي خو دا حق دی چې په هغه څه پورې تړل دي چې ګټه لري ځکه د غشي ويشتل او آس تربيه کول دا ټول هغه ځيزونه دي چې په جګړه کې مرسته کوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کول ښايي هغه څه ته واوړي چې زوی يې تولد شي چې بيا به الله جل جلاله په يو والي مني او د همغه ذات عبادت به کوي له همدې امله دغه درې ځيزونه حق او صحيح دي دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روايت دی چې د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه يې ذکر کړی چې: الله جل جلاله درې کسان په يو غشي جنت ته داخلوي: جوړوونکی يې چې په جوړولو کې يې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي،او ويشتونکی يې .

دا حديث شريف امام أبوداود رحمت الله عليه،امام ترمذي رحمت الله عليه او امام نسايي رحمت الله عليه په دې لفظ سره روايت کړی چې: په جوړولو کې يې دالله جل جلاله څخه خير او اجر غواړي، همدا حديث د امام نسايي رحمت الله عليه سره دخالد بن يزيد رضی الله عنه په روايت سره ذکر شوی او امام نسايي رحمت الله عليه وايي: حسن بن اسماعيل بن مجالد خبر راکړی چې عيسی بن يونس دعبدالرحمن بن يزيد جابر څخه روايت کړی او ويلي يې دي چې ماته أبوسلام دمشقي ويلي چې خالد بن يزيدجهني ويلي عقبه بن عامر زما تر څنګ تېرېده ويې ويل ای خالده راځئ چې لاړ شو غشي وولو يوه ورځ له دوی څخه وروسته شوم بيايې وويل ای خالده: راشه چې د هغه څه نه دخبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړم چې رسول صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي نو زه راغلم بیاېې وویل چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: الله جل جلاله په یوغشي باندې درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې دالله جل جلاله څخه اجر غواړي، د هغه ویشتونکی اولینده یی،غشی وولئ په آسونو سواره شئ، چې غشي وولئ ماته ډېرګران دي تر هغه چې په آسونو سواره شي، لوبې یواځې په درې څېزونو کې دي یو سړی د خپل آس تربیه کول ا و دخپلې مېرمنې سره لوبې کول، پخپل غشي او لیندی سره ویشتل چاچې دغشي ویشتل د هغې د زده کړې څخه وروسته پرېښودل چې مخ ترې وګرځوي نو دانعمت دې ناشکري او کفران یې وکړ. بیاېې وویل: په هغه نعمت یې ناشکري وکړه. خالد بن یزید یواځې امام ابن حبان رحمت الله علیه توثیق کړی ، کله چې سنن دامام أبوداد رحمت الله علیه ته مراجعه وکړې نو دخالد بن یزید څخه یی روایت کړی وه ویل یې: سعید بن منصور خبر راکړی چې عبدالله بن مبارك راته ویلي چې عبدالرحمن بن یزید بن جابر راته ویلي چې: ابو سلام راته ویلي چې خالد بن زید او هغه دعقبه بن عامر څخه روایت کړی ویلي یې دي چې ما دپیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه اورېدلي چې فرمایل یې: الله جل جلاله په یو غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو سره یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او د هغه ویشتونکی او لینده یی،غشی وولي آو په اسونو سواره شي چې غشي وولي دا ماته ډېر غوره دی له دې چې په آسونو سواره شي،نشته لوبې مګر په درې څېزونوکې: یوسړی خپل آس ته تمرین ورکوي او د خپلې مېرمنې سره لوبې کوي په خپل غشي او لیندې سره ویشتل کوي چاچې د غشي ویشتل وروسته ترزده کړې هېرکړل او مخ یې ترې وګرځاوه دا د الله جل جلاله نعمت دی چې پرې یې ښود او یاېې دهغه ناشکري وکړه په زیات ګومان سره کوم چې په سنن نسایي کې راغلي غلط دی او صحیح یی خالد بن زید دی.

همدارنګه امام احمد رحمت الله علیه دغه حدیث له څلورو طریقو څخه روایت کړی چې په درې واړه سندونو کې دخالد بن زید څخه او څلورم سند یې دعبدالله بن ازرق څخه روایت شوی،امام مناوي رحمت الله علیه په فیض القدیر کې ویلي دي: امام احمد رحمت الله علیه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه روایت کړی په سند کې یې خالد بن زید دی ابن قطان رحمت الله علیه ویلي دي : هغه مجهول الحال دی دهمدې سببه حدیث نه صحیح کېږي. [275]

---

[275] - فیض القدیر ج 2 ص 299.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام ابن ماجه رحمت الله دا حدیث د بلې لارې د عبدالله بن زید بن أزرق رحمت الله علیه څخه روایت کړی او ویلي یې دي: امام ابو بکر بن ابي شیبه رحمت الله علیه را ته ویلي چې یزید بن هارون رحمت الله علیه را ته ویلي دي چې هشام الدستوایي رحمت الله علیه خبر کړي یو دیحیی بن أبي کثیر څخه له ابوسلام هغه له عبدالله بن ازرق څخه او هغه له عقبه بن عامر جهني او هغه له پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت کړی چې فرمایلي یې دي: یقیناً الله جل جلاله په یوه غشي سره درې کسان جنت ته داخلوي جوړوونکی یې چې په جوړولو کې یې د الله جل جلاله څخه اجر غواړي او ویشتونکی یې او مرسته ورسره کوونکی یې .

او همدا رنګه پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: غشی وولئ او سورلي وکړئ او چې غشی وولئ ماته ډېر غوره دی له دې څخه چې په آسونو سواره شئ هرهغه څه چې مسلمان پرې لوبې کوي باطل دي مګر ویشتل یې د غشي او دخپل آس تمرین یې او دخپلې مېرمنې سره لوبې دا درې څېزونه حق او صحیح دي. عبدالله پرته له امام حبان رحمت الله علیه څخه بل چانه دي توثیق کړی او همدا رنګه دغه حدیث شریف امام دارمي رحمت الله علیه د عبدالله بن زید الأزرق له لارې روایت کړی دی .

د الله جل جلاله دغه مبارك فرمان چې: وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ) امام حسن، امام عمرو بن دینار اوامام ابو حیوة رحمت الله علیهم اجمعین ویلي چې: ومن رُبُط الخیل) د راء او باء په ضمي جل جلاله پیښ) سره جمع د رباط لکه کتاب او کُتُب،امام ابوحاتم رحمت الله علیه دامام ابن زید رحمت الله علیه څخه نقل کړی چې: رباط) د آسونو څخه پنځه او له هغه څخه زیاتو ته وایي او تړلی یې دجل جلاله ربط) دی دا هغه دی چې یوله بل سره تړل کېږي دا د دښمن په وړاندې دآسونو تړلوته وایی . شاعر ویلي دي:

الله جل جلاله دآسونو د تړلو امر د دښمن په وړاندې کړی
په جګړه کې چې ښکه الله جل جلاله ښه بریالی کوونکی دی

مکحول بن عبدالله رحمت الله علیه ویلي دي:

تاسو ما په دې ملامتوی چې د دښمن په وړاندې آسونه برابروم او ساتم یې
او الله جل جلاله خپل پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته ددې کار امر کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسونو د ساتلو ډېر لوی فضیلت او اوچت مقام دی دعروة البارقي رحمت الله علیه او یا آسونه دجهاد لپاره تیار ولاړ وه مستحب او ښې یې ښځې اسپې دي.

حضرت عکرمه رحمت الله علیه او نورو امامانو ویلي چې : همدا صحیح نظر دی څکه چې د اسپې خېټه خزانه ده او شايي فخر او وياړ دی او همدا رنګه د جبریل جل جلاله علیه السلام) سورلی اسپه وه، امامانو جل جلاله علیهم السلام) دأبو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: اسونه درې ډوله دي یو د سړي لپاره اجر یو ډول آس د سړي لپاره د الله جل جلاله د عذاب څخه ساتنه او بل دسړي لپاره عذاب وي...: دا حدیث شریف امام بخاری رحمت الله علیه،امام مسلم رحمت الله علیه،امام نسايي رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او امام ابن ماجه رحمت الله علیه روایت کړی دی، په دې کې دآس د اسپې څخه څه ځانګړتیا او امتیاز نشته، دښه آس ډېر اجر او زیاته ګټه ده، د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وشوه چې کومه غاړه جل جلاله الرقاب) غوره دی؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: دکومې چې قیمت زیات او د خپل څښتن په وړاندې ارزښتناکه او قیمتي وي. په دې لفظ سره امام بخاری رحمت الله علیه، امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی او امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابن خزیمه رحمت الله علیه امام ابن حبان رحمت الله علیه د حضرت ابوذر رضی الله عنه څخه په دې لفظ روایت کړی چې: د کومې غاړې خلاصول ډېر غوره دي پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: د خپل اهل په وړاندې چې ډېر غوره او ښه وي او د قیمت په لحاظ اوچته وي .

او امام نسايي رحمت الله علیه دابووهب الحشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی چې ده لره صحبت هم شته ویلي یې دي چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم فرمایلي: تاسو دپیغمبرانو نومونه کېږدی او الله جل جلاله ته غوره نومونه عبدالله او عبدالرحمن دی دجهاد لپاره آسونه تیار کړی په تندیو او شاوو یې لاسونه کش کړی په کافرانو پسې یې وزغلوی د مسلمانانو دفاع پرې وکړئ دخپل منځي انتقام لپاره یې مه کاروئ. او تاسو باید هغه آسونه خپل ځان ته غوره کړئ چې رنګ یې د توراو سره ترمنځ وي په تندي کې یې سپین رنګ وي او پښې یې هم سپین رنګ ولري. او یا هم تک سور چې په تندي او پښو کې یې سپینوالی وي او یا هم تک تور چې په تندي او پښو کې یې سپینوالی موجود وي. دا حدیث

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف امام ابو داود رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام بیهقي رحمت الله علیه،امام طبراني رحمت الله علیه او ابو یعلي ابو وهب الجشمي رضی الله عنه څخه روایت کړی او ابو وهب صحابي دی.

او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله علیه دابوقتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: بهترین د آسونو تك تور کوم چې دتندي په وسط کې یې لږ سپینوالی او په پاسنۍ شونډه کې یې هم سپین والی موجود وي، بیا هغه آس دی چې د تندي په منځنۍ برخه کې یې سپین والی وي، پښې یې تر ښنګرو سپینې وي او دغه سپین والی یې تر زنګنونو جل جلاله رکبتینو) پورې نه وي بیا که چیرې تك تور آس نه وي نو بیا سوربخن تور په یاد شوو ځانګړتیا وو سره غوره دی. دغه حدیث امام ابوداودرحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه او ابن ماجه روایت کړی دی. او همدارنګه امام دارمي رحمت الله علیه دحضرت ابو قتاده رضی الله عنه څخه روایت کړی چې یو سړي وویل: ای دالله رسوله: غواړم چې یوآس په بیه واخلم نو کوم یو واخلم؟ پیغمبرصلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: تك تور چې په پاسینۍ شونډه کې یې سپین والی موجود وي او مخکینۍ پښې یې هم ترښنګرو سپینې وي او پښې یې تر ورنونو پورې سپینې وي او یا هم سور بخن په همدې ورته والي سره یې واخله غنیمت به هم ترلاسه کړې او ځان به هم وژغورې، پیغمبرصلی الله علیه وسلم به جل جلاله شکال) آس نه خوښاوه، شکال: هغه آس ته وایي چې درې پښې یې سپینې او څلومه یې سپین والي ونه لري.

دغه حدیث امام مسلم رحمت الله علیه،امام ابوداودرحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه،امام احمد رحمت الله علیه،امام ابن ماجه رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه ټولو دحضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت کړي .

که چیرې وویل شي چې دالله جل جلاله ددې مبارك فرمان په اړه جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ [276].

ژباړه : او تیاروی جل جلاله ای مومنانو) لپاره جل جلاله د جنګ) ددغو جل جلاله عهد ماتوونکو یا مطلق کفارو) څومره چې توانیږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو او ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) .

- سورت انفال آیت 60 . 276

(c) ketabton.com: The Digital Library

كفايت كوي نو دغشو ويشتلو او آسونو تيارولو ځانګړى يادښت ته څه اړتياوه؟ ويل کېږي چې : كله چې آسونه دجګړې اصلي او بنسټيزه وسيله ده دكومو په تنديو كې چې خير او نيكي ليكله شوې وي،دا يوه ډېره محكمه او قوي وسيله،او ټينګ سنګرونه دي په همدې سره مجاهدين دجګړې په ډګر کې تاوېږي او په سختو او خطرناكو حالاتو كې ګرځي را ګرځي، نو له همدې كبله دقدرت او احترام په سبب يې ياد كړي. دعزت په سبب الله جل جلاله دهغو په ګردونو سوګند يادكړى او فرمايلي يې دي:

جل جلاله وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا) [277] سورت العاديات. ايت اول .

ژباړه: قسم دی دآسو نو په ځغلېدونكيو چې آواز ايستونكي دي له سينو څخه آواز پورته كول له ګېډوڅخه .

كله چې غشي دجګړې د برياليتوب او دښمن ته د غاښ ماتوونكو وسلو څخه دی او ځاني تلفاتو وركولو ته ډېر نږدې او غوره وسله ده نو پيغمبرصلى الله عليه وسلم په ځانګړې ډول ياد كړي او زياته پاملرنه يې ورته وركړې ددې په ډول په قران كريم كې د جبريل او ميكائيل جل جلاله عليه السلام) مثال او داسې نور مثالونه هم ذكر شوي دي.

او دا مبارك فرمان چې الله جل جلاله فرمايلى دی : جل جلاله تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم) [278]

ژباړه: چې تاسې وېروى په دې سره د الله جل جلاله دښمنان او ستاسې خپل دښمنان له يهودو، قريشو او د عربو نور كافران، جل جلاله وَآخَرينَ مِن دونِهِم) يعني: د امام سدي رحمت الله عليه په قول سره فارسيان او روميان تري مطلب دي، ځينې وايي: مطلب تري پيريان دي همدا قول امام طبري رحمت الله عليه هم غوره كړی دی، ځينې وايي: په دې سره ټول هغه اشخاص مقصد دي چې دښمني يې نه پېژني، دا قول د امام سهيلي رحمت الله عليه دی. ځينې وايي: دوی بنو قريظه دي، ځينې وايي: دوی پيريان دي. ځينې وايي: نور خوك دي.

دا مناسب نه دي چې ددوی په هكله څه وويل شي ځكه چې اللهجل جلاله جل جلاله فرمايلي دي:

جل جلاله واخرين من دونهم لاتعلمونهم الله يعلمهم) [279]

ژباړه: او نور كسان يی له دوی نه چې نه پيژنې تاسي هغوی الله عالم دی ، په جل جلاله عداوت د) هغوی .

[277] - سورت العاديات آيت 1 .
[278] - سورت انفال آيت 60.
[279] - سورت انفال آيت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو ځنګه چې يو څوك په دې علم لرلو د عوی کوي مګر کوم چې صحيح حديث د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په دې اړه راغلی او هغه دا چې : په دې آيت شريف کې راغلی چې دوی پيريان دي، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي: بېشکه شيطان هغه چاته د مرض او خفګان باعث نه کېږي چې په هغه کور کې ښه او غوره آس موجود وي.

دغه حديث شريف حارث بن ابي اسامه د ابن المليکي او هغه د خپل پلار او بيا خپل نيکه څخه د پيغمبرصلی الله عليه وسلم نه روايت کړی دی ، عبدالباقي بن قانع په معجم الصحابه کې د عمروبن عريب المليکي او هغه د خپل پلار او بيا يې د خپل نيکه څخه روايت کړی دی. آس ته يې ځکه عتيق ووايه چې دا د هر عيب څخه پاك وي. روايت دی چې: پيريان هغه کور ته نه داخلېږي چې په هغه کې آس وي او پيريان د آس د شنانمې څخه تښتي.[280]

وروسته تر هغه چې امام جصاص رحمت الله عليه په احکام القرآن کې د جل جلاله رمی جل جلاله غشی ويشتلو) او د هغه دزده کړې په فضيلت کې او د هغه د نه پرېښودو په اړه احاديث ذکرکړل وېې ويل: ددې حديث شريف مطلب چې : خبردار چې زور او قوت په غشي وشتلو کې دی، دادهغو عمده او اساسي وسلو څخه دی چې برابر ول يې د دښمن د مقابلې لپاره واجب او لازم دي، داد دې نفې نه کوي چې نورې وسلې د قوت او زور له ډلې نه دي بلکه دا عام لفظ دی چې ټول هغه څېزونه چې د دښمن د مقابلې او جګړې لپاره کار ول کېږي ورته شامل دي او همدارنګه نورې ډول ډول وسلې او جنګي آلات په دې کې شامل دي.

په خپل سند سره يې د حکم بن عمير رضی الله عنه څخه روايت کړی هغه ويلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: موږ ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم امر کړی وه چې په جهاد کې به خپل نوکان نه پرې کوو او فرمايلي يې دي چې: په نوکانو کې زور او قوت دی .

داحاديثو په مستندو کتابو نوکې مي ونه موند، ابن قدامه رحمت الله عليه ويلي دي: امام احمدرحمت الله عليه ويلي دي: عمر رضی الله عنه ويلي: خپل نوکان اوږده کړی ځکه چې دا د دښمن ټپي کيدو ته ضرور دي اود دښمن په سيمه کې وسله ده ، امام احمدرحمت الله عليه ويلي: ددښمن په سيمه کې نوکانو ته اړتياشته، ايا ديته نه ګوری کله چې غوټه خلاصوی او يا کوم څيز ته اړتيا وي نو که نوکان ونه لری خپله اړتيا پوره کولی نه شی.

[280] - تفسير قرطبی ج 8 ص 38 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکم بن عمیررضی الله عنه څخه یې روایت کړی چې: موږ ته پیغمبرصلی الله علیه وسلم امر کاوه چې په جهاد کې خپل نوکان پرې نه کړو ځکه چې زور او قوت په نوکانو کې دی .[281]

دا په دې دلالت کوي چې کوم شی چې د دښمن د مقابلې لپاره اړین وي او مجاهدینو ته ځواك وربښې هغو ته د تیاری او برابری امر کړل کېږي، الله جل جلاله فرمایلي: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً) [282].

ژباړه :او که اراده وي ددوی د وتلو جل جلاله غزاته له تاسره) نو هرومرو تیارکړی به ۇ دوی دپاره د وتلو غزا ته څه اسباب د تیاری .

الله جل جلاله بد پرې ویلي ځکه چې دوی د دښمن په مقابل کې تیاری او د مقابلې څخه وړاندې یې ورتګ پرېښی وي. [283] .

د شیخ الاسلام ابن تیمیة رحمت الله علیه څخه د غشي ویشتلو او د هغې د زده کړې دفضیلت او د هغه و عید په اړه چې چاغشي ویشتل زده کړل او بیا یې پرېښودل، د غشي ویشتلو ، په نېزه وهلو او په توره باندې وهلو ترمنځ په فضیلت او غوره والي کې توپیر چې کوم یو ډېر غوره دی نو ده رحمت الله علیه جواب ورکړ چې: الحمد الله رب العالمین: د الله جل جلاله په لار کې د غشي ویشتل او د الله جل جلاله په لار کې د نېزې کارول او د الله جل جلاله په لار کې د تورې وهل دا ټول هغه څیزونه دي چې الله جل جلاله او دهغه پیغمبرصلی الله علیه وسلم یې امر کړی دی او یقیناً الله جل جلاله دغه درې واړه ذکر کړی، په یقیني ډول الله جل جلاله دا درې واړه ذکر کړي او فرمایلي یې دي: جل جلاله فَإذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا) [284].

ژباړه: نو کله چې مخامخ شوی جل جلاله په جنګ کې) له جل جلاله هغو کسانو) سره چې کافران شوي دي نو ووهي ، وهل د ورمېږو جل جلاله دهغو) تر هغه پورې چې ښه ډېر مو ووژل دوی او پرې غالب شوي نو جل جلاله وتړئ دوی)، بیا سخت محکم کړئ تړل، جل جلاله د دوی چې درڅخه خلاص نشي)، پس بیا یا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته جل جلاله له بندي کولو او تړلو یې)، او یا تاسو فدیه کړی دوی فدیه کول جل جلاله په عوض یې مال واخلی یا مسلمانان بندیان را

---

[281] - مغنی د ابن قدامه ج 9 ص 467 .
[282] - سورت توبه آیت 46 .
[283] - احکام القرآن للجصاص ج 4 ص 253 .
[284] - سورت محمد آیت 4 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاص کړئ) جل جلاله جنګ ورسره کوئ)، تر هغه پورې چې کېږدي جل جلاله جنګیالیان د) جنګ وسلې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ) [285]

ژباړه: نو ووهئ تاسې جل جلاله سرونه ددې کافرانو) دپاسه، د ورمېږونو، او ووهئ تاسې له دغو جل جلاله کفارو څخه هر هربند) او ټولې ګوتې.

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ) [286]سروت مائده آیت ۹۴.

ژباړه: ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی جل جلاله یعنې ای مؤمنانو) خامخا ازمويي تاسې هر ومرو الله جل جلاله په یوه شي له ښکاره جل جلاله په وخت د احترام کې) چې رسېږي جل جلاله ځینو د) هغو ته لاسونه ستاسې جل جلاله چې واړه دي) او جل جلاله ځینو د هغو ته) نېزې ستاسې جل جلاله چې غټ دي دغه ازمیښت کوي).

او همدا رنګه الله جل جلاله فرمایلي دي: جل جلاله وَأَعِدّوا لَهُم مَا استَطَعتُم مِن قُوَّةٍ وَمِن رِباطِ الخَيلِ تُرهِبونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُم وَآخَرينَ مِن دونِهِم) [287]

ژباړه: او تیاروی جل جلاله ای مؤمنانو) لپاره جل جلاله دجنګ) د دغو جل جلاله ماتوونکو د عهد یا د مطلق کفارو) څومره چې توانېږی جل جلاله جمع کولی شی) تاسې له قوت جل جلاله اسباب د جنګ) او له روزل شوو ساتل شوو آسونو جل جلاله لپاره د جهاد) چې وېروي تاسې په دغه جل جلاله دقوت او تیاری) سره دښمنان د الله او دښمنان ستاسې، او نور کسان، بې له دوی نه.

امام مسلم رحمت الله علیه پخپل صحیح او دنورو احادیثو په کتابونو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه ثابته ده چې په منبر باندې یې د غه آیت شریف تلاوت کړو او ویې فرمایل: خبر دار اوسی چې په یقیني ډول قوت د غشي ویشتل دي، خبردار اوسی چې یقیناً زور د غشي ویشتل دي، خبردار اوسئ چې یقیناً زور او قوت د غشي ویشتل دي.

---

[285] - سورت انفال آیت 12 .
[286] - سورت مائدة آیت 94 .
[287] - سورت انفال آیت 60 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحيح كتاب کې له پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه ثابت دي چې فرمايلي يې دي: غشی وولئ په آسونو سواره شئ او كه په غشي ويشتل وكړئ ماته تر هغه خوښ دی چې په آسونو سواره شي او چاچې په لينده د غشي ويشتل ياد او زده كړل بيا يې هېر كړل زما له امت څخه نه دی.

امام مسلم رحمت الله عليه په دې لفظ سره روايت كړی چې: چاچې د غشي ويشتل زده كړه بيا يې پرېښوده زما له امت څخه نه دی يا يقيناً ګناه كار شو .

امام ابو داود رحمت الله عليه دحضرت خالد بن زيد رضی الله عنه او هغه دحضرت عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روايت كړی چې : چاچې د غشي ويشتل وروسته د زده كړې څخه دمخ اړولو په سبب پرېښودل نو دايقيناً يو نعمت دی چې پرېښی يې دی او يا هم ددغه نعمت ناشكري يې كړې ده، امام ابن ماجه رحمت الله عليه د ابن لهيعه او هغه د عثمان بن نعيم الرعيني رحمت الله عليه او هغه دمغيره بن نهيك رحمت الله عليه څخه روايت كړی چې د دعقبه بن عامر الجهني رضی الله عنه څخه اورېدلي چې ويلي يې دي : ماد پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه اورېدلي چې فرمايل يې: چاچې د غشي ويشتل زده كړل او بيا يې پرېښودل يقيناً زما نافرماني يې وكړه، امام احمد رحمت الله عليه دخالد بن زيد او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه له لارې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه روايت كړی چې فرمايلي يې دي: چاچې دغشي ويشتل زده كړل بيا يې هېر كړل وروسته تر هغې چې ياد يې كړل نو دا يو نعمت دی چې كفران او ناشكري يې كړېده . اوهمدارنګه امام احمد رحمت الله عليه دعبدالله الازرق رحمت الله عليه او هغه د عقبه پن عامر الجهني رضی الله عنه څخه پدې لفظ روايت كړی چې : چاچې د غشي ويشتل د زده كړې څخه وروسته هېر كړل په يقيني ډول يې د هغه ذات ناشكري وكړه چې ورښودلې يې وه.

او همدارنګه امام الدارمي رحمت الله عليه دعبدالله بن زيدالازرق رحمت الله عليه او هغه د عقبه بن عامر رضی الله عنه څخه په دې لفظ سره روايت كړی چې: چاچې د غشي ويشتل وروسته د زده كړې څخه هېر كړل په يقيني ډول يې دهغه ذات كفران او ناشكري وكړه چې ورښودلې يې وه.

په يو روايت کې راغلي دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: چاچې د غشي ويشتل وروسته د زده كړې څخه هېر كړل نو دا يونعمت دی چې ناشكري يې وكړه، د سنتو په كتابونو کې راغلي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: هره لوبه چې انسان يې كوي باطله ده مګر د غشي ويشتل او خپل آس ته تمرين وركول او د خپلې مېرمنې سره ساعت تيري كول دغه ټول څېزونه صحيح او حق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. او همدارنګه پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: زرده چې ستاسو لپاره به فراخه سيمې فتح شي او الله جل جلاله ستاسې لپاره بس او کافي دی. نه عاجز کېږي يو ستاسې څخه تر دې چې په خپلو غشو لوبې وکړی، امام مکحول رحمت الله عليه ويلي دي: عمر رضی الله عنه د شام خلکو ته وليکل چې خپلو اولادونو ته د غشي ويشتل او د آسونو سورېدل ورووښئ، په صحيح امام بخاری کې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه په مبارك حديث کې راغلي دي چې فرمايلي يې دي: ای د اسماعيل اولادې غشي وولئ ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه.

دغه حديث امام بخاری رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړی، او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه او امام ابن ماجه رحمت الله عليه په دې لفظ سره چې: غشي وولئ ای د اسماعيل جل جلاله عليه السلام) اولادې ځکه چې ستاسې پلار غشی ويشتونکی وه) .

پيغمبرصلی الله عليه وسلم دبنو اسلم د قبيلې دځوتنو سره تېرېده چې غشي يې ويشتل نو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: ای داسماعيلجل جلاله عليه السلام) ځامنو! غشي وولئ ځکه چې ستاسو پلار غشي ويشتونکی وه، غشي وولئ زه دفلاني ځامنو سره ملګری یم نو يوې ډلې خپل لاسونه د ويشتلو څخه ونيول پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: ولې غشي نه ولی؟ دوی په ځواب کې وويل: موږ به څنګه غشي وولو او ته ورسره يې؟ پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: غشي وولئ زه ستاسو ټولو سره يم سعدبن ابي وقاص رضی الله عنه وويل : پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخپلې چانټې څخه ماته غشي راويستل يعنې داحددغزا په ورځ يې خپله چانټه را پرانيستله او ويې فرمايل: زما مور او پلار د درڅخه جار شي غشی وولە.

د غه حديث امام بخاری رحمت الله عليه، امام ترمذي رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړی دی.

علي رضی الله عنه ويلي دي: ما پيغمبرصلی الله عليه وسلم داسې نه دی ليدلی چې خپله مور او پلار يې د يو ځای چاته ياد کړی وي پرته له سعدرضی الله عنه نه چې يوازې هغه ته به يې ويل: ای سعده! غشی وولە زما پلار او مور د درڅخه جارشي. انس رضی الله عنه ويلي دي چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: د ابوطلحه غږ په سنګر کې تر سلو کسانو غوره دی.

په دې لفظ سره امام ابن عبدالبر رحمت الله عليه په استيعاب کتاب کې ياد کړی او امام نووي رحمت الله عليه په تهذيب الاسماء کې راوړی او ابو بکر محمد بن عبدالغني البغدادي رحمت الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه په تفييد نومي كتاب كې په دې لفظ ياد كړى چې : په لښكر كې د ابو طلحه غږ تر يوې ډلې غوره دى. په دې اړه [288] .

كله به چې په لښكر كې وه د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په مخكې به په ګونډو شو او خپله چانټه به يې پرانيستله او ويل به يې: زه ستا څخه جار او قربان شم زما مخ دستا دمخ پرده او ډال شي، پيغمبرصلى الله عليه وسلم به ورته دتورې، غشي او ليندى شكل غوره كاوه، دسنتو په كتابونو كې راغلي دي چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: چاچې دالله جل جلاله په لار كې غشى ګوزار كړكه دښمن ته ورسېداو خپل هدف يې وويشت او ياهم ونه رسيد ويشتونكى ته دغلام د ازادېدو هومره ثواب دى.

دغه حديث شريف امام نسايي رحمت الله عليه روايت كړى دى او همدا رنګه يې په دې لفظ سره روايت كړى چې: چاچې د الله جل جلاله په لار كې يو غشى ګوزار كړ دښمن ته ورسېد هدف يې وويشت او يا هم خطا شو،ده ته د يو غلام د ازادېدو هومره ثواب دى. اوهمدارنګه امام ابن ماجه رحمت الله عليه دغه حديث روايت كړى دى او امام احمد رحمت الله عليه په دې لفظ سره چې: هر هغه شخص چې د الله جل جلاله په لار كې يې غشى ګوزار كړ هدف ته ونه رسيد او يا هم ورسيد ده ته دومره ثواب دى لكه د حضرت اسماعيل جل جلاله عليه السلام) د اولادې څخه يې كوم غلام او ياونيزه ازاده كړى وي، او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه پرته له نسايي څخه په دغه لفظ سره روايت كړى چې: چاچې كوم غشى د الله جل جلاله په لار كې ګوزار كړ نو دومره ثواب يې دى لكه كوم غلام يې چې آزاد كړى وي امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث صحيح دى .

د سنتو په كتابونو كې راغلي چې پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: الله جل جلاله په يوغشي سره درې كسان جنت ته داخلوي جوړوونكى يې چې په جوړولو كې يې خير او نيكي غواړي، ويشتونكى يې، او د هغه برابر وونكى چې د دوى مرسته يې كړې وي. ځكه چې د غه د جهاد كړنې او اعمال دي او جهاد هغه غوره عمل دى چې انسان يې ترسره كوي. دا دحج او نورو نفلي عباداتو څخه غوره دى... تر دې چې ويې ويل: له همدې امله د جهاد په سنګرونو كې اوسېدل د مكې او مدينې تر اوسېدلو غوره او بهتر دي په سنګرونوكې د نېزې او غشي كارول او په هغې تمرين كول د نفلي عبادت څخه غوره دي.

---

[288] - تقييد ج 1 ص 416.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صحیحینو کې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم څخه روایت دی چې فرمایلي یی دي: په یقیني ډول په جنت کې سل درجې دی چې دهرو دوو درجو تر منځ دومره مسافه ده لکه د ځمکې څخه تر اسمان پورې ، دا الله جل جلاله د خپلې لارې مجاهدینو ته ځانګړې کړې دي.

دغه ټول عملونه چې یاد کړل شول د هر یوه لپاره خپل مناسب ځای دی چې د بل څخه په کې غوره والی لري.

توره د دښمن د یو ځای کېدو په وخت کې او نېزه ددښمن د نږدې کېدو په مهال ، لنده د دښمن دلرې کېدو په مهال او یا هم په هغه وخت کې چې پرده موجوده وي لکه سیند او یا جنګي کلا او داسې نورو ځایونو کې کارول کېږي.

کوم عمل چې د دښمن د نابودی لپاره ډېر اغیزمن او د مسلمانانو لپاره ډېر ګټور وي همغه غوره او بهتره دی دا کار د دښمن دحالاتو او دمجاهدینو دحالاتو د اختلاف په سبب مختلف او ځانګړې حالات لري کله د غشي ویشتل ډېر ګټور وي او کله هم د نېزې وهل ډېر ګټور وي دا هغه څیزونه دي چې غازیان پرې ښه پوهېږي [289]

- مجموع الفتاوی ج 18 ص 8-12.[289]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله جل جلاله ددې فرمان په تفسیر کې چې جل جلاله ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عدة) امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي: کله چې داسې وه او همدی ددوی په کمښت او له بشپړی مرتبې څخه په ټیټوالي یې دلالت و کړ نو له همدې امله درې ګوني احکام پرې مرتب شول:

لومړی: دوی ته په فئ او غنیمت کې هیڅ ونډه نشته

لکه چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم په صحیح امام مسلم کې د بریده رضی الله عنه په روایت شوي حدیث شریف کې فرمایلي دي: بیا دوی را وبوله چې دخپلوکورونو څخه دمهاجرینو کورونو ته راشي او په دې یې خبر کړه که دوی دا کار وکړ نو هغه حقوق ورکول کېږي کوم چې په مهاجرینو اچول شوي دي که چېرې یې له دې کار څخه سر غړونه وکړه نو بیایې په دې خبر کړه چې د بانډه چې مسلمانانو په څېر به وي په دوی به د الله جل جلاله هغه فرمان پلی کېږي چې په نورو مومنانو به وي دوی ته به په فئ او غنیمت کې څه ونډه نه وي مګر په هغه وخت کې دوی ته برخه ورکول کېږي چې د مسلمانانو سره یو ځای جهاد وکړي.

دوهم: د بانډه چیانو ګواهي به د ښاري وګړو په برخه کې نه قبلېږي

ځکه په دې کې تهمت منځ ته راځي دېته امام ابوحنیفه رحمت الله علیه جواز ورکړی او ویلي یې دي: په دې کې د هر تهمت مراعات نه کېږي او دده په وړاندې ټول مسمانان عادلان دي. امام شافعي رحمت الله علیه جواز ورکړی په دې شرط چې د ګواهی ورکوونکی به عادل او خلك به ترې راضي او خوښ وي همدا نظر صحیح دی ځکه چې همدا مسأله مو په سورت بقره کې بیان کړې وه.
اللهجل جلاله جل جلاله اعراب جل جلاله بانډه چیان) دلته په درې صفتونو سره یادکړي چې یو یې: کفر او نفاق دی ، دوهم یې: کوم څه چې خیرات کوي دا سې ګڼي لکه قرض او پور او د دې انتظار کوي چې تاسو ته به کوم تکلیف او ناکامي ورسي.

دریم صفت یې دادی چې: په الله جل جلاله او د اخرت په ورځ ایمان لري او هغه څه چې د الله جل جلاله او دپیغمبرصلی الله علیه وسلم یه وړاندې یې خیرات کوي عبادت یې شمېري نو هغه څوك چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

داصفت ولري نو ډېره لرې ده چې ګواهي یې ونه منل شي او ددوهم او لومړي صفت والاوو سره یې وصلول باطل دي او دریم دا چې د ښاري خلکو لپاره یې امامت ځکه منع دی چې په سنتو نه پوهېږي او د جمعې لمونځونه نه کوي، امام ابو مجلز رحمت الله علیه د بانډه چې امامت بدګڼلی او مکروه یې بللی دی امام مالك رحمت الله علیه ویلي دي: امامت دنه کوي اګر که بانډه چې قاري هم وي ، امام سفیان ثوري رحمت الله علیه امام شافعی رحمت الله علیه امام اسحق رحمت الله علیه او أهل الرای ویلی دي : د بانډه چې پسې لمونځ کول روا دی او دا قول امام ابن المنذر رحمت الله علیه هم غوره کړی خو په دې شرط چې د لمانځه حدود قایم کړي .[290]

امام شوکاني رحمت الله علیه ددې مبارك آیت په برخه کې چې: جل جلاله وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً) په هکله وایي: که چېرې پخپله دعوی کې ریښتیني وي او ته یې په دې خبرولای چې ستاسره جهاد کوي مګر له دوی سره د جهاد لوازم او ضروري ځیزونه نه وه نو د جهاد اړینو ځیزونو تیارول او لاس ته راوړل به یې د جهاد څخه وړاندې نه وای پرېښې لکه چې مومنان دجهاد تیاری نیسي نو معنی دا چې دوی جهاد ته تلل او د غزا لپاره تیاری یې اصلاً نه غوښت.

تیاری: هغه څه ته وایي چې یو مجاهد ورته اړتیا لري لکه وسله، سورلي، او خوراکي ځیزونه.

او دا مبارك آیت چې: جل جلاله وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنبِعَاثَهُم) یعنی الله جل جلاله ددوی تلل جهاد ته ښه نه ګڼل، نو جهاد ته له تللو څخه پاتې شول.

او دا مبارك آیت چې: جل جلاله وقیل اقعدو امع القاعدین) ویل کېږي چې ددې قول ویونکي شیطان وه چې دوی ته به یې وسواس وراچوه داسې هم ویل کېږي: ځینو به ځینې نوروته پخپل منځ داسې ویل، داسې هم ویل کېږي: دا قول پیغمبرصلی الله علیه وسلم دوی ته د غصې او قهر په حالت کې وو ایه.

داسې هم ویل کېږي چې : دا دذلت او سپکاوي څخه عبارت دی یعنی الله جل جلاله ددوی په زړونو کې د جهاد څخه وروسته والی وروغورځاوه چې دا کار دوی ته ذلت او سپکاوی دی.

- تفسیر قرطبي ج 8 ص 232. [290]

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دا مبارك لفظ چې جل جلاله مع القاعدين) يعنې د معذورو وګړو لکه ړندو، مريضانو، ښځو او ماشومانو سره کيناستل په دې کې د دوی بدي، سپکوالی او کموالی داسې ښئي چې هېڅ پټوالی په کې نشته.[291]

امام آلوسي رحمت الله عليه ددې مبارك آيت چې جل جلاله و أعدوالهم) په هکله وايي: دا د ټولو مومنانو لپاره خطاب دی ځکه چې د کفارو په مقابل کې تياری د ټولو ګډه دنده ده معنی دا چې د هغو چا لپاره چې عهد او وعده يې ماته کړې د جګړې تياری و نيسي او د مقابلې لپاره يې ځانونه آماده او تيار کړي لکه څنګه چې دا دمبارك آيت د سياق غوښتنه ده، يا په مطلق ډول د کفارو د جګړې لپاره تياری دی همدا نظر غوره او بهتر دی لکه څنګه چې د آيت راتلونکی يې غوښتنه او تقاضا لري، او دا جې جل جلاله ماستطعتم من قوة) معنی دا چې هر هغه څه چې په هر ډول له هغه څخه په جګړه کې ګټه اخيستل کېږي، د قوت اطلاق يې د مبالغې له وجې پرې وکړ دا يې ځکه ذکر کړ چې د بدر په غزوه کې يې تياری نه درلود نو خبرداری يې ورکړ چې له پوره تياری پرته په هر وخت کې بریالیتوب منځ ته نه راځي د ابن عباس رضی الله عنهما څخه د قوت تفسير د وسلو په انواعو شوی دی، عکرمه رضی الله عنه ويلي: قوت: جنګي کلاګانې او د پټېدو ځايونو ته ويل کېږي، په يو بل روايت کې د عکرمه رحمت الله عليه څخه راغلي چې د **قوت** څخه مطلب نرآسونه دي. وروسته تر هغه چې د غشي ويشتلو په اړه يې احاديث شريف ذکرکړل وېې ويل: په دې پوهېږی چې نن ورځ په غشي ويشتلو سره د دښمن اصلي هدف نه ويشتل کېږي ځکه چې دوی کلاشنکوپونه او توپونه کاروي ددوی نوو وسلو د غشو استعمال څه ګټه نه لري که د دوی په څېر وسله ونه کارول شي هلاکوونکی مرض به عام شي، دمسلمانانو شړل به زيات شي، مسلمانان به بې زړه او کمزوري شي په نړۍ به د کفارو او بې لارو سلطنت او واکمني راشي، کوم چې زما نظر دی ،الله جل جلاله ډېر ښه پوهېږي. دغه مقابله په مسلمانو واکمنو او ددين په مرسته کوونکو ده، ښايي د هغه غشو ويشتلو فضيلت او بهتري داوسني غشو ويشتل ثابتوي ځکه چې هغه ددې په ځای دريږي ترڅو داسلام داصل او اساس څخه دفاع وکړي، زه دا نه وينم چې يو داعي به ويشتلو ته ضرورت نه لري مګر دغه ويشتل به يې جنت ته ان شاءالله دبرياليتوب سبب وګرځي او دا لرې نه ده چې دغه ويشتل به د الله جل جلاله په دې عموم

---

[291] -فتح القدير ج 2 ص 366 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارك فرمان کې چې جل جلاله واعدوالهم ما استطعتم من قوه....) کې شامل شي ... تر اخره قوله پورې بې الله جل جلاله د پرې رحم وکړي. [292]

کله چې مسلمانان د مستقیم جنګ او جګړې څخه عاجز شي نو د وسلې او ضروري آلاتو د حتمي او لازمي پوره کېدو په اړه شیخ الاسلام ابن تیمه رحمت الله علیه وایې: لکه څنګه چې دجهاد تیاري لپاره دقوت او آسونو د برابری په هلکه کله چې د کېدلو څخه یې عاجز وي نو هر هغه څه چې پرته له هغه څخه واجب نه بشپړېږي نو هغه هم واجب دي.[293]

بېشکه ایماني برابرښت جل جلاله ایماني تربیه) واجبه او د بریالیتوب اساسي عنصر ګنل کېږي، او ګناه په ناکامی کې یو واضح او څرګند اثر لري او د ځینې غړو ګناه او د الله جل جلاله نا فرماني کله هم ټول لښکر ته زیان رسوي مګر دا صحیح ده چې وویل شي چې ددغه تیاري په سبب باید جهاد وروسته شي؟ هغه ځواب چې شرعي نصوص او اوسنی وضع پرې د لالت کوي دادی: چې کله جهاد فرض عین شي نو د ایماني تربیې د پوره کېدو لپاره یې وروسته کېدل نشته او یا هم چې کله دښمن د مسلمانانو په کوم هېواد یا سیمه یرغل وکړي، یا کفار پرې تېری وکړي او هلته په خلکو غیر شرعي جل جلاله وضعي) قانون چلوي اوس د ټولو یا زیاترو اسلامي هېوادونو همدا حالت دی، په دې ډول جهاد د فرض عین دی د ایماني تربیې د بشپړېدو لپاره یې وروسته والی ناروا دی، د دې ډول فرض عین جهاد وروسته کېدل دیو لوی فساد او زیان منځ ته راتللو سبب ګرځي.

ایا هلته له دې څخه لویه فتنه بله هم شته چې کفارو د اسلامي هېوادونو مرکزونه تر خپلې ولکې لاندې راوستلي پر دوی باندې کفري وضعي قوانین پلي کوي د مسلمانانو په منحرف او بې لارې کېدوکې بې حده هڅې کوي ترڅو یې په مختلفو لارو او فریبنده وسیلو سره د خپل دین نه وګرځوي ګمراه یې کړې او اسلامي هېوادونه د هغوی دښمنانو ته په دې ډول و سپاري چې ټوله شتمني یې لوټ ، فساد او بې لارې په کې خپره کړي نو هغه څوك چې ددې کفارو په مقابل کې د جهاد د ورسته کېدو په نظر دي تر څو دمجاهدینو تربیه بشپړه شي نو ددوی دا نظر د هغو عامو دلایلو مخالف دی کوم چې د جهاد د وجوب، دوام او ترقیامته پورې د هغه په استمرار او اوږدېدو باندې دلالت کوي.

- روح المعانی ج 2 ص 110. [292]
- مجموع الفتاوی ج 28 ص 259 . [293]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي نظر ښتن په دي نه پوهېږي چې کفار د مومنانو په مقابل کې هغې پورې جګړه کوي چې د خپل دین څخه یې وګرځوي او هېڅکله دجهاد تربیه ورکوونکو ته دا فرصت او موقع نه پرېږدي چې د خپل فکر سره سم مجاهدین وروزي زمونږ اوسنی وضع ددې خبرې غوره ګواه ده. ځکه دغه مجرمان دخپلو ټولو تشویقي او ویره خپراوي وسیلو په درلودلو سره کومې چې د زیاتې اغېزې ،خبري رسنیو او مادي وسیلو په شتون سره کولای شي چې په عامو وګړو اغېز وکړي په دې ډول کوم کسان چې د تربیې په نوم ورسره یو ځای شي او یو قدم وړاندې لاړ شي نو په حقیقت کې مجاهدین څو قدمه وروسته راولي او نتیجه ډېره ښکاره او څرګنده ده او هغه ددېرو خلکو د توري او مال تر اغېزې لاندې ددین ضایع کېدل او له منځه تلل دي د الله جل جلاله ځومره رېښتینی فرمان دی چې وایي: جل جلاله وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىَ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُواْ.....) [294]

ژباړه : اوهمبشه به وي دوی جل جلاله کافران) چې جنګ به کوي دوی له تاسې سره ترهغه پورې چې بېرته وګرځوي دوی تاسې له دینه ستاسې که یې لاس ورسیږي جل جلاله او موقع و مومي) .

او همدارنګه الله جل جلاله فرمایلي دي چې: جل جلاله وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ..) [295]

ژباړه : او هیڅکله به راضي نشي له تانه جل جلاله ای محمده) یهودان او نه نصرانیان ترهغه پورې چې متابعت وکړې ته ددین ددوی .

همدا رنګه دغه کافران هېڅکله هم د صالحې او نیکی تربیې کومه وسیله نه پرېږ دي تر دې چې د هغه په وړاندې خنډونه پیدا کړي او یا یې هم د خپل معنوی مفهوم څخه داسې خالي کړي چې یواځې نوم او شکل یې پرته له کومې ګټې او معنی څخه پاتې شي له همدې امله الله جل جلاله فرمایلي دي: وَلَولا دَفعُ اللَّهِ النّاسَ بَعضَهُم بِبَعضٍ لَهُدِّمَت صَوامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَواتٌ وَمَساجِدُ يُذكَرُ فيهَا اسمُ اللَّهِ كَثيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزيزٌ ﴿40﴾) [296]

ژباړه : که چیرې نه وای دفع کول د الله خلکوسره ځینې ددوی لره په ځینو نورو باندې خامخا نړولي شوي به وي تکیې او مدرسې او عبادتخانې او مسجدونه چې یادولی شي په هغو کې نوم د الله ډېر او

---

[294] - سورت بقره آیت 217 .
[295] - سورت بقره آیت 120 .
[296] - سورة حج آیت 40 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخامرسته به وکړي هرو مرو الله له هغه چا سره چې مرسته ورکوي جل جلاله دین د) دغه الله ته بیشکه چې الله خامخا قوي د خپلو احکامو په تنفیذولوکې) ډیر زور والادی په هرچا).
که چیرې الله جل جلاله کافران د خپلې لارې په مجاهدینو دفع کړي نه وای نو د الله جل جلاله د عبادت لپاره به کوم نیك او سپځلی ځای پاتې نه وه.
امام قرطبي رحمت الله علیه ویلي دي: که چیرې الله جل جلاله خپلو پیغمبرانو او عامو مسلمانانو ته ددښمنانو(کافرانو) وژل نه وی رواکړي نو مشرکانو به اسلامي نړۍ تر خپلې ولکې لاندې راوستې وی اودعبادت هغه ځایونه به یې له عبادت کولو څخه خالي او تش کړي وای چې د ټولو آسماني دینونو مشرانو ښوولي دي، مګر دا کافران یې دفع کړل او مخه یې ونیوله جهاد یې پرې واجب کړ ترڅو دینداره خلك دعبادت کولو لپاره موقع ومومي، جهاد په ټولو امتونو کې یو پخوانی امر او فرمان دی په همدې سره شرائع جوړ شوي او ټول دعبادت او پرستش ذوات پرې را غونډ شوي، لکه چې ویې ویل: د جهاد کولو اجازه دارنګه ورکړشوه چې مومنان دغزا وکړي ، بیا دغه امر او فرمان په دې قول سره نورهم زور وموند چې جل جلاله وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ) [297]
معنی دا چې که چیرې غزا او جهاد نه وای نو حق به مغلوب کړی شوی وای، کوم چې نصاری او صابئین جهاد بدبولي داې د مذهب سره مخالف نظر دی ځکه که چیرې غزا نه وی نو هغه دین به له منځه تللی وی چې دفاع ترې کوي او همدارنګه دغه مواضع کومې چې وړاندې ددوی د تحریف ، تبدیل او منسوخ کېدونه ددې معنی لپاره ذکر شوی دی ، معنی دا چې که د جهاد په وسیله ددې کفارو مقابله نه وی نو د موسی علیه السلام په زمانه کې به کلیسا وې نړېدلې وای او د عیسي علیه السلام په زمانه کې به صومعی او بیعي جل جلاله چې دواړه د عبادت ځایونه دي) نړېدلي وای اودمحمدصلی الله علیه وسلم په زمانه کې به جوماتونه له منځه تللی وای امام ابن عطیه رحمت الله علیه ویلي دي: ددې مبارك آیت په تفسیر کې همدغه صحیح نظر ویلی شوی دی.[298]
ددې مبارك آیت د معنی په څېر د الله جل جلاله دغه فرمان دی چې: وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ . [299] .

- سورت بقره آیت 251 . [297]
- تفسیر قرطبی ج 12 ص 70 ، تفسیر بیضاوی ج 4 ص 129 ، فتح القدیرج 3ص 157، زاد المسیر ج 1 ص 300 . [298]
- سورت بقره آیت 251. [299]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه : او كه چيرې نه واى دفع جل جلاله منع) كول د الله جل جلاله خلكولره ځينو ددوى لره په ځينو نوروسره نو خامخا به خرابه شوې وه ځمكه د هيواد په ظلم سره و ليكن الله جل جلاله څښتن د فضل جل جلاله احسان) دى په خلكوباندې جل جلاله نو ځيني په ځينو نورو سره له فساد څخه منع كوي) .

په دې معنى چې الله جل جلاله كافران په مومنانو او ظالمان په مظلومانو سره ، مفسدان په نيكانو سره دفع كوي او مخنيوى يې كوي كه داسې نه واى نو كافران او مفسدان به غالب شوي واى ځمكه به يې د خباثت او فساد څخه ډكه كړې واى او مومنانو او نيكانو به نه د الله جل جلاله عبادت كړى واى او نه به يې د اسلام سپېڅلى دين ته دعوت تر سره كړى واى.[300]

له همدې امله امام ابن القيم رحمت الله عليه مجاهدين په دې ډول ستايلي دي:

يقيناً چې خپل نفسونه يې د الله جل جلاله په مينه د هغه ددين په دفاع او نصرت، او د لااله الاالله په اوچت والي او د هغه د دښمنانو په مخنيوي كې يې وبايلل، دوى دهر هغه چا دعملونو په اجر كې چې پخپلو توروپې ساتنه كوي اگر كه پخپلو كورونو كې شپه تېره هم كړي ورسره شريك دى او ددې مجاهدينو لپاره دهغو عابدانو د عبادت په څېر اجر دى چې د دوى د جهاد او فتوحاتو په سبب يې كوي ځكه چې همدغه مجاهدين يې يواځينى سبب دى او شارع متسبب د بشپړ فاعل په مقام كې په ثواب او عذاب كې يو شانته ذكر كړى دى. له همدې امله د نيكى بلونكي او د بدى بلونكي د هر يوه لپاره هغه دكړنې په سبب د هغوى د پيروانو په څېر ثواب او عذاب دى . [301]

دا يو څرګند حقيقت دى چې ايماني چمتووالى د ژوند په ټولو مرحلو او وختو نو كې ترسره كېږي كه دا دجهاد په پيل يا د جهاد په درشل او يا هم وروسته مرحله كې وي ځكه چې الله جل جلاله خپل پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته دعبادت په دوام او استمرار تر هغې امر كړى چې مرګ ورته راشي الله جل جلاله فرمايي: وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ) [302]

ژباړه: او عبادت كوه د رب خپل ترهغه پورې چې راشي تاته يقين جل جلاله يعني مرګ) .

- تفسير قرطبي ج 3 ص 260 ، ابن كثير ج2 ص 633 ، ابو السعود ج 1 ص 265 مخونه وګورى . [300]
- طريق الهجرتين ص 335 . [301]
- سورت الحجر آيت 99 . [302]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تربيې دغورو انواعو څخه هغه ډول ده چې دجهاد په اوږدوکې تر سره کېږي په خلکو باندې الله جل جلاله ته نږديکت غالبېږي او ددې حالت څارنه ځانګړي خونه لري داځکه چې د نفسونو وژل ورته ډېر نږدې او د سر په سترګو يې ويني.

بېشکه دپيغمبرصلی الله عليه وسلم په زمانه کې ځينې د مخالفت پېښې د هغو خلکو له اړخه رامنځته شوې چې جهاد ته ورسره تللي وه په دوی کې مشران او عادي مجاهدين شامل وه چې د دوی د لوړ مقام او اوچتې مرتبې سره سره بيا هم پيغمبرصلی الله عليه وسلم جهاد ونه دراوه تر څو ددې خلکو تربيه بشپړه کړي او همدارنګه څوك يې د خپل لښکر څخه ونه شړل بلکه دوی امر په معروف او نهي له منکر څخه د دوی دحالاتو او کړنې سره سم تر سره کوله، دا يو معلوم او مشهور حقيقت دی چې چاپې سيرت لوستلی وي. زه يې هم د دې پند يو اړخ يادوم چې د حضرت عبدالله بن عمررضی الله عنه څخه روايت دی چې: پيغمبرصلی الله عليه وسلم خالدبن وليدرضی الله عنه بنوجذيمه ته ورولېږه دوی د جل جلاله أسلمنا) يعنې موږ اسلام راوړی، لفظ اسلام يی نشو تلفظ کولای نو ويل يې: موږ ددين نه وتلي يو، موږ د دين نه وتلي يو، نو خالدرضی الله عنه ددوی په وژلو او بندي کولو پيل وکړ، زموږ هر يو ملګري ته يې يو بندي ورکړ، بيا يې زموږ هر يو ملګري ته د خپل بندي د وژلو امر وکړ نو ما ورته وويل زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې خپل بندي به ونه وژنم او هيڅ يو ملګری به زما هم خپل بندي ونه وژني نو دا واقعه مو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته ذکر کړه هغه صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ای الله جل جلاله زه له هغه کړنې چې خالد بن وليد تر سره کړې بېزاريم. داپې دوه ځله تکرار کړه. [303]

د غه حديث امام بخاری رحمت الله عليه په باب اذا قضي الحاكم بجور او خلاف اهل العلم فهو رد او همدارنګه امام احمد رحمت الله عليه امام ابن حبان رحمت الله عليه امام نسايي رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

نو خالد رضی الله عنه داسې يو عمل و کړ چې دغه خلك يی ووژل او حال داچې هغوی مسلمانان شوي وه له همدې امله پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددوی ديت او هغه مالونه يې چې تلف شوي وه ورولېږل حتی د سپي کودنجل جلاله لوښی) يې ورولېږه.

---

[303] - صحيح البخاری ، باب اذا قضی الحاكم بجور او خلاف أهل العلم فهو رد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقصد داچې پيغمبرصلی الله عليه وسلم حضرت خالد رضی الله عنه يی نه منفك كړ او نه يې دلښكر څخه وويست او نه يې ددې كړنې په سبب جهاد معطل كړ، بلكې هغه څه چې شرعاً وربانديې وه لكه د ديت وركول او د حضرت خالدرضی الله عنه دغه كړنه او عمل يی بد وباله. [304]

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روايت دی چې وايي يې دي: پيغمبرصلی الله عليه وسلم يوه سريه جل جلاله نظامي ګروپ) وليږلو چې يو انصاري يی پرې امير وټاكه او دوی ته يې امر وكړ چې د خپل امير اطاعت كوي نو دغه انصاري په قهر شو او ورته ويې ويل: آآتاسو ته پيغمبرصلی الله عليه وسلم زما د اطاعت امر ندی كړی؟ دوی ورته وويل: هو، هغه ورته وويل: يقيناً دا زما قصد دی چې لرګی را غونډكړی اوربل كړی او بيا ځانونه په كې ورواچوی، نو صحابه كرامو لرګي راټول كړل اور يې بل كړ كله يې چې د ورغورځېدو قصد وكړ يو بل ته يې كتل، ځينو ويل: موږ د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څكه اطاعت و كړ چې د اور څخه وتښتو آيا اوس په كې ورننوځو دوی په همدې كې وه چې د اور لمبې غلې شوې او غصه يې كښېناسته، نو دا واقعه يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته ياده كړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: كه چېرې ور ننوتلي وای نو هېڅكله به بيا ترې وتلي نه وای يقيناً اطاعت په نيكی او معروف كې دی. دا حديث شريف امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام أبوداودرحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امم ابو يعلی رحمت الله عليه روايت كړی دی.

بېشكه د غه امير دوی ته د اور ننوتلو امر وكړ په يقيني ډول دغه كار ګناه او په ناحقه سره د ځان وژل دي خو ددې سره سره پيغمبرصلی الله عليه وسلم د جهاد د درېدلو امر ونه كړ او نه يې له لښكر څخه ويستل تر څو جهادي تربيه بشپړه كړي او نه يې هم ددې خلكو په څېر خبرې وكړې.

د عبدالله بن عمرورضی الله عنه څخه روايت دی چې وايي يې دي: د پيغمبرصلی الله عليه وسلم سره يو كس اوسېدو چې جل جلاله كركره) نومېده مړ شو پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: جل جلاله هغه په اوركې دی) خلك لاړل چې ويې ګوري حالت يې و ګوري نو يو ډول لباس لكه د چپنې په شان يې پرته له اجازې په پټه سره اخيستی وه . دا حديث امام بخاری رحمت الله عليه، امام مسلم رحمت الله عليه ، امام احمد رحمت الله عليه ، امام ترمذي رحمت الله عليه ، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام بيهقي رحمت الله عليه روايت كړی دی.

---

[304] - تفسير ابن كثير ج 1 ص 536 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه کس پیغمبرصلی الله علیه وسلم د مسلمانانو په غنیمتونو امین ټاکلی وه مګر نفس او شیطان یې په بدی سره ورته امر وکړ او دغه لباس یې په پټه سره واخیست، پیغمبرصلی الله علیه وسلم خبر ورکړ چې د جهنم په اور کې به یې اغوستی وي، خو سره ددې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د جهادي تربیې د بشپړېدو له امله جهاد نه دی درولی تر څو مجاهدین دا تشته ډکه کړي او نه یې هم د ځینې مجاهدینو د نافرمانی او ګناه له کبله خلك د جهاد څخه منع کړي دي.

په یوه غزا کې اسامة بن زید رضی الله عنهما یو کس د لااله الاالله کلیمې ویلو څخه وروسته وواژه پیغمبرصلی الله علیه وسلم دغه کار په ډېره سختۍ سره و غندلو، حضرت اسامةرضی الله عنه په دې کار باندې ډېر زیات پښیمانه شو، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې کار څخه وروسته هم حضرت اسامه رضی الله عنه د جهاد کولو څخه منع نه کړ بلکې د پیغمبرصلی الله علیه وسلم د وفات څخه وړاندې د هغه لښکر مشر او امیر هم وټاکل شو چې پخپله پیغمبرصلی الله علیه وسلم د کفارو د مقابلې لپاره چمتو کړی وه.

د حضرت أسامة بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی وایي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم حرقې ته ولیږلو سهار کفارو ته ورغللو او پرې غالب شوو ما او یو انصاري په یو کس پسې شوو کله موچې لاندې کړ ویې ویل: لااله الاالله ، انصاري لاس ونیو ولې ما په نېزه وواهه تر څو چې ومې واژه، کله چې له جهاد څخه را وګرځېدو، پیغمبرصلی الله علیه وسلم پرې خبرشو او ویې فرمایل: آی اسامه وروسته تر هغه چې لااله الاالله یې وویل تا و واژه، ماوویل: په همدې باندې یی خپل ځان ژغوره، خو پیغمبرصلی الله علیه وسلم تر هغه پورې دا لفظ تکراراوه چې ما دا هیله وکړه کاش له دې ورځې وړاندې مسلمان شوی نه وای. دا حدیث امام بخاری رحمت الله علیه امام مسلم رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی دی.

د ځینې صحابه کرامو څخه پرته له دې ځینې غلطی شوې مګر پیغمبرصلی الله علیه وسلم ددې په سبب د جهاد کولو څخه نه دي منع کړي او نه یې په ټولنیز ډول جهاد درولی تر دې چې د مجاهدینو د جهادي تر بیې له بشپړېدو څخه متأکد او یقیني شي بلکې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د هغه څه چې لیدلي یې دي او یا ورته رسېدلي دي په کلکه مخالفت کړی او د هر ې خبر ې یې د هغه مناسب غبرګون ښودلی دی، دا د هغه څه چې پېښ شوي دي د تبصرې او شنې پرته وړاندې کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن ابي مليكه څخه په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه کې روايت شوى چې ويلي يې دي: نږدې وه چې د نبوي امت غوره شخصيتونه جل جلاله ابوبکر، او عمر) رضى الله عنهما هلاك شوي واى کله چې د بني تميم وفد راغى دوى دواړو د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په حضور کې غږونه اوچت کړل يوه داقرع بن حابس چې د بنو مجاشع د قبيلې څخه وه ، اوبل د يو بل شخص جل جلاله نافع رحمت الله عليه وايي: نوم يې را څخه هېرشوى) د تعين کېدو اشاره وکړه، ابوبکررضى الله عنه عمررضى الله عنه ته وويل: ستا زما د مخالفت څخه پرته بل مطلب نه وه، عمررضى الله عنه وويل: زما مطلب ستا مخالفت نه دى، په دې هکله يې غږونه اوچت شول نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: جل جلاله يا ايهاالذين آمنو الاترفعوا اصواتکم) دغه حديث شريف په صحيح الامام بخارى رحمت الله عليه باب: لاترفعوا اصواتکم فوق صوت النبي) الايه کې ذکر شوى او همدارنګه امام ترمذي رحمت الله عليه د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه روايت کړى چې ويلي يې دي: ماته عبدالله بن زبيررضى الله عنه وويل: چې: اقرع بن حابس پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته راغى، ابوبکررضى الله عنه وويل: يارسول الله! دخپل قوم مشر يې وټاکه، عمررضى الله عنه وويل: يارسول الله! مشري مه ورکوه، د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په وړاندې يې خبرې وکړې تردې چې غږونه يې جګ شول ابوبکررضى الله عنه عمررضى الله عنه ته وويل: ستا زما دمخالفت څخه پرته بل مقصد نه وه، عمررضى الله عنه وويل: ما ستا مخالفت نه غوښت. راوي وايي: له دې وروسته دغه آيت شريف نازل شو چې:جل جلاله لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ)[305]راوي وايي: له دې وروسته به چې کله عمر رضى الله عنه د پيغمبرصلى الله عليه وسلم په وړاندې خبرې کولې په داسې ډول به وې چې هېڅ به نه اورېدلې کېدې تر دې چې دپوهاوي لپاره به يې بيا پوښتنه ترې کوله، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: ابن زبير يې خپل نيکه ابوبکررضى الله عنه ياد نکړ، امام ترمذي رحمت الله عليه وايي: دغه حديث حسن او غريب دى ، ځينو دغه حديث د ابن ابي مليکه رحمت الله عليه څخه په مرسل ډول روايت کړى دى او عبدالله بن زبير يې په کې نه دى ذکر کړى ،

أبوعمرو عبد الحکيم حسان وايي: په کوم لفظ يې چې دلته روايت کړى هغه دامام بخاري رحمت الله دى .

---

[305] - سورت الحجرات آيت 2 .

(c) ketabton.com: The Digital Library

واصل الاحدب د معرور څخه روایت کوي وايي: د ابوذررضی الله عنه په اوږه مې یوه لیك داره جامه او د مریي په اوږه مې یې هم یوه لیك داره جامه ولیده، ما وویل: که ددغه ترې اخیستې وی او اغوستې د دوي نو بشپړه جوړه به شوې وای او مریي ته به دبله جامه ورکړې وی ابوذر رضی الله عنه وویل: زما او د دغه سړي تر منځ خبرې وې او مور یې اعجمی وه ما یې د مور په هکله څه بدې خبرې وکړې، دامې پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته یادکړل هغه مبارك راته وفرمایل: ایافلاني شخص ته د ښکنځل و کړل، ما وویل: هو، بیایې و فرمایل: مورته یې د ښکنځل او بد وویل، ما وویل: هو، بیا یې وفرمایل: په تاکې اوس هم د جاهلیت اغېزه شته ما وویل: په دې مهال هم چې عمر مې زیات شوی او زوړ شوی یم وېې فرمایل: هو، دوی ستاسو وروڼه دي الله جل جلاله ستاسې تر لاس لاندې ګرځولي دي ،دچا تر لاس لاندې چې الله جل جلاله خپل ورور وګرځوي نو دهغه څه نه چې خوري یې باید خوراك ورکړي او د هغه خه نه چې اغوندي یې باید لباس ورکړي او د خپل وس څخه زیات باید کار پرې ونه کړي او که چېرې یې په زیات کار وګوماري باید پخپله مرسته ورسره وکړي.

دغه حدیث شریف: امام بخاری رحمت الله علیه په کتاب الایمان باب: المعاصي من أمر الجاهلية ولايكفر صاحبها الا بالشرك كې روایت کړی او همدارنګه امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابو داود رحمت الله علیه، امام ترمذي رحمت الله علیه ، امام احمد رحمت الله علیه ، امام ابن ماجه رحمت الله علیه، امام بیهقي رحمت الله علیه ، اوامام بزار رحمت الله علیه یوبل ته په نږدې الفاظو سره د حضرت أبوذررضی الله عنه څخه روایت کړی دی.

ددې حدیث ځینې اړخونه د افك په واقعه کې ذکر شوي دي د حضرت عائشې رضی الله عنها څخه روایت دی وايي: پیغمبرصلی الله علیه وسلم به چې کله سفر ته د تللو اراده وکړه نو د خپلو میرمنو تر منځ به یې پچه جل جلاله قرعه) اچوله د هرې یوې به چې پچه وختله همغه به ورسره تلله، نو زموږ ترمنځ یې هم په یوه غزاکې پچه واچوله او زما نوم وخوت او تر هغه وروسته چې د حجاب جل جلاله پردې) آیت نازل شو ورسره ووتلم، په کجاوه کې بی وړلم او په هغه کې به یې کوزولم سفر مو پیل کړ تر دې چې پیغمبرصلی الله علیه وسلم د غزا څخه فارغ شو او بېرته راوګرځېد مدینې منورې ته رانږدې شو، د شپې د سفر غږ وشو، زه جګه شوم چې کله مې دسفر غږ واورېد دلښکر څخه وړاندې تېره شوم کله چې دقضاء حاجت څخه فارغه شوم بېرته لښکر ته راوګرحېدم غاړې ته مې لاس کړ چې غاړکی مې کومه چې د یمنی وړو دانوڅخه جوړه شوې وه شلېدلې وه بېرته وګرځېدم چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپله غاړه کې ومومم په دې سره ځند شوم نو هغه کسان چې زما کجاوه به يې پورته کوله راغلل او کجاوه يې په اوښ بارکړه او زما هغه اوښ يې روان کړ چې زما کجاوه يې وړله دوی ګومان کاوه چې زه په کې يم په هغه زمانه کې ښځې سپکې او ډنګرې وې غوښې يې نه وې اخيستې ځکه چې د طعام څخه به يې يوازې يوه کاشوغه کتغ خوړلو، نو له همدې کبله هغه کسان چې زما کجاوه يې پورته کوله داسې فکر ونه کړ چې زه په کې نشته يم زه وړوکې نجلی وم اوښ يې روان کړ تر دې چې رضی الله عنها وويل: هغه شخص چې دغه بهتان يې ووايه عبدالله بن ابي بن سلول وه مدينې منورې ته راغلو بشپړه يوه مياشت مې الله جل جلاله ته شکايت وکړ د بهتان ويونکو د پوچو خبروڅخه زما په موجوده تکليف يې شك کاوه او د پيغمبرصلی الله عليه وسلم څخه مې هغه نرمي نه ليدله کومه به مې چې د مرض په مهال ترې ليدله بلکې کوټې ته به راتلو او سلام به يې اچوه او بيا به يې فرمايل: څنګه يې، په هيڅ باندې نه پوهېدم تر هغه چې ددې بهتان نه پاکه شوم، يو ځلې زه دام مسطح سره قضاء حاجت لپاره لاړو هلته به يوازې يوه شپه بله شپه تللو او دا هغه مهال وه چې د کورونو سره نږدې مو احاطه نه وه جوړه کړې د لومړنيو عربو په څېر مو په صحرا او تفريح ګاه کې ژوند کاوه، نو زه اوام مسطح بنت ابي رهم رواني وو د هغه په جامه کې پښه بنده شوه او ولوېده هغې وويل: مسطح د هلاك شي ما ورته وويل: ډېره بده خبره د وکړه ايا هغه چاته بدوايې کوم چې د بدر په غزا کې ګډون کړی، هغې وويل: ای هوښيارې آيا هغه څه د نه دي او رېدلي چې ويلي يې دي، بيا د بهتان ويونکو په باطلو خبرو خبره کړم نو مرض مې نور هم لازيات شو تر دې چې ويې ويل: يوه ورځ پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر پاڅېد او ويې فرمايل: عبدالله بن ابي بن سلول ماته تکليف راکوي او ناحقه خبرې کوي نو بيا يې وفرمايل: څوك د هغه شخص ضرر راڅخه دفع کوي چې شر يې زما تر اهل او کور پورې رسېدلی زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې د خپل اهل په هکله پرته له خير څخه بل څه را ته معلوم نه دي او داسې څوك يې ښودلي چې په هغه کې هم له خير څخه بل څه نه وينم او زما څخه پرته زما کور ته ننوځي، سعد بن معاذرضی الله عنه پاڅېد ويې ويل: يا رسول الله! زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې زه به يې شر در څخه دفع کړم که د اوس له قبيلې څخه وي سر به يې ووهم او که چېرې زموږ د ورونو خزرج له قبيلې څخه وي ته امر وکړه هغه به پلی کړو، سعد بن عباده رضی الله عنه دخزرج قبيلې مشر پاڅېد مخکې ډېر نيك سړی وه مګر قوميت اغېز پرې وکړ ويې ويل: دروغ دوويل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې نه به يې ووژنې او نه به دا توان ولرې، په دې مهال اسيدبن حضيررضی

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله عنه پاڅيد او ويې ويل: دروغ د وويل زما دپه الله جل جلاله سوګند وي چې هرو مرو به يې ووژنو ته منافق يې د منافقينو دفاع کوې دواړه قبيلې اوس او خزرج سره پاڅېدل تر دې چې د جنجال قصد يې وکړ او پيغمبرصلی الله عليه وسلم په منبر باندې وه پيغمبرصلی الله عليه وسلم د منبر څخه راکوز شو غلي يې کړل تر دې چې چپ شول اوعايشې ام المومنين رضی الله عنها وويل: تر دې چې په پيغمبرصلی الله عليه وسلم وحی نازله شوه نو هغه غم او تکليف چې وړاندې به ورته رسيده اوس هم ورته ورسيد تر دې چې د مرغلرو په څير به د ژمي د وريځو په سخته يخنی کې خولې پرې راتللي کله چې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ددې تکليف څخه راووت خندل يې نو لومړنی لفظ چې دمبارکې خولې څخه يې راغی داوه: ای عايشې د الله جل جلاله شکر وکړه چې د تهمت څخه يې پاکه کړې، مور مې راته وويل: پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته پاڅېږه ما ورته وويل: نه هېڅکله به ورته جګه نشم او يوازې د الله جل جلاله دغه مبارك آيت نازل کړ چې: إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ [306]

ژباړه: - بيشکه هغه کسان چې راغلل په دروغو سره هغه يوه ډله ده ستاسو نه .

کله چې الله جل جلاله دغه آيتونه زما په پاکوالي کې نازل کړل ، ابوبکر رضی الله عنه چې مسطح بن اثاثه ته يې دخپلولی له امله مصرف او خرڅ ورکاوه وويل: زما د په الله جل جلاله سوګند وي چې وروسته تر دې چې د عايشې رضی الله عنها په هکله ناحقه خبرې وکړي هيڅ شی ورنکړم نو الله جل جلاله دغه آيت شريف نازل کړ: وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ [307]

ژباړه: - او نه خوري قسم خاوندان د فضل ستاسو نه ، ا و خاوندان د فراخۍ دې خبرې ته ، چې وکړي هغوئ خاوند د خپلوئ ته اومسکينانو ته اوهجرت کوونکو ته په لاره د الله کې او په کار ده چې معافي وکړي او مخ واړوي آيا نه خښوئ تاسو چې ښښنه وکړي الله تاسو ته ، او الله ښښونکئ مهربانه دی .

د غه واقعه په تفصيل سره امام بخاري رحمت الله عليه ، امام مسلم رحمت الله عليه ،امام احمد رحمت الله عليه ، امام حبان رحمت الله عليه، امام بيهقي رحمت الله عليه او امام طبراني رحمت الله عليه روايت کړې دی.

- سورت نور آيت 11 . [306]
- سورت نور آيت 22 . [307]

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې صحابه کرام په زنا او ځینې نور د غلا په ګناهونو ککړ شوي چې په دې دواړو حد واجبیږي، د حضرت أبو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی ویلي یې دي پیغمبرصلی الله علیه وسلم ته یو سړی راغی او هغه صلی الله علیه وسلم په جومات کې تشریف درلود جګ غږ یې وکړ ویې ویل: ای د الله رسوله! مازناکړې ده، پیغمبرصلی الله علیه وسلم مخ تر ې وګرځاوه، بیا د پیغمبرصلی الله علیه وسلم د مخ مبارك هغه اړخ ته ورتاو شو چې مخکې یې ترې بل لوري ته اړولې وه ویې ویل: ای د الله رسوله! ما زنا کړې ده پیغمبرصلی الله علیه وسلم بیا مخ ترې وګرځاوه بیا د پیغمبرصلی الله علیه وسلم د مبارك مخ هغه اړخ ته راغی چې مخکې یې ترې اړولې وه کله یې چې پخپل ځان څلور ځله ګواهي وویله پیغمبرصلی الله علیه وسلم را وغوښت او ورته ویې فرمایل: ایاته لیونی یې؟ هغه وویل: نه ای د الله رسوله! پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: واده د کړی دی هغه وویل: هو، یا رسول الله! پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: دی بوځی او په تیږو یې ووژنی جل جلاله سنګسار) یې کړی. ابن شهاب رحمت الله علیه وایي: ماته هغه شخص ویلي چې د جابررضی الله عنه څخه یې اوریدلي وه : زه د هغه کسانو په ډله کې وم چې دغه شخص یې سنګسار کړ نو موږ په مصلی کې په تیږو وواژه.

دغه حدیث شریف: امام بخاری رحمت الله علیه، امام مسلم رحمت الله علیه ، امام ابن حبان رحمت الله علیه او امام بیهقي رحمت الله علیه روایت کړی او امام بخاری رحمت الله علیه په دې لفظ سره د أبوهریره رضی الله عنه څخه روایت کړی چې ویلي یې دي: موږ د پیغمبرصلی الله علیه وسلم سره د خیبر په غزا کې ګډون وکړ یو شخص ته یې وویل چې دغه د اور د ښتنانو څخه دی خو کله چې جګړه پیل شوه نوموړي شخص سخته جګړه وکړه او بیا مړ شو پیغمبرصلی الله علیه وسلم وفرمایل: دغه شخص جهنم ته لاړ، وایي چې نږدې ځینې خلکو شك وکړ، دوی په همدې کې وه چې وویل شول نو موړی پخپله مړشو بلکې سخت ټپي شو کله چې شپه شوه د ټپ تاب یې را نه وړ او صبر یې ونه کړ نو خپل ځان یې پخپله وواژه پیغمبرصلی الله علیه وسلم له همدې واقعې خبر ورکړ، بیا یې وفرمایل: الله اکبر زه په دې ګواهي ورکوم چې زه د الله جل جلاله بنده او د هغه رسول یم بیا یې بلال رضی الله عنه ته امر وکړ چې خلکو ته آواز وکړه چې: جنت ته یوازې مسلمان شخص دا خیلیږي او یقیناً الله جل جلاله دغه دین د فاجر شخص په وسیله نصرت او غلبه ورپه برخه کوي حاشیه ختمه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عبدالله بن صفوان يې د خپل پلار صفوان څخه روايت کوي چې هغه په جومات کې خپل څادر ته ډډه وهلې ويده وه چې يو چاپې دسر څخه دغه څا در واخيست نو دغه غل يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته راوست پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه د لاس پرې کولو امر وکړ، صفوان رضی الله عنه وويل: يارسول الله د لاس پرې کول يې نه غواړم دغه څادر خيرات ورکوم پيغمبرصلی الله عليه وسلم وفرمايل: يعني وړاندې له دې څخه کېده اما کله د چې راوست اوس يې د پرېښيدو هېڅ امکان نشته.

دغه حديث امام نسايي رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه، امام احمد رحمت الله عليه او امام دارمي رحمت الله عليه روايت کړی دی.

د عروه بن زبيررضی الله عنه څخه روايت دی چې يوې ښځې د پيغمبرصلی الله عليه وسلم په زمانه کې د مکې مکرمې د فتحې په درشل غلاوکړه نو قوم او ټبرېې سخت وارخطا شو اسامه بن زيد ته يې زاری ګانې پيل کړې تر څو پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته د دوی سپارش وکړي عروه رضی الله عنه وايي: کله چې حضرت اسامه رضی الله عنه په دې اړه پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وويل نو د پيغمبرصلی الله عليه وسلم د مبارك مخ رنګ واوښت او ويې فرمايل: ايا دالله جل جلاله دحدودو څخه د يو حد په اړه ماته سپارش کوئ، اسامه رضی الله عنه وايي: يارسول الله ماته بخښنه وغواړه کله چې شپه شوه پيغمبرصلی الله عليه وسلم دخلکو په منځ کې پاڅېده او پخپله خطبه کې يې د الله جل جلاله د ثنا او صفت بيان وکړ بيا يې وفرمايل: امابعد: يقيناً ستاسو خخه ړومبني خلك په دې سره هلاك او تباه شول چې کله به کوم عزتمن او قدرمن شخص غلاوکړه پرته له جزا څخه به يې پرېښود او کله به چې کوم کمزوري شخص غلا په کې وکړه نو بيا به يې حد پرې جاري کاوه زما دپه هغه ذات چې محمدصلی الله عليه وسلم نفس يې په لاس جل جلاله بلاکيف) کې دی. که چېرې فاطمه د محمدصلی الله عليه وسلم لور غلا وکړي نو زه به يې لاس پرې کړم.

يعنې که زما خپله لور هم دا جرم وکړي نو زه به د الله جل جلاله حد پرې جاري او لاس به يې پرې کړم، بيا پيغمبرصلی الله عليه وسلم د هغه ښځې د لاس پرې کېدو امر وکړ او لاس يې پرې قطع کړ وروسته دغه ښځې توبه ويسته او خپل عمل يې صحيح کړ او واده يې هم وکړ، عائشه رضی الله عنها وايي: بيا به زموږ کره راتلله او اړتيا به مې يې پيغمبرصلی الله عليه وسلم ته وړاندې کوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غه حديث امام بخارى رحمت الله عليه، مسلم، امام ترمذي رحمت الله عليه، امام نسايي رحمت الله عليه، امام أبوداود رحمت الله عليه، امام ابن ماجه رحمت الله عليه او امام احمد رحمت الله عليه روايت کړى دى.

ايماني تربيه د جهاد په درشل کې پرمخ بيول کېږي او دهغې لپاره جهاد نه وروسته کېږي، دا يواځې د بنده په مرګ سره پاى ته رسېږي، او څوك چې وايي د جهادي تربيې په نه بشپړېدو سره بايد جهاد وروسته شي دا په مکمل ډول د جهاد بنديدوته مفضي کېږي يعني د جهاد د بندېدو باعث او لامل جوړېږي، کله چې په قرون فاضله يعني په نيکو پېړيو کې داسې حالات او واقعات منځ ته راغلي نو دا وروستني به له هغوى څخه غوره او يا هم له ګناهونو څخه پاك او معصوم وي او بېشکه پيغمبرصلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: په تاسې به داسې وخت نه راځي مګر وروستني به له ړو مبني څخه بدوي تر دې چې د خپل پروردګار سره ملاقي او هغه جل جلاله ته به ورشي.

د غه حديث امام بخارى رحمت الله عليه روايت کړى او بشپړ يې داسې دى چې: د زبير بن عدي رضى الله عنه څخه روايت دى ده ويلي چې موږ أنس بن مالك رضى الله عنه ته راغلو او د حاجيانو د کړنو څخه مو ورته شکايت او ګيله وکړه هغه وويل: صبر وکړئ بېشکه په تاسې باندې داسې زمانه نه راځي مګر وروستنى زمانه به تر ړومبنى څخه بده او خرابه وي تر دې چې خپل پروردګار ته ورشي، دغه حديث مې ستاسې د پيغمبرصلى الله عليه وسلم څخه اورېدلى دى.

په مسلمانانو لازم دي چې د ناتوانئ له امله مستقيماً جهاد نشي کولاى نو بايد تيارى ورته ونيسي تر دې چې د کافرو پاچايانو د مقابلې لپاره لازمه توانمندي و مومي داسې نه لکه ځينې د جهادي فريضې څخه ناست خلك چې باطلې او ناروالارې ورته لټوي بيا قانوني او وروا نوم ورته اخلي لکه طاغوتي پارلماني مجالسوته ننوتل ، کوم چې پرته د الله جل جلاله د قانون څخه خلکو قوانين جوړوي، مخکې موهم وويل چې دا په اصل کې د الله څخه پرته باطل خدايان او الهة دي.

کوم تيارئ چې الله جل جلاله دهغه په چمتووالي امر کړئ دئ دخلکو تدريب، چمتووالى، په ايماني تربيې، نيك عمل، زړورتيا، قرباني ځان تېريدنې، د امير د امر منل او د هغه تابعداري کول دي او همدارنګه په دې کې دوسلې تيارى او لازم نظامي پروګرامونه جوړول دي دغه ټول کارونه يواځې او يواځې تجربه لرونکي مجاهدين تعين وي نه د جهاد څخه ناست او بهانه لټوونکي خلك .

و الله اعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپې لس بجې او اته دویشت دقیقې 2006 میلادی کال .

و الحمدلله الذین بنعمته ثم الصالحات اللهم تقبله منی فی صالحی الاعمال یوم لاینفع مال و لابنون الامن أتی الله بقلب سلیم.

خاتمه

ددغه مهم بحث په پشپړیدو سره لاندې ټکي د یادولو وړدي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-حدیث « الأئمة من قریش » صحیح دی ، ځکه چې طرق او اسانید یې زیات او روات یې ډیر دي ، او زیاتو محققینو صحیح کړی دی ، ددې حدیث په معنی سره په صحیحینو کې هم نور احادیث راغلي دي .

۲ – په حدیث کې د امامت څخه مطلب خلافت دی .

۳- جمهورو علماؤ په امامت کې قرشي توب شرط ګرځولی دی مګر ډیرو محدثینو ددغه شرط څخه تنازل کړی دی .

۴- په هغه وخت کې د سیاسي او طائفي حالاتو له وجهې زیاتره أهل السنة قرشي توب شرط بللی دی .

۵ – د حدیث رواتو قریشو ته د امامت حق ورکړی ، مګر دا حق په تقوی ، عدل ، او اصلاح پورې مقید دی او داسې نور شروط هم شته .

۶- کله چې د قریشو څخه قوت ، غلبه او مشري له منځه لاړه بیا دغه شرط هم ضرور و نه بلل شو.

۷- د قرشي توب شرط پدې معنی سره دی چې امامت په دوی کې محصور ندی ، بلکې د قرشي او غیر قرشي دواړه امامت روا دی .

۸ – قرشي توب د کمال او افضلیت شرط دی نه د جوړ والي او صحت شرط .

او همدارنګه د امام نصبول د هغه اتفاقي او اختلافي شرطونه ، دامام دندې ، د ولس دندې دامام په وړاندې ، د جګړې لپاره تیاری ، د جګړې وسایل ، د امیر اطاعت او په اخیر کې د امام نووي رحمت الله نصیحت نامه وړاندې کړی ده .

امام نووی رحمت الله علیه پخپله هر اړخیزه وینا کې مشرانو ته دنصیحت دمعنا په اړه ویلی دي : دمسلمانو مشرانو لپاره دادي چې : دهغوی سره دحق ویل کیدو لپاره مرسته کول،دهغوی اطاعت کول،پدې سره د هغوئ امرمنل،هغوی متوجه کول او دیته یی پام کول چې دولسونو سره نرمي وکړئ او کوم څیزته یی چی پام نه وي هغه ته توجه راګرځول،اوکوم چې د مسلمانانو دحقوقو څخه پاتې وي هغه ته توجه کول، او په ضد یی پاڅون نه کول،ددوی داطاعت او پیروی لپاره دمسلمانانو د زړونو راګرځول او یو ځای کول،امام خطابي رحمت الله علیه ویلی دي : دمشرانو د نصیحت څخه مطلب دادی چې : ددوی په امامت لمو نځ کول،له دوی سره جهاد ته تلل ، دوی ته زکات ورکول او په ضد یی وسله وال پاڅون نه کول ، اوکه ددوی څخه څه ناوړه یا بد چلند ښکاره شو، او دوی ته د نیکی دعا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول ، دا ټول هغه څه دي چې د مسلمانانو پاچايانو څخه مطلب خلفاء راشدين او يا هغه څوک دي چې د مسلمانانو چارې پرمخ بيايي لکه : اميران او مشران .[308]

والسلام

اخځليکونو فهرست

1-القرآن الکريم .

- شرح صحيح مسلم ج 2 ص 83 . [308]

(c) ketabton.com: The Digital Library

2.-الاتصال الى فهم معرفة الخصال ،لابى محمد ابن حزم رحمت الله عليه . لكتاب: أرشيف ملتقى أهل الحديث تم تحميله في: المحرم 1432 هـ = ديسمبر 2010 م هذا الجزء يضم: المنتدى الشرعي العام.

3- الإحكام في أصول الأحكام (ط. الآفاق الجديدة(المؤلف: علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي أبو محمدالناشر: دار الآفاق الجديدةسنة النشر: 1403 - 1983رقم الطبعة: 2طبعة محققة على مخطوطتين ومقابلة على النسخة التي حققها الشيخ أحمد شاكرتقديم: إحسان عباس تصوير دار الآفاق الجديدة - بيروتتاريخ إضافته: 15 / 10 / 2008

4- أحكام القرآن (ابن العربي(المؤلف: أبو بكر بن العربي المالكيالمحقق: محمد عبد القادر عطا ، الناشر: دار الكتب العلميةسنة النشر: 1424 -رقم الطبعة: 3

5- أحكام القرآن المؤلف: أحمد بن علي الرازي الجصاص أبو بكرالمحقق: محمد صادق قمحاوي ، الناشر: دار إحياء الكتب العربية - مؤسسة التاريخ العربي سنة النشر: 1412 – 1992 ، تاريخ إضافته: 18 / 07 / 201

6- أحكام أهل الذمة (ط. رمادي (المؤلف :ابن قيم الجوزية؛ محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد الزرعي الدمشقي، أبو عبد الله، شمس الدين المحقق: يوسف بن أحمد البكري أبو براء - أحمد بن توفيق العاروري أبو أحمد الناشر: رمادي للنشر – الدما مسنة النشر: 1418 - 1997 .

7- الاحكام فى اصول الاحكام لعلى بن محمد الآمدى / دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع بيرون لبنان عام 1424 ق .
8-الأحكام السلطانية ، الماوردي ، أبو الحسن علي بن محمد بن حبيب : (القاهرة : 1966م) .
9- إحياء علوم الدين المؤلف: أبو حامد محمد بن محمد الغزالي الطوسي (ت ٥٠٥هـ(الناشر: دار المعرفة – بيروت .
10- أسد الغابة في معرفة الصحابة المؤلف: أبو الحسن علي بن أبي الكرم محمد بن محمد بن عبد الكريم بن عبد الواحد الشيباني الجزري، عز الدين ابن الأثير (ت ٦٣٠هـ(لمحقق: علي محمد معوض - عادل أحمد عبد الموجو د ، الناشر: دار الكتب العلمية الطبعة: الأولى سنة النشر: ١٤١٥هـ - ١٩٩٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

11-الإسلام وأوضاعنا السياسية ، للشهيد عبد القادر عوده ، (القاهرة : المختار الإسلامي ، ط3 ، 1398هـ/1978م) .

12- أصول الدين المؤلف: جمال الدين أحمد بن محمد بن سعيد الغزنوي الحنفي (ت ٥٩٣هـ(المحقق: الدكتور عمر وفيق الداعوق الناشر: دار البشائر الإسلامية - بيروت – لبنان لطبعة: الأولى، ١٤١٩ – ١٩٩٨.

13- اضواء البيان أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن المؤلف : محمد الأمين بن محمد المختار بن عبد القادر الجكني الشنقيطي (المتوفى : ١٣٩٣هـ(الناشر : دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع بيروت – لبنان عام النشر : ١٤١٥ هـ - ١٩٩٥ مـ.

14-اعتقاد اهل السنه لعبدالله بن احمد (السنة) ، المؤلف: أبو عبد الرحمن عبد الله بن أحمد بن محمد بن حنبل الشيبانيّ البغدادي (ت ٢٩٠هـ(،المحقق: د. محمد بن سعيد بن سالم القحطاني الناشر: دار ابن القيم – الدمام ، الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

15-الاكتفاء، بما تضمنه من مغازي رسول الله والثلاثة الخلفاء ،لأبي الربيع سليمان بن موسى الكلاعي الأندلسي (565-634هـ) تحقيق دكتور محمد كمال الدين عز الدين علي ، طبعة عالم الكتب.

16- البداية والنهاية ، المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(الناشر: مطبعة السعادة – القاهرة.،وصَوّرتها: دار الفكر - بيروت .

17- بدايع السلك فى طبايع الملك لأبى عبد الله الأزرق ، تحقيق على سامى النشار ، الناشر : الدار العربيه للموسوعات ، تاريخ النشر 2006 ميلادي .

18- تاريخ بغداد تاريخ بغداد ،المؤلف: أبو بكر أحمد بن علي بن ثابت بن أحمد بن مهدي الخطيب البغدادي (ت ٤٦٣هـ(،المحقق: الدكتور بشار عواد معروف الناشر: دار الغرب الإسلامي - بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢٢هـ - ٢٠٠٢ م .

19- تفسير القرآن العظيم المؤلف: أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري ثم الدمشقي (ت ٧٧٤ هـ(المحقق: محمد حسين شمس الدين ، الناشر: دار الكتب العلمية، منشورات محمد علي بيضون – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٩ هـ.

20- تفسير أبي السعود = إرشاد العقل السليم إلى مزايا الكتاب الكريم المؤلف: أبو السعود العمادي محمد بن محمد بن مصطفى (ت ٩٨٢هـ(الناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

21- تفسير بيضاوى = أنوار التنزيل وأسرار التأويل المؤلف: ناصر الدين أبو سعيد عبد الله بن عمر بن محمد الشيرازي البيضاوي (ت ٦٨٥هـ(المحقق: محمد عبد الرحمن المرعشلي الناشر: دار إحياء التراث العربي – بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٨ هـ
22- تفسير پښتو (تفسير عقماني) د شيخ الهند او شيخ الاسلام شبير احمد عثماني ګډ تأليف د مجمع الملک فهد چاپ مدينه منوره .
23: تفسير طبري : جامع البيان في تأويل القرآنالمؤلف :محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الآملي، أبو جعفر الطبري (المتوفى: 310هـ(المحقق :أحمد محمد شاكرالناشر :مؤسسة الرسالةالطبعة :الأولى، 1420 هـ - 2000 م
24- تفسير قرطبى= الجامع لأحكام القرآن المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي تحقيق: أحمد البردوني وإبراهيم أطفيش الناشر: دار الكتب المصرية – القاهرة الطبعة: الثانية، ١٣٨٤ هـ - ١٩٦٤ م.
25- تلخيص الحبير في أحاديث الرافعي الكبير ، ، أبو الفضل أحمد بن علي بن حجر العسقلاني : تحقيق : السيد عبد الله هاشم اليماني المدني ، (المدينة المنورة : 1384هـ/1964/) .
26- تهذيب الرياسة وترتيب السياسة المؤلف: أبو عبد الله محمد بن علي بن الحسن القَلْعي الشافعي (ت ٦٣٠هـ(المحقق: إبراهيم يوسف مصطفى عجو الناشر: مكتبة المنار - الأردن الزرقاء الطبعة: الأولى.
27- الجامع الصغير = صحيح وضعيف الجامع الصغير وزيادته المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(مع الكتاب: أحكام محمد ناصر الدين الألباني ، هذا الكتاب الإلكتروني، يمثل جميع أحاديث الجامع الصغير وزيادته للسيوطي، مع حكم الشيخ ناصر من صحيح أو ضعيف الجامع الصغير.
28 - حاشية ابن عابدين = حاشية رد المحتار، على الدر المختار: شرح تنوير الأبصار ، المؤلف: محمد أمين، الشهير بابن عابدين [ت ١٢٥٢ هـ[، الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده بمصر ، الطبعة: الثانية ١٣٨٦ هـ = ١٩٦٦ م ، عدد الأجزاء: ٦
وصَوّرَتْها: دار الفكر - بيروت [ولهم طبعةٌ أخرى أعادوا فيها صف الكتاب بحرف جديد؛ فلْيُتنبه[تنبيه: تم وضع «الدر المختار» للحصكفي بأعلى الصفحات، يليه مفصولا بفاصل: «حاشية ابن عابدين» عليه.
29- الخصائص الكبرى ،المؤلف: عبد الرحمن بن أبي بكر، جلال الدين السيوطي (ت ٩١١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

30- روح المعانيفي تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني ،المؤلف: شهاب الدين محمود بن عبد الله الحسيني الألوسي (ت ١٢٧٠هـ(،المحقق: علي عبد الباري عطية ،الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت لبنان .،الطبعة: الأولى، ١٤١٥ هـ.
31- الروح في الكلام على أرواح الأموات والأحياء بالدلائل من الكتاب والسنة ، المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١هـ(،الناشر: دار الكتب العلمية بيروت .
32- الرَّوضُ البَاسمْ في الذّبِّ عَنْ سُنَّةِ أبي القَاسِم - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وعليه حواشٍ لجماعةٍ من العلماء منهم الأمير الصّنعاني(المؤلف: ابن الوزير، محمد بن إبراهيم بن علي بن المرتضى بن المفضل الحسني القاسمي، أبو عبد الله، عز الدين، من آل الوزير (ت ٨٤٠هـ(تقديم: فضيلة الشيخ العلامة بكر بن عبد الله أبو زيد اعتنى به: علي بن محمد العمران الناشر: دار عالم الفوائد للنشر والتوزيع .
33- رياض الصالحين المؤلف: أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف النووي (ت ٦٧٦هـ(المحقق: شعيب الأرنؤوط الناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت، لبنان الطبعة: الثالثة، ١٤١٩هـ/١٩٩٨م.
34- زاد المسير في علم التفسير المؤلف: جمال الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد الجوزي (ت ٥٩٧هـ(المحقق: عبد الرزاق المهدي الناشر: دار الكتاب العربي - بيروت الطبعة: الأولى - ١٤٢٢ هـ.
35- سبل السلام شرح بلوغ المرام المؤلف: محمد بن إسماعيل الأمير اليمني الصنعاني (١١٨٢ هـ(تحقيق: عصام الصبابطي - عماد السيد الناشر: دار الحديث - القاهرة، مصر الطبعة: الخامسة، ١٤١٨ هـ - ١٩٩٧ م .
36- سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني [ت ١٤٢٠ هـ[الناشر: مكتبة المعارف، الرياض - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى للطبعة الجديدة (١٤١٢ هـ= ١٩٩٢ م) - (١٤٢٥ هـ(.
37- سنن الترمذي المؤلف: محمد بن عيسى بن سَوْرة بن موسى بن الضحاك، الترمذي، أبو عيسى (ت ٢٧٩هـ(تحقيق وتعليق: أحمد محمد شاكر (جـ ١، ٢(ومحمد فؤاد عبد الباقي (جـ ٣(وإبراهيم عطوة عوض المدرس في الأزهر الشريف (جـ ٤، ٥(الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي – مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٥ هـ - ١٩٧٥ م .
38- السنن الكبرى المؤلف: أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي (ت ٣٠٣ هـ(حققه وخرج أحاديثه: حسن عبد المنعم شلبي بمساعدة مكتب تحقيق التراث في مؤسسة الرسالة(أشرف عليه: شعيب الأرناؤوط قدم له: عبد الله بن عبد المحسن التركي الناشر: مؤسسة الرسالة – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠١ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

39- السياسة الشرعية المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢٨هـ(الناشر: وزارة الشئون الإسلامية والأوقاف والدعوة والإرشاد - المملكة العربية السعودية الطبعة: الأولى، ١٤١٨هـ

40- شبكة الالوكة مقال د / طالب بن عمر بن حيدره الكثيرى .

41- شذرات الذهب في أخبار من ذهب المؤلف: عبد الحي بن أحمد بن محمد ابن العماد العَكري الحنبلي، أبو الفلاح (ت ١٠٨٩هـ(حققه: محمود الأرناؤوط خرج أحاديثه: عبد القادر الأرناؤوط الناشر: دار ابن كثير، دمشق – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٦ هـ - ١٩٨٦ م.

42- شرح العقيدة الطحاوية [لابن أبي العز الحنفي (ت ٧٩٢ هـ[(حققها وراجعها: جماعة من العلماء خرج أحاديثها: ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي، بيروت، الطبعة التاسعة ١٤٠٨ هـ - ١٩٨٨ م ثم أعاد طبعها بنفس ترقيم الصفحات: دار السلام بالقاهرة ١٤٢٦، وأوقاف قطر ١٤٣٥.

43- صحيح مسلم بشرح النووي ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط2 ، 1392هـ) .

44- الصارم المسلول على شاتم الرسول المؤلف: تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن عبد الله بن أبي القاسم بن محمد ابن تيمية الحراني الحنبلي الدمشقي (ت ٧٢هـ(المحقق: محمد محي الدين عبد الحميد الناشر: الحرس الوطني السعودي، المملكة العربية السعودية.

45- صحيح البخاري المؤلف: أبو عبد الله، محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة ابن بردزبه البخاري الجعفي تحقيق: جماعة من العلماء الطبعة: السلطانية، بالمطبعة الكبرى الأميرية، ببولاق مصر، ١٣١١ هـ، بأمر السلطان عبد الحميد الثاني ثم صَوّرها بعنايته: د. محمد زهير الناصر، وطبعها الطبعة الأولى ١٤٢٢ هـ لدى دار طوق النجاة - بيروت، مع إثراء الهوامش بترقيم الأحاديث لمحمد فؤاد عبد الباقي، والإحالة لبعض المراجع المهمة.

46- صحيح الترغيب والترهيب للمنذري ، (صحيح الترغيب الألباني ، محمد ناصر الدين :) (بيروت : مكتبة المعارف للنشر والتوزيع ، ط1 ، 1421هـ) .

47- صحيح الجامع الصغير وزياداته المؤلف: أبو عبد الرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودري الألباني (ت ١٤٢٠هـ(الناشر: المكتب الإسلامي.

48- صحيح سنن أبي داود المؤلف: الشيخ محمد ناصر الدين الألباني (ت ١٤٢٠ هـ(الناشر: مؤسسة غراس للنشر والتوزيع، الكويت الطبعة: الأولى، ١٤٢٣ هـ - ٢٠٠٢ م.

49- صقر عطيه فتوى بعنوان حديث : الأئمة من قريش ، (اسلام نيت) .

50- ضعيف الترغيب والترهيب المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: مكتبة المعارف للنشر والتوزيع – الرياض الطبعة: الأولى، ١٤٢١ هـ - ٢٠٠٠ م عدد الأجزاء: ٢.

(c) ketabton.com: The Digital Library

51- طريق الهجرتين وباب السعادتين المؤلف: محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد شمس الدين ابن قيم الجوزية (ت ٧٥١ هـ(الناشر: الدار السلفية، القاهرة، مصر الطبعة: الثانية، ١٣٩٤هـ.
52- غياث الأمم في التياث الظلم المؤلف: عبد الملك بن عبد الله بن يوسف بن محمد الجويني، أبو المعالي، ركن الدين، الملقب بإمام الحرمين (ت ٤٧٨هـ(المحقق: عبد العظيم الديب الناشر: مكتبة إمام الحرمين الطبعة: الثانية، ١٤٠١هـ.
53- الفتاوى المصرية = مختصر الفتاوى المصرية لابن تيمية المؤلف: بدر الدين أبو عبد الله، محمد بن علي الحنبلي البعلي (ت ٧٧٧ هـ(أشرف على تصحيحه: عبد المجيد سليم (مفتي الديار المصرية ورئيس لجنة الفتوى بالأزهر(شارك في تحقيقه وقام على طباعته: محمد حامد الفقي، بمطبعته السنة المحمدية (وصَوّرتْها دار الكتب العلمية وغيرها(عدد الصفحات: ٦٥١.
54- فتح الباري شرح صحيح البخاري ، تحقيق : محمد فؤاد عبد الباقي و محب الدين الخطيب ، (بيروت : دار المعرفة ، 1379هـ) .
55- فتح القدير المؤلف: محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني اليمني (ت ١٢٥٠هـ(الناشر: دار ابن كثير، دار الكلم الطيب - دمشق، بيروت الطبعة: الأولى - ١٤١٤ هـ.
56- الفصل في الملل والأهواء والنحل المؤلف: أبو محمد علي بن أحمد بن سعيد بن حزم الأندلسي القرطبي الظاهري (ت ٤٥٦هـ(الناشر: مكتبة الخانجي – القاهرة.
57- في ظلال القرآنالمؤلف: سيد قطب إبراهيم حسين الشاربي (المتوفى: 1385 هـ)الناشر: دار الشروق - بيروت- القاهرةالطبعة: السابعة عشر - 1412.. .
58- فيض القدير شرح الجامع الصغير المؤلف: زين الدين محمد المدعو بعبد الرؤوف بن تاج العارفين بن علي بن زين العابدين الحدادي ثم المناوي القاهري (ت ١٠٣١هـ(الناشر: المكتبة التجارية الكبرى – مصر الطبعة: الأولى، ١٣٥٦.
59- كشف اللثام شرح عمدة الأحكام المؤلف: شمس الدين، أبو العون محمد بن أحمد بن سالم السفاريني الحنبلي (ت ١١٨٨ هـ(اعتنى به تحقيقا وضبطا وتخريجا: نور الدين طالب الناشر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية - الكويت، دار النوادر – سوريا الطبعة: الأولى، ١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م.
60- كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال المؤلف: علاء الدين علي بن حسام الدين ابن قاضي خان القادري الشاذلي الهندي البرهانفوري ثم المدني فالمكي الشهير بالمتقي الهندي (ت ٩٧٥هـ(المحقق: بكري حياني - صفوة السقا الناشر: مؤسسة الرسالة الطبعة: الطبعة الخامسة، ١٤٠١هـ/١٩٨١م.
61- مجموع الفتاوى المؤلف: شيخ الإسلام أحمد بن تيمية جمع وترتيب: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم رحمه الله وساعده: ابنه محمد وفقه الله الناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف - المدينة المنورة – السعودية عام النشر: ١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م.

(c) ketabton.com: The Digital Library

62- مجموعة التوحيد ، رساله بيان النجاة و الفكاك من موالاة المرتدين وأهل الاشراك .
63- المحلى.لابن حزم ، أبو محمد بن أحمد بن سعيد : ، (القاهرة : المطبعة المنيرية ، 1351هـ) .
64- المستدرك على الصحيحين الحاكم ، أبو عبد الله محمد بن عبد الله النيسابوري ،تحقيق : مصطفى عبد القادر عطا ، (بيروت : دار الكتب العلمية ، ط1 ، 1411هـ/1990م) .

65- المستصفى من علم الأصول المؤلف محمد بن محمد بن محمد الغزالى حجة الاسلام / ت : حمزه بن زهير الحافظ ، الناشر : شركة المدينة المنورة للطباعة .

65- مسند أبي يعلى أبو يعلى، أحمد بن علي بن المثنى، تحقيق : حسين سليم أسد ، (دمشق : دار المأمون للتراث ،ط1 ، 1404هـ/1984م) .
66- مسند امام احمد مسند الشاميين ابن حنبل ، أحمد بن حنبل الشيباني، (مصر : مؤسسة قرطبة) .

67- مشكاة المصابيح المؤلف: محمد بن عبد الله الخطيب التبريزي المحقق: محمد ناصر الدين الألباني الناشر: المكتب الإسلامي – بيروت الطبعة: الثالثة، ١٩٨٥.
68- المعتمد في أصول الفقه المؤلف: أبو الحسين محمد بن علي الطيب البَصْري المعتزلي (ت ٤٣٦ هـ - ١٠٤٤ م(قدم له وضبطه: خليل الميس (مدير أزهر لبنان(الناشر: دار الكتب العلمية – بيروت الطبعة: الأولى، ١٤٠٣.
69- المعجم الصغير، للطبراني، سليمان بن أحمد بن أيوب:تحقيق: محمد شكور محمود، (بيروت/عمان: المكتب الإسلامي/دار عمار، ط1، 1405هـ/1985م) .
70- المعجم الكبير للامام للطبراني ، تحقيق : حمدي بن عبد المجيد السلفي ، (الموصل : مكتبة العلوم والحكم ، ط2 ، 1404هـ/1983م) .
71- مغني و شرح كبير = الشرح الكبير على متن المقنع مطبوع مع المغني(المؤلف: شمس الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن أبي عمر محمد بن أحمد بن قدامة المقدسي (ت ٦٨٢ هـ(أشرف على طباعته: محمد رشيد رضا صاحب المنار عام النشر: ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣تصوير: دار الكتاب العربي للنشر والتوزيع، بيروت.
72-مقالات الإسلاميين واختلاف المصلين المؤلف: أبو الحسن الأشعري ت ٣٢٤هـ(عنى بتصحيحه: هلموت ريتر الناشر: دار فرانز شتايز، بمدينة فيسبادن (ألمانيا(الطبعة: الثالثة، ١٤٠٠ هـ - ١٩٨٠ م.
73-مقدمة ابن خلدون ابن خلدون ، عبد الرحمن : ، (بيروت : دار إحياء التراث العربي ، ط3) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

74-منار السبيل في شرح الدليل المؤلف: ابن ضويان، إبراهيم بن محمد بن سالم (ت ١٣٥٣هـ) المحقق: زهير الشاويش الناشر: المكتب الإسلامي الطبعة: السابعة ١٤٠٩ هـ-١٩٨٩م

75-.منهج السنة فى العلاقة بين الحاكم و المحكوم إسماعيل ، يحيى : ، (مصر : دار الوفاء ، ط1 ، 1406هـ/1986م) .

76-المواقف المؤلف : عضد الدين عبد الرحمن بن أحمد الإيجي الناشر : دار الجيل - بيروت الطبعة الأولى ، 1997تحقيق : د.عبد الرحمن عميرة.

77- نيل الأوطار شرح منتقى الأخبار (ط. الأفكار) المؤلف : الشوكاني؛ محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني المحقق: رائد بن صبري بن أبي علف الناشر: بيت الأفكار الدولية.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library